

Revolution! Frankrike 1968

Patrick Seale/Maureen McConville

Engelska originalets titel: Red Flag over France

Översättning av Clas Gripenberg

Innehåll

Förord	1
Om källorna	1
Kort ordlista.....	2
Förkortningar.....	3
1. Revolterande studenter	5
2. Politik i Quartier Latin	14
3. Starten.....	25
4. Seger i gatustriderna.....	32
5. Bakgrunden till revolutionen.....	45
6. Experiment i revolution. Studentsovjeten	48
”Sciences Po”	54
Les ”Carabins”	56
La Cité Universitaire	57
7. Experiment i revolution. Aktionskommittéerna.....	59
8. Experiment i revolution. Tonårsarmén.....	62
9. Experiment i revolution. De fria yrkena.....	64
Läkarna.....	65
Kyrkan	65
De sköna konsterna	66
Andra proteströrelser.....	68
”La police à l’ORTF c’est la police chez vous”	70
10. Storstrejken.....	72
11. Miniexperiment i revolution: Nantes 1968	81
12. Ofullgången uppgörelse	85
13. Den äldre generationens vänster och krisen	89
14. Den farliga veckan	95
15. Viljans triumf	105
16. Kontrarevolutionen vid valurnorna	109
Slutsatser	115

Förord

Revolutionen i maj 1968 var en rubbning av det franska samhället, så våldsamt att en seismograf inte skulle ha hållit för påfrestningen. Det var en händelse av den typ som kommer en att känna sig omtumlad flera månader efteråt när man försöker treva sig fram till de riktiga slutsatserna.

I denna bok försöker vi genomföra tre olika saker: redogöra för vad som faktiskt hände under dessa oroliga veckor; sätta in explosionen i dess rätta sammanhang i den franska politiken; och slutligen att sälla ut vad vi betraktar som situationens ursprungliga och skapande drag. Dessa är våra ”Experiment i revolution” i mitten av boken. De kan betraktas som glimtar av den nya ordning som för ett ögonblick ersatte den gamla, och de uttrycker precis vad revolutionen rörde sig om.

Den franska jordbävningen var något mer än tillfälligt avbrott för det västerländska industrialiserade samhällets självklara frammarsch. Det betydelsefulla är att den så när hade störtat Europas mest majestätiska regering. De lärdomar som den gav oss måste begrundas nog, därför att de ger en antydning om hur politiken i västerlandet kanske kommer att se ut på 1970-talet.

P. S. M. M.

Om källorna

En av fördelarna med att skriva ögonblickshistoria är att de som aktivt bidrar till denna historia i allmänhet fortfarande är anträffbara, och att de ibland går med på att berätta. Vi har inte haft tillfälle att intervjua general de Gaulle, men många av hans motståndare var lättare tillgängliga. Vi är dem tacksamma, liksom vi också riktar vårt tack till andra iakttagare av den franska scenen – politiker, diplomater och journalister – som hade den vänligheten att delge oss sina tankar och de upplysningar de satt inne med. Några av dem har föredragit att förbli onämnda, men av de revolutionärer, åskådare och andra som vi har talat med, vill vi räkna upp följande:

Blanca Camprubi, Jeanne Favret, Pierre Frank, Jean-François Godchau, Paul-Marie de la Gorse, Marc Kravetz, Alain Krivine, Yves Le Floch, Louis Mermaz, Michel Morin, Jacques Pomoniti, Michel Recanati, Robert Stephens, Rohan Wickramasinghe.

När vi skrev denna lilla bok har vi ogenerat utnyttjat den nationella franska pressen samt publikationer utgivna av radikala ungdomsgrupper, sådana som *L'Action*, *Avant-garde Jeunesse*, *Servir le Peuple* och *Révoltes*. Vi har läst högar av broschyrer och pamfletter. Men vi häftar i en tacksamhetsskuld som vi vill erkänna framför alla andra – nämligen till den enastående borgerliga tidningen *Le Monde*. När någon gång journalismens historia under 1900-talet blir skriven, kommer *Le Monde* utan tvivel att förekomma i den som en lysande och ensam topp. Vi fann följande personers artiklar speciellt upplysande:

Raymond Barrillon, Pierre Drouin, Maurice Duverger, Jacques Fauvet, André Fontaine, Frédéric Gaussen, Bertrand Girod de l'Ain, Guy Herzlich, Jean Lacouture, Michel Legris, Edgar Morin, Joanne Roy, Alain Touraine, Pierre Vianson-Ponté.

Kort ordlista

amphi	Förkortning av <i>amphithéâtre</i> , en föreläsningssal i universitetet; under revolutionen ett naturligt forum för utövandet av direkt demokrati.
anar	Förkortning av <i>anarchiste</i> ; dessa bidrog med svarta flaggor och glatt nonsens till händelserna i maj.
autogestion	Självstyrelse; ett i praktiken svårdefinierbart sakernas tillstånd då studenterna eller arbetarna eller vilka det vara må ensamma tog hand om sig själva.
chienlit	Två betydelser, av vilka ingendera varit mera allmänt i bruk: ”kacka i eget bo”, eller en karnevalsmask. Återupplivat av general de Gaulle i hans första fördömande kommentar till revolutionen: ”Oui à la réforme, non à la chienlit!”
chinois	Medlem av en prokinesisk <i>groupuscule</i> (se nedan), mera allmänt taget en maoist.
cogestion	Ledning, utövad av ett kompanjonskap av intresserade parter; vid universitetet av studenter och lärare.
comité	Basenheten för den revolutionära verksamheten; tusentals sådana uppstod.
contestation	Ett nyckelord som innebär att utmana, att misstänkliggöra, att klä av någonting med kritik. <i>Contestation</i> är vanligen <i>permanente</i> eller <i>globale</i> , vilket innebär att fienden inte beviljas någon nåd.
démocratie directe	Motsatsen till borgerlig, parlamentarisk demokrati. Basen, ursprunget till all auktoritet, utövar en permanent kontroll över sina ledare och representanter och avsätter dem efter gottfinnande; vem som helst har när som helst rätt att stiga upp i talarstolen och tala.
<i>enragés</i>	Användes 1793 som beteckning för en extrem revolutionär grupp som leddes av Jacques Roux och som hade ett betydande inflytande på sansculotterna. Tillämpades 1968 på Daniel Cohn-Bendit och hans besvärliga vänner i Nanterre, och togs triumferande upp av dem.
forces de l'ordre	Eufemism för väpnad polis.
groupuscule	Liten grupp. Uttryck som i nedsättande bemärkelse användes av myndigheterna för att beteckna de små politiska grupper som utlöste revolutionen. (När studenterna marscherade i tiotusental riposterade de genom att ropa: <i>Nous sommes un groupuscule!</i>)
<i>L'Huma</i>	Förkortning för <i>L'Humanité</i> , det franska kommunistpartiets dagliga tidning.
libre circulation	Rätten att i studenthärbärgena ha medlemmar av det motsatta könet som gäster i sitt sovrum.
manif	Förkortning för manifestation, en demonstration.
mot d'ordre	Slagord, direktiv, order för dagen som ges av en ledare åt sina anhängare.
militer	Att vara politiskt aktiv, att sysselsätta sig med politisk agitation.
militant	Aktiv medlem av en politisk organisation.

occupation	Ockupation av universitetslokaler eller fabriker genom att vägra att lämna dem.
payé	Gatsten, använd som ammunition av insurgenterna.
prise de conscience	Att inträda i ett tillstånd av kritisk medvetenhet om det ena eller det andra.
réac	Förkortning för <i>réactionnaire</i> .
société de consommation	
structures	Konsumtionssamhälle som är hypnotiserat av den materiella välfärden. Ett annat nyckelord som innebär den organisatoriska ramen, befälsförhållandena, maktfördelningen.

Förkortningar

Politiska ungdomsorganisationer

JCR	Jeunesse communiste révolutionnaire (trotskistisk, anhängare av Pierre Frank).
FER	Fédération des étudiants révolutionnaires (tidigare CLER – Comité de liaison des étudiants révolutionnaires). Trotskistisk, anhängare av Pierre Lambert.
UJC(M-L)	Union des jeunesses communistes marxistes-léninistes (prokinesisk).
UEC	Union des étudiants communistes (ortodoxa kommunister) .
Occidant	Högerorienterade stridslystna ungdomar.

Politiska rörelser och fronter

22 mars	Daniel Cohn-Bendits Nanterre-baserade ”spontana” rörelse.
3 maj	En kortlivad, Parisbaserad front av idealistiska marxister, framför allt forskare vid universiteten. (Växte fram ur MAU – Mouvement d’action universitaire).
CVN	Comité Vietnam national. En ”front” som protesterar mot kriget i Vietnam, och som bidrog till att sprida och mobilisera vänsterorienterade antiamerikanska känslor.

Några student- och lärarorganisationer

UNEF	Union nationale des étudiants de France (Vänsterkontrollerad; fungerade som talesman för och samordnare av studenternas protester).
FNEF	Fédération nationale des étudiants de France (högerorienterad rivaliserande organisation).
SNESup	Syndicat national de l’enseignement supérieur (av vänsterflygeln ledd organisation för universitetslärare, aktiv under revolutionen).
FEN	Fédération de l’éducation nationale (den största centralorganisationen för lärarnas organisationer).

Politiska organisationer i gymnasierna

CAL	Comité d’action lycéen (extremt vänsterorienterade grupper av såväl manliga som kvinnliga gymnasister som mobiliserade tonåringarna under revolutionen. Uppstod ur CLV – Comités lycées Vietnam).
MJC	Mouvement de la jeunesse communiste (ortodoxa kommunistiska grupper i skolorna).

Fackföreningar

CGT	Confédération générale du travail (kommunistledd; den mäktigaste fackföreningsorganisationen).
CFDT	Confédération française et démocratique du travail (den näst mäktigaste; tidigare nära lierad med den katolska kyrkan).
FO	Force ouvrière (den tredje i betydelse; skilde sig från CGT när denna blev kommunist-dominerad).
CFC	Confédération française des cadres (organisation för manschettarbetare och yngre högre tjänstemän).

Politiska partier

UDR	Union pour la défense de la République (under denna devis genomförde gaullisterna valkampanjen 1968).
UDVe	Union démocratique pour la Cinquième République (gaullistpartiet före valet).
Oberoende republikaner	(Valéry Giscard d'Estaings parlamentsgrupp).
PCF	Franska kommunistpartiet.
FGDS	(François Mitterrands socialistiska allians, bestående av tre politiska "familjer": <ul style="list-style-type: none"> – Guy Mollets SFIO (Section française de l'internationale ouvrière); – Radikalerna; – Convention des institutions républicaines (en sammanslutning av politiska klubbar).
PDM	Progrès et démocratie moderne (en grupp på centerns vänsterflygel, ledd av Jacques Duhamel).
PSU	Parti socialiste unifié (en utbrytargrupp på det socialdemokratiska spektrets yttersta vänsterflygel).

Extremistiska politiska partier

PCI	Parti communiste internationaliste (den franska underavdelningen av Fjärde internationalen – trotskisterna).
OCI	Organisation communiste internationaliste (rivaliserande trotskistisk fraktion, inte ansluten till Fjärde internationalen).
PCMLF	Parti communiste marxiste-léniniste de France (prokinesiskt) .

1. Revolterande studenter

Två timmar före gryningen måndagen den 18 mars 1968 gick en grupp vänsterorienterade studenter över Seine till den fashionabla Högra stranden och sprängde med små laddningar sönder spegelglasfönstren i Chase Manhattan Banks, Bank of Americas och Trans World Airlines pariskontor. Ett par nätter senare var det American Express tur. På fredagsmorgonen hade polisen, som handlade snabbt för att kväva dessa demonstrationer mot kriget i Vietnam, tagit hand om två unga män och tre skolpojkar, alla medlemmar av extremistiska organisationer.

Samma dag, på kvällen den 22 mars 1968, sammankallades ett möte till Parisuniversitetets annex i Nanterre för att protestera mot dessa arresteringar. Sent på natten, sedan talen hade hållits, strömmade en skara demonstranter uppför trapporna till tornbyggnaden på universitetsområdet till administrationslokalerna i åttonde våningen och bröt upp låsta dörrar på vägen upp. Väl uppe satte de sig och konstituerade sig spontant till ett slags studentråd som under en allt mera uppjagad stämning och med allt större målmedvetenhet debatterade till långt in på småtimmarna. I flera månader hade myndigheterna vägrat dessa unga "militanter" rätten att politisera på universitetsområdet. Nu hade de på känn att de äntligen hade fått det som de ville. En omröstning anordnades om en motion som stödde deras initiativ, och resultatet var att 142 röstade för, två emot medan tre lade ner sina röster. När mötet avslutades hade en ny kraft sett dagens ljus. Till att börja med kallade sig gruppen "de 142", men den skulle vinna internationell ryktbarhet som "22 mars-rörelsen". Detonatorn hade fungerat. Studentrevolten var inledd.

Detta intermezzo som utspelades så gott som obemärkt under en enda vårvecka ger en bild av de typiska dragen i den revolution som det gav upphov till: studentledarnas djärvhet och strategiska sinne; den snabbhet med vilken de reagerade för händelserna; deras filosofi som gick ut på direkt handling och ihärdiga provokationer; deras trotsande av polisens motåtgärder, vilket i sin tur inbragte dem stöd från den stora massan av oengagerade. Det illustrerar också hur de två strömningar som inverkade på den franska ungdomen sammanmälte med förödande verkningar: den politiska strömningen som var inriktad på kriget i Vietnam, detta krig som så kraftigt vädjade till känslorna hos de militanta vänsterelementen, och en annan strömning som hade sitt upphov i det franska undervisningsväsendet och som fick kraftig näring av dess ofullkomligheter. Det fanns inte mycket som var slumpmässigt i angreppen mot amerikansk egendom i Paris och deras omedelbara återverkningar i Nanterre.

Från revolutionens allra första ögonblick var det framför allt en fråga som intresserade den stora allmänheten: var den eldsvåda som nu spred sig som en präriebrand över hela Frankrike spontan eller var den iscensatt av en skara konspiratörer? Svaret är att båda frågorna kan besvaras jakande. Revolutionen skulle inte ha utlösts utan en hård kärna av revolutionärer av synnerligen hög kvalitet, revolutionärer som både tänkte och handlade skickligt. Det var de som var jästen i den deg som utgjordes av studenternas stora massa. Men när brödet en gång var bakat, fanns det inte längre någon möjlighet att skilja jästen från degen. Den hade utfört sitt arbete.

Ett litet revolutionärt avantgarde lyckades utlösa en spontan rörelse av studentprotester i stor skala. Denna massa, som producerade sin egen dynamik, kunde endast i mycket liten utsträckning manipuleras och kontrolleras av den revolutionära kärnan. Den hade sammanstötningar med polisen, reste barrikader, skapade en legend av heroism, ockuperade universiteten. Dessa kämpande studenter exempel gav i sin tur arbetarna anledning att "strejka och ockupera". Detta var det följande och vitala stadiet som revolutionärerna hade väntat på men som de endast indirekt hade gett upphov till. Det var som om den franska industriarbetarklassen, tidigare vaggad till sömns av konsumentensamhällets förmåner, plötsligt

av studenterna på nytt hade blivit medveten om glömda militanta traditioner. När storstrejken paralyserade Frankrike och president de Gaulle teg, hoppade politikerna in för att tilldela en regim som de trodde vara dömd den slutliga nådastöten.

I varje skede av denna process, från utlösningsoögonblicket till revolutionens sammanbrott, var avantgardet i full verksamhet, dess medlemmar skyndade från frontavsnitt till frontavsnitt med demonisk energi, de detonerade nya sprängladdningar, utfärdade nya kamporder, försökte leda den väldiga armé som de hade satt i rörelse. Men, som de själva erkände, armén var för stor för dem. Summa summarum, det existerade en konspiration, men den dränktes snart i en impulsiv tidvattensvåg av frihet, jämlikhet och broderskap. Detta är en analys som konspiratörerna själva har stått till tjänst med. De gjorde ingen hemlighet av sin revolutionära strategi. När krisen i maj hade nått sin höjdpunkt blottade deras främste talesman, studentledaren Daniel Cohn-Bendit, med häpnadsväckande uppriktighet alla detaljer i vågspelet. Han intervjuades av Jean-Paul Sartre för den vänsterorienterade paristidskriften *Le Nouvel Observateur* den 20 maj 1968. Sartre ställde frågorna som om han hade varit en oerfaren reporter, och Cohn-Bendit utförde en häpnadsväckande prestation för en 23-åring när han höll en föreläsning om hur man iscensätter en revolution.

Det var inte fråga om, sade han, att störta det borgerliga samhället med ett enda dödande svep. Taktiken var att iscensätta ett antal revolutionära stötar, av vilka var och en gav upphov till en oåterkallelig förändringsprocess. Dessa handlingar var ett verk av en aktivistisk minoritet som hade ett fast stöd i de revolutionära teorierna. Deras roll var att fungera som detonatorer utan att ens försöka kontrollera den process som de släppte loss. Styrkan i deras rörelse var just att den grundade sig på ett element av spontanitet som helt enkelt inte kunde kontrolleras. Studenterna skulle tjäna som exempel för arbetarna, men studenternas och arbetarnas äktenskap kunde endast ingås under en gemensam kamp. Det omedelbara målet var inte att reformera det kapitalistiska samhället utan att försöka få till stånd en allmän brytning med det. En sådan revolt kunde inte bli varaktig men den gav en flyktig uppfattning om vad som var möjligt, om vad som kunde ske.

Varför var Nanterre under vintern 1967-68 den viktigaste härden för studentagitationen i Frankrike? Det berodde inte bara på att det bland de 15 000 studenterna där fanns en dynamisk teddybjörn vid namn Cohn-Bendit. Nanterre själv, som av undervisningsministeriet hade planerats som en modell för framtidens universitet, blev nu i stället en modell för revolutionen. Denna enkla och stränga skapelse av glas och stålkuber byggdes med rasande fart i början av 1960-talet för att lätta trycket på den myllrande myrstack som Quartier Latin hade utvecklats till. De första byggnaderna togs i bruk 1964, då 2 300 studenter skrevs in i detta universitetsannex. 1968 hade detta antal ökat till det sexdubbla, en olycksbådande fingervisning om den snabbt ökande studentbefolkningen i Frankrike.

Problemet kärna är den ”öppna dörrens politik” som bedrivs i Frankrike beträffande tillträdet till universiteten. Var och en som lyckats klara sin ”baccalauréat”, den franska motsvarigheten till studentexamen, är berättigad till universitetsstudier. Det behövs ingen ytterligare examen för att få en plats vid en högskola. Denna långt gående liberalism, i kombination med den befolkningsexplosion som ägde rum efter kriget, gav upphov till en häpnadsväckande ökning av antalet studenter. 1946 var de 123 000, 1961 202 000, 1968 514 000. Dessa horder som obevekligen marscherade in i de överfyllda föreläsningssalarna var en mardröm för planerarna. ”Om vi inte gör nånting kommer fördämningarna en vacker dag att rasa”, sade undervisningsministern Christian Fouchet vid den nationella undervisningskongressen i Caen i november 1966.*

* *L'Université face à sa réforme* (rapport om kongressen), sid. 176-7.

De panikslagna planerarna tänkte bara på tegel och murbruk och försummade de mindre påtagliga värden som gör en universitetsutbildning eftersträvansvärd. Trycket från det ständigt växande antalet studenter fördunklade allting annat. Det var som att bjuda en fotbollspublik på en tebjudning – värdinnan träffade aldrig gästerna, porslinet slogs sönder, blomster-rabatterna i trädgården trampades ner i leran. Och resultatet blev att universiteten, och framför allt det onormalt ansvallda Sorbonne, förändrade karaktär från klubbar för en liten elit till ofullkomliga utbildningsfabriker i vilka allting offrades för att lösa problemet med att pressa in alla som ville in. Relationerna mellan studenter och lärare bröt samman, universitetens administrativa personal försattes ur spelet, bibliotek och laboratorier var överbefolkade, och för att försäkra sig om en plats på en fullsatt bänk under en föreläsning efter eget val, upptog studenter vid Sorbonne en plats redan under föregående föreläsning som behandlade ett helt annat ämne.

I Frankrike funderar man nu på att införa ett urvalssystem för inträdet vid universiteten. För det första har ”den öppna dörrens politik” visat sig vara intellektuellt fördärvbringande. Mellan hälften och en tredjedel av studenterna avlägger aldrig någon examen. I Storbritannien där tillträdet är svårt och föremål för konkurrens, avlägger 95 procent slutexamen. Det franska systemet är oekonomiskt därför att en mycket stor avgång äger rum redan i slutet av det första läsåret, då omkring 50 procent av studenterna upphör med sina studier. Vad detta innebär är att en alltför stor andel av resurserna – lärare, byggnader och medel – måste användas till att undervisa en uppsjö av första årets studenter, av vilka en stor del aldrig kommer att fullfölja sina studier. Alain Peyrefitte, den unge undervisningsministern som förlorade sin befattning under studentrevolten, insåg att detta problem skulle uppstå, men han lyckades inte i tid vidta de erforderliga åtgärderna. 1967 sade han: ”Det är som om vi ordnade ett skeppsbrott för att välja ut de bästa simmarna.”

Trots att statsutgifterna för undervisningen på 15 år har ökats till det sexdubbla, kan man ändå säga att man i Frankrike har gjort för litet och att det har skett för sent. Det var egentligen först 1960 som man insåg problemets hela vidd, det var först då som man satte i gång med en massrekrytering av lärare. Fyra nya universitet – i Rouen, Amiens, Reims och Orléans – grundades för att dra uppmärksamheten från huvudstaden, och i själva Paris omorganiserades två partihandelshallar, den ena för hudar och skinn, den andra för vin och gjordes till säten för nya annex till det sprickfärdiga Sorbonne. *Halle aux cuirs* vid Rue de Censier blev en till bristningsgränsen fylld humanistisk fakultet. (Under revolutionen i maj var ”Censier” en lika fast bastion för insurgenterna som själva Sorbonne, och i själva verket var detta den första universitetsbyggnad i Frankrike som intogs och ockuperades av studenterna.) Den nya naturvetenskapliga fakulteten i *Halle aux vins* vid Quai S:t Bernard – ett experiment i rå betongbrutalitet – var ännu inte färdigställd 1968, men härbärgerade redan flera studenter än det var meningen att den skulle inrymma när den var färdig.

Utanför Paris centrala delar, i de efter kriget uppbyggda omgivande förstäderna, hade planerarna placerat två områden med studentbostäder, det ena i Orsay, det andra i Nanterre. Det stora, decentraliserade studentbostadsområdet som var isolerat från Quartier Latins frestelser, och uppbyggt efter amerikansk modell, var det botemedel mot överbefolkning som undervisningsministeriet ställde stora förhoppningar på. Planen gick ut på att hälften av studenterna om tio år skulle bo i sådana områden. På ritborden uppstod ett pärlband av nya universitetsstäder för att råda bot på överbefolkningen: Montesson i väster, Pontoise i nordväst, Versailles och Trappes i sydöst, Tigery och Lieusaint i sydöst, Noisy-le-Grand i öster. Dessa skulle alltså bli 1980-talets universitetsstäder. Men det hade gått långsamt för regeringen att genomdriva den nödvändiga markanskaffningen, och vad som var ännu mera nedslående var att inga slutgiltiga beslut ännu hade fattats om vilken typ av undervisningsanstalter som skulle inrättas i dessa nybyggnader. Skulle de bli fakulteter av den gamla typen?

Eller modernare inrättningar med undervisning i olika discipliner? Eller tekniska högskolor? Detta måste absolut beslutas innan arkitekterna kan ta itu med sitt arbete.

Men studentrevolten i maj 1968 har kommit hela tanken på universitetsstäder att framstå som mindre önskvärd – åtminstone i dess nuvarande franska form. Franska studenter vill inte leva isolerade från det samhälle som omger dem och som nu till följd av industrialiseringen upplever så väldiga förändringar. I Nanterre placerades till exempel studentstaden av planerarna vid sina ritbord i ett samhälleligt vakuum. Franska studenter vill leva i ett samhälle, inte i kaserner. Praktiskt taget ingenting gjordes för att skapa samhörighet för en befolkning på 15 000 personer. Det kunde inte finnas en skarpare kontrast mellan det oerhört tilldragande livet på kaféerna i Quartier Latin – allas dröm om en fri och meningsfylld ungdom – och den glädjelösa, hygieniska funktionalismen i Nanterre. Den kände sociologen i Nanterre, Alain Touraine, som talade av egen bitter erfarenhet, konstaterade att den stora nya 1900-talsstudentstaden isolerar studenterna på samma sätt som arbetarna isoleras i amerikanska ”bolagsstäder”. Studentansamlingen uppstår, lika sammanträngd och lika anonym som ett industriellt proletariat, med sina egna bekymmer, sina egna ledare och ett växande medvetande om sin egen makt.

Nanterre är en begravningsplats för förlorade illusioner. Det var ett alltför djärvt experiment, en brytning med Frankrikes förgångna. Stora och berömda namn lämnade Sorbonne för att undervisa där, pengar östes in i detta projekt. Men sedan dess har det gett upphov till mycken tandagnisslan på ministernivå. Det består av en humanistisk fakultet (som innefattar den explosiva sociologiska avdelningen), en juridisk och ekonomisk fakultet, en restaurang och skilda bostadskvarter för manliga och kvinnliga studenter som stirrar dystert på varandra över ett ingenmansland. ”Är detta arkitektonisk inkompetens ... eller sadism?” frågade en reporter. Nyligen har en magnifik simbassäng med olympiska mått tillkommit, men det finns inga samlingslokaler, inga kulturella möjligheter, och biblioteksbyggnaderna är ännu inte färdiga. Och framför allt är den miljö i vilken allt detta reser sig djupt deprimerande. Där finns ingen känsla av avskildhet. Allt det som är fulast i yttrevärlden kan fritt tränga sig på. På ena sidan är universitetsområdet bokstavligen överväldigat av en hög klippa med billiga bostäder, en mur av liv i fattigdom och elände som skymmer horisonten. Dessa förfallna kommunala bostäder bebos till största delen av inflyttade spanska och algeriska arbetare, ett befolknings-skikt som ligger på den absoluta botten av löneskalan. Studenternas moral kunde inte undgå att ta intryck av grannarnas elände – framför allt inte de 1 200 som bodde på universitetsområdet, och vilka var nästan jämnt fördelade på manliga och kvinnliga studenter. När studenthärbärgena först öppnades var föräldrarna ovilliga att skicka dit sina döttrar, just till följd av de närbelägna fattigkvarteren.

Snart blev Nanterre beryktat för de mest skandalösa företeelser, det talades om fri kärlek, knark, prostitution. ”*Les demoiselles de Nanterre*” avbildades i skandalpressen. Dessa missförhållanden (det fanns ett korn av sanning under överdrifterna) stod i intimt samband med ett problem som hemsöker alla franska universitet: ”spökstudenterna” som skriver in sig, inte så mycket för att studera som för den tvivelaktiga sociala status det innebär att vara student, för de billiga rummen och måltiderna, för det pass som studentens legitimationskort utgör. Detta missbruk blomstrar i den slapphet som råder under ett överansträngt system.

Bortom de billiga bostadsområden som omger Nanterre utbreder sig en industriell ödemark, luggsliten och ärrig. Där finns sidospår, en gapande grop för en planerad snabbtunnelbana, spår av en ny motorväg under byggnad. Under sina fötter trampar man lera och grus och här och där en gräsplätt. Ett träd här och där. Studierna bedrivs till det gnisslande ljudet av grävskopor och dunkandet från godståg.

Om dessa charmlösa omgivningar bidrog till att skapa en revolutionär situation, var en annan faktor den paradox att Nanterre förmodligen är Frankrikes mest borgerliga universitet. Studenternas överväldigande majoritet tillhör fortfarande medelklassen, endast 10 procent kommer från arbetarfamiljer, jämfört med minst 30 procent i Storbritannien. Nanterre är inget missgynnat, underprivilegierat samhälle. Rekryteringsområdet innefattar de fashionabla 16:e och 17:e arrondissementen i Paris, den välmående medelklassovstaden Neuilly och Bois de Boulogne. Studenterna är till största delen barn till välbärgade familjer, mera modemedvetna, utåtriktade och med större möjligheter att göra av med pengar än studenterna vid Sorbonne. Det är flickorna som anger stilen – långbyxor, nappajackor, minikjolar, stövlar – i sina Hundkojor kör de upp till universitetsområdets vidsträckta parkeringsplatser. De rebelliska känslorna är mera iögonenfallande hos de manliga studenterna, långt hår, fyrkantiga glasögon, Che Guevara-skägg. Den bild man fick av Nanterre i maj var oändliga skaror av målade dockor som bodde ihop med ovärdade revolutionärer.

För de flesta studenterna i Nanterre var inte utbildningen någon förutsättning för en klättring på den sociala stegen, de hade redan sin säkra och etablerade status. Det var inplanterandet av revolutionära idéer i en miljö av arrogant socialt självförtroende som kanske var närmast ansvarigt för skapandet av det för Nanterre typiska klimatet av oförvägenhet, förakt för auktoriteten och ett slags likgiltig öppenhet för våghalsiga förslag.

Oansvarigheten är inbyggd i det franska undervisningssystemet (åtminstone sådant det existerade innan det stora jordskalvet i maj). De lokala instanserna har praktiskt taget ingen beslutande makt, alla administrativa beslut, alla anvisningar av budgetmedel, alla anställningsfrågor avgörs uteslutande av en avlägsen och anonym byråkrati i Paris. Ett franskt universitet är som en fabrik i Sovjetunionen, det arbetar enligt centralt fastställda normer. Landets alla 23 universitet är statliga, de är organiserade enligt fastställda linjer, som regeringsdepartement. Den lokala administrativa personalen är maktlös, studenterna missnöjda, deras ömsesidiga relationer fientliga. All diskussion är gagnlös eftersom besluten ändå fattas annorstädes. Både studenter och lärare är maktlösa. Resultatet blir att klagomål – i stället för att regleras genom förhandlingar och praktiska reformer – undertrycks och sedan får sin utlösning i explosioner av kollektiv hysteri. Detta är en förklaring till det brännbara material som Cohn-Bendit och hans vänner fann i Nanterre.

Vad är det då som studenterna klagat på? Givetvis finns det en hel mängd småsaker som har att göra med överbefolkningen, dåliga inkvarteringsförhållanden och transportproblem. Men det finns andra, djupare liggande orsaker till missnöje. I de kritiska förhållanden som den väldiga överbeläggningen har gett upphov till, och till följd av att det föråldrade universitetssystemet inte har lyckats anpassa sig till ett snabbt föränderligt och i allt högre grad tekniskt inriktat samhälle, fattar varken lärare eller studenter varför de egentligen ligger vid ett universitet. För allt fler studenter detta år framstod Nanterre varken som en förberedelse för en karriär eller som en meningsfylld kulturell gemenskap. Studenterna kände djup besvikelse över att de aldrig bereddes tillfälle att påverka de beslut som reglerade deras liv. Staten administrerade universiteten med lika stor brist på fantasi som den skötte posttjänsten. Vad studenterna framför allt ville var att tvinga staten att komma för att konsultera dem på deras egen nivå. Detta var inte alltid en medveten önskan, men det var ett synnerligen effektivt motiv för en revolt.

En annan och besläktad orsak till missnöje var myndigheternas sätt att behandla studenterna som barn. Vid många universitet är rektorn ett slags sträng, av Paris utnämnd fosterfar. Många professorer sitter så att säga på sina piedestaler, väntar sig vördnadsfull aktning och vägrar att inlåta sig i diskussioner. De regler och bestämmelser som styr studentlivet är knappast anpassade till dagens attityder och tidiga mognad. Många av dem har föga eller intet att göra med vanligt sunt förnuft. Om reglerna skall följas strikt, får studenterna inte sätta upp

fotografier i sina kombinerade sov- och vardagsrum eller flytta om möblerna. Under inga omständigheter får deras omgivning ta intryck av deras personlighet. I princip är all politik och all propaganda förbjuden. Förklaringen till dessa egendomligt känslolösa bestämmelser är att reglerna är uppgjorda efter en modell som har fastställts av internatskolornas inkvarteringsavdelning, när bestämmelserna om den statliga undervisningens religiösa och politiska neutralitet gav utlopp åt häftiga passioner.

Som stridsorsak och samtidigt en symbol för alla deras klagomål valde studenterna den stränga segregationen mellan de manliga och kvinnliga studenternas bostadskvarter. De unga krävde att få fritt tillträde till varandras sovrum, vilket var uttryckligen förbjudet enligt ett dekret från Paris, ett förbud vars efterlevnad övervakades på platsen av tillsyningsmän i respektive härbärgen. Under de senaste tre åren har sovrumsfrågan i lika hög grad blivit en del av studenternas privilegier som lönekraven för en fackförening inom industrin. Den första revolten mot segregationen bröt ut i Antony, det största och äldsta studentbostadskomplexet i Frankrike, tjugo minuter med tåg från Paris centrum. Under den ”röda hösten” 1965 hindrade 1 700 studenter med våld arbetarna från att bygga upp en portvaktsloge framför de kvinnliga studenternas härbärge. Rektorn kallade in polisen som lägrade sig på platsen tills byggnadsarbetet var avslutat. Men i hela tre månader förekom där slagsmål och demonstrationer; atmosfären var överhettad.

För att lugna studenterna offrade Paris chefen för Antony, och i januari införde den nye mannen på denna post, Jacques Balland ett smidigare men inofficiellt system: ungdomar över 21 fick ha gäster av det motsatta könet i sina rum, underåriga skulle ha ett skriftligt intyg från föräldrarna för att åtnjuta samma privilegium (och det är intressant att konstatera att 90 procent av dem fick detta tillstånd). ”Studentproblemet är ungefär som avkolonisering”, förklarade den nye liberale direktören, ”vi måste avpaternalisera”. De nya förhållningsreglerna fick aldrig officiell bekräftelse i Paris.

Sovrumsrevolten spred sig på våren 1967 till Nanterre, där föräldrarna strax före påskferierna till sin förfäran fick höra att de manliga studenterna hade invaderat flickornas korridorer. Det talades om ”fri kopulation”. För att få ut pojkarna – som visade alla tecken på att de hade för avsikt att stanna kvar – måste myndigheterna kalla in brandkåren och polisen. Också här fick direktören sparken enligt order från Paris.

Den 14 februari 1968 – S:t Valentines dag – spred sig en revolt till förmån för ”fri cirkulation” mellan de manliga och kvinnliga studenternas härbärgen som en löpeld genom Frankrike. I nästan alla studentbostadsområden stormade pojkarna flickornas kvarter för att protestera mot segregationen. Den framgång protesterna fick berodde på att de på förhand var noga planerade av UNEF, studentorganisationen. Det var första gången som UNEF i landsomfattande utsträckning intervenerade i frågan om tillträdet till studenthärbärgena. (Rörelsen nådde den amerikanska paviljongen i Paris *Cité universitaire* den 2 april – ett av de sista fästena som föll.) Rektorerna som väntade på instruktioner från Paris förhöll sig passiva överallt utom i Nantes, Nice och Montpellier där polisen kallades in – endast för att reta studenterna till ännu större stridslust. I Montpellier förenade sig flickorna med pojkarna för att kasta ut polisen, och i Nantes skövlade rebellerna rektors ämbetsrum innan de blev övermannade.

En vecka senare utfärdade den jäktade undervisningsministern, Alain Peyrefitte, nya förhållningsregler: flickorna skulle få vistas till klockan 23 hos manliga studenter som hade fyllt 21 år. Men trafiken skulle vara enkelriktad – pojkarna tilläts inte att besöka flickorna på deras rum. ”Pojkar och flickor löper inte samma risker”, förklarade ministern. ”Flickorna måste ha fritt val. Att ge pojkarna tillträde till flickornas bostäder skulle vara att utsätta alla flickor för fara.” ”Hyckleri!” utropade studenterna. Men många universitetsadministratörer tyckte att

Peyrefittes eftergifter var övermåttan djärva, medan de enligt studenternas åsikt var absolut otillräckliga. Ministeriet hade inte fattat att tillträdet till det motsatta könets sovrum var en symbol för studenternas önskan att behandlas som fullvuxna. De ville ha samma fri- och rättigheter som den övriga nationen åtnjöt, inte bara politiska rättigheter, sådana som församlingsfrihet, informations- och yttrandefrihet, utan också sexuell frihet.

Detta var alltså några av orsakerna till den förtvivlan hos studenterna som utvecklade sig till något alldeles nytt – en politisk utmaning, inte bara mot det borgerliga universitetet utan mot hela den borgerliga staten.

”Alla studenter är bolsjeviker, och sociologiestuderande är mera bolsjevistiska än de flesta.” Om detta är överensstämmande med sanningen över huvud taget, så är det åtminstone sant i Nanterre där den sociologiska avdelningen var revolutionens vagg. Sociologin är en disciplin som till följd av själva sin natur gör dem som studerar kritiska mot det samhälle de lever i och kommer dem att ifrågasätta dess existensberättigande. Dessutom hängde över denna studiegren den hotande arbetslöshetens dystra moln. I Frankrike finns det nämligen ytterst få etablerade anställningsmöjligheter för sociologer. Det var inom den sociologiska avdelningen som studenterna i stridslysten ton först formulerade sina invändningar mot det sätt på vilket undervisningen bedrevs i Nanterre, mot undervisningsplanernas innehåll, mot de välkända olägenheterna med överbefolkningen. I samförstånd med lärarna – som här var humanare än i allmänhet var fallet – inledde sociologerna en strejk den 17 november 1967.

De strejkande utnyttjade inte sina ferier. De kom till föreläsningssalarna, inte för att lyssna till akademiska föreläsningar utan fast beslutna att grundligt gå igenom problemen med sina lärare och diskutera ett reformprogram med universitetsmyndigheterna. Rörelsen spred sig till hela fakulteten, 10 000 studenter var engagerade och strejken pågick i tio dagar. Den slutade med vad som kunde tyckas vara ett betydelsefullt resultat, nämligen inrättandet av en kommitté i vilken både lärare och studenter ingick, som skulle göra upp förslag till reformer och föredra dem för undervisningsministeriet i Paris. Men många hinder stod i vägen för studenternas önsknings. Vad de strejkande i själva verket ville, fastän de inte uttryckte det på det sättet, var lokal autonomi, vilket kanske är en nödvändig förutsättning för ett framgångsrikt universitet. De ville utforma sina egna metoder för arbetet och forskningen, omforma undervisningsplanerna med ledning av de nyaste rönen på området, specialisera sig som de själva ville. Dessa ambitioner stod i skarp strid mot de obskurantistiska åsikterna hos en del av professorerna, samt, vilket var ännu viktigare, också mot den sedan länge etablerade principen att beslut av en sådan vikt och betydelse endast kunde fattas i Paris. ”Detta är en kommitté”, sade en av professorerna, ”inom vilken *allt* kan diskuteras därför att ingenting kan beslutas.”

Småningom blev det uppenbart att den gemensamma kommittén inte kom någon vart. En tvist uppstod mellan en ”reformistisk” majoritet som var mest intresserad av råda bot på praktiska missförhållanden som rörde arbetet, böckerna och, laboratorierna, samt en militant minoritet som underkände hela idén med småningom skeende reformer och avfärdade uppfattningen om universitetet som den teknokratiska statens tjänare. Besvikelsen över kommitténs arbete gav de militanta elementen starkare kort på handen. Det var i detta skede som den från sociologiska avdelningen utgående kraftiga kritiken blandades upp och förstärktes med en ström av marxism som gav rebellerna en grund för en ideologisk kritik av den borgerliga staten.

Reformisterna som ville göra sitt bästa för att lappa ihop ett föråldrat universitetsmaskineri, förvittrades snart inför den långt större dragningskraften hos dem som hävdade att det borgerliga livet var torftigt och förtryckande, att borgerliga karriärer var futtiga, att studenterna inte borde försöka integrera sig i detta korrumpade samhälle utan tvärtom helt och hållet förneka det. I januari 1968 måste man ge upp allt tal om konstruktiva kontakter

mellan lärare och studenter. Allt nyktert tal om reformer överröstades i ett klimat av allt häftigare hysteri. Rektorn, Pierre Grappin, en framstående vetenskapsman, blev en måltavla för de plumpaste personliga angrepp.

Och nu uppträdde de såkallade *enragés*, ”de vilda”, på scenen, en grupp som utmärkte sig för en total kritik mot samhället, för en gränslös fräckhet och en total hänsynslöshet. Fåtaliga som de var, låg provokationerna till grund för deras strategi. De kallade sig själva *enragés* som en hyllning till Jacques Roux, ”sansculotternas överstepräst” – den förste av dessa *enragés* som anslöt sig till revolutionen, blev medlem av Pariskommunen men dömdes till döden av en revolutionsdomstol 1794. När han fick höra domen begick han självmord.

Snart blev dessa *enragés* så besvärliga, de utgjorde ett sådant hot mot lugn och ordning, att det stod klart att myndigheterna inte kunde låta bli att vidta åtgärder mot dem. Det gick rykten om att utsända från polisen i civila kläder hade nästlat sig in på universitetsområdet för att i hemlighet ta fotografier av de värsta bråkmakarna. Det sades också att myndigheterna höll på att göra upp en ”svart lista”. De franska studenternas nationella union (UNEF) skyndade till sina medlemmars försvar och offentliggjorde en protest. ”Dumheter!” svarade rektorn. ”Det existerar inte några svarta listor.” Men tanken hade slagit rot i misstänksamma unga hjärnor.

Stämningen var sålunda vid kokpunkten då sport- och ungdomsministern François Missiffe senare i januari kom ner till Nanterre för att inviga sitt ministeriums favoritprojekt, den ståtliga nya simbassängen, en del av de idrottsanläggningar som skulle uppföras till en sammanlagd kostnad av över sex miljoner kronor. Han hamnade rakt in i ett getingbo. Det hördes mummel om upprörande skändligheter i hans svit när det upptäcktes att *enragés* hade spritt ut flygblad som bebådade ”vandaliska orgier” vid simbassängen just vid samma tid som ministern skulle klippa av bandet. Ministern själv blev rätt orolig när han såg de obscena inskriptionerna på väggarna längs den väg han skulle röra sig, bland dem också en väldig fallosbild. Men det visade sig att ceremonin kunde genomföras utan intermezzon, det blev ingen backanal med nymfer och satyrer. Men just som ministern skulle lämna platsen steg en kraftig rödhårig yngling med dålig hållning fram ur mängden och tilltalade monsieur Missiffe i den självsäkra, skroderande ton som snart skulle bli välbekant. Cohn-Bendit hade en bröstkorg som gjorde mikrofoner fullkomligt onödiga.

”Herr minister, ni har iordningställt en 600 sidor lång rapport om den franska ungdomen (en hänvisning till ett dokument från ministeriet som nyss hade offentliggjorts). Men det står inte ett ord om våra sexuella problem i den. Varför inte?”

”Jag har ingenting emot att ta upp den saken till diskussion med ansvariga personer, men jag ser tydligt att ni inte hör till dem. Själv föredrar jag sport framför sexuell upplysning. Om ni har sexuella problem, föreslår jag att ni hoppar i bassängen.” Ministern hade förlorat tålamodet.

”Det är precis vad Hitlerjugend brukade säga”, replikerade Cohn-Bendit utan att blinka.

Denna ordväxling gjorde honom till en hjälte, men i fruktan för repressalier skrev han till ministern och förklarade att man inte skulle ta hans inlägg som ett personligt angrepp. Som det visade sig, studerade också Missiffes dotter vid Nanterre, och hon lyckades åstadkomma en försoning mellan Cohn-Bendit och sin far. Ynglingen inbjöds på te till ministern och framförde sina ursäkter.

Som alla numera vet föddes Cohn-Bendit i Frankrike av föräldrar som hade flytt från Tyskland. Han återvände i de tidiga tonåren till Tyskland för att gå i skola, och som 18-åring anhöll han om tyskt medborgarskap. Han vistades i Frankrike på ett visum som måste förnyas. Hans uppträde med ministern i Nanterre ådrog honom inrikesministeriets uppmärksamhet, och i februari hade han fått order att inställa sig inför en speciell poliskommitté som hade till

uppgift att avgöra om han skulle utvisas. Men Missiffe ville inte framställa några klagomål, och vid närmare eftertanke kom inrikesministeriet till det resultatet att alla disciplinära åtgärder mot honom skulle vidtas av universitetet, inte av staten.

Men dessa beslut som fattades på högsta nivå blev allmänt kända, och det gick rykten på universitetsområdet att Cohn-Bendit skulle utvisas på grund av intermezzot med Missiffe. De militanta elementens inställning var egendomligt tvetydig, de var rädda för repressalierna, samtidigt som de försökte framprovocera dem. De ville provocera myndigheterna, men inte i den utsträckning att de själva blev totalt krossade. I deras fantasi sammankopplades affären Cohn-Bendit med misstanken att polisspioner var verksamma inom universitetsområdet. *Enragés* genomförde nu sin motattack i sin karaktäristiska stil – originellt, fräckt och effektivt. Kameror vändes mot polisen, fotografierna förstörades och klistrades upp på stora plakat som under hånfulla tillmälen paraderade fram och tillbaka i den stora salen i sociologiska inrättningen på morgonen den 26 januari. Detta gav upphov till hastiga överläggningar i administrationsbyggnaden. Politiska demonstrationer var inte tillåtna på universitetsområdet, men hur skulle denna regel upprätthållas när den rebelliska skaran som uppgick till ett 50-tal personer tycktes växa och bli högljuddare för var minut som gick? En medlem av universitetsledningen skyndade ner för att återkalla studenterna till ordningen. Tumult uppstod, och han och hans medhjälpare kastades ut. Rektor Grappin blev underrättad, han lyfte telefonen och kallade på polisassistans.

Klockan hade hunnit bli ungefär elva när ett halvt dussin poliser anlände till skådeplatsen. Efter en kort blick på folkhopen förstod de att den var så stor att de inte kunde klara den utan att kalla på förstärkningar. En timme senare körde fyra bussar, fullastade med beväpnade poliser fram, och Grappin undertecknade ett papper som gav dem rätt att beträda universitetsområdet.

Föga anade rektorn i det ögonblicket att han spelade *enragés* i händerna. Liksom en gerillaskara lurar in en infanterikolonn i ett bakhåll, bombarderade *enragés* polisen med allt som de fick tag på, varpå de tog till flykten och lockade dem efter sig in på universitetsområdet. Exakt i detta ögonblick slogs dörrarna till föreläsningssalarna upp för att släppa ut ett tusental studenter på deras lunchrast. Inför deras häpna blickar tog nu deras farhågor för repressalier konkret form. Polisen, de hatade *flits*, var inte längre bara ett rykte, de var ett faktum. Beväpnade med bänkar som de använde som rammar, stolsben, stenar och flaskor trängde studentskarorna in i polisens led, sprängde dem, trängde undan dem, jagade dem hit och dit över gruset och det glesa gräset vid simbassängen ut mot parkeringsplatserna. Fönster splittrades, bilar stjälpes, den ena efter den andra sårades i båda lägren. Den besegrade polisen flydde från universitetsområdet. *Enragés* hade förvandlats till en stojande och larmande armé.

Tekniken hade fungerat, så utvecklade den än var. Strategin med den direkta handlingen, som hade utlösts av en militant minoritet, hade prövats och bestått provet. Provokationen hade gett upphov till motåtgärder som i sin tur hade utlöst stöd av studenternas stora massa. Men ännu den här gången kan man inte tala om någon verklig start för revolten, intermezzot följdes inte av någon organisatorisk uppföljning. Detta var med andra ord inte upptakten till en rörelse, endast till en ny sinnesstämning. Under hela februari och en bit in på mars sjöd Nanterre, och alltemellanåt tog sig stämningen uttryck i en rad av ”incidenter”. Nanterre följde de övriga universitetens exempel när de kvinnliga studenternas sovrum invaderades den 14. februari. Slutexamina i sociologi måste inställas till följd av brist på disciplin. En grupp av *enragés* trängde in i ett seminarium för spanska studenter, knuffade undan läraren och krävde underskrifter på en mot Franco riktad resolution. En föreställning av Paul Claudels pjäs *L’Otage* avbröts med ropen ”Smutsiga präst!” Men allt detta var mindre utslag på seismografen som

passerade mer eller mindre obemärkta, tills explosionerna utanför de amerikanska byggnaderna i Paris under morgontimmarna den 18 mars kom visaren att röra sig vilt igen.

I början av detta kapitel nämnde vi i förbigående hur arresteringarna i samband med dessa explosioner ledde till protestmöten i Nanterre och till uppkomsten av Cohn-Bendits 22 marsrörelse. Vilka var det då som blev arresterade? Två av dem var några och tjugo år, tre var tonåringar. Männerna var Nicolas Boulte, en av ledarna för *Comité Vietnam National* (CVN), och Xavier Langlade, studerande vid Nanterre och medlem av *Jeunesse communiste révolutionnaire* (JCR). De tre ynglingarna tillhörde alla de vänsterorienterade *Comités d'action lycéens* (CAL) – skolornas aktionskommittéer. Dessa förkortningar – och många andra – kommer att dyka upp ofta i den här boken.

Från första början var *enragés* handlande mera politiskt än någonting annat. Tillsvidare har vi försökt reda ut de missnöjesanledningar inom universiteten som gav denna rörelse näring. Deras politiska idéer och målen för deras kamp, deras marxism, sättet på vilket deras rörelse fick kraft av protesterna mot kriget i Vietnam – hela den invecklade härva som den vänsterorienterade studentpolitiken i Frankrike utgör – tas upp i nästa kapitel.

2. Politik i Quartier Latin

Studenterna på vänsterflygeln i Frankrike utgör en så tät och farlig djungel att endast de som vuxit upp i den någonsin lär sig att ofelbart hitta vägen i den. I undervegetationen lurar band av vilda ynglingar, beväpnade med revolutionära dogmer – och ibland påkar och stenar. Det är ett klimat långt bistrare än det som råder inom den äldre generationens politik och som kräver betydande talanger och förmåga av dem som avser att överleva. Studentledarna måste ha förmågan att reagera snabbt, att tala som änglar, att veta hur man leder ett seminarium och hur man handskas med en folkmassa. De måste vara framstående teoretiker lika väl som militära taktiker. Till följd av att deras forum är gatan, kan man snarare kalla dem gängledare än parlamentariker. Och allt detta vid femton års ålder! Det kanske allra mest utmärkande draget för majrevolutionen i Paris var den synnerligen låga medelåldern hos de upproriska skarorna. Även om majoriteten av generalstaben hade lämnat tonåren bakom sig, kom stora delar av fotfolket från skolorna. De revolutionära idéerna fick grepp om tusentals tonåringar på ett sätt som inte hade sin like i något annat land i Europa. Men franska föräldrar fattar i allmänhet långsamt. De insåg inte vad som var i görningen. De inbillade sig att deras barn satt böjda över sina böcker, alltjämt förklarade av tanken på den kommande studentexamen. I en stad i Normandie hade en femton års skolflicka i sex månader varit revolutionär kommunist utan att väcka den allra minsta oro hos sina föräldrar. ”Jag trodde att det var något slags klubb!” utbrast hennes mor förfärad, när hon äntligen fick veta sanningen i maj. När revolutionen kom var det som om varje respektabel medelklassfamilj hade närt en femtekolonnare vid sin barm. Det gick till och med rykten att regeringsåtgärder läckte ut till rebellerna genom ministrarnas telningar.

Politiken hade fått sitt grepp om ungdomen i Frankrike, den absorberade största delen av den energi som i andra länder användes till att bygga modellflygplan, till att lyssna på dåliga radioprogram, till att odla popidoler och till sport. Men det är en politik av ett alldeles speciellt slag. På samma sätt som föräldrarna inte visste någonting om det, förstod inte heller de politiska partierna – dessa både vänsterns och högerens stora konversations-klubbar – denna jäsning.

En omständighet som man inte får förbise när man granskar den flod av extrema vänsteridéer som översvämmade de franska skolorna och universiteten i maj 1968 och hotade själva statens existens, är att hela denna rörelse växte upp utanför och emot alla existerande politiska partier – det kommunistiska inte undantaget. Vad detta vulkaniska utbrott i själva verket

visade, var att partierna hade förlorat kontrollen över ungdomen. Naturligtvis skryter de flesta politiska partier i Frankrike, liksom i alla andra länder, med att de bedriver något slags ungdomspolitik, att de liar organisationer för unga människor. Men denna politik led skeppsbrott. Dessa organisationer var ingenting annat än skelett. Pojkar och flickor med idéer och energi och varmt blod i ådrorna fann utlopp för sin kamplust i andra sammanhang. De befann sig i den dittills försummade vänstra kanten av spektret – en bra bit till vänster om kommunistpartiet – samlade i små upproriska, sekteristiska grupper som de själva hade skapat och som identifierades med en uppsjö av förkortningar som var meningslösa för alla utom de invigda. Detta fenomen är inte unikt för Frankrike, det har sin motsvarighet i stora delar av Europa och i Nordamerika.

Hur många äldre människor finns det i den västerländska världen, ens bland dem som anser sig vara välinformerade om politiken, som på baksidan av ett brevkort kan skriva ner de viktigaste fakta om följande organisationer:

Jeunesse communiste révolutionnaire (JCR) – Frankrike
Fédération des étudiants révolutionnaires (FER) – Frankrike
Union de la jeunesse communiste marxiste-léniniste (UJC(M-L)) – Frankrike
Radical Students Alliance (RSA) – Storbritannien
Young Socialist Alliance (YSA) – Förenta staterna
Young Socialist Forum (YSF) – Canada
Ligue des jeunesses socialistes du Quebec (LJSQ) – Canada
Sozialistischer Deutscher Studentenbund (SDS) – Västtyskland
Falcemartello (FM) – Italien
Jeune garde socialiste (JGS) – Belgien
Politeia – Holland

Detta är inte på något vis en fullständig uppräknig. Men en sak är säker – alla dessa organisationer har mera gemensamt med varandra än med någon annan politisk gruppering. De kan alla betraktas som nära besläktade sekter. De har uppstått, inte som resultat av en internationell konspiration, utan därför att många unga människor i väster spontant har kommit till den slutsatsen att deras föräldrars värld är mogen för ett allvarligt kirurgiskt ingrepp av politisk karaktär.

Dessa radikala strömningar har sitt ursprung hos de intellektuella, inte hos arbetarna, i skolorna och universiteten, inte i fabrikena. För det första finns det nu fler studenter än någonsin tidigare. Länder som Frankrike som upplever en häftig demografisk utveckling blir yngre och yngre, där finns allt fler barn som besöker skolorna. För det andra finner den nya revolutionära andan stöd i en måttligt sofistikerad analys på det teoretiska planet av den rådande världssituationen. Det behöver givetvis inte nämnas att denna analys inte alltid leder till samma slutsatser. De ideologiska konflikterna är skarpa. Ibland är protesten primitiv och förvirrad, som fallet var med *provos* i Holland, men i allmänhet finns det en världsåskådning som framförs på en för ändamålet lämpad lärd och svårförståelig marxistisk jargong. Sådana spekulationer behöver inte nödvändigtvis gå över fabriksarbetarnas fattningsförmåga, men de faller sig naturligare för hjärnor som har skärpts under studierna i Sorbonne.

Det måste emellertid genast framhållas att ett problem som helt och hållet tar dessa rebelliska intellektuellas uppmärksamhet i anspråk just är arbetarklassen. De strävar efter bästa förmåga till att solidarisera sig med den, att aktivera den, att återföra den till vad de betraktar som dess ursprungliga revolutionära kallelse. Än så länge är banden mellan studenterna och arbetarna bräckliga, i Frankrike liksom annorstädes, men om de skulle utvecklas har den borgerliga världen allt skäl att se om sina försvarsverk.

Under de senaste 18 månaderna, kanske längre, har de extremt vänsterorienterade studentrörelserna i väster talat ett gemensamt språk: de antiamerikanska protesterna mot kriget i Vietnam. Detta är den gemensamma revolutionära valutan. Man gör sig inte skyldig till en överdrift om man säger att utan detta krig skulle de extrema vänstergrupperna bli avsevärt försvagade, om de över huvud taget skulle kunna existera längre. Vietnam har för dem spelat rollen av ett effektivt rekryteringsslagord, men det är också någonting mer än så. Det är nyckeln till deras uppfattning om världsläget, en avgörande kraftmätning mellan den ”amerikanska imperialismen” å ena sidan och vad de kallar den ”koloniala revolutionen” och världsarbetarrörelsen å den andra. Vietnam är klasskamp, skrivet med stora bokstäver, det är en integrerande del av den världsomfattande socialistiska revolution som de arbetar för.

Under parollen ”villkorslöst stöd för det vietnamesiska folkets kamp” samlades ett dussin extremistiska ungdomsgrupper i Bryssel i mars 1967 för att planera en gemensam strategi och slå ihop sina resurser. De upprättade ett europeiskt sekretariat och ett ledande organ. På detta sätt fick de möjlighet att sprida sina revolutionära idéer och knyta kontakter som skapade ett samband mellan sådana lokalt vitt skilda företeelser som studentrevolten i Berlin, upploppen på Grosvenor Square i London i mars 1968, majrevolutionen i Paris. *Comité Vietnam National (CVN)* i Frankrike och *Vietnam Solidarity Campaign (VSC)* i Storbritannien – vilka båda under sina fanor kan samla en stor del av den radikala opinionen – är mycket nära besläktade rörelser.

I Frankrike ägde ungdomens helhjärtade engagemang i politiken framför allt rum under det decennium som följde på blottandet av den verkliga sanningen om Stalin och den stalinistiska monolitens störtande. Sovjetunionen – denna stormakt med sin klumpiga, mot all liberalisering arbetande politik, sina förföljelser av de intellektuella – följer fortfarande sina principer med den politiska gangsterismen. I och med att den, samtidigt som den är djupt engagerad i sina egna ekonomiska intressen, offerar världsrevolutionen för en ”fredlig samexistens” med den kapitalistiska västern, utövar den inte längre någon attraktion på de unga radikalerna. I Frankrike tog sig denna besvikelse uttryck i ilska rytanden av de intellektuella inom det kommunistiska partiet som förblev Moskva obrottsligt troget. PCF:s inställning till revolutionerna i Ungern och Polen 1956 ledde till exempel till häftiga meningsutbyten inom de kommunistiska studentcellerna i Paris. För att isolera dessa odisciplinerade intellektuella från det övriga partiet, upplöste GPF den redan existerande ungdomsorganisationen, UJRG (*Union de la jeunesse républicaine de France*) och ersatte den med fyra nya organisationer som delade upp ungdomen i från varandra vattentätt skilda grupper, pojkar, flickor, bönder och studenter. Den nya studentgruppen fick namnet *Union des étudiants communistes (UEC)**. Vi kommer i fortsättningen att säga en hel del om den.

Sovjetunionen hade inte längre någon dragningskraft på de unga, men det fanns nya idoler. Det var nu ”tredje världen” som var centrum för uppmärksamheten, inte den sovjetiska arbetarstaten, de västerländska kommunisternas heliga Graal under 1930-talet. Den ”koloniala revolutionen” – de på varandra följande vågorna av revolutionär kamp som har skakat efterkrigsvärlden i Kina, Korea, Algeriet, Cuba och Vietnam – skapade hjältar och idéer som gjorde djupt intryck på ungdomarnas fantasi och kom dem att engagera sig för den radikala politiken på ett sätt som ingenting inom deras eget samhälle hade kunnat göra. Hänfödda av gerillakrigarnas exempel förleddes de unga militanta radikalerna att tro att imperialismen kunde bekämpas på sin egen grund, av sin egen arbetarklass – förutsatt att denna arbetarklass kunde förses med ett revolutionärt ledarskikt. De utvecklade kapitalistiska länderna som dāsade i överflöd, som en baby över sin nappflaska, tycktes åtminstone stå till tjänst med ett

* De tre andra var *Mouvement de la jeunesse communiste (MJC)* för pojkar, *Union des jeunes filles de France (UJFF)* för flickor och *Union des jeunes agriculteurs de France (UJAF)* för bönder.

möjligt fält för aktivt ingripande. Leo Trotskij, som stalinisterna slutgiltigt trodde sig ha begravt, kom till heders igen. Det är ingen tillfällighet att de franska förlagen nu ger ut nya upplagor av hans verk och att försäljningsframgången hos tonåringarna är stor.

För att rätt förstå studentrevolten som utlöste oroligheterna 1968 måste man gå tillbaka till kriget i Algeriet. Det var då som de två strömningarna av desillusion med det kommunistiska partiet och den ”koloniala revolutionens” inflytande flöt samman hos de unga intellektuella. När historikerna en gång gör upp balansräkningen för kriget i Algeriet, ett av de grymmaste utslagen av kolonialt förtryck i den moderna historien, måste de inkludera majrevolutionen i dess följder på lång sikt – antingen på debet- eller kreditsidan, beroende på deras politiska uppfattning.

Franska studentorganisationer kan i stort sett delas upp i två kategorier – intressesammanslutningar och politiska fraktioner. De förra är, åtminstone i teorin, sysselsatta med att befrämja intressen som speciellt rör studenterna, de senare med politisk verksamhet inom en vidare ram än universiteten. De lidelser som kriget i Algeriet utlöste kom allmänheten att fästa blickarna på två sådana organisationer, en av vardera typen, den kommunistiska studentorganisationen, UEC, som vi redan har nämnt, samt *Union nationale des étudiants de France* (UNEF), på den tiden den enda franska studentsammanslutningen.

Kriget i Algeriet, som pågick i sju år, med dess sorgliga vittnesbörd om brutalitet, tortyr och det elände som drabbade den civila befolkningen, utgjorde en svår prövning för fransmännens samveten – och de som har det ömmaste samvetet är just ungdomen. I samma mån som kriget drog ut på tiden och den ena franska regeringen efter den andra tycktes oförmögen att göra slut på eländet, började allt flera ungdomar aktivt motarbeta kriget. De drogs med i hemliga hjälporganisationer för den algeriska nationella befrielsefronten, de uppmuntrade deserteringar och insubordination inom de franska väpnade styrkorna, många av dem inspirerades av en professor vid namn Francis Jeanson som spelade en ledande roll inom den ideella men illegala motståndsrörelsen, och som arresterades i juni 1960. UNEF blev den viktigaste kanalen för denna studentprotest. Denna organisations häftiga protester mot krigets excesser, det mod som dess unga medlemmar visade, dess vädjan till den franska demokratis principer som i stridens hetta hade råkat i glömska, förde fram den till en förgrundsroll i den franska nationella politiken. Den främsta drivkraften inom UNEF var en kärna av vänsterorienterade katoliker som drevs lika mycket av sin kristna människokärlek som av den marxistiska ideologin. På den tiden kunde man knappast finna några radikalare ungdomar i Frankrike. Deras motstånd mot kriget förde dem faktiskt till en position i det politiska spektret som till och med låg till vänster om det franska kommunistpartiet som betraktade dem med illa dolt missnöje.

Inom studentvärlden markerades kriget i Algeriet av två händelser, två triumfer som de med all rätt kunde betrakta som sina egna. Den första var en demonstration mot kriget som hade utlysts av UNEF den 27 oktober 1960 på Place de la Bastille, i en atmosfär av antiarabisk rasism och krigshysteri. Denna åtgärd var ett bevis på betydande politiskt mod hos UNEF:s unge ordförande, Pierre Gaudez. Först försökte PCF och den kommunistledda fackföreningsrörelsen, CGT, som togs på sängen av studenternas initiativ, göra sig löjliga över UNEF:s försök att mobilisera massorna. Men efter två veckors underhandlingar gick de motvilligt med på att delta. När regeringen fick reda på detta ingrep den och förbjöd demonstrationen. Följden var att PCF och CGT hoppade av och offentligen fördömde ”äventyrligheten”. De ville i stället mobilisera sina medlemmar i små grupper på olika samlingsplatser i förstäderna. Men Gaudez avstod inte från sin plan, demonstrationen skulle äga rum enligt avtal.

Den genomfördes också – men i *Mutualité*, en stor sal nära Sorbonne, inte på Place de la Bastille som ockuperades av polisen – och den blev en stor framgång som samlade omkring

10 000 deltagare, på den tiden en imponerande siffra. (Aktionen stöddes av den katolska fackföreningsrörelsen, CFDC, samt av metallarbetarförbundet inom CGT, som hade gamla anarko-syndikalistiska traditioner.) Demonstrationen blev en stor triumf för UNEF, förutom att den hade en avgörande betydelse för förhållandena inom den franska vänstern. *L'Express*, den protesterande vänsterns viktigaste språkrör under kriget i Algeriet, hyllade UNEF och dess inflytelserika ordförande på sin paradsida. Det franska kommunistpartiet var bragt ur fattningen.

Men en revolt mot partiet var under uppsegling också på närmare håll, inom PCF:s egen ungdomsorganisation, UEC. Under 1950-talets sista år började ett allt större antal av UEC:s medlemmar visa ett stigande missnöje med partiets försiktiga, tveksamma inställning till kriget. I själva verket hade partiet aldrig intagit en deciderat positiv ställning till den algeriska självständigheten. Dessa inre motsättningar nådde sin kulmen 1961 när UEC, under ledning av en studentgrupp som inspirerades av det italienska kommunistpartiets ställningstaganden, bröt sig loss ur PCF:s grepp och förskaffade sig en praktiskt taget fullständig autonomi. Under denna liberala ”italienska” ledning rådde inom UEC en åsikts- och tankefrihet som under flera decennier hade varit okänd inom den kommunistiska rörelsen i Frankrike.

Den andra betydande händelsen inom studenternas proteströrelse mot kriget i Algeriet var grundandet av *Front universitaire anti-fasciste* (FUA) i april 1961. Detta var en kamporganisation som arbetade för Algeriets självständighet, och som bildades som motvikt mot de franska kolonisternas hemliga arméorganisation, den mordiska OAS. FUA samlade inom sina led unga och aktiva vänsterorienterade militanter av olika schatteringar, men framför allt fanns där en hård kärna från UNEF och UEC. Dess ledare fick snabbt ett åtminstone principiellt stöd av tusentals skolelever och studenter.

Kriget i Algeriet avslutades med överenskommelsen i Evian den 19 mars 1962, vilket hade som följd en våg av terrordåd i Frankrike av OAS under perioden från mars till juni. Under denna period utsträckte FUA sina tentakler allt längre åt höger. Det var ett triumfens ögonblick. Studenterna upptäckte att de var mäktiga. De njöt av den ”direkta handlingens” första sötma. De upptäckte att de kunde inverka på den officiella politiken utan förmedling av de redan existerande partierna. Detta var en försmak av de berusande segrarna i maj 1968. Ett revolutionärt ledarskap höll på att uppstå.

Återgången till fredliga förhållanden innebar emellertid en antiklimax, hjälteglorian kring UNEF bleknade, organisationen hade inte längre någon nationell roll att spela. Att helt enkelt demobilisera de så effektiva commandotrupporna innebar en svår besvikelse. De mest aktiva medlemmarna inom UNEF som med hull och hår hade kastat sig in i politiken kunde inte längre intressera sig för frågor som uteslutande berörde studenterna. Det politiskt ointresserade fotfolket lämnade organisationen, men ledarna var fast beslutna att studenternas röst också i fortsättningen skulle göra sig hörd i den äldre generationens värld.

Det algeriska krigets efterskörd, framför allt perioden från oktober 1962 till januari 1963, innebar en vändpunkt för de franska studentorganisationernas karaktär. Nu frångick man för första gången den gamla principen att studentföreningarna endast skulle befatta sig med att befrämja studenternas egna inskränkta intressen. De nya militanterna trevade sig fram mot ett mera ambitiöst program, inspirerade av den utmanande åsikten att studenterna har sin roll att spela i utformandet av samhället i dess helhet. Det var i detta skede som de stridsfrågor som senare fördes fram i Berlin, Rom och andra metropoler för första gången skisserades, om än i trevande form: kampen mot det av en auktoritär kast ledda universitetet, avvisandet av tesen om universitetet som det teknokratiska samhällets tjänare.

De militanta studenterna fick det emellertid inte alltid som de ville. De utgjorde ett litet avantgarde, och de stötte på beslutsam opposition från den traditionalistiska majoriteten – som

representerades av en ohelig allians mellan det ortodoxa PCF och alla organisationer till höger om detta. Majoriteten motsatte sig att studentorganisationerna blandade sig i politiken, och den krävde att de skulle hålla sig till frågor som direkt rörde universiteten. Under ett helt år böljade striden fram och tillbaka i Sorbonne, och ibland fann den sitt uttryck i gatudemonstrationer. Det var inte bara en strid om två abstrakta program, det var en kamp om den fysiska kontrollen över organisationen.

Det var först i september 1963 som ”minos” mönstrade sina styrkor vid ett UNEF-möte där de i omröstningarna besegrade ”majos” och vann kontrollen över organisationen. (Termerna ”mino” och ”majo” användes för första gången 1956 då en vänsterorienterad katolsk minoritet drabbade samman med den högerinriktade majoriteten. Beteckningarna används fortfarande, fastän det katolska elementet har fått ge vika för extremistisk marxism och ”minos” numera är i majoriteten.)

”Minos”, den triumferande vänsterflygeln, etablerade sitt högkvarter i den humanistiska fakulteten i Sorbonne – eller, för att vara mera exakt, i de lokaler som disponerades av fakultetens underavdelning av UNEF, känd under namnet *Fédération des groupes d'études de lettres* (FGEL). Åtminstone en av rötterna till majrevolutionen kan direkt spåras till denna militanta underavdelning. FGEL blev en grogrund för avantgardistiskt tänkande, och det var därifrån som många av UNEF:s ledare kom under den revolutionära period som nu följde – män som Antoine Griset, Jean-Louis Peninou och Marc Kravetz, som spelade en ledande roll bakom scenen i händelserna i maj 1968. De traditionalistiska ”majos” som fann sig slagna på flykten, grävde ner sig i de naturvetenskapliga, medicinska, juridiska och statsvetenskapliga fakulteterna. Här hade alltså de fritänkande humanisterna – till vilka också sociologerna räknades – bildat front mot de laglydiga fria yrkenas män.

Men det fanns malört i bägaren, trots ”minos” triumf. UNEF upphörde praktiskt taget att verka som fackförening. Organisationen hade aldrig lyckats återvinna myndigheternas förtroende, de var fortfarande förbittrade över dess inbrott i politiken under kriget i Algeriet. Dess statsanslag drogs in och överfördes i stället på en tam ”opolitisk” av regeringen stödd skapelse med namnet FNEF (*Fédération nationale des étudiants de France*) som var en påle i köttet på UNEF men som faktiskt aldrig lyckades skapa sig en ställning som alternativ organisation. FNEF:s verkliga uppgift var att bekämpa spridningen av de marxistiska idéerna vid universitetet – en uppgift som den ägnade sig åt med synnerligen ringa framgång.

UNEF som saknade medel, som berövades alla möjligheter till att spela en verkligt konstruktiv roll inom universitetslivet genom statens allt omfattande grepp ont studentorganisationerna, förvittrade småningom. 1961 hade organisationen över 100 000 medlemmar. 1968 hade medlemsantalet sjunkit till hälften, vid en tidpunkt då hela antalet universitetsstudenter hade stigit från 240 000 till över en halv miljon. Namnet fanns visserligen kvar, liksom stämpeln och den landsomfattande ramen, men från 1966 till 1968 var UNEF knappast någonting annat än ett forum för rivaliserande politiska organisationer, som alla strävade att vinna kontrollen över den. I själva verket blev det snart svårt att skilja UNEF från den fraktion som för ögonblicket innehade makten. I provinserna var UNEF:s lokala underavdelningar ofta ingenting annat än obetydliga skelett som kontrollerades av små militanta grupper, vilka ständigt hotades att störtas av rivaliserande fraktioner. Makten gick ofta flera gånger från hand till hand under en och samma termin. Dessa oroligheter i landsorten utgjorde ett ständigt hot mot ledarskapet i Paris som klamrade sig fast vid den lätt förgängliga makten och hade svårt för att föra en målmedveten politik. Sådant var läget inom UNEF när revolutionen blåste nytt liv i organisationen.

Från och med 1966 stämmer den tydliga gräns som vi hittills har dragit mellan UNEF, den största studentorganisationen, och UEC, den enda vänsterorienterade ungdomsorganisation

som är värd att nämnas, inte längre överens med det verkliga förhållandet. Vi har sett hur en militant vänsterflygel uppkom inom UNEF, hur den tillvann sig kontrollen över organisationen och kastade sig in i politiken, hur den i allt högre grad intresserade sig för hela samhällets utformning och negligerade sådana obetydliga problem som bibliotek, studentbostäder och semesterresor. Denna militanta flygel var emellertid inte homogen. Den influerades, formades och penetrerades av extremistiska organisationer som hade vuxit fram ur UEC. Mellan 1966 och 1968 förlorade det franska kommunistpartiet totalt kontrollen över de mest aktiva och militanta elementen inom studentkåren. Under denna tid sjönk UEC:s medlemsantal från det redan löjligt obetydliga 4 000 till endast 1500. Denna organisation var med andra ord inte längre någon faktor att räkna med. Dess plats intogs av ett halvt dussin högljudda och bråkiga sekter, av vilka några var fast organiserade, andra ett kaotiskt politiskt uttryck för en surrealistisk världsåskådning. Dessa innefattar trotskister av alla olika kulörer, maoister, guevarister, anarkister, ”situationister” (vilkas huvudsakliga bidrag till majrevolutionen var jublande och betydelselösa inskriptioner på husväggarna). Denna blomstrande sekterism får emellertid inte avfärdas som betydelselös, den stod inte bara till tjänst med den svärmiska entusiasmen, de grälla färgerna, utan också med den hårda kärnan av beslutsamma ledare, utlösarna av den jordbävning som så när hade störtat general de Gaulle.

Vi måste hålla i minnet att UEC i början av 1960-talet kontrollerades av en ”italiensk” fraktion som låg i fejd med PCF. Denna situation kunde inte bli permanent. 1965 gick PCF till angrepp, stötte ut ”italienarna” och återvann kontrollen över sin ungdomsrörelse. Men under tiden hade en militant gruppering uppstått inom UEC, en exakt parallell till vad som hade hänt inom UNEF, och beroende på samma yttre omständigheter, kriget i Algeriet och dess efterskörd. Dessa militanta element drabbade snart samman med PCF:s ortodoxa ledarskikt och rönt samma öde som drabbar alla kommunistiska kättare – uteslutningen. Den första utrensningen företogs som resultat av ett viktigt politiskt beslut som fattades av det franska kommunistpartiets politbyrå under Waldeck Rochet, som hade övertagit ledningen 1964 av den sjuklige Maurice Thorez. Waldeck Rochet, som var smidigare än Thorez, ingick med sitt parti en valteknisk allians med socialdemokraterna – en pakt som symboliserades av det kommunistiska stödet åt socialisten François Mitterrand vid det franska presidentvalet i december 1965.

Denna allians med den icke-kommunistiska vänstern mötte häftigt motstånd hos de militanta ungdomarna inom UEC. De ville att partiet skulle vara mera, inte mindre revolutionärt. De vände sig med avsky från tanken på en folkfront, från den ”fredliga samexistensen”, från varje form av kompromiss med den borgerliga världen, både nationellt och internationellt. Följden var att de sparkades ut.

Ytterligare en anklagelse mot dem var att de hade medverkat till bildandet av *Comité Vietnam national* (CVN), med slagordet *FNL vaincra*, FNL skall segra. PCF blev rasande.

Kommunistpartiet såg i den nya fronten med dess unga ledare och snabbt stigande medlemsantal en rival till dess egen fredsrörelse vars slagord *Paix au Vietnam* (fred i Vietnam) nu verkade tamt. Kommunistpartiets stöd för den vietnamesiska saken kom nu att framstå som halvhjärtat – vilket var precis vad de militanta elementen avsåg. En andra utrensning likviderade de pro-kinesiska elementen inom ungdomsrörelsen. UEC hade renats, men nu var den blodfattig.

Vad hände med alla dessa besvärliga militanta element som kastades ut från UEC? Vart tog de vägen? För att besvara denna fråga måste man göra en undersökning av den franska revolutionära vänsterns politiska anatomi. Offren för dessa utrensningar inom UEC dröjde inte med att organisera sig på nytt. Den 2 april 1966 sammanträffade 120 unga män och kvinnor från sexton franska städer i en sal i Paris som var dekorerad med bilder av Engels, Marx, Lenin, Rosa Luxemburg och Trotskij. Detta var den stiftande konferensen för *Jeunesse*

communiste révolutionnaire (JCR)* en väl sammanfogad, vädisciplinerad trotskistisk stöttrupp som under majrevolutionen visade sig vara den kanske effektivaste påtryckningsgruppen på den yttersta vänsterflygeln.

Från rundandet till den stora styrkeprovnigen i maj 1968 hade JCR två år på sig för att genomföra organisationen. Det har aldrig strävat till att etablera sig som massparti, snarare är dess avsikt att utbilda en hård kärna av revolutionära kadrer som finns tillhands, utspridda på strategiska punkter överallt i landet. Den första hemliga målsättningen antas ha varit en kärntrupp av ettusen hängivna män. Detta mål är för länge sedan nått och överträffat.

Mycket av förtjänsten av denna prestation måste tillskrivas en kallblodig ung man, Alain Krivine. Denne son till en välbärgad fransk tandläkare av judisk härstamning var en synnerligen lovande historiestuderande vid Sorbonne och arbetade på en historisk tidskrift som gavs ut av förlagsfirman Hachette tills händelserna efter majrevolutionen tvingade honom att gå under jorden. Han är en högväxt, mörk ung man, mycket lugn och behärskad. Hans mest iögonenfallande egenskaper är en obeveklig klarhet, en flytande tunga och ett sinne för realiteter som man sällan påträffar hos extremistiska politiker. Han är gift med dottern till en vänsterorienterad författare och politiker, Gilles Martinet. Krivine inledde sin politiska karriär i PCF:s ungdomsorganisation, UEC, men liksom så många andra fjärmade han sig från den ortodoxa kommunismen under kriget i Algeriet.

JCR:s struktur och interna organisation påminner som man lätt kan förstå om motsvarande förhållanden inom de kommunistiska ungdomsrörelser där dess militanta medlemmar växte upp. Med fullt medveten avsikt tog dess grundare modell av de ungdomsrörelser som hade skapats inom Lenins bolsjevikparti. Basenheten inom JCR är den såkallade ”cirkeln”. Fullt medlemskap beviljas först efter en tid som observatör – minimum tre månader – under vilken tid den nye rekryten måste vinna sina sporrar. Han måste inte bara ha full förståelse för JCR:s doktriner, han måste vara skicklig i att försvara dem. Han måste vara både propagandist och missionär. Åtminstone under de kontakter vi hade med organisationen fick vi det intrycket att JCR bemödade sig om att rekrytera unga människor med hög intelligens och tilldragande personlighet. Disciplinen är sträng men tonvikten ligger på självdisciplin. En irrlärlig medlem kan bli censurerad av sin ”cirkel” och på nytt degraderad till observatör, eller till och med utstött om hans förseelse betraktas som grov (fastän JCR förklarar att ett sådant uteslutande endast kan ske efter en ”demokratisk” diskussion och att en sådan åtgärd inte på minsta sätt påminner om en ”byråkratisk” utrensning).

JCR:s första trosartikel, som är lånad av rörelsens skyddshelgon Trotskij, är nödvändigheten att skapa ett avantgardistiskt revolutionärt ledarskikt i Frankrike. Utan ett sådant ledarskikt kan det inte finnas något effektivt revolutionärt massparti, och utan ett massparti kan man inte heller tänka sig ett maktövertagande. Det behöver knappast sägas att dessa unga trotskister anser att det franska kommunistpartiet fullständigt har misslyckats med sin uppgift. Enligt dem är det fossilt, behärskat av en kast, stelfruset i en steril byråkrati. Och inte nog med detta, det har förvandlats till ingenting mer eller mindre än ett socialdemokratiskt parti på vänsterkanten som strävar till allianser med borgerliga partier, drömmer om parlamentarisk respektabilitet och fromt sveper in sig i trikoloren.

PCF:s avtagande revolutionära glöd är en återspeglning av läget i Sovjetunionen som själv har hamnat i en icke-revolutionär byråkratisk grepp. Denna fördärvliga situation måste korrigeras. JCR inser att den stora massan av den franska arbetarklassen i sin oskuld fortfarande förblir

* Bland de stiftande medlemmarna återfanns Alain Krivine, Henri Weber och Gérard Verbizier från Paris, samt Jean-Claude Laumonier från Rouen, vilka alla fortfarande är medlemmar av den sju man starka *Bureau national*. Bland den andra generationens ledare kan nämnas Xavier Langlade, Daniel Bensaid och Jean-François Godchau (från Nanterre).

det kommunistiska partiet trogen. Den kan inte fjärmars från PCF genom en högljudd propaganda som från utsidan riktas mot denna mäktiga monolit. Agitationen måste bedrivas inom PCF och inom den av partiet beroende kommunistiska fackföreningsrörelsen, CGT, för att från det kommunistiska liket avskilja hela sektioner av arbetarklassen och återföra dem till deras revolutionära kallelse.

Med begreppet revolution menar JCR någonting mycket specifikt: sammanstötningar i fabrikerna och på gatorna, en kraftmätning utanför parlamentet, övertagandet av makten i staten med våld. ”Frågan om denna kamp skall bli blodig beror inte på proletariatet utan på bourgeoisien”, framhåller JCR:s propagandister. ”I alla händelser måste arbetarklassen stå redo för en väpnad kamp.” Händelserna i maj 1968 i Frankrike ger oss en påminnelse om att en sådan möjlighet inte är helt och hållet otänkbar.

JCR:s våldsfilosofi påminner mycket om de tankar som utvecklas av *Parti communiste internationale* (PCI), den franska underavdelningen av den trotskistiska Fjärde internationalen, en organisation som slits sönder av schismer och som i hög grad har försvagats av tjugofem års stalinistiskt förtryck men som har vunnit ny kraft efter den serie av student-revolter som på senare tider har skakat världen. Både JCR och PCI har en speciell förkärlek för Cuba. Fjärde internationalen är inte ett hemligt sällskap, inte heller, som dess långt framgångsrikare ortodoxa kommunistiska kusin, en disciplinerad monolit. Den styrs från luggslitna kontorslokaler i Paris, Bryssel och Rom av ett ”unifierat sekretariat” som omfattar tre personer: Pierre Frank (Frankrike), Ernest Mandel (Belgien) och Livio Maitan (Italien). Frank är en småväxt, vänlig, okonstlad människa med den lugna lidelse som utvecklas under ett långt liv i revolutionens tjänst. Han var Trotskijs sekreterare i Turkiet 1929 och är i dag den förnämsta källan till ideologisk visdom för JCR:s unga militanta medlemmar. Det finns inga direkta organisatoriska band som binder JCR vid PCI, men ungdomsgruppens grundare och ledare är i allmänhet också medlemmar av den besläktade organisationen. JCR ger ut *Avant-Garde Jeunesse*, en månadstidskrift som innehåller JCR-nyheter från landsorten, blod och åskdunder från Vietnam, inspiration från Cuba och en solid kost av ideologisk indoktrinering. Mera teoretiskt material levereras av PCI i dess egen månadstidskrift, och framför allt i dess kvartalspublikation – vilka båda går under namnet *La Quatrième Internationale*.

JCR är emellertid inte den enda vänsterextremistiska organisation som svingar det trotskistiska baneret. Den har en bister rival i *Fédération des étudiants révolutionnaires*^{*}, en stridbar ultra-sekteristisk trotskistisk sammanslutning som kommer JCR att framstå som mild och resonlig. FER uppstod ur CLER (*Comité de liaison des étudiants révolutionnaires*), en tidigare fraktion som kan dateras till oktober 1961 och var resultatet av en schism mellan Pierre Frank och Pierre Lambert inom den franska grenen av Fjärde internationalen.[†]

”Lambertisterna” berömmar sig av den mest oförsonliga bolsjevism och den striktaste dotrinära renhet. Som vi har sett utvecklar JCR en rätt långt gående pragmatism i sina förbindelser med det hatade PCF, och hävdar att denna fästning endast kan erövras från insidan. FER tar avstånd från sådana smygvägar och framhåller att prioritet måste ges åt att bygga upp en revolutionär organisation kring själva denna egna kärna, den enda innehavaren av de heliga skrifterna. Till det yttre verkar medlemmarna av FER att vara mera intresserade av den militära än den politiska verksamheten. De beundrar våldsmetoder, de är ofta beväpnade, de har en mycket oroande fanatisk glimt i ögat och de levererar sina haranger med tempot och våldsamheten hos en kulsprutesalva. De bryr sig inte om att de är impopulära, som

^{*} Dess ledande personligheter är Claude Chisseray och Charles Berg.

[†] Resultatet av denna schism var grundandet av Organisation communiste internationaliste, som nu leds av Pierre Lambert och Stéphan Just. Den ger ut en publikation vid namn *Information Ouvrière*.

så ofta är fallet med människor som litar på sin egen ofelbarhet. Deras organ är en månadskrift med namnet *Révoltes*.

Ytterligare en liten marxistisk fraktion är *Union communiste*, som är mera allmänt känd under namnet på sin tidning, *Voix Ouvrière*. Den kan skryta med att vara den äldsta trotskistiska splittringsgruppen, och den kan också bättre än de andra hävda att den har ett visst stöd i arbetarkretsar. Den är emellertid inte ansluten till Fjärde Internationalen.*

En anmärkningsvärt annorlunda politisk utveckling uppvisar de pro-kinesiska militanterna som efter att ha blivit utrensade från UEC i november 1966 grundade *Union des jeunesses communistes marxistes-léninistes* (UJC(M-L)).† Beträffande medlemsantal och beslutsamhet kan denna organisation jämföras med JCR, men den tillämpar en annorlunda strategi. Den intar en attityd av ödmjuk hängivenhet för arbetarklassen – och dess slagord (som också är namnet på dess partiorgan) är *Servir le Peuple*. Några dussin av dess medlemmar har avbrutit sina studier för att arbeta i fabriker. De fungerar som maoistiska motsvarigheter till arbetarprästerna. Deras intensivt allvarstygda högdragenhet gör att man knappast kan tänka sig någonting mera fjärran från de rebelliska barnen till välbärgade föräldrar som karikeras av Jean-Luc Godard i Kinesiskan, iklädda flotta Mao-kostymer och svingande profetens ”lilla röda”. Det finns givetvis en antydning till obalanserad fanatism i deras prisande av ordföranden Maos tankar, och i deras häftiga angrepp mot byråkraterna i de kommunistledda fackföreningarna. De förolämpar kommunistpartiet genom att tala om det med föraktfulla citations-tecken som P”C”F, eller genom att kalla det PCF(R), varvid ”R” står för ”revisionistiskt”, det grövsta skällsord man kan tänka sig. Men medan de andra talade om arbetarklassen och om nödvändigheten av att slå en bro över klyftan mellan intellektuella och kroppsarbetare, hade UJC(M-L), troget sina principer, redan trängt in genom fabriksportarna.

Dess roll inom majrevolutionen var inte av avgörande betydelse, som vi kommer att se, stödde det inte heller helhjärtat Daniel Cohn-Bendits och JCR:s strategi. Men i maj vidgade de sina enklaver inom arbetarklassens territorium genom att grunda ett antal *Comités de soutien aux luttes du peuple*.

UJC(M-L) har inga fastare band till PCMLF (*Parti communiste marxiste-léniniste de France*)‡, som grundades av pro-kinesiska kommunister den 31 december 1967, sedan de hade uteslutits ur det franska kommunistpartiet. PCMLF ger ut tidskriften *L’Humanité Nouvelle* och betraktar sig som ett verkligt revolutionärt parti, i motsats till det revisionistiska PCF. Denna åtgärd ogillades av de väldisciplinerade unga teoretikerna i UJC(M-L) som ansåg att grundandet av detta nya parti skedde vid en olämplig tidpunkt.

Mycket av den revolutionära glöden till vänster om kommunistpartiet har sitt ursprung i en fråga av den allra största betydelse: kriget i Vietnam. I sin egenskap av uppeggare av känsliga samveten, av mobiliserande faktor för radikala sympatier, har kriget i Vietnam haft en långt större betydelse än till och med kriget i Algeriet. Ingen ungdomsorganisation har bättre förstått att dra nytta av det än JCR. Tack vare kriget i Vietnam har JCR och, om än i mindre utsträckning, också dess rivaler lyckats skapa kontakter med tusentals unga människor i skolorna och vid universiteten. Den franska regeringspolitiken spelade de extremistiska elementen i händerna genom att rikta de unga samvetenas uppmärksamhet på kriget. Under de senaste åren har den franska statliga televisionen vid upprepade tillfällen visat skräckfilmer

* Den 19 maj 1968 kom PCI, JCR, *Voix Ouvrière* och ytterligare en trotskistisk gruppering vid namn *Groupes marxistes révolutionnaires* överens om att grunda en föreningslänk i form av en samarbetskommitté.

† Många av dess grundande medlemmar hade avlagt examen vid École Normale Supérieure, där de hade tagit intryck av den maoistiske tänkaren professor Louis Althusser. Rörelsens portalfigur är ”teoretikern” Robert Linhart.

‡ Den mest kända medlemmen är Gilbert Mury.

från Vietnam, av vilka många har varit nordvietnamesiska propagandafilmer. Det var måhända för att rättfärdiga sin antiamerikanska politik som den gaullistiska regimen överspelade detta tema med våldet i Vietnam. Många unga människor fick en chock av vad de fick se i rutan. ”Jag står inte ut med det längre”, sade en femtonårig pojke med en rysning och stängde av TV-apparaten.

På hösten 1966 grundade JCR och dess allierade, framför allt vissa ”castroister” och *Parti socialiste unifié* (PSU), en vänsterextremistisk socialistisk utbrytargrupp, en frontorganisation för Vietnam som ett medel att nå en större publik. Den fick namnet *Comité Vietnam national* (CVN)* och denna utgrenade sig i sin tur i tjogtals av regionala kommittéer, vilka i proteströrelsen drog in ett stort antal människor som inte hade några mera ingående kunskaper om grundarnas politiska inställning och inte heller några sympatier för den. Framstående personer, sådana som matematikern Laurent Schwartz, lånade organisationen sina namn. Skoleleverna – som redan stod i opposition mot den stränga disciplinen, de gammalmodiga undervisningsplanerna, utantillpluggandet och de dystra, kasernlika skolbyggnaderna – visade sig vara synnerligen mottagliga för agitationen mot Förenta staterna och mot kriget i Vietnam. En hel rad av CVN-kommittéer grundades i skolorna, och trots rektorernas motstånd visade sig framgången vara så stor att man på hösten 1967 beslöt att med ännu större energi gå in för att mobilisera skoleleverna för vänsterextremistisk politisk verksamhet.

Det medium som valdes för denna uppgift var ett nätverk av kommittéer som verkade i skolorna, de så kallade *Comités d'action lycéens* (CAL)† och som med beräkning organiserades med en förhållandevis fast sammanhållning och som var tillräckligt ickesektaristiska för att kunna dra med sig de stora massorna. Skoleleverna anslöt sig i tusental. CAL-kommittéerna spelade en livsviktig, om än obesjungen roll när det gällde att samla ihop de folkhopar som så effektivt besvärade polisen under majrevolutionen.

De militanta CAL-medlemmarna – ofta långhåriga revolutionära romantiker som till sin stil markant skiljer sig från de sobert klädda medlemmarna av PCF:s ungdomsorganisationer – gjorde snart livet till ett helvete för sina lärare. Deras slagord var: ”Handlingsfrihet i skolorna!” och med detta menade de frihet att agitera, att dela ut flygblad, att bojkotta viss undervisning och att omöjliggöra examensförhören. Enligt deras sätt att se saken satte de ofta likhetstecken mellan ”klasskamp” och ”kamp i klassen”. Det finns inom den moderna franska historien precedensfall till dessa tonåringars politiska engagemang. Under andra världskriget arkebuserade tyskarna fem elever från Lycée Bouffon i Paris för verksamhet inom motståndsrörelsen, och 1962 kämpade vänsterorienterade skolpojkar mot OAS på Paris gator. I maj 1968 var det CAL som saboterade studentexamen, denna hörnsten i det franska undervisningssystemet.

Liksom sina äldre bröder och systrar i det befästa Sorbonne, kämpade skoleleverna för samma rättigheter: frihet att sköta sina egna angelägenheter, frihet att ge uttryck för sina åsikter, frihet att utföra politiskt arbete, frihet att inleda sexuella förbindelser. ”Vi vill ha pillret”, ropade tonåringarna. ”Vi vill ha ett normalt sexualliv vid sjutton år.”

Det var extremistiska studenter som utlöste majrevolutionen. Dessa unga politiker kom, som vi har sett, från två plantskolor – UNEF och UEC – studentorganisationer som var djupt skakade inte bara av den interna utvecklingen i Frankrike (som till exempel den extremt snabba folkökningen som sprängde ramen för de gammalmodiga universiteten) utan också av upprörande händelser i avlägsnare delar av världen, kriget i Algeriet, Cuba, Vietnam, den

* CVN :s *Bureau national* innefattar sådana militanta vänsterextremister som ”castroisterna” Jean-Pierre Vigier och Jean Schalit, samt JCR-ledarna Alain Krivine, Denis Berger och andra.

† Michel Recanati, en sjuttonårig skolpojke (född i september 1950) är en av de mest framträdande av dessa tonårspolitiker.

smygande paralyser som tycktes få grepp om kommunismen i Sovjetunionen. Resultatet av denna jämsning var sammansvetsningen av en revolutionär påtryckningsgrupp på den yttersta vänsterflygeln vars existens var ett hot inte bara mot det franska kommunistpartiet utan också mot den borgerliga franska staten. Hur sedan alla från vänster till höger slöt upp för att krossa de unga bråkmakarna är ett av de viktigaste händelseförlopp som vi försöker skildra i denna bok.

3. Starten

Alla länder i världen där det finns besvärliga och bråkiga studenter frågar sig nu: Skulle det kunna hända här? Ingen kan känna sig nöjd och belåten. Naturligtvis orsakas inte revolutioner uteslutande av revolutionärer, det måste också existera en revolutionär situation som de konstaterar och exploaterar. Detonatorn kan fungera endast om den är omgiven av tillräckliga mängder lättantändliga ämnen. Men man får under inga omständigheter underskatta intelligensen, djärvheten och den obestridda strategiska skickligheten hos de studentledare som på kaféer och i studentbostadsområden världen över planerar att ställa till ett helvete för den äldre generationens samhälle. I Frankrike var detta fenomen speciellt slående, detonatorn var av mycket hög kvalitet.

Majrevolutionen leddes av en koalition: olika bakgrunder, olika talanger och politiska erfarenheter, med andra ord olika typer av människor. Detta var dess styrka. Rörelsens röst – och vilken röst! – var Daniel Cohn-Bendits, på den tiden en tjugotreårig andra årets sociologiestuderande i Nanterre – en lysande studiebegåvning enligt hans professor, den 62-åriga marxistiske filosofen Henri Lefebvre. Cohn-Bendit hade en viktig roll att spela när det gällde att utlösa den revolutionära syndafloden, men framför allt minns man honom för hans förmåga att sätta sin prägel på studentrevolten med sin speciella typ av det fräckaste clowneri. Han förvandlade clownriet till ett gisslande politiskt vapen. Inte det minsta imponerad av sina motståndares ålder, rang eller auktoritet – av den äldre generationens skyddande humbug – hade han förmågan att ständigt rikta ett hånande finger mot kejsarens testiklar. Med en fräckhet som kom åhörarna att tappa andan klädde han av de insnöade universitetsmyndigheterna, den hårdkokta polisen, till och med självaste Kung Sol i Elyséepalatset, in på bara kroppen. Hans hotelse att iscensätta en ny utsändning av de Gaulles berömda radiotal från London den 18 juni 1940 till den ockuperade franska nationen var ett genialiskt och vanvördigt PR-drag. Han hade gycklarens sinne för snabba repliker, för improvisationer, han kunde plötsligt uppenbara sig innanför motståndarens gard. Utvisad från Frankrike, med dussintals poliser mobiliserade vid den tyska gränsen för att hindra honom från att komma in, hoppade han upp som en infernalisk gubbe i lådan i själva hjärtat av Paris, med det brandröda håret färgat till föga övertygande svart.

Det var ett dramatiskt grepp, kanske inte så heroiskt som farsartat, men politiskt var det ett mästerligt drag. Utan Cohn-Bendits sturska, elastiska leende skulle revolutionen ha varit olycksbådande. Han avväpnade publiken och kom det väldiga, hjälmklädda polisuppbåd som mobiliserades mot studenterna att verka groteskt. Han är en politikens Brigitte Bardot, han har utvecklat sin typ till perfektionism, han är fräck, han drar till sig allas blickar. Men han inverkar inte bara med sin dragningskraft och sin spjuveraktighet. I Nanterre visade han sig ha en häpnadsväckande förmåga att mobilisera den oengagerade opinionen. Han drog människorna till sig med sin magnetism. Men dessutom var han också den kanal, kanske den viktigaste, genom vilken de idéer och den teknik för de militanta studenterna som SDS (*Sozialistischer Deutscher Studentenbund*) hade utvecklat vid de tyska universiteterna vann spridning i Frankrike.

Ordföranden i SDS, Karl Dietrich Wolff, en 25-årig yngling som ser ut som 18, kom själv till Nanterre för att i ett avgörande ögonblick i april räcka de franska studenterna en hjälpande

hand en månad före revolutionens start. SDS anser att studentuppror har en roll att spela i den världsomfattande klasskampen, att studenterna från sin bas vid universitetet som förvandlas till en modell av framtidens demokratiska samhälle kan blotta den moderna kapitalismens förtryckarnatur samt visa att dess uppfattning om produktionen på det löpande bandet förvandlar människan till en ”specialiserad idiot”. I Frankrike liksom i Tyskland försökte revolutionärerna från första början både vid universiteten och i fabrikena skapa genuint demokratiska student- och arbetarråd – institutioner som rivaliserade med det borgerliga samhällets motsvarande inrättningar. Det som framför allt var nytt med denna utmaning var inte så mycket idéerna som den använda chocktaktiken. Agitation, oroligheter, provokationer, systematisk odisciplin, både fysisk och intellektuell – allting som kan sammanfattas i det franska uttrycket ”*contestation permanente*” – detta var det skarpa instrument som stack hål på den ballong som utgjordes av de Gaulles självbelåtna, monolitiska stat. I Nanterre tog skrämselfaktionerna ibland en primitiv form. ”Säg ”Död åt amerikanerna i Vietnam”, eller också får du en örfil”, var en flickas introduktion till 22 mars-rörelsen.

Men Cohn-Bendit har ännu en sträng på sin politiska båge: anarkismen, en åskådning som hade en bättre grogrund i sysslösheten, meningslösheten och vakuumet i Nanterre än i Sorbonne som var fastare rotat i samhället. Cohn-Bendits politiska meningsfränder beskriver honom ofta privat, och med en viss irritation, som ”*inorganisé et inorganisable*” (oorganiserad och oorganiserbar). Det var denna egenskap av odefinierbar och svallande spontanitet som han tillförde sin 22 marsrörelse. Han ville aldrig kännas vid titeln ledare och föredrog att kalla sig talesman. Rörelsen, påpekade han utan att förtrötts, hade ingen organisation, ingen struktur, ingen hierarki, inget noggrant fastställt program.

I centrum av denna rörliga massa fanns det en handfull aktivister, som en småsten i en snöboll. De gav den första impulsen, och alltemellanåt en ny knuff framåt vid behov, men de var lika oförmögna att kontrollera den besinningslösa kursen som en kanotist

i en strid fors. Denna vilda élan lämnade efter sig ett kölvatten av de mest meningslösa inskriptioner på väggarna i Paris, i Nanterre och i alla andra fakulteter i Frankrike, de spred sig som en epidemi också till tunnelbanan. ”*Violez votre Alma Mater*”, våldta er Alma Mater, skrev en anonym klottrare i Nanterre, 22 marsrörelsens födelseort. Andra rader i denna långa, vitt utspridda politiska dikt var: ”*Je suis marxiste tendance groucho*”, jag är marxist i Groucho-falangen, och ”*L’anarchie c’est je*”, anarkin, det är mej.* När man blickar tillbaka kan man konstatera att det var detta drag av fruktbar, skapande anarki som av Cohn-Bendit förvandlades till politisk handling.

Han var ”rödtoppen utan fosterland, gatans demokrat som bar med sig både marxism och anarkism, som förenade de två flaggorna, den svarta och den röda, vilkas förening var symbolen för studentrevolten”.†

Jeunesse communiste révolutionnaire (JCR)‡ var den första politiska fraktion som insåg vilken förmåga Cohn-Bendit var när det gällde den politiska kampen, och som förenade sina styrkor med honom. Denna rörelse som hade ett starkt fotfäste i Nanterre, blev sålunda ett av de grundläggande elementen i 22 marsrörelsen, en del av den *minorité agissante* (aktivistiska minoritet) som utgjorde den hårda kärnan i centrum av snöbollen. Men det kunde inte finnas två större kontraster än JCR:s disciplinerade, sakliga kadrer och fribytaren Cohn-Bendit. JCR penetrerade hans rörelse, smälte diskret in i den, i enlighet med sin öppet deklarerade ”entrisme”-filosofi. (Detta var en princip som trotskisterna tog i användning under sin kamp

* Dessa och andra slagord som citeras i denna bok återfinns i en intressant kollektion av Julien Besançon, *Les Murs ont la Parole*, utgiven av Claude Thou i Paris 1968.

† Edgar Morin i *Le Monde*, den 5 juni 1968.

‡ Se kapitel 2, sid. 20.

mot det franska kommunistpartiet. De kunde inte med något anspråk på framgång etablera sig som ett parti som rivaliserade med den store brodern, men de planerade i stället att ”infiltrera sig” i PCF och omstörta det inifrån.) JCR vann Cohn-Bendits och hans vänners förtroende genom att inte försöka överta kontrollen över rörelsen eller manipulera den för sina egna ändamål. I stället gav JCR 22 marsrörelsen sitt oreserverade stöd. På detta sätt blev JCR Cohn-Bendits viktigaste bundsförvant som stöttade upp hans anarkism med sin leninistiska politiska intelligens.

Den andra trotskistiska fraktionen, *Fédération des étudiants révolutionnaires* (FER)^{*} var inte lika framgångsrik. Dess tro på sin egen revolutionära kallelse stod som hinder i vägen för detta slag av smidigt kompromisstänkande. Den hölls dessutom på tillbörligt avstånd av JCR. FER, som inte hade lyckats komma med genast från starten, hade ett mycket obetydligt inflytande på revolutionens fortsatta utveckling.

Till skillnad från de tidigare nämnda organisationerna, började den pro-kinesiska *Union des jeunes communistes marxistes-léninistes* (UJC(M-L))[†] med att beskylla Cohn-Bendits rörelse för att vara ”reaktionär”, men i april, kort före starten, ändrade den åsikt och erkände sitt misstag inför en åhörarskara av 800 studenter: ”Vi hade förtutfattade åsikter om studentrörelser därför att det så sällan händer att de lyckas”, sade representanten för UJC(M-L), ”men vi har nu beslutat att smälta samman med 22 mars som fisken i vattnet.” Detta utlöste stormande applåder – och därmed var UJC(M-L) godkänd som medagerande, och i händelserna i maj skulle denna organisation spela en roll som endast överträffades av JCR:s insats. När revolten spridde sig till arbetarna, tycktes UJC(M-L) :s slagord ”*Servir le peuple*” äntligen ha sitt rättfärdigande. Det är kanske inte en tillfällighet att det enda dödsfallet på studenternas sida under revolten drabbade en militant skolpojke, medlem av UJC(M-L) som drunknade i Seine den to juni i närheten av Renaultfabrikerna i Flins, på flykt undan de framstormande poliserna.

Under sista veckan i mars 1968 gav Cohn-Bendit och hans rörelse i Nanterre upphov till stora rubriker i den franska pressen, men under samma vecka, på betryggande avstånd från strålkastarljuset, mobiliserades ett mäktigt stöd för hans revolt i Paris. I föregående kapitel nämndes att en av drivkrafterna till majrevolutionen var de radikala strömningar som hade vunnit terräng inom studentförbundets, UNEF:s humanistiska sektion. Militanta medlemmar av denna humanistiska sektion, känd under namnet FGEL (*Fédération des groupes d'études de lettres*), kände i Cohn-Bendits idéer ett eko av de temata som de hade arbetat för redan så tidigt som 1963. De hade varit de första målmedvetna kritikerna av de franska universiteten, de första som hade velat riva ner den gamla strukturen. Nu, i slutet av mars 1968, tycktes tiden mogen för aktiv handling. I början av mars bildade dessa militanta element *Mouvement d'action universitaire* (MAU), och den 29 i samma månad höll de sitt första offentliga möte i Richelieusalen i Sorbonne. De bemäktigade sig denna föreläsningssal mot universitetsmyndigheternas vilja, dessa hade nämligen förbjudit mötet – kanske första gången som något sådant hade hänt i det gamla Sorbonneuniversitetets historia. Det var utan minsta tvivel en revolutionär handling. Polisen samlades utanför men ingrep inte.

De aktivistiska MAU-medlemmarna skilde sig i många avseenden både från den bullersamme Cohn-Bendit och från den disciplinerade politik som bedrevs av JCR och UJC(M-L). För det första rekryterades MAU av äldre akademiker, för det mesta studenter som redan hade avlagt sin examen och yngre forskare mellan tjugofem och trettio år vilka redan var halvt integrerade i det samhälle som de kritiserade. Många av dem var veteraner från studentprotesterna under kriget i Algeriet. De var kloka, politiskt erfarna, mogna, de representerade en marxistisk elit

^{*} Se kapitel 2, sid. 22.

[†] Se kapitel 2, sid. 23.

vid Sorbonne som inte var bundna vid något parti, personligen oförvitliga, humana. De tillförde revolutionen en moralisk och intellektuell tyngd som i det kritiska ögonblicket den 3 maj bidrog till att dra med sig den stora massan av studenter och lärarkrafter och kom dem att ställa sig bakom *enragés* och deras krav.

Dessa var alltså de viktigaste faktorer som förenade sina krafter för att bilda studentrevoltens ledarskikt: 22 marsrörelsen, JCR, UJC(M-L) och MAU. Till dem anslöt sig snart de väldiga skaror av skolelever som hade anslutit sig till *Comités d'action lycéens* (CAL)* och ledarna för *Comité Vietnam national* (CVN),† den vänsterextremistiska fronten mot kriget i Vietnam.

I slutet av april eller början av maj började en hemlig högsta ledning för revolutionen sammanträda regelbundet, eller också stod dess medlemmar i kontakt med varandra per telefon eller kurir. Till detta organ hörde Daniel Cohn-Bendit, 23, Alain Krivine, 27 (JCR), Marc Kravetz, 26 och Jean-Louis Peninou, 26 (MAU), Michel Recanati, 17 (CAL) och Jean-Pierre Vigier, 40 (CVN). Två andra ledare anslöt sig snart till denna högsta ledning och vann snabbt en plats i den stora allmänhetens medvetande, snarare för att de fångades in av televisionskamerorna än för de trupper som de kunde mönstra. Dessa var Jacques Sauvageot, 25, den på sitt exotiska sätt ståtliga viceordföranden för den sammansmältna UNEF som under omständigheternas tryck blev ett lämpligt paraply för den revolutionära rörelsen i dess helhet, samt den korpulente Alain Geismar, en tjugonioåring med sydländskt utseende som var nationell sekreterare i universitetslärarnas fackförening, SNESup (*Syndicat national de l'enseignement supérieur*).‡

Det skulle vara ett misstag att betrakta detta ledningsorgan som en fast sammanfogad revolutionär apparat. Det var den inte. Dessa män var ense om den politiska målsättningen på lång sikt, snarare än om den omedelbara taktiken. De hölls enade av sin ideologi, inte av en fast organisation eller en målmedveten planering. Detta skänkte dem en flexibilitet som påminde om ett gerillaförbands och som hjälpte dem att hålla sina ställningar i kampen mot staten under en resning som snart skulle överflygla dem med halsbrytande fart.

Explosionen i maj förebådades av en obehaglig serie av gerillaattacker av mindre omfattning i Quartier Latin och vid vissa perifera universitet. I själva Nanterre förekom vid terminens början efter påskferierna vissa meningsyttringar som inte bådade gott för framtiden: *enragés* gav uttryck för sin avsikt att bojkotta de sakrosankta examensförhören – symbolerna för universitets krypande för de sociala hierarkierna och den äldre generationens karriärsystem. De ville inte ha något att göra med dessa invigningsriter för inträdet i det moderna samhället. Rektor var enfaldig nog att svara att examensförhören skulle hållas till varje pris, om nödvändigt skulle han inkalla polisstyrka. *Enragés* var förtjusta, fanns det ett bättre bevis på universitetets förtryckarroll än examensförhör som hölls under polisuppsikt?

Lärarkåren som inte visste vad den skulle ta sig till, splittrades nu i hökar och duvor. Hökarna, som var i majoritet, rekommenderade fasthet och föreslog att man skulle rekrytera en polisstyrka som bevakade universitetsområdet och som var ansvarig för direktören. De liberalare duvorna fördömde visserligen *enragés* fräcka taktik, men de framhöll å andra sidan att det inte lönade sig att gripa till våldsåtgärder och att det enda botemedlet var en öppen och uppriktig

* Se kapitel 2, sid. 24.

† Se kapitel 2, sid. 24.

‡ SNESup är en av de tre fackföreningar som tillsammans bildar FEN, *Fédération de l'éducation nationale*. FEN som samlade vänsterorienterade lärare från radikala demokrater till medlemmar av det kommunistiska partiet var historiskt sett en förkämpe för den så kallade *école laïque*, helt befriad från varje kyrkligt inflytande. De två andra fackföreningarna inom FEN är SNI (*Syndicat national des instituteurs*), folkskolläraernas stora sammanslutning, samt SNES (*Syndicat national de l'enseignement secondaire*) för gymnasielärarna. SNESup :s konservativa rival är den så kallade "Autonome" (*Syndicat autonome de l'enseignement supérieur*) den viktigaste påtryckningsgruppen inom Frankrikes intellektuella "establishment".

diskussion med studenterna. Den 23 april kallades Cohn-Bendit till förhör på polisstationen i Nanterre sedan en student på högerflygeln hade skadats under ett tumult, och en rättegång inleddes mot honom.

Vid universitetet i Toulouse måste polisen för första gången på tretti år ingripa för att skilja kämpande skaror av vänster- och högerextremistiska studenter åt. Samma dag jagades i Nanterre en medlem av PCF:s centralkommitté, Pierre Juquin, som hade inbjudits för att hålla en föreläsning, med våld från katedern av ett commando från UJC(M-L). Tre dagar senare utförde en CVN-styrka med stålhelmar och beväpning med järnstänger en våldsamt straffexpedition mot en pro-sydvietnamesisk utställning i S:t Germain-des-Prés.

Rektor Grappin i Nanterre hade försökt stämma i bäcken före påskferierna genom att stänga fakulteten på ett par dagar, och genom att ställa en föreläsningssal till de bråkiga politiserande elementens förfogande. De tog den i besittning, döpte om den till "Amphi Che Guevara", men tillfogade utan att låta sig blickas: "Vi behöver inte några såna här allmosor. Vi kommer att bemäktiga oss de byggnader vi behöver, så snart vi behöver dem."

Fastän det var de vänsterorienterade studenterna som i detta skede verkade mest stridslystna, var det i själva verket studenterna på högerflygeln som alltsedan slutet av kriget i Algeriet hade hållit våldsmoraliteten vid liv i Quartier Latin. Deras taktik gick ut på att skrämja motståndarna. Till antalet var de inte fler än några hundra, och de var grupperade i två organisationer, *Fédération des étudiants nationalistes* och den paramilitära *Occident*, en sammanslutning som står i intim förbindelse med den högerextremistiske juristen och politikern, maitre Tixier-Vignancour. Torsdagen den 2 maj utförde en commandogrupp från *Occident* en raid mot FGEL:s högkvarter i Sorbonne, MAU:s hemmabas. De satte eld på rummet, drog ut telefonen och ritade ett emblem, ett kors omgivet av en cirkel, på kakelugnen. Högern beredde sig för kamp. Samma morgon förklarade en ledande artikel i *Minute*, ett högerextremistiskt skandalblad: "Cohn-Bendit borde tas i nackskarven och föras till gränsen ... Och om myndigheterna inte har mod att göra det, känner vi ett antal unga fransmän som brinner av längtan att utföra denna offentliga rengöringsoperation."

Också i Nanterre var torsdagen den 23 april en händelserik dag. En grupp om 300 *enragés* bemäktigade sig en föreläsningssal och började visa en film om Che Guevaras liv, utan att bry sig om de vädjanden om en återgång till ordningen som riktades till dem av en historieprofessor som skulle hålla en föreläsning där. En skyddsgrupp, beväpning med slungor och stenar, stod beredd att möta en attack av *Occident*, som hade hotat att komma med ett manstarkt uppbåd "för att krossa marxisterna". Den kvällen beslöt rektor Grappin, skakad av vad han beskrev som "en outhärdlig sinnesstämning, en sannskyldig krigspsykos", ännu en gång att stänga fakulteten, den här gången på obestämd tid. Innan dagen var slut spreds nyheten att Cohn-Bendit och fem av hans vänner hade fått en kallelse att inställa sig inför Parisuniversitetets disciplinära råd. Anklagelsen offentliggjordes inte, men man antog att den innefattade tråkningar av studenter och förolämpningar mot lärare och tjänstemän.

MAU skyndade sig att försvara honom i ett flygblad: "Javisst, det stämmer att föreläsare, framstående professorer, högt uppsatta män har blivit förolämpade, kritiserade och jagats på flykten ... Men, mina herrar mandariner, har ni någon rätt att förebrå studenterna för någonting, vad det än vara må? ... Sedan när förtjänar ni inte längre deras förtroende? ... Man begär av er att ni skall vara lärare, men ni är ingenting annat än överstepräster, det borgerliga universitetets stöttepelare ..."

Denna torsdagsmorgon, den 2 maj, då himlens portar just stod i beråd att öppnas, lämnade premiärministern Georges Pompidou och utrikesministern Couve de Murville i sällskap med sina fruar Orly för att inleda den långa flygturen till Teheran, den första etappen av ett officiellt tio dagars besök i Persien och Afganistan. Monsieur Pompidous bortovaro berövade

den franska regeringen en man som kanske skulle ha kunnat hejda resningens syndafloed innan kontrollen gled myndigheterna ur händerna. Han var den ende av ministrarna som hade lyckats avtvinga president de Gaulle ett visst mått av självständig verkställande makt. Just vid tiden för sin avfärd hade han börjat uppföra sig som en verklig premiärminister, inte bara som en underdånig hovets tjänare. När studentrevolten inleddes den 3 maj, underlät presidenten att handla – studenttumult var en alltför obetydlig angelägenhet för att rättfärdiga hans personliga ingripande – medan den man som Pompidou hade utsett till sin ställföreträdare under sin bortovaro, Louis Joxe, inte hade den auktoritet som behövdes för att förmå sina kolleger i kabinettet att sluta sig till hans egen liberala åskådning. Medan revolten sålunda vann i styrka, tillgrep den franska regeringen endast halvhjärtade åtgärder under de första tio dagarna.

Kort efter lunch fredagen den 3 maj, just som eftermiddagsföreläsningarna skulle börja, församlades omkring 500 förbittrade vänsterextremistiska studenter på Sorbonnes stora stenlagda inre gård. De hade kommit dit för att protestera mot att rektor Grappin hade stängt den humanistiska fakulteten i Nanterre, och framför allt att de sex *enragés* från Nanterre, bland dem också Cohn-Bendit, på måndagen skulle inställa sig inför universitetets disciplinråd.

De protesterande Sorbonnestudenterna som harangerades av sina ledare från kapellets trappa var hårdföra politiska kadrer. Här syntes också den högsta revolutionära ledningen, omgiven av handplockade militanta element. De flesta av de politiska nyckelrörelserna var representerade: talesmän för studenterna från UNEF, JCR under sin ledare Alain Krivine, de ultra-sekteristiska trotskistiska fanatikerna från FER, en stark 22 mars-kontingent från Nanterre, ledd av Cohn-Bendit, och från själva Sorbonne de politiska veteranerna från MAU som redan hade avlagt sin akademiska examen, och vilkas lokaler dagen förut hade skövlats av de unga tuffingarna från *Occident*.

Enligt ryktena strövade ett commando från *Occident* fortfarande omkring i Quartier Latin och försökte ställa till bråk, och vänsterextremisterna i Sorbonne hade bildat sin egen milis eller *service d'ordre*, beväpnad med påkar och järnstänger. (I det lättantändliga politiska klimatet i Quartier Latin rekryterar varje politisk fraktion bland sina medlemmar ett antal tuffa element som bildar en *service d'ordre*, eller SO, som studenterna kallar det; slagsmål är en naturlig fortsättning på studentpolitiken. I kritiska lägen utökas dessa styrkor för ordningens upprätthållande med hjälp av rekrytering på platsen.)

I de nervösa universitetsmyndigheternas ögon började mötet ta en oroande vändning. Om *Occident* beslöt att gå till attack, att ”rensa upp platsen”, som de hade hotat, förelåg en faktisk fara att Sorbonne skulle förvandlas till ett slagfält. Stora skaror studenter samlades på Boulevard S:t Michel och på Place de la Sorbonne, det lilla torget nedanför universitetsbyggnadens kupol. Polisförstärkningar hade förts fram till tillfartsvägarna för att hålla folkmassorna borta. Jean Roche, rektorn för Parisuniversitetet, började bli bekymrad.

Under normala förhållanden är Roche en kallblodig framstående biokemist, en synnerligen intelligent produkt av den i allmänhet trångbröstade franska högre medelklassen. Han fann de högljudda och bråkiga vänsterelementen ytterligt motbjudande. Ett par dagar tidigare hade han begett sig för att ta sig en titt på Nanterre och med egna ögon sett vad en handfull av *enragés* kunde åstadkomma. Han hade blivit skakad av deras beslut att sabotera examensförhören, vilket för var och en som hade fått sin uppfostran inom det franska systemet måste te sig som en förbrytelse mot den heliga skrift. Han var djupt bekymrad vid tanken på att detta virus kunde sprida sig till den myllrande myrstack som studenterna i Paris utgjorde, och ytterligare öka spänningen och oron i det överfyllda universitetet som redan knakade i fogarna.

När han ringde till undervisningsministern Alain Peyrefitte för att be om råd, kom de två herrarna överens om att det allt stormigare mötet i Sorbonne måste skingras och att gården måste tömmas. Men *enragés* hade redan vägrat att efterkomma upprepade uppmaningar från universitetsmyndigheternas sida att avsluta mötet och gå var och en till sitt. Några av dem hade slagit sönder möblerna för att beväpna sig med stolsben. Som Roche och Peyrefitte såg saken den eftermiddagen, fanns det ingen annan möjlighet än att kalla in polisen. Ingen kan med säkerhet säga vilkendera av de två som bär ansvaret för detta ödesdiga beslut. Men det var åtminstone Roche som undertecknade det skriftliga dokument som gav polisen rätt att tränga in på universitetets dittills sakrosankta område. Peyrefitte, en före detta diplomat, visade ingen större diplomatisk skicklighet. Genom att genast ta sin tillflykt till våldsåtgärder berövade han sig allt manövreringsrum och ledde in regeringen i en återvändsgränd.

Omkring klockan 16.45 anlände en stark kolonn av hjälmklädd polis, beväpnade med härdade gummibatonger och sköldar. De marscherade genom den trånga pelarprydda ingången in på gården och omringade demonstranterna. Det uppstod knappast något handgemäng. Studenterna underlät att bjuda motstånd och gick med på att tömma gården efter underhandlingar mellan Alain Krivine från JCR och andra studentledare samt Roger Groperrin, biträdande chef för Parisprefekturen.

Steg för steg pressade poliskordongen massan av studenter tillbaka mot ingången, där de i grupper om omkring 25 personer, både pojkar och flickor, lastades in i svarta, med fönsterluckor försedda fångtransportbilar som stod parkerade längs universitetets väggar och blockerade Rue de la Sorbonne.

Det blev alldeles tyst på gatan. Några av de djärvare studenterna trängde sig fram för att se vad som hände med deras kamrater som syntes tätt packade på träbänkar genom polisbilarnas gallerförsedda fönster. Förstummade av chocken stirrade de unga åskådarna på den svarta massan av beväpnade poliser, en dyster invasionsarmé med glasögonprydda förridare, ungefär som dödens emissarier i Cocteaus film *Orphée*. Någonting hemskt och skrämmande höll på att ske.

När den första polisbilen med sin dystra och besvikna last körde ut genom porten till Sorbonne för att svänga in på det lilla torget, gick en våg av förbittring genom den väntande folkmassan. Man hörde hånfulla tillmälen och ilska rop, spridda till att börja med, men småningom stegrades de till rytmiska, unisona slagord: *À bas la répression*, ”ned med förtrycket”. Plötsligt lade man märke till en häftig rörelse. Någon kastade en sten, och sedan en till. En vindruta krossades och blodet sprang fram i den körande polismannens ansikte. Studenterna trängde sig fram till polisbilarna och bultade med knytnävarna på plåtsidorna. Andra lyfte ut parkerade bilar i körbanan för att blockera den. Den första primitiva barriaden restes. Sedan hördes den svaga explosionen av en tårgasgranat, den följdes av en till, och moln av frän rök virvlade upp från trottoarkanterna och drev skrikande och gråtande studenter in på kaféer och i portgångar och från torget ut på boulevarden. En bil blev instängd i folkmassan. Två unga män hoppade upp på motorhuven och ropade ut förhållningsorder till sina kämpande kamrater.

Dessa första minuter av revolten fastställde ett mönster som på ett tragiskt sätt skulle upprepas under hela den därpå följande månaden. Myndigheterna hade gjort sig skyldiga till en svår blunder genom att tränga in i Sorbonne och arrestera tjugotals med unga människor som inte hade begått något annat brott än att ställa till med lite oväsen. De hade sedan ytterligare understrukt sitt misstag genom att låta de arresterade paradera inför sina kamrater. Som det sedan så ofta skulle hända, gav repressalierna upphov till våld i stället för att undertrycka det. Den omedelbara effekten av myndigheternas ogenomtänkta styrkedemonstration var att den enade de dittills inte engagerade studenterna som nu – tillsammans med sina lärare – ställde

sig bakom *enragés*. På några få minuter hade en massrörelse sett dagens ljus. Kampen på gatan, den enkla handlingen att böja sig ner efter en sten och kasta den mot en polisman, den blixtsnabba solidaritet som skapas inom en kämpande folkmassa – detta var den av ögonblickets ingivelse födda politiska fostran som från ett ögonblick till ett annat förvandlade den stora massan av studenter till en upprorisk armé.

Hela den kvällen böljade polisen och demonstranterna upp och ner längs boulevarderna i Quartier Latin, som dansare i en grotesk balett. Studenterna tände eldar på körbanorna för att smälta ner asfalten och bryta loss gatstenarna som de slängde på sina fiender. Järnstaketet kring träden på trottoarerna rycktes upp. Trafikskyltar slängdes ut i körbanan för att hejda polisernas attacker. Eggelsen att slåss spreds som en rasande epidemi. Poliserna som eggades till raseri av de flygande stenarna högg obarmhärtigt in med sina batonger, och slagen drabbade skyldiga och oskyldiga utan urskillning. Fredliga trafikanter som intet ont anande uppenbarade sig på slagfältet från métrostationerna, slogs till marken. Trottoarkaféerna stormades och borden vräktes omkull. Förbipasserande som inte hade något med tumultet att göra togs utan krus om hand av polisen och stoppades in i fångtransportbilarna.

När dagen led mot sitt slut hade hundratals människor skadats och 596 personer satt arresterade, bland dem UNEF-ledaren Jacques Sauvageot och Daniel Cohn-Bendit som fick lämna arresten först efter tjugofyra timmar. Den weekenden dömdes fyra unga män till två månaders fängelse.

Studenterna hade nu ett nytt slagord: *Libérez nos camarades*, befria våra kamrater! Den grundligt skakade rektor Roche stängde Sorbonne på obestämd tid. För att protestera mot denna lockout, uppmanade UNEF alla de 160 000 studenterna i Parisregionen att demonstrera på måndagen, den dag Cohn-Bendit skulle svara för sin verksamhet inför disciplinrådet. SNESup uppmanade universitetslärarna att strejka. Kriget hade brutit ut. Revolutionen hade börjat.

Samma dag, den 3 maj 1968, utsågs Paris till den plats där fredsunderhandlingarna om Vietnam skulle försiggå.

4. Seger i gatustriderna

Studenter har långt bättre förutsättningar att inleda och genomföra en resning än de flesta äldre människor i allmänhet tror. De har tid att göra upp planer, de är fria från bekymmer för sin dagliga utkomst, de har det självförtroende som deras samhällsklass och utbildning ger dem, de har fakultetsbyggnaderna där de kan samlas. Men framför allt har de energi – energi att marschera från ena änden av Paris till den andra, att slåss hela natten och att också efter detta vara i stånd att göra utkast till, trycka och distribuera flygblad före gryningen. Det etablerade samhället är ingen motståndare för sådana demoniska krafter.

Under veckan från måndagen den 6 maj till måndagen den 13 maj förändrades studentrevolten genomgripande till sin karaktär. Från att ha börjat som oskyldiga upptåg och gatutumult utvecklades den till en massresning. Under denna vecka tog de revolutionära ledarna för första gången befälet – även om det knappast var effektivt – över betydande styrkor, och demonstrerade sin färdighet i den rörliga strategin genom att låta oroligheterna spridas över hela Paris, och på detta sätt binda tiotusentals poliser. Det var revolutionärerna som angav takten, det var de som grep initiativet och lockade regeringen, som tagits på sängen, att begå det ena misstaget efter det andra.

Inom de första tjugofyra timmarna spred sig rörelsen också till landsortsuniversiteten och gav upphov till en hel rad av demonstrationer och strejker i Aix-en-Provence, Bordeaux, Caen, Clermont-Ferrand, Dijon, Grenoble, Montpellier, Nantes, Rouen och Toulouse. Under denna

första oförglömliga vecka var det glädjen som var det mest utmärkande draget för denna explosion inom studenternas led. Senare skulle revolten urarta till patos och överdrifter, men i detta tidiga skede tycktes allting vara präglad av den vildaste ungdomliga glättighet, av de mest orealistiska och utopiska förhoppningar, vilken utveckling än vissa av ledarna kallblodigt hade planerat. Den anda som i detta skede besjälade studenterna fann sitt uttryck i ett underbart krav som målades på väggen till fakultetsbyggnaden: "Fantasin till makten!" Till och med de mest cyniska bland de vuxna måste ta intryck av detta. Det dröjde inte länge förrän allmänhetens sympatier var på rebellernas sida, de inneslöts i en skyddande kokong som gjorde dem osårbara. Myndigheterna kunde endast förlora ytterligare sympatier genom att vidta nya våldsåtgärder mot dem.

Rasande över polisens "våldtagande" av Sorbonne på fredagen och över de straff som under weekenden utmättes åt de fyra redan nämnda unga männen, besvarade mellan fyra- och femtusen studenter UNEF-ledaren Jacques Sauvageots uppmaning att sluta upp i en demonstration klockan 9 på måndagsmorgonen. Men före lunch hände ingenting särskilt, utom en entusiastisk marsch kring Quartier Latin, som kännetecknades av smärre sammanstötningar med polisen samt av i korus upprepade nya slagord: "Roche, avgå!", "Professorer, inte snutar!"

Medan detta skedde var emellertid Cohn-Bendit upptagen på annat håll. Sjungande Internationalen och med de knutna nävarna höjda inställde sig han och de andra bråkmakarna från Nanterre, åtföljda av sin advokat, tidigt den morgonen i Sorbonne för att "dömas" av universitetets disciplinråd. Vaktmästarna ville visa in dem en åt gången. Men de vägrade, och sade att de skulle gå in alla tillsammans, eller också inte alls. Myndigheterna gav vika.

Rådet – de sju dekanerna för fakulteterna i Paris, kompletterade med två jurister – satt ända till klockan ett på eftermiddagen. Mötet var livligt. "Vi hade roligt i fyra timmar", sade Cohn-Bendit lakoniskt när han lämnade Sorbonne för att ansluta sig till gatudemonstrationen som pågick hela dagen.

Det fanns ingen möjlighet att kontrollera den rasande händelseutvecklingen. För första gången sedan kriget i Algeriet marscherade ett dussin universitetslärare tillsammans med studenterna. De fick också stöd av hundratals militanta tonåringar som hade mobiliserats för detta tillfälle av skolornas aktionskommittéer, CAL. En procession bildades efter lunch utanför den nya naturvetenskapliga fakulteten vid Quai S:t Bernard. Den tog sedan riktning mot Notre Dame längs floden, den växte hela tiden, och deltagarna mässade hånfullt: "*Nous sommes un groupuscule*" (vi är en liten grupp) – en hänvisning till de många kritikerna både inom den konservativa högern och inom det ortodoxa kommunistpartiet, som föraktfullt avfärdade studentprotesterna som ett verk av en handfull bråkmakare.

När de marscherande svängde av från floden mot Quartier Latin, kunde man ingenstans konstatera några tecken till fiendtlighet från allmänhetens sida. Här och där hälsades till och med processionen med kraftiga applåder från balkongerna. Dittills hade alltså allt gått fredligt till. Men klockan 3 på eftermiddagen överraskades processionen, som fredligt tog sig fram mot Sorbonne, av en häftig polisattack som tvingade den tillbaka till Boulevard S:t Germain, varvid flera skadade studenter blev liggande kvar på gatan.

Denna sammanstötning var inledningen till tolv timmars häftiga och nästan oavbrutna skärmytslingar, de värsta upplopp som hade ägt rum i Paris sedan oroligheterna med anledning av kriget i Algeriet. Det var som om man hade fått ett plötsligt utlopp för sina aggressioner efter flera år av lugnt hemarbete och rena kragar på söndagarna. Flickorna visade lika stort och hänsynslöst mod som pojkar. Demonstranterna täckte över ansiktena med näsdukar för att skydda sig mot de täta molnen av tårgas, satte eld på bilar, bildade langningskedjor som rev upp gatstenarna och byggde barrikader av dem, angrep brandbilar

med påkar och stenar, trotsade vattenstrålarna, spottade och skrek och slogs, under en hagelskur av batongslag från polisens sida. Det fanns ett oförklarligt element av hat i det sätt på vilket tiotusen unga människor, de flesta av dem av god familj, kastade sig mot kravallpolisen, som hör till de bäst utbildade men också till de mest hänsynslösa i Europa.

Den sötaktiga och fräna tårgasen, som tränger in överallt, fyllde snart kaféer och bostadshus och filtrerades småningom också ner i métroen där hundratals passagerare den kvällen dånade fram i båda riktningarna under Quartier Latin, grät i sina vagnar, först utan att veta orsaken, men när de småningom förstod att det var fråga om tårgas, grinade de illa och småskrattade för att uttrycka sin sympati med studenterna. Det är ingen tillfällighet att de kvinnor som klipper biljetter på tunnelbanan är avkomlingar till dem som satt och stickade vid giljotinen. Den upproriska andan i Paris har här ett synnerligen lämpligt hem.

Trehundra frivilliga från Röda korset som upprätthöll radioförbindelse med sitt högkvarter trotsade de flygande gatstenarna för att bära bort 150 skadade från slagfältet. Över 450 andra, både studenter och poliser, fick första hjälpen redan på platsen. Kvällen slutade med inte mindre än 422 arresteringar.

Mönstret för de kommande våldsåtgärderna var i och med denna kväll etablerat. Ett stort antal ungdomar hade – i den mest praktiska av skolor – lärt sig den djärva taktiken som leder till framgång i gatustrider. Avskyn för polisen, och för regeringen som hade kommenderat ut den, ifrågasattes nu av ingen. För den neutrale iakttagaren är en av majrevolutionens gåtor att det från och med denna första dag av allvarliga strider var svårt att fastställa på vem ansvaret skulle läggas. Var det polisens brutalitet som hade tänt stubinen, eller var det kanske så att små grupper av hårdföra revolutionära taktiker avsiktligt hade försökt framkalla repressalieåtgärderna?

”CRS – SS”. Detta synnerligen förolämpande slagord klottrades på väggarna och sjöngs i korus av demonstranterna under hela maj månad. Det var både orättvist och föga överensstämmande med verkligheten, orättvist därför att vad man än kan beskylla den franska polisen för, så har den faktiskt ingenting gemensamt med Hitlers SS, och föga överensstämmande med verkligheten därför att inte alla franska poliser tillhör CRS (*Compagnie républicaine de sécurité*), som vissa studenter tog för givet. Det finns också en uniformerad staden Paris polisstyrka, ett stort antal civilklädda poliser och det nationella gendarmeriet. Alla dessa organisationer deltog i kampen mot de rebelliska studenterna, men det var inte alla som klarade sig ur spelet med nerverna och äran i behåll.

Det finns ett stort antal vittnesmål – visserligen härstammar de för det mesta från studenterna – som visar att ”ordningsmakten” vid ett beklagligt stort antal tillfällen tappade huvudet och gjorde sig skyldig till oförlåtlig brutalitet, inte bara i stridens hetta, utan också mot arresteranter som de hade tagit i förvar, framför allt i en av arrestlokalerna där ett stort antal ungdomar hölls kvar, ofta i olidliga förhållanden.

En av de tidigaste ögonvittnesskildringarna från Paris har vi av doktor Le Guen.* Från sitt fönster såg han hur ett tjugotal polismän gick till angrepp mot ett fredligt och till trängsel fyllt kafé, hur de slog omkring sig till höger och vänster, hur de utan urskillning använde sina batonger mot ansikten och skenben och hur de släpade bort ett dussin ungdomar till en polisbil. En av dem, en färgad yngling, klättrade in i polisbilen med egna krafter, men en kvart senare jagade en ambulans fram och han fördes bort på bår. Då var han blodig i hela ansiktet.

* I ett brev till *Le Monde* den 9 maj 1968.

Hur som helst var maj månad en tid av svåra provningar för polisen. Den fick av sina politiska överordnade order att ”med hänsynslös kraft” slå ner en hel rad av upplopp i stor skala, bara för att konstatera att regeringen ett ögonblick senare underhandlade med bråkmakarna. Detta tycktes isolera polisen och utlämna den åt allmänhetens kallt fientliga inställning. Det var inte att undra på att många enskilda poliser blev oregerliga.

Missnöjet och knotet inom polisstyrkorna tog sig uttryck i uttalanden från de olika polisorganisationerna i vilka de oreserverat lade ansvaret för vad de hade gjort på regeringen. Från och med mitten av maj gick det rykten om att man inte längre kunde lita på polisen när det gällde att ingripa mot rebellerna. Det var utan tvivel för att stärka polisens moral som general de Gaulle personligen avtackade den för dess verksamhet.

Ordningen i Paris upprätthålls i normala fall av de såkallade *agents de la paix*, som för det mesta tjänstgör som trafikpoliser och i liknande uppgifter, men som också kan användas – och används – till att slå ner upplopp, klädda i långa svarta regnrockar och beväpnade med fyrkantiga sköldar och batonger av trä. Om de inte klarar uppgiften, inkallas de såkallade ”interventionskompanierna”, som är specialutbildade för att slå ner gatukravaller, och som under gatustriderna är uniformerade i kakifärgade bomullsoveraller. Båda dessa styrkor tillhör den franska stads- och kommunala polisen, en styrka om 60 000 man, som i Paris kontrolleras av prefekturen. Om det visar sig att ytterligare förstärkningar är av behovet påkallade, kan man be om hjälp av CRS, som är underställd inrikesministeriet. Denna styrka om 14 000 man som är fördelad på landets tio militärdistrikt används till att bekämpa skogsbränder, till räddningstjänst i Alperna och till trafikkontroll på motorvägarna. När de sätts in för att slå ner gatukravaller är de beväpnade med runda sköldar och långa svarta gummibatonger. I verkligt kritiska situationer kan myndigheterna slutligen kasta in det 16 000 man starka mobila gendarmeriet som kontrolleras av armén och som känns igen på sina svarta vapenrockar, blåa byxor med svarta revärer och sin gevärsbeväpning. Men för studenterna är alla dessa *flics*, snutar.

Baron Haussmann drog breda och raka boulevarder genom de tätt befolkade labyrintherna i 1800-talets Paris för att kejsarens trupper skulle ha fritt skottfält i händelse av en folkresning. Resultatet blev emellertid att trafiken underlättades så att boulevarderna nu i stället har blivit de naturliga samlingsplatserna för insurgenterna, vilket händelserna i maj tydligt visade. ”Ni hade otur, baron H: game, set och match till mobben.”*

Mobbens viktigaste och effektivaste vapen var *pavén* – den kubformade franska gatstenen som väger omkring ett och ett halvt kilo, och som lätt kan ryckas upp från körbanan av beslutssamma män. På vissa slagfält använde sig demonstranterna av tryckluftborrar för att få loss dem. Manshöga barrikader av gatstenar restes med otrolig fart och utgjorde samtidigt nästan outtömliga ammunitionsupplag. Några av de svåraste skadorna som drabbade poliserna orsakades av gatstenar som träffade dem mitt i ansiktet eller bröstet, och som ibland med förödande verkan vräktes ner från balkongerna.

Polisens motåtgärder var nästan lika traditionella: batonger, tårgasgranater, vid sällsynta tillfällen vattenstrålar under högt tryck som kan vräka omkull en människa eller slänga undan henne flera meter. Polisen kunde hålla sina fiender från livet med hjälp av sina trubbnosiga tårgasgevär som avsköts från höften och som hade en skottvidd av upp till 150 meter. Två olika typer av tårgasgranater kom till användning: den äldre CN (kloracetofenon) som ger upphov till en häftig irritation i ögon och strupe, till tårar och andnöd, men vars verkningar effektivt och med omedelbar verkan neutraliseras med vatten, samt den nyare CS[†] (O-chlorbenzal-malono-nitrile), som först utvecklades i Storbritannien, och som har tre fördelar fram-

* För den som vill skapa sig en ny uppfattning om Paris rekommenderar vi *Nairn's Paris* av Ian Nairn, London 1968 (Penguin Books).

† Känd i Frankrike under namnet CB.

för CN – den ger upphov till illamående, den hänger länge kvar i luften, och verkningarna är snarare obehagligare i fuktigt väder än i torrt. Om CS-gasen kommer i kontakt med vatten kan den ge upphov till smärtsamma brännsår på huden, vilket många demonstranter kom underfund med på sin egen bekostnad när de försökte skydda ansiktena med våta näsdukar.

Polisen hade också offensiva handgranater, som användes i stor utsträckning under kriget i Algeriet för att komma till rätta med gatukravaller, och som har en viss sprängverkan. De kreverar med en störande och skräckinjagande knall, vilket tusentals parisare som gick miste om många natters sömn kan intyga.

Professor Francis Kahn vid Lariboisièresjukhuset i Paris, som författade en rapport för Russelltribunalen om användningen av kemiska och biologiska vapen i Vietnam, förklarade att CS kunde betraktas som en giftgas enligt de erfarenheter man hade från Vietnam och de laboratorieexperiment som hade utförts på djur. Men det är kanske betecknande att han inte offentligen upprepade sina anklagelser mot CS-gasen efter sin presskonferens i Paris den 13 maj. Det blev alltså aldrig slutgiltigt bevisat att CS-gasen var en giftgas, och de talrika vittnesmålen från de svåra gatustriderna i Paris kunde inte leda till ett bestämt fördömande. Till och med de bittraste kritikerna av den franska polisens brutala metoder var tvungna att medge att om gasen användes under ”normala förhållanden” – det vill säga ute i fria luften och mot fullt friska demonstranter – gav den inte upphov till varaktiga skador. Det betänkliga var att gasgranaterna ibland slängdes in i polisbilar som var till trängsel fyllda med demonstranter eller kastades in genom fönstren i oskyldiga människors bostäder.

Under den vecka som började på måndagen den 6 maj gick utvecklingen hela tiden i en för studenterna förmånlig riktning. Pompidou var fortfarande upptagen av sina samtal med shahen, de Gaulle bröt inte sin tystnad, och Peyrefitte, den unge och oerfarne undervisningsministern, handlade som en klåpare och gjorde därmed slut på en politisk karriär som dittills hade betecknats som synnerligen lovande.

Det var samma vecka under vilken Jacques Sauvageot och Alain Geismar, talesmännen för studenternas respektive lärarnas fackorganisationer, blev kända av hela nationen. I allmänhetens ögon intog de en mera framträdande ställning än till och med de verkliga politiska ledarna för revolutionen, och deras hjältegloria överglänste till och med självaste Cohn-Bendits.

Det var en svår prövning för dessa unga män. Det är inte allom givet att kunna leda omfattande, stormiga demonstrationer genom Paris, att i varje gatukorsning se sig tvungen att fatta strategiska beslut av avgörande betydelse, att föra fortlöpande förhandlingar med polisen, att besluta när man skall stanna och slåss, när man skall ge efter och dra sig tillbaka, när man skall undvika alla diskussioner och låta den mänskliga vågen bakom en genom sin blotta massa avgöra saken.

Under denna vecka var rörelsen som mest respektabel, den väckte sympatier, inte fruktan. Studenternas krav i detta skede var inte det minsta utopiska, de innehöll ingenting som kunde uppfattas som ett hot mot den samhällsliga ordningen, ingenting som inte tycktes rättfärdigat av den olyckliga händelseutvecklingen under de närmast föregående dagarna.

De meddelade att de var beredda att underhandla med Peyrefitte under förutsättning att tre av dem framställda krav först uppfylldes: polisen skulle dra sig tillbaka från Quartier Latin, de studenter som antingen var arresterade eller redan dömda skulle omedelbart frigges och få amnesti, universitetet skulle öppnas på nytt. För dessa krav fick de stöd överallt. Skolelever i ett tjugotal gymnasier i Paris anordnade sympatyttringar, de arrangerade demonstrativa kvarsittningar i klassrummen, organiserade strejkvakter och deltog i demonstrationerna. Till och med de såkallade *Grandes écoles*, de avundade toppinrättningarna i den franska

elittänkande teknokratiska utbildningen, övergav arbetet för att sluta sig till rörelsen. Liberala professorer från Nanterre och Sorbonne gick ut på gatorna för att ge uttryck för sin solidaritet med studenterna.

Ett av de mest värtaliga exemplen på förståelse för studenternas krav kom från professor Alain Touraine, sociologen i Nanterre som hade förutspått denna explosion bland studenterna och som nu försökte styra in den i konstruktiva kanaler. Han framhöll återigen att ännu kraftigare sammanstötningar inte kunde undvikas om inte de undertryckande åtgärderna inställdes och studentrörelsens existens accepterades.*

Det var denna dyning som förde 30 000 studenter på en egendomlig, glad och ostyrig fem timmars vandring runt Paris tisdagen den 7 maj – och ett minst lika stort antal i ett dussin landsortsstäder. Polisen omgav Sorbonne i täta led och stängde av alla tillfartsvägar. Men när studenterna konstaterade att deras Quartier Latin var i fiendens händer, begav de sig annorstädes, de strövade omkring på de vackra boulevarderna i ett extravagant, glädjefyllt, 25 kilometer långt tåg. Den natten var det som om de hade varit herrar i Paris. Under det taktfasta slagordet ”*Nous sommes un groupuscule*”, samlades de i tusental under sina röda och svarta fanor, de stormade den svagt bevakade bron vid Place de la Concorde, ropade utmanande slagord mot den stadgade, ogillande dagstidningen *Figaro* och svärmade uppför Champs Élysées till Triumfbågen där de med höjda knutna nävar sjöng Internationalen på den ökände soldatens grav.

På något vis lyckades sedan ledarna lotsa hem dessa föga disciplinerade tusenden till Quartier Latin utan en enda sammanstötning med polisen. Det var först där, efter midnatt, sedan de hade konstaterat att polisen fortfarande ockuperade ”deras” hemmamarker som upphetsningen och känslan av triumf tog sig uttryck i en serie häftiga skärmytslingar som resulterade i den nu så vanliga skörden av förstörda bilar, skadade och arresterade. Men på det hela taget hade det varit studenternas dag, en demonstration av disciplin, makt och måttfullhet.

Den dagen betecknade höjdpunkten av allmänhetens stöd för studenternas aktion. Den 8 maj rapporterade det franska opinions-undersökningsinstitutet IFOP att fyra femtedelar av parisarna stod på studenternas sida. I detta tidiga skede tycktes till och med den stora massan av de borgerliga vara vunnna för de rebelliska elementen. Medelklassen – eller med andra ord studenternas föräldrar – var mera förbittrad över den brutala polisaktionen än oroad över de angrepp som studenterna riktade mot den borgerliga staten. Det var vad man kunde vänta sig att en grupp av ledande vänsterradikala intellektuella med Jean-Paul Sartre och Simone de Beauvoir i spetsen bildade en kommitté för stöd åt de studenter som hade fallit offer för polisens repressalier. Fem franska nobelpristagare – Jacob, Kastler, Lwoff, Mauriac och Monod – skickade ett telegram till general de Gaulle i vilket de vädjade om amnesti för studenterna och om att universitetet skulle öppnas på nytt. Men generalen svarade inte.

Under dessa ödesdigra dagar, innan studentrevolten spred sig till arbetarna, hade regeringen inte en enda gång, vare sig i ord eller handling, gett en antydning om att den fattade vad explosionen i själva verket rörde sig om. På tisdagen hade sextitusen studenter i alla delar av Frankrike demonstrerat, men detta hindrade inte Peyrefitte från att vid onsdagens kabinets-sammanträde avfärda krisen som ett verk av ”specialister på agitation och element som var främmande för universitetet”. Han gjorde inte bättre ifrån sig vid nationalförsamlingens krisplenum samma eftermiddag – för övrigt första gången i femte republikens historia som kammaren, vars betydelse hade minskat katastrofalt under de Gaulles regim, hade sammankallats för att uttala sig i en fråga av så brännande aktualitet. Ministern hade endast ögon för den handfull *enragés* – anarkister, castroister och nihilister – som hade satt i gång

* *Le Monde*, den 11 i maj 1968.

oroligheterna. Han fattade inte att rörelsen hade svällt över bräddarna och gått dem förbi. Hans trögtänkheter måste räknas som en bidragande faktor till de häftiga strider som ännu skulle utkämpas. ”Om ordningen återställs”, sade han, ”är allt möjligt, men om den inte återställs, är ingenting möjligt.”

Det här var inte ett uttalande som kunde blidka studenterna. Både gaullisterna och talesmän för oppositionen tog ministern i upptuktelse, men fastän han sattes på hårda prov, gav han inte efter en tum. ”Ungdomen har inte alltid rätt”, förklarade socialistledaren Mitterrand, ”men ett samhälle som hånar ungdomen, som missförstår den och slår till mot den, har alltid fel.”

Det mest rörande uttrycket för djupt bekymmer, som återspeglade mången vuxens förvirring, kom från en före detta gaullistisk regeringsledamot, Edgard Pisani: ”Inför min son och hans kamrater måste jag ibland tuga, eller också ljuga, därför att jag inte alltid finner svar på de frågor som de ställer till mig ...” Till och med kommunisterna som med skräck och harm hade bevittnat tillväxten av den extremistiska rörelsen till vänster om dem, och som hade stämplat *enragés* som ”vänsterextremistiska äventyrare”, slöt nu motvilligt upp till deras stöd och förenade sig om kravet på amnesti. Men för general de Gaulle var en återgång till ordningen det enda som hade någon betydelse.

Allt var nu tillrättalagt för den ohyggliga sammanstötningen natten mellan den to och i i maj som gav eko i hela världen och kom gaullismens självbelåtna fasad att spricka och blotta den mindre angenäma baksidan. Konfronterad med en djupt besviken, till bristningsgränsen uppretad studentkår, som knappast kunde hållas i skinnet av sina egna ledare, övergick regeringen från brutala motåtgärder till ofattbar passivitet. Den måste hållas i allra högsta grad ansvarig för de följande oroligheterna, vilken roll än extremisterna spelade genom att medvetet provocera fram en avgörande kraftmätning.

Torsdagen den 9 maj var förmodligen den sista dag då Peyrefitte genom en intelligent och fantasifull åtgärd skulle ha haft möjlighet att avlägsna stubinen. På onsdagskvällen hade 20 000 studenter marscherat i en fredlig procession från den ena boulevarden till den andra i Quartier Latin, utan att göra sig skyldiga till någonting annat än lite rop och visslingar, riktade mot de betydande polisstyrkor som höll vakt vid tillfartsvägarna till Sorbonne. Det förekom ingen blodsutgjutelse. Studenternas ledare, Jacques Sauvageot och Alain Geismar, hade gett prov på ett betydande mod när de lugnade ner sina mera stridslystna anhängare och gav dem order att skingra sig. I detta läge skulle ett uppskattande ord av Peyrefitte på torsdagen av allt att döma ha lett till en nedtrappning.

Hela morgonen hade rektor Roche och fakulteternas dekaner i en tryckt stämning debatterat den explosiva situationen. Vid lunchtiden offentliggjorde de sitt beslut: de skulle öppna universitetet på nytt, och arbetet skulle återupptas. UNEF dröjde inte med sitt svar: studenternas strejk skulle fortsätta tills deras tre krav var uppfyllda: alla de arresterade studenterna skulle frigges, domstolsförfarandet mot dem skulle avbrytas och polisen skulle dras bort. SNESup, lärarnas fackorganisation, beslöt också att fortsätta strejken.

Den eftermiddagen förblev alltså Sorbonnes portar låsta och under polisbevakning. Ministern gav inga instruktioner om att öppna dem. I en kommunique senare samma kväll förklarade han sin fasta hållning. Några av studentledarna, sade han, hade hotat att ”ockupera” Sorbonne och hålla möten där såväl på dagen som på natten, och diskutera universitetets problem. Detta kunde inte betraktas som en återgång till lugn och arbete, Sorbonne skulle alltså förbli stängt. På detta sätt torpederade ministern den gest som rektorn hade bekvämat sig till tidigare på dagen. Kort före midnatt utfärdade universitetets råd en förklaring i vilken de uttalade sitt förtroende för rektor Roche. Möjligheten till en avspänning hade försumrats.

På studentfronten gick läget numera in i ett mera politiskt skede. Regeringens oförsonlighet gav den hårda revolutionära kärnan tillfälle att på nytt träda fram i förgrunden och frånricka de moderatare studentledarna initiativet. Samma torsdagskväll sammankallade *Jeunesse communiste révolutionnaire* – den trotskistiska politiska fraktionen bakom Cohn-Bendit – ett massmöte i *Salle de la Mutualité*, vid vilket – kanske för första gången sedan krisens början – extremisterna för första gången offentligen blottade sin hand. Sålunda gick revolten över gränsen från studentagitation till politisk utmaning. Över tretusen studenter trängdes i salen, i en atmosfär av febril revolutionär entusiasm.

Mobiliserade av trotskisterna besteg representanter för vänsterradikala studentgrupper från Italien, Belgien, Holland, Västtyskland och Spanien podiet för att ge uttryck för sin solidaritet med de franska kamraterna. De möttes av stormande applåder.

Cohn-Bendit var kvällens stjärna. ”Det blir inga föreläsningar så länge en endaste student sitter kvar i fängelse”, utbrast han. Både Nanterre och Sorbonne skulle ockuperas av studenterna så snart de öppnades på nytt. Det var vad han hade att säga om taktiken. Beträffande strategin, lades den ut av Ernest Mandel, den belgiske medlemmen av det unifierade tre-mannasekretariatet som behärskar den trotskistiska världsrörelsen. Studenternas kamp, förklarade han, ”måste utvidgas till en hela arbetarklassen omfattande allmän kamp för en socialistisk revolution”.

Tidigare samma dag hade ett möte ägt rum mellan UNEF och Frankrikes mest inflytelserika fackföreningsledare, Georges Séguy från CGT och Eugène Descamps från CFDT, vilka tillsammans representerade över två miljoner arbetare. De sammanträffade för att diskutera en samfällid aktion av studenternas organisationer och fackföreningarna. Det var ett första trevande steg mot Mandels revolutionära mål.

”Barrikadernas natt”, mellan den 10 och 11 maj 1968, har gått till historien som en av dessa tragiska och ärofulla episoder som tillsammans bildar Frankrikes rika revolutionära tradition. Det var en politisk händelse av den allra största betydelse i en generations liv – den generation som är född, låt oss säga efter 1940. Sedd på avstånd kan den kanske uppfattas endast som ytterligare ett tumult under en orolig månad, ett tillfälligt avbrott i den gaullistiska regimens annars så jämna kurva. Men för de tusenden som personligen var närvarande den natten, som fick en uppfattning om den fruktan och den glädje och den febrila solidaritet som besjälade massorna, kommer den att alltid kunna jämföras med den första kärleksaffärens känslkraft. Och, liksom fallet är med alla verkligt revolutionära ögonblick, kommer följderna kanske inte att kunna spåras ännu på många år.

Alltsammans började med tonåringarna. Åtminstone femtusen av dem hade mött upp, och alla befann sig i en exalterad stämning. ”*Libérez nos camarades!*”, ”befria våra kamrater”, var deras stridsrop när de med fladdrande röda och svarta fanor marscherade till Place Denfert-Rochereau, en vidsträckt och vanvårdad gatukorsning nära Montparnasse, i vars centrum det gamla ”Lion de Belfort”, lejonet från Belfort reste sig. Uppflugna på lejonet, högt över folkmassan, eldade ledarna för *Comités d’action lycéens* (CAL), allesammans gymnasister, upp dem med all den skicklighet och vältalighet som man kan vänta sig av gamla erfarna politiker. De väntade på det rendez-vous som hade avtalats mellan UNEF och SNESup för den stora demonstration som var planerad som en ripost mot regeringens vägran att ge efter. Och de hade kommit i god tid till platsen.

Sedan december 1967 – alltså på bara fem månader – hade CAL (speciellt i Paris) vuxit till en skräckinjagande vänsterradikal påtryckningsgrupp, framför allt inspirerad av JCR. De representerade de radikala idéernas snabba spridning till en hel generation av ungdomar som ännu inte hade nått universitetsåldern och som skänkte majrevolutionen en prägel av glad tonårsfriskhet.

Medan de väntade på Place Denfert-Rochereau gav deras ledare uttryck för de stora mål för vilka dessa militanta skolungdomar arbetade: frihet att utöva politisk verksamhet i gymnasierna, skolmyndigheternas erkännande av CAL, delaktighet för eleverna i skolornas administration. Dessa pojkar och flickor var de pionjärer som beredde sig att spränga den franska läroverksundervisningens gamla kaserner i luften.

Till slut uppenbarade sig också deras äldre bröder och systrar, och tonåringarna blandades småningom in i en väldig folkmassa, som kanske omfattade upp till 15 000 personer. Det var i detta ögonblick, vid halvsjutiden på kvällen, som studentledarna fick underrättelse om nya försonliga förslag som hade framlagts av den ställföreträdande premiärministern Louis Joxe. Han erbjöd sig att genast låta dra tillbaka polisen samt att bevilja studenterna tillstånd att hålla ett möte där ännu samma kväll från Quartier Latin samt lovade att Sorbonne skulle öppnas på nytt på lördagen.

Dessa förslag underställdes folkmassan. Svaret blev ett rungande rop: "*Libérez nos camarades!*" Regeringens försonliga gest hade kommit för sent. Studenternas motståndsvilja hade hårdnat. Och följden var att hela det manstarka mötet satte sig i rörelse mot det närbelägna Santéfängelset där studenterna trodde att deras kamrater satt arresterade. Ett massuppbåd av poliser hindrade dem från att närma sig fängelsets murar, men händer sträcktes ut genom fönstergallren för att vinka åt dem. Med en brokig samling av störhjälm på huvudet bildade nu ett första led av den hårda kärnan av militanter en fast sammanlänkad kedja som försökte hålla tillbaka massan och styra den mot radiohuset, den franska statliga rundradions stora cirkelformade hus på högra Seinestranden.

Men nu kom motorcykelkurirer med rapporten att alla broar över floden var avstängda av polisbilar som stod parkerade där kofångare mot kofångare. Demonstrationen som sålunda såg sig förhindrad att nå sitt mål, svepte nu fram längs Boulevard S:t Germain på vänstra stranden. Men också här hejdades den av manstarka polisstyrkor som obönhörligen tvingade den uppför Boulevard S:t Michel, mot Sorbonne. Det var som om myndigheterna medvetet hade targit risken av en strid på studenternas egen mark i Quartier Latin.

Ledarna sammanträffade nu för snabba rådplägningar. Efter en vecka av allt större besvikelse, kunde de inte föreslå att trupperna skulle dirigeras tillbaka till Place Denfert-Rochereau, en sådan order skulle inte ha blivit åtlydd. Som en blixtnöckel gick ordern ut: "Quartier Latin måste ockuperas, kosta vad det kosta vill!"

Ögonblickligen, som om de hade lytt någon djupt rotad massinstinkt, spred sig demonstranterna solfjäderformigt över de välkända labyrintherna av studentkvarteren i Paris, som gerillakrigare i sina hemtrakter. I varje gränd, varje tillfartsväg till universitetet, fann polisen sig konfronterad med rebelliska trupper som likt flitiga termiter började riva upp järnstaket och trafikskyltar och borra sig ner till gatstenarna genom asfalten. Inga order hade sänts ut om detta, men kanske för att studenterna kände sig hotade, kanske för att de inte hade något annat att göra medan de väntade, började barrikader resa sig.

Med en så stor spridning av deltagarna kan man inte med säkerhet rekonstruera vad som egentligen hände, men den första barrikaden – en provisorisk konstruktion av omkullvräta bilar och allsköns byggnadsmaterial – kunde hur som helst beskådas ungefär klockan kvart över nio på Rue Le Goff, ett stenkast från Sorbonnes södra vägg. Innan natten var till ända fanns det minst sexti sådana barrikader, imponerande konstruktioner av gatstenar, så snabbt men ändå så omsorgsfullt byggda att det gick rykten om att unga arbetare hade kommit till studenternas hjälp. I och med detta hade denna natt införlivats med den revolutionära legenden, barrikaderna, en gammal symbol för resningen som här återupplivades, gav upphov till det förbund mellan intellektuella och arbetare som alla revolutionärer drömmer om.

När studenterna nåddes av nyheten att polisen hade kallat in betydande förstärkningar, ökades takten i barrikadbyggandet ytterligare. Byggnadsplatser plundrades, brädfodringen revs ner från väggarna, byggnadsställningar och taggråd samlades i lager och överallt vräktes bilar omkull och användes till att komplettera gatstenarna. Oron neutraliserades av ett slags frenetisk arbetsglädje. Studenterna påminde om soldater som ämnar sälja sina liv dyrt.

Kort efter klockan io på kvällen sände rektor Roche, i ett desperat försök att undvika en sammanstötning, i radion ut en vädjan från Sorbonne till studenternas ledare, i vilken han inbjöd dem att sammanträffa med honom i universitetet och nu genast. Nu följde en egenomlig replikväxling mellan ställföreträdande rektorn Chalin och Alain Geismar, talesmannen för SNESup. Samtalet fördes så offentligt som någon känd förhandling i historien – nämligen över radion. Reportrar från Radio Luxemburg i mobila radiobilar hade fått tag i de två männen och lät dem nu ställa sig vid mikrofonerna. Geismar förklarade att det inte kunde bli fråga om några förhandlingar innan de arresterade studenterna var frigivna och amnesti hade beviljats dem. Studenterna ställde sålunda ett villkor som universitetsmyndigheterna inte hade befogenhet att uppfylla. Dödläget tycktes med andra ord vara totalt. Men förhoppningarna om ett biläggande av tvisten ökades på nytt kort efter midnatt då det blev bekant att Cohn-Bendit tillsammans med en grupp av lärare och studenter när allt kom omkring ändå var inbegripna i samtal med rektor Roche som i sin tur hade varit i telefonförbindelse med undervisningsministern Peyrefitte.

Småningom uppenbarade sig Cohn-Bendit med ett meddelande: ”Vi talade om för rektorn att det som händer på gatorna i natt är att en hel generation reser sig mot en viss typ av samhälle. Vi framhöll också att blod kommer att flyta om polisen inte lämnar Quartier Latin. Vi vet att demonstranterna kommer att stå bakom sina barrikader tills man har gått med på våra tre krav.

Klockan 1.15 stod det klart att det inte fanns någon möjlighet till ett fredligt biläggande av konflikten. Ställföreträdande rektorn förklarade: ”Vi har försökt att förhandla. Vi har med alla tänkbara medel försökt undvika användandet av våld, men läget står inte längre under vår kontroll. Vi har misslyckats.” En timme senare stormade den första vågen av poliser de första av studenterna uppförda försvarsverken.

Beslutet att gå till anfall fattades av en liten grupp av ministrar och högre ämbetsmän från Elyséepalatset som satt i praktiskt taget oavbrutna överläggningar hela natten. Centralfiguren under dessa samtal som försiggick i en dyster och orolig stämning var ställföreträdande premiärministern, Louis Joxe, samt hans rådgivare Christian Fouchet (inrikesdepartementet), Pierre Messmer (armédepartementet), Georges Gorse (informationsdepartementet), samt den otursförföljde Alain Peyrefitte. Från Elyséepalatset kom Bernard Tricot, en av de Gaulles handgångna män, samt Jacques Forcart som ansågs vara presidentens rådgivare i säkerhets- och underrättelsefrågor. Den oundvikliga slutsatsen är att regeringens experter på säkerhetsfrågor överröstade rektor Roches upprepade vädjanden om mildhet. (Följande dag gav universitetets råd uttryck för sitt enhälliga beklagande att man inte hade följt Roches råd.)

Efter den nattens häftiga strider fanns det ingen väg tillbaka för de revolutionära studenterna. Rörelsen hade förvärvat sin egen fruktansvärda dynamik. Ditlockade av de självständiga radiostationernas kommentarer till striderna, skyndade tusentals unga människor, många av dem arbetare, från alla delar av Paris, till för att sluta sig till de kämpande rebellerna. Här var det fritt fram för alla i en omfattning som kunde tillfredsställa alla undertryckta drömmar.

Först slängde kravallpolisen in sina gasgranater för att injaga skräck i de fientliga trupperna, och sedan stormade de in i bräschan för att erövra barrikaderna. Det uppstod livliga handgemäng i den kvävande gasbemängda atmosfären. De sårade sjönk till marken och kunde inte få hjälp. För att fördröja GRS malande långsamma framryckning satte sedan försvararna eld på sina för alla i en omfamning som kunde tillfredsställa alla undertryckta floden på högra

stranden. Ernest Mandel, ledaren för den trotskistiska Fjärde internationalen från Bryssel, klättrade upp på en barrikad, betraktade detta skådespel av eld och förstörelse och utbrast med sin släpiga belgiska accent: ”*Ah, comme c’est beau! C’est la Révolution!*” Dessa ord yttrade han när han såg sin egen bil brinna.

Den trotskistiska ungdomsorganisationen, JCR, spelade en framträdande roll i striderna. Dess massmöte föregående kväll, till vilket också Cohn-Bendit och flera andra studentledare hade infunnit sig, bekräftade JCR:s ställning som den ledande politiska fraktionen bakom revolten. Deras *service d’ordre* (under ledning av Yves Niaudet och en koptisk egyptier, Jean Labib) hade skyddat demonstrationens tät och flanker. Nu gav JCR-ledarna Alain Krivine och Henri Weber den hårda kärnan av militanta medlemmar order att dela upp sig i små grupper och hjälpa till med att bemanna barrikaderna. Den roll som JCR spelade genom att ställa sig i främsta ledet kom att bli demonstranterna till god nytta.

Sämre gick det för dess ultrasekteristiska rival, FER. Mellan 300 och 400 man av deras stöttropper anlände till slagfältet kort efter midnatt i nästan militär gruppering men när deras ledare fick syn på barrikaderna greps de av doktrinära tvivel. Det här skulle ju urarta till mord, det var tydligt. Det var ett ”äventyrligt” företag, i vilket FER under inga omständigheter ville engagera sig. Följden var att avdelningen marscherade bort från platsen, följd av hänfulla tillmälen från de stridslystna studenterna. FER:s förräderi just som striden skulle börja blev inte så lätt glömt.

En liten tysk SDS-kontingent kämpade vid sina franska kamraters sida (och man såg den franska polisen omsorgsfullt skruva loss nummerplåtarna från de tyskregistrerade Volkswagenbilar som den natten stod parkerade i Quartier Latin), men de var inte så talrika som de själva hade önskat. Samma vecka hade två SDS-ledare, Rabehl och Semmler, blivit avvisade på flygplatsen i Orly, och en busslast med tyska studenter hade hejdat vid gränsövergången i Strasbourg där gränspoliserna fann dem utrustade med störthjälm, batonger, revolutionära flygblad samt kinesiska och FNL-flaggor.

I ljuset av de röda lågorna från eldsvådorna och i de drivande tårgasmolnen rasade striderna i fyra timmar, när polisen i stormlopp efter stormlopp drev studenterna från deras försvarsverk, och tvingade in dem i en allt mera krympande redutt från vilken de kunde ta sig ut endast genom att trotsa de hänsynslöst svingande gevärskolvorna och batongerna.

De förfärade invånarna i Quartier Latin som hade bevittnat de brutala upprepningsoperationerna försedde de rebelliska studenterna med mat och dryck, besprutade dem med vatten för att neutralisera tårgasen och ledde in flyende och blödande studenter i sina hus, från vilka de emellertid alltför ofta hämtades ut igen av polisen. En flicka som inte hade tagit någon del i demonstrationerna överfölls i sitt rum av polisen, som klädde av henne och drev henne naken ut på gatan.*

Frivilliga från Röda korset fälldes ibland till marken av polisens batonger, och deras patienter rycktes ner från bårarna för att ta emot ytterligare hugg och slag.

Både pojkar och flickor kastade sig in i kampen med otrolig hängivenhet och offervilja. För många unga och idealistiska själar var detta det länge väntade tillfället att sluta sig till Fanons, Guevaras och Debrays heroiska revolution som de så länge hade trängt efter. Detta var deras Vietnam. Den nattens händelser påminde på sätt och vis om en äventyrsfilm, inte bara beroende på den dramatiska iscensättningen, utan också på de unga aktörernas stora självmedvetenhet. Med dödligt allvar lekte de en gerillalek, de förverkligade den ”koloniala revolutionen” i hjärtat av en västerländsk huvudstad. Och i denna krigiska lek var det den

* Brev till *Le Monde* av Daniel Moureaud den 15 maj 1968.

ondskefulla och skräckinjagande polisen – maskerad, i skyddsglasögon, hjälmklädd, i glänsande svart från topp till tå – som spelade de onda andarnas roll, som invigde de oskyldiga i världens ondska och bestialitet. Det är i sådana spänningsmättade ögonblick som intresset för politiken blir permanent. ”De Gaulle assassin”, ”De Gaulle mördare”, ropade tusentals unga strupar.

Klockan 4.20 på morgonen samlades ministrarna på inrikesdepartementet och utfärdade en kort kommuniké till sitt försvar. Klockan 5.30 gav Cohn-Bendit per radio order om skingring. Klockan 6.00 åkte Louis Joxe, Christian Fouchet, Pierre Messmer och Jacques Forcart uttröttade och orakade till Elyséepalatset för att avlägga rapport för president de Gaulle att resningen var krossad. Balansräkningen: 367 sårade, 460 omhändertagna av polisen, 188 bilar skadade eller totalförstörda, samt uppammandet av ett hat som var omöjligt att beräkna.

Fredagen den 10 maj 1968 tog amerikaner och nordvietnameser för första gången kontakt med varandra i Paris, världens ”fredshuvudstad”.

Herbert Marcuse, den tysk-amerikanske filosofen om vilken det ofta har sagts att det egentligen var han som var far till studentrevolten, befann sig också i Paris den weekenden som deltagare i en av Unesco anordnad konferens om Marx. Han talade om de nya katalysatorerna för revolutionen i industrialiserade länder, om människor som levde i samhällets utkanter, sådana som de vanlottade invånarna i de svartas getton – och studenterna.

På lördagskvällen den 1 maj återvände den franske premiärministern Georges Pompidou till Paris från Iran och Afganistan. Utbrända bilar låg fortfarande utspridda i Quartier Latin efter ”barrikadernas natt”. Knappt tre timmar efter sin ankomst höll Pompidou ett tal till nationen. Tre minuter senare hade han, helt på eget initiativ, helt och hållet svängt om den dittills förda regeringspolitiken. Brutaliteten, halsstarrigheten och våldsåtgärderna ersattes av mild förståelse. Sorbonne, meddelade han, skulle öppnas på nytt på måndagen och appellationsdomstolen fick avgöra vad som skulle ske med de fängslade studenterna.

Den enda slutsatsen man kunde dra av detta var att polisen skulle dras tillbaka och att studenterna skulle frigges. För vilken annan man som helst skulle denna reträtt ha inneburit ett nederlag. Pompidou förvandlade den till en personlig seger. Till all lycka för honom hade han varit borta från Frankrike när oroligheterna ägde rum, och därför kunde han inte heller göras ansvarig för den våldsamma utvecklingen. Dessutom visade hans försonliga åtgärder att han var den ende mannen i regeringen som kunde inverka på general de Gaulle. ”*Pompidou a dit 'je'* ”, ”Pompidou har sagt ’jag’ ”, meddelade den franska veckotidningen *L'Express*, därmed på omvägar refererande till premiärministerns ökade auktoritet.

Men det var som om en ensam människa hade försökt hejda en syndaflod. Klockan fem den lördagsmorgonen invaderade studenterna universitetet i Strasbourg, hissade den röda flaggan och proklamerade universitetets oberoende av undervisningsministeriet i Paris. De lagrade upp livsmedel och satte upp sin egen milis medan hundratals skolelever skyndade sig till deras stöd och delade ut flygblad i vilka befolkningen i Strasbourg uppmanades att stöda studenterna mot polisens motåtgärder. Detta myteri var en direkt följd av gatustriderna i Paris som studenterna i Strasbourg med växande harm hela natten hade följt med i sina transistorradior.

I Paris ockuperade på lördagseftermiddagen en liten styrka av omkring fyrti militanter från *Mouvement d'action universitaire* (MAU)* ett annex till den humanistiska fakulteten vid Rue Censier. Detta var en medveten revolutionär handling. De valde annexet vid Rue Censier därför att det var obevakat, medan själva Sorbonne var omgivet av tusentals poliser. Ledarna

* Se kapitel 3, sid. 27.

för MAU var överens om att en universitetsbyggnad måste ockuperas till varje pris, och en allmän diskussion inleddes. Den livliga debatten fortsatte nästan utan avbrott två dagar och två nätter, från lördagskvällen till måndag. Det var den första passionsmättade explosionen av tal och åter tal i huvudstaden. Hur skulle studenterna bära sig åt för att ge ny kraft åt en rörelse som hade uppstått på gatan? Hur skulle man dana om universitetet så att det i sin tur kunde dana om samhället? Detta var, både i Paris och landsorten, inledningen till en våg av ”ockupationer” och av oändliga debatter som var så typiska för majrevolutionen och som med hisnande fart spred sig från universitetet till fabriker, tills hela industrin och statsförvaltningen stod paralyserade.

Det var för sent för premiärminister Pompidou att hejda det redan slutna förbundet mellan studenterna och arbetarna. Samma lördagsmorgon uppmanade de två mäktigaste fackförbunden, CGT och CFDT, tillsammans med FEN*, Frankrikes största lärarorganisation, sina medlemmar att strejka och demonstrera måndagen den 13 maj, tioårsdagen av kuppen i Alger som förde de Gaulle till makten. Det stod klart att protesten var avsedd som en politisk utmaning mot regimen, som en skarpladdad födelsedagspresent till generalen.

Hur skicklig än Pompidou var, begick han vid sin återkomst den kvällen misstaget att han underskattade den allmänna opinionen och inte fattade att den hade vänt sig mot regeringen. Det var inte tillräckligt att ge efter för studenternas krav, som han gjorde. Oppositionens inflytelserikaste dagstidningar, *L'Humanité* och *Combat*, hade gett ut speciella eftermiddagsupplagor för att ropa ut sin indignation över de brutala polisåtgärderna. Hundratals oroliga föräldrar som inte hade hört något av sina barn belägrade sjukhus och polisstationer. Revolutionen hade börjat några timmar innan Pompidou landade på Orly, och nu fortsatte den obönhörligen längs den inledda kursen.

Den väldiga demonstrationen på måndagen den 13 maj 1968 med omkring 800 000 deltagare var en milstolpe. Den marscherade från Gare de l'Est över floden till Place Denfert-Rochereau, en politisk protest mot ”barrikadernas natt”. Genom att tvinga fackföreningarna att verka till studenternas förmån, genom att locka ut så väldiga massor på gatorna, visade studentledarna en gång för alla att de inte längre var en otillräcklig *groupuscule* på den yttersta vänsterkanten utan en nationell kraft att räkna med. De lyckades sätta djupt liggande strängar i nationens samvete i dallring, och här, i de tätt packade leden av arbetare och i de oräkneliga fladdrande baneren, hade de beviset på att de hade lyckats.

Det var alltså de som hade haft rätt, och de som i början hade fnyst föraktfullt åt dem hade haft orätt. De tycktes tala ett språk som alla förstod. ”Det var en underbar dag”, förklarade Alain Geismar, SNESup-ledaren. ”Studenterna lämnade universitetsgettot för att förena sig med arbetarna som hade lämnat fabrikerens getto. De som hade kämpat på gatorna mötte upp tillsammans med dem som hade tittat på. Arbetarna hade nu slutit upp i kampen.”† Myndigheterna som kanske fattade att detta verkligen var en ny maktfaktor, höll sin polis väl utom synhåll.

Geismar, Sauvageot och Cohn-Bendit, som marscherade med armarna om varandras axlar, gick i spetsen för de 800 000, varigenom de i triumf intog försteget framför fackföreningsledarna, Georges Séguay från CGT och Eugène Descamps från CFDT. En bit bakom dessa, dolda i den täta massan, kom de vänsterradikala politikerna, François Mitterrand, Guy Mollet, Pierre Mendès-France, Waldeck Rochet. De blev inte föremål för några hyllningar från studentorganisations sidan, de hölls vänligt men bestämt borta från kortegens tät. De unga

* Se kapitel 3, sid. 28.

† J. Sauvageot, À. Geismar, D. Cohn-Bendit och J.-P. Duteuil: *La Révolte Étudiante*, Seuil, 1968, sid. 56.

revolutionärerna ville inte att någon, vem det än vara må, skulle få tillfälle att stjäla deras föreställning, att något politiskt parti skulle ha försteget framför dem.

Som vanligt var det Cohn-Bendit som med den största skärpan gav uttryck för deras förakt för den officiella vänstern: ”Det kommunistiska partiet? Ingenting skänkte mig en större glädje än att gå i spetsen för en demonstration med allt detta stalinistiska pack bakom mig.”

Fackföreningsledarna konstaterade med oro hur många unga arbetare tycktes reagera positivt för studenternas slagord. Deras virus höll på att sprida sig till arbetarklassens bas och inverka menligt på ledarnas auktoritet.

Denna stora dag gav anledning till utfärdandet av nya, mera militanta direktiv. ”Strejken skall fortsätta”, förklarade Jacques Sauvageot. ”Alla universitetsbyggnader skall ockuperas! Vårt mål är absolut fria politiska diskussioner inom universitetet, inrikesministerns och polisprefektens avgång.” Cohn-Bendit föreslog att aktionskommittéer skulle upprättas i alla firmor och företag och i alla Paris arrondissement.

De som i någon mån kände till förhållandena kunde konstatera att de unga trotskisterna från JCR mangrant hade slutit upp i demonstrationståget. Det var de som satte upp studenternas egen polisstyrka, de outhärliga *services d'ordre*, som gav den massiva demonstrationen dess prägel, som kontrollerade trafiken längs marschvägen, och som, sedan arbetarna hade skingrats på order av sina ledare, lotsade en studentkontingent till ett friluftsmöte vid Eiffeltornet på Champ de Mars, det gamla paradfältet som under revolutionen 1789 hade sett många möten av missnöjda medborgare. Och när mötet var slut, skingrades studenterna under ropet: ”Och nu alla till Sorbonne!”

Pompidou hade hållit sitt löfte, de fånglade studenterna var frigivna, polisen hade dragit sig tillbaka från Quartier Latin, Sorbonnes portar stod öppna. Studenterna strömmade in och tog byggnaderna i besittning. Detta var studenternas första kväll – ett aldrig tidigare skådat exempel på primitiv kommunism i själva hjärtat av ett västerländskt industriland – som inte skulle upphöra förrän studenterna tvingades ut trettifyra dagar senare, den 16 juni.

Eggade av studenternas exempel slog också arbetarna till och ockuperade, först en flygplansfabrik i Nantes, varpå rörelsen spred sig som en löpeld över hela Frankrike. Hur var dessa sovjetor organiserade, vad var meningen med detta nya experiment, och vad återstår av det? Detta är några av de frågor som vi vill försöka besvara på de följande sidorna.

5. Bakgrunden till revolutionen

Att uppleva en revolution är en omtumlande erfarenhet. Det är kanske litet skrämmande, men också stimulerande, att se hur myndigheterna förlöjligas och sedan tvingas till reträtt. Under de två eller tre veckor som följde på ”barrikadernas natt” befann sig Frankrike i ett tillstånd av revolution. Det vill säga att den existerande maktstrukturen – och inte bara den politiska makten utan alla slag av makt – blev angripen och i vissa fall störtad, och att ett försök, hur förvirrat och ogenomtänkt det än var, gjordes att ersätta den med en annan. Studenter, arbetare, aktiva medborgare, sammanslöt sig spontant i hundratals upproriska kommittéer över hela Paris, men också i landsorten. Denna mycket vitt utgrenade revolt mot alla de gamla formerna av etablerad auktoritet åtföljdes av en akut och djupt glädjande känsla av befrielse. Den delades av människor av de mest olika slag och på de mest olika levnadsbanor. En kraftig fläkt av frisk luft blåste genom dammiga hjärnor och kontorsrum och byråkratiska inrättningar. Detta avkastande av tvångströjorna, denna känsla av lättnad, var revolutionens verkliga kännemärke, beviset på att de framtvungade förändringarna verkligen hade revolutionära proportioner.

Helt plötsligt, och under några få dyrbara dagar, kunde fransmännen, vilkas normala liv är kringgärdat av många småaktiga bestämmelser, njuta av fördelarna hos ett primitivt anarkistiskt samhälle. Det var ett samhälle utan poliser, där var och en var sin egen trafikpolis. Trots alla livets små besvärligheter, trots strejken och de snart tömda bensinmackarna, kommer människorna att blicka tillbaka på denna period och minnas den med glädje.

Det kanske mest karaktäristiska draget för dessa dagar var att man såg människor prata med varandra – inte bara ett tillfälligt utbyte av ord, utan långa och intensiva samtal mellan fullständiga främlingar som samlades i grupper i gathörnen, på kaféerna och naturligtvis i Sorbonne. Det pratades och pratades, som om folk hade samlat på lager vad de hade velat säga under en följd av år. Och vad man särskilt fäste sig vid var att de lyssnade till varandra med en häpnadsväckande tolerans, som om alla dessa ändlösa dialoger hade varit en form av gruppterapi. Många franska män och kvinnor blev plötsligt medvetna om det faktum att deras relationer med varandra dittills hade varit alltför stela och misstänksamma, alltför ovänskapliga. Det gav ett intryck av att systemet på något vis hade varit felaktigt: barn som inte talade fritt med sina föräldrar, anställda som rörde vid mössan när de talade med sina chefer, hela nationen som stod i givakt inför generalen och hans vision av Frankrike.

De tio år som general de Gaulle hade suttit vid makten var utan tvivel en av huvudorsakerna till utbrottet i maj 1968. Hans patriarkalism, den kontroll som han utövade över nyhetsförmedlingen, de tomma fraser och dem pompa som utmärkte hans sätt att leda regeringen, irriterar de unga långt ifrån att imponera på dem. Allt detta är så helt främmande för vårt tidevarvs vanvördiga, skeptiska, bildstormande anda. Men man kan inte klandra de Gaulle ensam. Explosionen var en reaktion mot det sätt på vilket makten hade utövats i Frankrike, inte bara under de Gaulle utan ända sedan Napoleon – och på alla nivåer.

Mer än de flesta länder, och för visso mer än Storbritannien, Förenta staterna eller Västtyskland, tyngs Frankrike av en centraliserad, strängt hierarkisk regeringsbyråkrati. Alla beslut, till och med de obetydligaste, fattas i Paris. Provinserna skummar av maktlös vrede och skickar den ena promemorian efter den andra till det avlägsna ministeriet. Överallt sitter det små byråkrater som förmedlar dossiererna vidare till sina närmaste hierarkiska överordnade och som svartsjukt slår vakt om sina egna begränsade befogenheter, strängt enligt förordningarna. ”Napoleon är äntligen död, och den längsta regeringstiden i Frankrikes historia är överstånden”, skrev en kommentator i *Le Monde*, Gilbert Cesbron, efter händelserna i maj.*

Men den stelhet som utmärker den statliga förvaltningen är också karaktäristisk för det franska näringslivet. I toppen av de flesta näringsgrenar sitter en mandarin – eller en grand patron, som fransmännen ibland säger – som uppför sig som en furste och som varken delar med sig av sina befogenheter eller sina inkomster. Detta kan i viss mån uppfattas som en karikatyr, men i det stora hela var det sant att före den stora jordbävningen i maj var möjligheterna till avancemang på många levnadsbanor blockerade av byråkratiska bestämmelser, föråldrade traditioner och av män som satt på sina poster livet ut. Det var mot dessa mandarinfasoner vid universiteten, i företagen, fackföreningarna och de fria yrkena som revolutionen riktade en stormflod av missnöje och trots. Inga myndigheter skonades. Varhelst order gavs och förväntades bli åttlydda i det dagliga livets rutin reste sig någon för att protestera mot systemet.

Revolten var med andra ord riktad mot det sätt på vilket det franska samhället var organiserat. Sådillvida var den ett speciellt franskt fenomen. Men det kommer kanske också att visa sig att den var det första angreppet mot det strömlinjeformade tyranniet i en utvecklad västerländsk

* *Le Monde* den 26 juni 1968.

stat. Om detta stämmer överens med verkligheten, har det också en mera allmän betydelse. Under de senaste femton åren har Frankrike försökt på allvar blanda sig i den internationella konkurrensen i stor skala. Den plötsliga strävan att modernisera efter århundraden av protektionism hade en störande inverkan på invanda livsmönster, liksom också de mängder av konsumtionsvaror som plötsligt började överflöda den franska marknaden. Alla arbetare ville ha mer av dem, en större del av den gemensamma kakan, men många avskydde den stränga monotona disciplinen vid det löpande bandet och saknade hantverkarens gamla självständighet. Andra återigen tyckte att den hurtiga, konkurrensmättade, förkromade värld som reklamens bjällerklang bjöd ut till salu var både disharmonisk och smaklös. Jämförda med brittisk och amerikansk standard måste arbetsförhållandena i Frankrike betraktas som primitiva. Fackarbetare, kontorister och yngre chefstjänstemän ville ha bättre informationer om vad som försiggick i deras företag, de ville ha medbestämmanderätt i de beslut som direkt angick dem, de ville ha en starkare och mera aktiv ledning i sina fackföreningar. Alla dessa missnöjesanledningar och tusentals andra gav näring åt explosionen i maj.

Det fruktbaraste och mest nyskapande skedet av revolutionen var de tre sista veckorna i maj, från ”barrikadernas natt” till de Gaulles häpnadsväckande återhämtning den 30 maj. Det var under denna tid som en ny politisk vokabulär skapades, som de stora massorna drogs med i skeendet som bundsförvanter till de unga revolutionära ledarna. Det var då som revolutionskommittéerna växte upp som svampar ur jorden, dessa organ som förkroppsligade den latenta strävan till decentralisering och de enskilda människornas krav att få sköta sina egna angelägenheter, vilka låg till grund för den revolutionära rörelsen. Från den första begynnelsen av proteströrelsen hade revolutionärerna predikat ”direkt aktion” och satt sig emot förhandlingar. Nu hade slagordet blivit ”direkt demokrati” i motsats till den klassiska maktfördelningen inom ett parlamentariskt system. Både den direkta aktionen och den direkta demokratin skulle emellertid utövas i förening med det såkallade ”permanenta bestridandet” (*contestation permanente*) – principen att den borgerliga staten och alla dess institutioner ständigt måste oroas och ifrågasättas. Ingenting fick tas för givet. ”Bestridandet” kunde lika väl ske i form av att ofreda en professor, som genom att ”ockupera” en fakultet eller genom att trotsa statsmakterna med en gatudemonstration eller låsa in en fabrikschef på hans kontor.

Överallt, från den ena änden av Frankrike till den andra, bildades ”aktionskommittéer” på lägsta nivå, och dessa utvecklades till fora för såväl debatt som för fattande av beslut. De utgjorde en överföring i praktiska (men ofta också opraktiska) former av de två tvillingbegreppen direkt aktion och direkt demokrati. De skulle vara förelöpare till en helt ny typ av samhälle, i vilket var och en hade rätt att tala och rätt att delta i beslutsprocessen. Dessa kommittéer – av vilka minst 450 grundades under dessa tre veckor i maj, med de mest olika funktioner och medlemsrekrytering – var det mest karakteristiska uttrycket för revolutionen. De rättfärdigade påståendet att nya och aldrig tidigare skådade ”maktstrukturer”, nya revolutionära auktoritetskanaler, höll på att uppstå. I sin entusiasm använde revolutionärerna sådana termer som *structures parallèles* och *double pouvoir*.

Enligt mångas uppfattning var dessa idéer och de olika formerna att omsätta dem i praktiken hisnande nya. Men så var inte fallet. Det fanns mycket i majrevolten som påminde om Ryssland, om revolutionen 1918 i Tyskland, om Spanien och Cuba (det berättades till och med att några entusiastiska men naiva själar hade tagit långdistanssamtal till Moskva och Havanna för att be om råd hur man skulle gå till väga). Framför allt inspirerades revolutionärerna av Frankrikes historia, av stämningarna och arkitekturen i Paris, av minnena av andra våldsamma resningar, minnen som låg strax under ytan av den franska medvetenheten. De aktionskommittéer som bildades i Paris tjugo arrondissement var till exempel de direkta arvtagarna till de av sansculotterna bildade kommittéer som administrerade Paris fyrtioåtta stadsdelar 1790. Både då och nu bestod dessa kommittéer av aktiva och militanta medborgare.

De var också den plats där den systematiska indoktrineringen i revolutionens målsättning och jargong ägde rum.

1789 var vinstugorna en annan inflytelserik förmedlare av de revolutionära idéerna. Det var där som det så kallade *menu peuple*, småfolket, möttes för att skvallra och utbyta nyheter. 1968 spelades deras roll av trottoardiskussionerna och av boulevardkaféerna i Quartier Latin, som alla var nästen för de upproriska. Många av dem fick sota dyrt för detta. *Le Luxembourg*, till exempel, ett populärt kafé vid Boulevard S:t Michel, stormades en orolig natt av polisen. Vid stängningsdags slog ägaren ut med händerna och sade med oförlikneligt eftertryck: ”Mina herrar, i kväll stänger Luxembourg inte sina dörrar, det finns nämligen inga kvar!”

1789 brukade pamflettisterna och de revolutionära ledarna samlas varje kväll för att tänka ut de slagord som kunde ge rörelsen en positiv inriktning. Detsamma var förhållandet 1968, de revolutionära ledarna möttes varje kväll för att utfärda direktiv beträffande de pamfletter, flygblad, plakat att sätta upp på gatorna och ströskrifter som spelade en så stor roll när det gällde att bearbeta den allmänna opinionen. Män sådana som Cohn-Bendit, Jacques Sauvageot och Alain Geismar var otvivelaktigt en viktig faktor att räkna med när det gällde att få till stånd demonstrationer med stort deltagande, men de folkmassor som vällde fram genom Paris och som bemannade barrikaderna var långt ifrån några passiva instrument, deras politiska medvetenhet stod på en mycket hög nivå. Nästan var och en av de deltagande kunde om han blev tillfrågad förklara vad revolten rörde sig om under användande av den ”rätta” jargongen. De hade absorberat och tillägnat sig samma slagord som användes av de avantgardistiska politiska grupper som utlöste oroligheterna. I detta avseende påminde de om de revolutionära skarorna 1789 som eggades av de nya idéerna om ”friheten” och om de ”mänskliga rättigheterna” och som mer eller mindre klart och tydligt visste att vad de ville åstadkomma var en förändring av formerna för den verkställande makten.

Liksom 1789 kunde också nu en nyhet, även om det ibland bara var fråga om ett rykte, förvandla en godartad, relativt harmlös demonstration till ett upplopp som närmast kunde jämföras med en folkresning. För att ta ett exempel från sommaren 1789 hypnotiserades en fredligt sinnad skara av söndagsflanörer vid Palais Royal till revolutionär glöd av nyheten om Neckers avskedande.* På samma sätt inleddes i Paris i juni 1968 en serie av våldsdåd som omfattade hela staden vid nyheten om att en skolpojke hade drunknat i Seine när han flydde undan ett förföljande polisuppbåd. Och vad kunde vara mera likt den första franska revolutionens *jours révolutionnaires* – dagar av revolutionär kamp i vilken stora skaror av odisciplinerade sansculotter deltog – än de tre blodiga fredagarna i maj 1968?

En stor del av vokabulären tycktes nästan med avsikt ha varit lånad från det förgångna. Cohn-Bendit och hans vänner kallade sig *enragés* som en tribut åt den grupp av extremister som leddes av Jacques Roux, Théophile Leclerc och Jean Varlet, och som hade så stort inflytande på sansculotterna 1793. Och nästan alla tidningar i Paris beskrev i maj 1968 Sorbonne som högkvarteret för studenternas *commune*, den benämning som den lokala regeringen i Paris antog efter Bastiljens fall. Och hur ofta betecknade inte inrikesministeriet de revolutionära ledarna som en handfull av *meneurs*, också detta ett uttryck från den revolutionära historien?

6. Experiment i revolution. Studentsovjeten

Le gouvernement a perdu le contrôle de ses facultés.
Le Canard Enchaîné[†]

* Se George Rudé, *The Crowd in the French Revolution*, Oxford University Press 1959, sid. 220.

† ”Regeringen har förlorat kontrollen över sina fakulteter” – men det franska ordet ”facultés” kan också betyda ”själsförmögenheter”. *Le Canard Enchaîné* är en satirisk veckotidning. Ö.a.

I något mer än en månad, från den 13 maj till den 16 juni 1968, gjorde Sorbonne tjänst som studentsovjets centralfästning. När universitetet föll, var också hjärtat rivet ur bröstet på denna utopi. Så länge fästningen höll ut, inspirerade den hela Quartier Latin till den mest entusiastiska upprovsstämning, till att etablera sig som en fristat inom det gaullistiska imperiet. Sorbonne under studenternas ledning är kanske den mest värtaliga symbolen för majrevolutionen. Det var både ett politiskt laboratorium där studenterna utprovade sina teorier om den direkta demokratin och ett exempel som eggade arbetarna till att, om de också inte gjorde sammaledes, så åtminstone strejka och ockupera fabrikerna.

Det är svårt att ge en sammanhängande beskrivning av Sorbonne under dessa fantastiska dagar, därför att Sorbonne självt var så osammanhängande, så förvirrat, en sådan explosion av motsägelser. Byggnaden är en stor rektangel, omkring 250 meter lång, som ligger strax intill Boulevard S:t Michel men som till karaktären skiljer sig helt från trottoarkaféerna med deras informella extravagans och randiga markiser. När man beger sig in genom den smala portgången till Sorbonne, befinner man sig plötsligt i en värld av klumpig, nästan utilitaristisk klassicism, där Victor Hugo och Pasteur i sten grubblande blickar ut över gården. Korridorer leder in mot det inre av byggnaden och trappor upp till en labyrint av kontorslokaler och föreläsningssalar. Byggnadens högtidliga centrum är *Grand Amphithéâtre*, som domineras av en väldig, oändligt träaktig muralmålning av Puvis de Chavanne som föreställer Poesin, Filosofin, Geometrin och andra utvalda kunskapsgrenar, grupperade kring en sittande figur som symboliserar själva Sorbonne. Detta var den föga lovande inramningen för den gladlynta och vanvördiga virvelstorm som svepte genom det franska universitetet i maj.

Sorbonne är en byggnad i vilken man utan svårighet kan inkvartera sextusen personer. Försök nu föreställa er tjugotusen – kanske till och med trettitusen – människor som fyller den flaggprydda gården till bristningsgränsen, som tränger sig fram genom överfyllda korridorer, som klättrar över varandras axlar för att ta sig fram till de oupphörliga debatterna i knakande föreläsningssalarna där förvirrade, ordrika, obalanserade meningsyttringar ryts in i mikrofonerna. Överallt, i alla våningar, går trafiken i en aldrig upphörande ström, man ser personer som tydligen hör till universitetets tjänstemannastab med mappar under armen, andra med studenternas *service d'ordres* röda armbindlar. Det finns inte ett rum som inte är taget i bruk. Vad är det egentligen som händer här? Vad är det i denna myrstack som är av central betydelse för studentsovjeten, och vad är det som är perifert? Sanningen är den att det ockuperade Sorbonne var en spegel av själva studentrörelsen, klartänkt men ändå förryckt, beräknande men samtidigt spontan. Det revolutionära avantgardet var mer eller mindre på det klara med vad som försiggick, och det stod till tjänst med en minimal infrastruktur av idéer och organisation, kring vilken blomstrade en yppig trädgård av ogräs och blommor, bördig och planlös.

Bara några timmar efter ockupationen var Sorbonnes väggar översållade med vilda inskriptioner som vittnade om spontan glädje, och den högtidliga klassiska gården var behängd med röda och svarta fanor och dekorerad med porträtt av Mao, Lenin och Marx, Castro och Guevara och förvandlad till en basar där man utbytte och diskuterade revolutionära idéer. En yngling hamrade fram jazzmelodier på ett stort piano. Stora skaror av unga människor släntrade helt enkelt omkring på denna majestätiska plats, somliga knäppte på gitarrer, andra trängdes på trappan till kapellet och räckte långnäsa åt den äldre generationens värld som ville att de skulle stå raka i ryggen och kamma sitt hår. De hade lekt en gerillalek, men nu helt enkelt lekte de och återupptäckte med oblyg självmedvetenhet vilken glädje man kunde ha av livet, och i synnerhet av erotiken. ”Ju mer jag gör revolution, ju större lust får jag att älska”, klottrade de på väggen.

Hela denna teatraliska sida av dessa ungdomars revolt var en genuin, till och med en nödvändig del av experimentet. Hos en del äldre människor gav det upphov till höjda ögonbryn

eller avundsjuka tillrättavisningar, andra förstod att det var en instinktiv motvikt till den nyktra planering som samtidigt ägde rum. All denna frigjordhet var på sätt och vis välkommen för de revolutionära ledarna, men samtidigt var den också till förfång, därför att den var svår att kontrollera och när allt kom omkring skadlig för deras renommé. Var inte ”Det är förbjudet att förbjuda” ett av de viktigaste slagord som man nu kunde läsa på Sorbonnes väggar? Ett halvt dussin ledare sammanträffade dagligen för att besluta om vad som skulle göras härnäst, vilka slagord och direktiv som skulle utfärdas, hur detta Babels torn som var under byggnad skulle se ut när allt kom omkring. De ville att Sorbonne och dess förråd av kunskaper skulle vara öppet för alla, de ville att alla skulle ha rätt att yttra sig, de ville att varje student skulle känna ansvar för sin egen intellektuella inställning. Detta var när allt kom omkring huvudändamålet med att förkasta det förgångnas inskränkta, för länge sedan föråldrade matande med sked.

Som ett resultat av experiment och misslyckanden, av febrilt hetsiga debatter, tog ett trevande försök till en organisation av ledningen småningom form. Att helt enkelt beskriva den skulle vara att förbigå de oräkneliga förändringarna, kompletteringarna och käbblen under denna hektiska månad. Basen, och i teorin också källan till all suveränitet, utgjordes av generalförsamlingen, en väldig och formlös massa som alla kvällar fyllde *Grand Amphithéâtre* till bristningsgränsen. Detta var den direkta demokratin i verksamhet, ett forum där vem som helst fick ta till orda och säga vad som helst.

En av denna generalförsamlings första åtgärder var att förklara Sorbonne för ett autonomt folkuniversitet, som dag och natt stod öppet för alla arbetare. I princip skulle alla beslut som fattades i universitetsbyggnaden underställas generalförsamlingen för godkännande. Varje kväll valde församlingen en ockupationskommitté på femton man som var säte för den verkställande makten. Dess mandat var begränsat till en enda dag och en natt, enligt teorin om att makten korrumpas och varje vald representant fortlöpande måste ge sina väljare en redogörelse för sin verksamhet. Byråkratin skulle inte få tid att bli insnöad. (Detta system förblev tyvärr inte i kraft mer än några få dagar. Snart kom hela Paris för att glo på Sorbonne – efter mången flott middagsbjudning avslutades kvällen där i trängseln med de hänryckta tonåringarna – och generalförsamlingens möten urartade till odisciplinerade happeningar vid vilka man knappast riktade några anmärkningar mot ockupationskommittén.)

Ockupationskommittén å sin sida grundade och inspirerade ett otal underkommittéer som skulle ha hand om livsmedelsförsörjningen, förbindelserna med pressen, sovsalarna, *service d'ordre*, sjukstugan, ”banken” till vilken de medel som insamlades på gården och på kaféerna i Quartier Latin dirigerades. Papper måste köpas för flygbladen, och trycksvärta och mat åt nattarbetarna. Någon tilldelades ett hundra francs för att köpa förbandsmaterial åt en sårad gatukämpe som låg gömd i andra änden av staden hos en vän. En annan viktig kommitté gjorde upp en förteckning över rummen och delade ut dem åt spontant bildade grupper som behövde en plats där de kunde debattera och sköta sina angelägenheter. Man kunde se en snatrande skara av pojkar och flickor storma in i ett tomt kontorsrum, sätta upp en skylt på dörren med uppgift om vilka de var och vad de sysslade med, varpå de skickade en kurir till inkvarteringskommittén för att lämna in en formell anhållan om att få disponera de i bruk tagna lokaliteterna. De tillsatte sedan en ordförande och en sekreterare, inledde sin debatt, gjorde utkast till en motion och trängde sig sedan ner till *Grand Amphi* för att föredra den för massorna.

Det fanns kommittéer som var organiserade på basis av studieriktningarna och i vilka både lärare och studenter ingick – historiker i ett rum, geografer i ett annat, en grupp av engelskstuderande i ett tredje. Men det fanns också rum där afrikaner debatterade den tredje världens problem på oklanderlig franska, rum där man undersökte den sexuella repressionens

brännbara problem och ytterligare andra i vilka dessa problem senare på kvällen övervanns i praktiken.

En ”kulturell agitationskommitté” satt i så gott som oavbrutet sammanträde och organiserade omväxlande föreställningar och diskussioner. Här blev en motion om att smeta över Puvis de Chavannes fresk ”Det antika Grekland blottar sig inför arkeologin” avvisad med knapp majoritet. Ivriga tonåringar med rynkade pannor debatterade utan att förtrötta konstens plats i det kapitalistiska samhället eller ”grannlåtscivilisationens” destruktiva kraft eller helt enkelt det olämpliga i att två människor bands vid varandra genom äktenskapet.

En *Comité de témoignages*, vittneskommitté, samlade med hjälp av äldre människor in redogörelser för olika fall av polisens brutalitet, som senare publicerades av förlaget Seuil som en ”Svartbok”, en skräckinjagande anklagelse mot ett såkallat civiliserat samhälle.

Flickorna, som ofta visade större uthållighet och iver än pojkarna, skrev på maskin, gjorde i ordning stenciler, lagade mat, såg till barnen i barnkrubban och bäddade sängarna i de improviserade gemensamma sovsalarna.

För de tusentals ungdomar som deltog i denna verksamhet var det en eggande och oförglömlig erfarenhet, en av de mest danande som de någonsin skulle uppleva. Om det över huvud taget fanns något positivt i majrevolutionen, så var det denna larmande massa av spontant uppkomna studentkommittéer och -församlingar som skötte sina egna angelägenheter.

Från första början fanns det en fråga som delade studenterna i två läger, och den fick aldrig någon tillfredsställande lösning. Det var dragkampen mellan ”reformister” och ”revolutionärer”. Å ena sidan hade man dem som såg studentrevolten som ett medel att utöva påtryckningar på regeringen för att rekonstruera universiteten i Frankrike på en helt ny basis. De drömde om autonoma, decentraliserade universitetsområden, om att störta de avlägsna mandarinerna, om att öppna universiteten på vid gavel för arbetarklassen. Å andra sidan hade man dem för vilka universitetsreformen bara var en besvärlig parentes. Kampen på barrikaderna hade hos dem väckt förhoppningen om en längre gående revolutionär aktion. De ville marschera med flygande röda fanor från det i ruiner lagda universitetet mot själva samhället – och framför allt mot president de Gaulles regim. Eller, som Edgar Morin, en av den franska krisens mest förstående kommentatorer uttryckte det, de ville förvandla Sorbonnes gård till en avskjutningsramp för en revolutionär robot.

Ledarskiktet som stärktes i sin tro av trotskisterna var givetvis för revolution. För att kunna överträffa och besegra ”reformisterna” galopperade de iväg och satte sina trupper i aktion – aktion till varje pris och med användande av alla tänkbara metoder – i enlighet med den logik som förordade en permanent revolution. Detta ledde ofta till beklagliga resultat. Från sin fristad Sorbonne gjorde studenterna alltemellanåt utfall för att riva upp körbanorna, slå sönder fönster och sätta eld på bilar inom ett stenkast från polisstationen. De undgick att bli arresterade genom att fly till immuniteten på universitetets gård, men genom dessa allt vanligare och helt meningslösa våldsdåd ebbade rörelsens styrka ut, och den blev krossad.

”Reformisterna” med sin anspråkslösare målsättning kunde kanske ha uppnått varaktigare resultat. Det franska universitetet måste nu byggas upp på nytt, bokstavligen från grunden. I detta avseende kan man säga att majrevolutionen har nått resultat i tre avseenden: ett nytt och sundare förhållande mellan lärare och studenter, ett visst mått av lokal autonomi som både gäller fakulteterna och landsortsuniversiteten, ett större inflytande för studenterna beträffande planerandet och genomförandet av studierna. När dessa reformer planeras kan staten inte låta bli att ta i betraktande de detaljerade förslag – av vilka vissa framställs i dokument om hundratals sidor – som studenterna och lärarna gjorde upp under krisens gång.

Ockupationen av Sorbonne var givetvis den som man mest fäste sig vid, men i det stora hela samma historia upprepades vid nästan alla fakulteter i Paris och i landsorten. Överallt var det samma glädje och talträngdhet, samma poetiska vägginskriptioner, samma fientlighet mot regimen. Rörelsen översvämmade till och med sådana majestätiska institutioner som *Collège de France* och *Centre National de la Recherche Scientifique*. Den invaderade de traditionellt högerorienterade juridiska, medicinska och politiska högskolorna. Till och med teologiestuderandena i sina seminarier och de överkultiverade unga männen i *École Polytechnique* smittades av den militanta andan. Överallt slets munkorgarna av och de intellektuella fördämningarna brast i ett lysande men slösaktigt utbrott av ungdomlig energi.

Vad den stora allmänheten beträffar så var den revolt som gjorde det största intrycket verksamheten i *École Nationale des Beaux-Arts* vid Rue Bonaparte, som i och med "ockupationen" den 14 maj förvandlades till en halvt hemlig fabrik för tillverkning av affischer för de upproriska. De mest aktiva unga målarna vid *École de Paris* blev revolutionens ikonografer, de täckte väggarna i Paris med de mest barbariska politiska karikatyrer, som emellertid ofta besatt stor slagkraft. *Beaux-Arts* var liksom så många andra franska undervisningsanstalter dåsig, insnöd och hierarkisk. Också här hade man *les grands patrons* som kom ateljéerna att stelna till genom tyngden av sin prestige. Där en gång ett dussin studenter hade arbetat, satt emellertid nu minst tusen som arbetade dag och natt i skift om tvåhundra. Produktionen var häpnadsväckande: åtminstone 100 000 affischer kopierades efter 350 originalritningar. De blev snabbt begärliga för samlarna.

Också här fungerade ett slags direkt demokrati. Originalteckningarna visades för en generalförsamling av studenter och lärare, och underkastades omröstning. Skolan tömdes till slut av polisen den 27 juni, men efter de erfarenheter som gjordes i maj har man svårt att tänka sig några kommande reformer i vilka studenterna inte har medbestämmanderätt.

Alla studenternas initiativ var emellertid inte lika genomtänkta eller lika produktiva. Den 15 maj, två dagar efter ockupationen av Sorbonne, när glädjen och förväntningarna stod på sin höjdpunkt, marscherade en kolonn om några hundra studenter till *Théâtre de France* vid Place de l'Odéon och strömmade in sedan publiken hade utrymt teatern efter en föreställning av den amerikanska Paul Taylor-baletten, samt ockuperade byggnaden. Jean-Louis Barrault, teaterns direktör, böjde sig för det oundvikliga med orden: "Barrault är död!"

Denna "invasion" tycktes ha betydelsefulla följder för revolutionens vidare utveckling. Det var första gången som studenternas revolt gick över gränserna till universitetets område. Åtgärden förebådade nya angrepp mot statlig egendom. Det gick rykten om att detta helt enkelt hade varit en generalrepetition för en attack mot *Maison de la Radio*, radiohuset, den bastion som symboliserade den gaullistiska regimen hänsynslösa kontroll över informationsverksamheten. I ett modernt telekommunikationssamhälle är radiostationerna ett av auktoritetens verkliga säten, deras besittningstagande bekräftelsen på en framgångsrikt genomförd revolution.

I premiärministerns ämbetsrum och på inrikesministeriet hade man en skräckinjagande känsla av annalkande fara, en förkänning av en verklig, och förmodligen blodig revolution. Hur skulle det gå om studenternas sammanrafsade armé verkligen tog sig för att erövra Paris, och tänk om den kommunistledda fackföreningsorganisationen, den inflytelserikaste folkrörelsen i landet, satte sin tyngd bakom dem? Men i det här fallet blev intetdera hotet verklighet. Marschen mot radiohuset uppsköts för att senare inställas definitivt, och fackföreningarna vägrade, som vi skall se i kapitel 10, att låta sig dras med i massrörelsen. Ockupationen av Odéonteatern var en barock och ogenomtänkt åtgärd, en krumelur i marginalen på revolutionen som inte hade något att göra med den allmänna utvecklingen. Den var inspirerad av Cohn-Bendits 22 mars-rörelse, och fullt i överensstämmelse med den spontana strategi som

han förordade och verkställd utan att konsultera de mera nyktert tänkande grupper som bildade det revolutionära ledarskiktet.

Under den månad denna såkallade ”*ex-Théâtre de France*” var ockuperad, stod den öppen dag och natt som ett slags revolutionärt forum, klubbhus och natthärbärge. Här framfördes inga skådespel, endast otaliga ordrika maratondebatter. Det var ett experiment som fördömdes både av studenternas fackförening, UNEF, och av skådespelarnas fackförening. Under dagarnas lopp kom och gick ständigt nya snyltgäster som plundrade garderoberna på teaterkostymer och sålunda konfronterade polisen med stora skaror av statister som ingrep i gatukravallerna. En landstrykare inrättade sig i detta den direkta demokratins tempel, och alltemellanåt reste han sig från sin plats på galleriet för att ingripa i debatterna. ”*Eh bien*”, kraxade han en kväll, ”jag har varit här fem nätter, och jag måste säga att jag trivs förträffligt. Varje morgon går jag ut och köper min liter rödvin, och sedan lägger jag mig här. *Eh bien*, jag måste säga att jag trivs förträffligt.” (Applåder.)

Till slut fanns det kvar en liten hård kärna om ett hundratal personer som bodde och sov och lagade sin mat på teatern, de tog solbad på taket och stoltserade som romerska centurioner. När polisen kom den 14 juni, tömde de utan motstånd teatern och lämnade plats för desinficeringskommandona.

Studentsovjetens sista dagar var lika dystra som de första hade varit heroiska. För att uppnå större effektivitet, kanske också för att förskaffa sig större trygghet, hade den hårda kärnan av ledare flyttat bort från Sorbonne och låtit universitetsbyggnaden fortsätta att spela sin roll som marknadsplats. En grupp av ”internationella situationister” – en sentida inkarnation av surrealismen – tog för en tid hand om universitetets högtalarsystem och utfärdade de mest vansinniga direktiv. Och vad som var ännu värre, salarna och korridorerna smutsades ner av tusentals släpande fötter. Också här flyttade landstrykare och beatnikar in, och människor som inte hade något annat ställe att sova på. Råttor trängde upp från kloakerna, polissspioner smög sig in genom portarna. Några av ungdomarna använde hasch och behövde daglig vård. Sjukstugan blev rena skandalen.

Till råga på allt flyttade ett trettiotal hårdingar, småförbrytare, före detta främlingslegionärer, desertörer – som kallade sig själva ”Katangais” – in i en våning i Sorbonne och spred omkring sig en svårdefinierbar terror. Också de avskydde samhället och hade kommit för att hjälpa studenterna, men de försatte dem snarare i vanrykte. De var utrustade med ett par finkalibriga sportgevär, några knivar som såg farliga ut, några påkar och järnstänger, lite cykelkedjor och ett par hårt sminkade flickor. En kväll i mitten av juni uppstod ett tumult, och de kastades ut av studenternas *service d'ordre*, som hade kallats dit av ockupationskommittén.

Kommittén anskaffade också svabbar och vatten och desinficeringsmedel för att anordna en vårrengöring i den väldiga byggnaden. Men den lyckades aldrig slutföra arbetet. Klockan två på morgonen söndagen den 16 juni fördes en ung man med ett knivsår till sjukstugan i Sorbonne. Studenterna förde honom genast vidare till ett sjukhus, men detta gav anledning till ett polisförhör. Regeringen tog detta som en förevändning och beordrade en polisstyrka till Sorbonne som knappast mötte något motstånd. De sista lärarna och studenterna lämnade byggnaden, sjungande Internationalen.

Efter detta utbröt några mindre sammanstötningar på boulevarderna. Några stenar och några tårgasgranater kastades. Men studenternas motåtgärder hade inte längre något sting. De röda och svarta flaggorna halades på Sorbonne och ersattes med trikoloren. Ett färgrikt skede av studenternas aktion var till ända. Sedan fantasin hade misslyckats med att överta makten, gick den under jorden.

”Sciences Po”

Blanca Camprubi, en tredje årets student vid *Institut d'Études Politiques*, berättar:

I början av maj hade pluggandet för de sedvanliga examina i slutet av läsåret nått sin höjdpunkt. Ännu en liten tid av forcerat arbete, och alla dessa månader av mödor skulle få sin belöning. När man pluggat tolv timmar om dagen har man inte mycket tid att grubbla på vad som försiggår omkring en. Hur som helst hade politiken aldrig hört till de brännande frågorna på ”Sciences Po”, kanske för att den hörde till kursplanen. Vi diskuterade de stora politiska problemen i världen – på den mest utsökta franska – men ingen hade en tanke på att föra in politiken inom institutets murar. Studenterna kom till övervägande delen från borgerliga familjer, söner till högre statstjänstemän, ambassadörer och framstående politiska flyktingar ... och skulle utan tvivel själva en gång bli högre statstjänstemän, ambassadörer, kanske till och med framstående politiska flyktingar. Alla arbetade hårt och tänkte bara på att klara sitt diplom.

Våra arbetsförhållanden var långt fördelaktigare än vid de andra fakulteterna. För det första var vi bara 3 500 studenter, och våra relationer med lärarna var därför intimare än vid Sorbonne. Vi hade ett förträffligt bibliotek och ett tidningsrum som var föremål för hela universitetets avund. Några av våra föreläsare, som till exempel Alfred Grosser och André Amar, var ytterst populära. Men det mesta arbetet utfördes i små grupper om femton studenter, såkallade *conférences* där tonvikten lades vid att redogöra för någon fråga så klart och briljant som möjligt på exakt tio minuter. Detta berodde på att huvudparten av slutexamen var muntlig. Man fick en timme på sig att förbereda en framställning på tio minuter om ett ämne som valdes från hela den genomgångna kursen. Därpå korsförhöordes man ytterligare tio minuter. Sålunda bestäms resultatet av ett helt års arbete på tjugo minuter. Alla levde i fruktan för det muntliga förhöret. Man hade också bekymmer för sin blivande levnadsbana. Institutet förbereder till exempel studenterna för inträde i *École Nationale d'Administration*, inkörsporten till de högre statliga befattningarna. Femhundra studenter avlägger årligen sin examen, och av dem tas endast etthundra in.

Men stämningen inom ”Sciences Po” är på det hela taget angenäm. Studenterna anser sig vara de intelligentaste, de bästa och de vackraste. Vad som behöver reformeras är sinnestillståndet hos detta lilla, pretentiösa, självbelåtna, flitigt arbetande, välklädda samhälle.

Den 3 maj, när de första tårgasbomberna exploderade, var vi fullt upptagna av vårt arbete. Vi följde med striderna ända till klockan ett på morgonen – men bara i radion. ”Det känns tryggt att veta att vi kan fortsätta med vårt arbete medan de andra slåss för saken!” utbrast någon. Under den första veckan var det inte ens fråga om att vi skulle delta i demonstrationerna.

Lördagen den 11 maj inföll den dag som vi alla hade förberett oss för: vi hade blivit kallade för att inleda våra slutamina klockan 8 på morgonen. Men innan vi gick hemifrån lyssnade vi på radionyheter och fick veta att våldet i Quartier Latin hade kulminerat den natten, och att demonstrationer hade utlysts till förmån för Sorbonnes öppnande och de arresterade studenternas frigivande. Vi samlades alla *chez Basile* – ”Sciences Pos” favoritkafé, strax bredvid skolan – för en sista hastig kopp kaffe före examen. När vi kom ut såg vi en liten folksamling utanför porten till institutet. Vi förstod att någonting höll på att ske. Några av de studenter som hade tillbragt natten på barrikaderna, kanske åtföljda av andra från Sorbonne, hade kommit för att be oss inleda en sympatistrej. Det uppstod ett ögonblick av tvekan, av tystnad. Det här var ju när allt kom omkring vår slutexamen. En flicka tittade på en pojke, det blev en paus, och sedan hördes plötsligt ropet: LIBÉ-REZ NOS CAMA-RADES! Alla log. Vi hade träffat vårt val.

Skolans rektor, den hemlighetsfulle och magnifike Jacques Chapsal kom till platsen. För att göra sig hörd i det uppståndna larmet måste han ty sig till mera demokratiska metoder än han var van vid, han klättrade upp på en stol. Den dagens examen kunde uppskjutas, meddelade han, men alla de följande skulle äga rum precis som planerat. Basile som stod i dörren till sitt kafé häpnade över att se en skara studenter rusa förbi honom på väg till demonstrationen. På tio minuter hade de blivit omvända, om inte till ”vilda revolutionärer”, så åtminstone till ”eldiga reformister”.

När våldet bredde ut sig i Quartier Latin förstod till och med de trögaste inom Institutet att de inte längre kunde förhålla sig likgiltiga. Vi måste besluta om vi skulle vara för eller emot studentrörelsen. Avgörandet föll vid en omröstning som anordnades en kväll i skolan beträffande vår inställning till examina. Grupper av professorer väntade för att fånga in oss i gathörnen. Dessa påtryckningsförsök öppnade våra ögon för vår egen makt. En allmän diskussion föregick omröstningen, och till vår häpnad inledde vår vördade professor Alfred Grosser sitt anförande med orden: ”Jag vill tacka generalförsamlingen för att jag har fått tillfälle att tala.”

Den hemliga omröstningen skedde i en atmosfär av stor men högtidlig spänning. *Reacs* (reaktionärerna) hade uppåtdats mot *revolts* (rebellerna). De förra föreslog att examina skulle genomföras i deras dittillsvarande form tio dagar efter att den strejk som vi hade inlett var avblåst, medan de senare inte ville ha några examina alls. De ville att diplomerna skulle utfärdas på basis av det under året utförda arbetet, och att studenterna nu skulle beviljas tid för att planera reformer. Efter en hetsig diskussion skingrades vi på gatorna för att invänta resultatet. Natten föll på. Plötsligt slog det oss att vi kunde prata så högt vi ville, att vi kunde sjunga eller skrika om det föll oss in. Genom denna omröstning hade vi spolierat ett helt års arbete, några hade till och med riskerat sin framtidsbana. Men ändå erfor vi en glädje långt större än om vi hade fått bevisen på vår avlagda examen.

Rebellerna segrade i omröstningen. Den kvällen fattade vi beslut om institutets permanenta ockupation. Vi tänkte inte på några examina längre. Vägen till reformer stod öppen.

Vi hängav oss åt revolutionen med de nyomvändas hela glöd. På en enda natt förvandlades ”Institutet för politiska studier vid Parisuniversitetet” till ”Lenininstitutet”. Där fanns en Che Guevara-sal, ett Mao Tse-tung-bibliotek, en Rosa Luxemburgs föreläsningssal. Röda och svarta flaggor var draperade vid entrén. Allt manuellt arbete utfördes av studenterna själva, och aldrig hade överplaggen varit så prydligt upphängda i kapprummet eller toaletterna så rena. Vi var till naturen olika våra slarviga kusiner i Sorbonne. Vår interna planering som sköttes av en organisations-, samordnings- och sambandskommitté var klanderfri, fastän slagorden på väggarna talade ett annat språk: ”Flickor, driv inte männen till alienation! Offra er för revolutionen!”

Men denna idyll blev inte långvarig. *Occident* – högerextremistiska studenter som var svurna fiender till alla ”röda” – iscensatte en commandoattack mot vår skola. Hjälmklädda och beväpnade med sköldar och batonger slog de sönder ett fönster på byggnadens baksida och stormade in, vilket kom de femhundra studenter som arbetade där att ta till flykten i panik. Några hann inte undan utan rusade upp i de övre våningarna där de låste in sig och ropade på hjälp genom fönstren. Tårgasgranater som slängdes av *Occident* fullkomnade förvirringen. *Occident* låste järn grindarna, och skolan kunde endast återerövas med ett frontalangfall.

Våra belägrade vänner kastade ut stolar som vi bröt sönder för att få vapen. Kurirer avsändes brådskande för att tillkalla *service d'ordre* från Sorbonne – vi hade aldrig stått på god fot med humanistiska fakulteten, men i ett sådant ögonblick behövde vi hjälp av ”storebror”.

En av våra professorer, monsieur Grosser, ledde anfall. Det uppstod ett vilt handgemäng, men när *Occident* upptäckte att vi hade vapen och att våra vänner hade kommit till hjälp, tog de till flykten och lämnade en fånge i våra händer. Han låstes in i en yngre forskares rum, fotograferades och numrerades. En studentdomstol rannsokade och dömde honom: han skulle överlämnas åt polisen.

Efter denna uppståndelse gjorde vi upp en svart lista över ”fascister” som misstänktes för att samarbeta med *Occident*. Om Les ”carabins” de vågade återvända till institutet, skulle de lynchas.

För att verkställa reformerna utsåg vi noggrant planerade representativa organ. Alla *conférences* – studiegrupper – valde delegater till ett studentråd som hade befogenheter att fatta beslut. Kommittéer till vilka alla hade tillträde diskuterade reformer som sedan föredrogs inför rådet. De slutliga besluten fattades av ett underutskott till rådet, bestående av nio studenter och nio professorer. De professorer som deltog i reformkommittéernas sammanträden måste be om tillstånd att tala. De häpnade över studenternas förmåga att klara procedurfrågor.

Viljan att genomföra reformer var stark. Det fanns ett latent behov av både politisk och föreningsfrihet inom institutet, man ville också att det skulle ”demokratiseras”, både beträffande studenternas rekrytering och kursplanernas innehåll. En del av studenterna ville till och med införa vetorätt beträffande utnämning och avskedande av professorer. Man kunde spåra en strävan att frigöra undervisningen från dess tidigare accentuering av de individuella prestationerna och övergå till grupparbete, att lämna den gamla examenstekniken till förmån för ett djupare inträngande i problemen.

Men trots de röda flaggorna och de extrema slagorden var majoriteten av studenterna fortfarande moderata till sin inställning. Det var som om de hade fattat att om man inte upplevde de galenskaper som vi hade upplevt under de senaste dagarna, och som skänkte det vi gjorde en emotionell verklighet, skulle reformerna vara värdelösa. Vi hade kommit till en punkt, från vilken det inte fanns någon återvändo ...

Les ”Carabins” *

Michel Morin, en andra årets medicinare, berättar:

Det anses inte att studenterna vid den medicinska fakulteten är begåvade med särskilt skarpt och kritiskt intellekt, och i maj gick det följaktligen långsamt för oss att fatta vad som egentligen hände. Det beror kanske på att medicinarna snart börjar känna att de gör nytta i samhället. De har sällan några större karriärproblem. Hur som helst har vi så långa och besvärliga studier att vi inte har mycken tid över för politiken.

Därför var det så mycket märkligare att också vi, som knappast hade lyft näsan från kursböckerna, helt plötsligt drogs med i den politiska verksamheten. Låt mig ge ett exempel: Den 3 maj gick en av mina studiekamrater för att hämta sin bil på Boulevard S:t Michel. En grupp CRS-poliser kastade sig över honom, piskade upp honom och kallade honom ”smutsig student”. Ett par dagar senare, när han hörde att gatustriderna hade blossat upp igen, hoppade han i sin bil för att bege sig till platsen och delta. Han försummade inte att ta med sig en skruvmejsel för att bryta loss gatstenar. Jag träffade honom följande morgon. Han hade blivit aktiv rebell – och hade till och med fullt klart för sig varför han slogs.

Denna plötsliga politiska medvetenhet kom som en överraskning för oss alla. Lördagen den 4 maj, i slutet av en föreläsning i anatomi, påpekade en av professorerna med tydlig tillfredsställelse att vi åtminstone inte tycktes ha dragit ut på gatorna. Men när jag återvände till

* Slangord för medicinare.

fakulteten den 7 maj, var atmosfären laddad. Väggarna var täckta med affischer. De olika revolutionära fraktionernas symboler, som i detta skede ännu var obekanta för de flesta studenterna, syntes överallt. Men det konservativa motståndet bröt inte genast samman, när en talare inledde sitt anförande med ”Kamrater!” höjdes ilska protestrop. De första talen var lite anspråksfulla – maningar till kamp och vaksamhet och liknande. Jag häpnade när jag upptäckte att en av de mest fruktade talarna var en yngling som jag kände endast obetydligt, och som jag aldrig skulle ha tilltrött sådana gåvor.

Solidariteten med våra studentkamrater var den viktigaste sammanhållande faktorn. De studenter som hölls arresterade av polisen blev till symboler. När vi i radion hörde ljudet av gatstenar som staplades upp till barrikader, kunde vi inte låta bli att entusiasmeras. Polisen måste bemanna broarna för att hindra dem som bodde på högra stranden att rusa iväg till Quartier Latin. Jag sammanträffade med andra ”carabins” på barrikaderna, och vi häpnade över att finna varandra där – så allmänt var det rykte vi åtnjöt att vara politiska eunucker.

En organisation som skulle hävda ”studentmakten” sattes genast upp i den ockuperade medicinska fakulteten. Studenter från alla de olika årskurserna bildade aktionskommittéer och avlade rapport inför generalförsamlingen som också den hade bildats spontant. Kommittéerna fick sig tilldelat arbetsrum och man valde ut ämnen som skulle debatteras.

I början var givetvis det närmast liggande problemet att besluta hur vi skulle förhålla oss till examina. Enligt överenskommelse med dekanus beslöt man att de skulle uppskjutas på obestämd tid och att de inte skulle avhållas utan minst sex veckors varsel. Detta var för att kommittéerna skulle få tid att komma i gång med sitt arbete och likaså för att de som från första början hade anslutit sig till protesterörelsen inte skulle bli lidande.

Liksom de andra fakulteterna organiserade vi en *service d'ordre* som iförd hjälmar och beväpnad med påkar bevakade porten till fakulteten för att avvisa både polisen och *Occident*. Vi hade också ett rengöringskommando - det skulle just ha varit vackert om vi läkare hade anklagats för snusk! Och naturligtvis fanns det en förstahjälpsstation som hölls öppen alla nätter då gatustrider pågick. Vi ordnade också sovsalar, en barnkrubba och en byffé - där betalningen var frivillig.

Vi drevs av en stark strävan att själva sköta våra angelägenheter, att riva ner hela det gamla systemet, enligt vilket undervisningsministeriet administrerade ett enda väldigt universitet som omfattade hela Frankrike. Detta var i själva verket första gången som studenterna kände att de utträttade någonting gemensamt. Men det var också första gången som våra lärare satt vid vår sida. Tidigare hade de varit skilda från oss genom ett slags avbalkning i mitten av föreläsningssalen, och det behövdes en revolution för att förmå dem att hoppa över den.

Det var fascinerande att se hur generalförsamlingen blev radikalare för var dag som gick, hur de moderata tröttnade och småningom gav upp. En kväll, ungefär vid midnattstiden, avbröt någon en talare med ropet: ”Cohn-Bendit är i Sorbonne!” Detta utlöste glädjetjut i salen. Cohn-Bendit, som hade utvisats från Frankrike, hade vågat sig på att återvända, och i våra hjärtan hoppades vi alla att han skulle klara sig.

Det hade gått långsamt för den medicinska fakulteten att ansluta sig till studentprotesterna, men den var den sista i Paris på vilken den röda flaggan vajade – den halades av polisen i gryningen den 8 juli.

La Cité Universitaire

Rohan Wickramasinghe, en 26-årig biokemist från Ceylon, berättar:

Den stora branden i Quartier Latin förde i sitt kölvatten med sig en hel serie av mindre bränder i *Cité Universitaire*, ett samhälle av studenthärbärgen för omkring 6 000 studenter, av

vilka de flesta var utlänningar – som hedrades med namnet ”nationella paviljonger” – i de södra utkanterna av Paris. Liksom det hade skett i fakulteterna, erövrade grupper av beslutsamma män några av dessa paviljonger med storm och ”ockuperade” dem, varvid de i vissa fall körde bort föreståndaren och de inneboende. Denna verksamhet, som pågick från fem dagar till sex veckor, kan sägas utgöra en komisk fotnot i majrevolutionens historia. Men den medförde åtminstone en bestående vinning, könssegregationen som länge hade varit *Cité Universitaires* förbannelse var nu avskaffad för alltid.

I motsats till den franska proteströrelsen syftade resningarna i *Cité Universitaire* varken till universitetsreformer eller till att störta president de Gaulle. De var så gott som undantagslöst trotsiga demonstrationer mot en avlägsen och, som man antog, mot alla reformer fientlig regering. Den grekiska paviljongen var den första som föll, och de nya ockupanterna måste nästan genast försvara sig mot en motattack av ett högerextremistiskt studentcommando. En vecka senare erövrades den spanska paviljongen av en styrka, bestående av spanska studenter och immigrantarbetare som stöddes av vänsterextremistiska politiska flyktingar med minnen från spanska inbördeskriget. Den döptes genast om till ”De spanska arbetarnas och studenternas paviljong”, och fylldes alla söndagar till trängsel av mödrar och barn som kom för att förundra sig över detta hörn av det revolutionära Spanien. Upprörsrörelsen spred sig sedan till den argentinska paviljongen, som genast döptes om till ”Che Guevara-paviljongen”. Flygblad, pamfletter och affischer vittnade alla om ockupanternas intima förbindelser med latinamerikanska gerillagrupper. Minst tjugo av de tidigare inneboende packade ihop sina böcker och flydde när ockupanterna genomförde en ideologisk storstädning. De gjorde den i sanning häpnadsväckande upptäckten att de flesta av de tidigare hyresgästerna var över 35 år gamla, att några av dem var rätt välbärgade, och, det svåraste brottet, att rummen i paviljongen fördelades i Buenos Aires på basis av favoritskap eller politisk inställning. ”Det här är inget turisthotell”, förklarade de nya ockupanterna.

Ockupanterna av den portugisiska paviljongen, en gåva av Gulbenkianstiftelsen, utmärkte sig genom att kräva inte bara politisk, utan också religiös frihet. Marockanerna utvecklade sann arabisk slughet: en grupp av ockupanterna förklarade att ockupationen var ”fullständig”, en åtgärd som enligt ryktena var avsedd att utestänga algeriska arbetare. Det fanns inget skäl för att denna ockupation någonsin skulle avbrytas.

Den italienska ockupationen, som verkställdes av ett talfört commando från Turin, hävdades efter endast fem dagar. *Maison d'Indochine* döptes om till *Maison du Vietnam et du Laos*, men inte förrän fientligheter hade brutit ut mellan dessa två nationaliteter. Ett angrepp mot den brasilianska paviljongen slogs tillbaka, men resulterade i alla fall i att den administrativa personalen skrämades bort och hyresgästerna stod som ensamma herrar på täppan. De belgiska och schweiziska paviljongerna, de snyggaste och sedesammaste på hela området, fick förbli ostörda.

7. Experiment i revolution. Aktionskommittéerna*

Aktionskommittén är ett instrument för kampen.

Leo Trotskij

I främsta ledet av det revolutionära ledarskapet har vi hittills i vår skildring placerat en politisk fraktion, JCR; en studentorganisation, UNEF; och en påtryckningsgrupp vars betydelse under revolutionens lopp blev allt större, Cohn-Bendits 22-mars-rörelse. Men det fanns en annan grupp av män, mera nyktert tänkande än dessa, som insåg behovet av en annan typ av massorganisation – av en smidigare typ, som arbetade på längre sikt, men som ändå var helt och hållet införstådd med den revolutionära handlingen. Hur uppstod detta nya ”kamp-instrument”? Majrevolutionen föregicks av en hel serie tjuvstarter. Vi visade till exempel i första kapitlet att agitationen i Nanterre hade pågått minst ett år när revolten bröt ut. Ingen kunde veta när fnösket fattade eld och en revolutionär situation materialiserades. Och när så plötsligt skedde, togs alla på sängen, också studentledarna. De hade inte större möjlighet att förutsäga och kontrollera den brådstörtade händelseutvecklingen än den lagliga regeringen.

Bland de mest skarpsynta iakttagarna av situationens utveckling befann sig en liten grupp av studenter som hade avlagt sina examina och yngre forskare, veteraner inom studentpolitiken sedan kriget i Algeriet. Vi har redan haft anledning att tala om dem och deras politiska plantskola, UNEF:s humanistiska sektion vid Sorbonne, känd under namnet *Fédération des groupes d'études de lettres*, FGEL.[†] Redan 1936 kritiserades universitetet skarpt av vissa medlemmar av FGEL, som angrep det inte bara för dess ineffektivitet utan också för dess roll som arkitekt för ett inhumant och socialt orättvist samhälle. Dessa var de frågor som senare skulle ge eko i studentkretsarna världen över, i Berlin, vid Columbiauniversitetet i New York, i Rom och på många andra ställen.

FGEL:s första meningsyttringar bar inte genast frukt, ögonblicket var inte gynnsamt. Men i och med att agitationen intensifierades i början av 1968, var veteranerna inom FGEL de första att inse att här gavs tillfälle att inleda ett nytt skede av den militanta aktionen. I början av mars sammanslöt de sig till den så kallade *Mouvement d'action universitaire* (MAU), vilken, som vi skildrat i kapitel 3[‡], höll sitt första offentliga möte i Sorbonne den 29 mars.[§]

Den 4 maj, samma morgon som de dramatiska händelserna i Sorbonne inträffade, samlade MAU andra likasinnade intellektuella – vänsterorienterade element som varken var anslutna till UNEF eller till sådana politiska fraktioner som JCR – och ombildade sig till *Comités d'action universitaire*. Några dagar senare, den 8 maj, drog organisationen in ytterligare nya element i sitt nät och blev nu bekant som *Mouvement du 3 mai*, som skulle spela en avgörande roll i händelseutvecklingen genom att marschera mot den humanistiska fakulteten vid Rue de Censier och ”ockupera” den på lördagen den 1 maj, morgonen efter ”barrikadernas natt”. Detta var den första ockupationen av en universitetsbyggnad i Paris, den första uppenbarelsformen för den studentsovjeten som i över en månad härskade i Quartier Latin.

Vad återspeglade dessa invecklade namnförändringar? De genomtrumfades av män som hade på känn att det fanns en revolutionär potential i den snabbt föränderliga situationen och som ville skapa ett ”kampinstrument” för att exploatera denna potential. De hade den uppfattningen att marxismen hade upphört att vara rent muntlig och att den nu kunde kläs i

* Vi är Jeanne Favret och Marc Kravetz tack skyldiga för en del av uppgifterna i detta kapitel.

† Se sid. 19 och 27.

‡ Se sid. 27.

§ De ledande medlemmarna av MAU var Marc Krevet, Jean-Louis Peninou, Brice Lalande, Serge Bosc och Jean-Marcel Bouguereau. (Bouguereau hade skött UNEF:s utländska förbindelser, och i denna egenskap tog han tidigt kontakt med de tyska studenterna.)

kött och blod. Med de möjligheter till utblick som de hade tack vare sin position vid universitetet, förstod de att den revolt som svepte över Frankrike inte var en kamp om den exekutiva makten i vedertagen bemärkelse, och att det inte heller var fråga om en resning som grundade sig på ekonomiskt elände. Det var en längtan efter frihet på alla områden, efter att befria sig från de föråldrade institutionernas småskurna hyckleri och småsinta tyranni. Det var vad fransmännen kallar en *crise de structures* – någonting helt nytt, kanske det första upproret mot 1900-talets kapitalistiska samhällsorganisation.

Dessa intellektuella kvävdes inom de franska borgerliga värderingarnas och kulturmönstrens maskätta ram. De ville bryta sig ur den och slå en bro till arbetarna, återupptäcka den gemensamma grunden för både intellektuella och manuella ansträngningar. Hur osammanhängande och ofullständigt vi än här har uttryckt det, var detta de grundläggande tankar som utlöste majrevolutionen. Det var detta som de militanta elementen strävade efter när de talade om att förvandla Sorbonne till ett *université critique* och ett *université populaire*. Men om all den energi som revolten utlöste inte skulle plöttras bort, måste den bearbetas, regleras, kanaliseras i meningsfyllda politiska riktningar. Detta var alltså anledningen till att det behövdes nya politiska institutioner. Att planera, grunda och kontrollera dessa institutioner var från början till slut det viktigaste problem som inställde sig för dessa unga ledare. På detta berodde revolutionens framgång eller misslyckande.

Aktionskommittén, *comité d'action*, var det medium som det revolutionära ledarskiktet valde för att mobilisera massornas stöd för sin verksamhet. Det var, som vi redan påpekade i femte kapitlet, en gammal idé, en variant av de ”råd” som växer upp som svampar ur jorden under varje revolution, självstyrande enheter på lägsta nivå, diametralt motsatta den moderna statens byråkratiska apparat där allt inflytande är koncentrerat till toppen. ”Ockupationen” av fakulteten vid Rue de Censier den 11 maj gav rörelsen dess start. Den hårda kärnan av militanta element från *Mouvement du 3 mai* fick snart stöd av JCR, av män som arbetade aktivt inom *Comité Vietnam national*, till och med av det pro-kinesiska UJC(M-L), som i själva verket redan på eget initiativ hade grundat en rad av ”försvarskommittéer mot förtrycket” (*Comités de défense tontre la répression*). Alla dessa förenade nu sina krafter för att befärma grundandet av otaliga aktionskommittéer i alla delar av Paris. Dessa växte upp med otrolig fart i skolor, universitet, statliga ämbetsverk, yrkesorganisationer och privata företag, men också spontant i olika stadsdelar där vissa gator underställdes sina respektive kommittéer.

Dessa kommittéer var i de flesta fall ingenting annat än en grupp av aktiva medborgare, vanligen mellan tio och femton personer, vilka för det mesta inte var bundna vid någon speciell politisk rörelse. Vad de hade gemensamt under dessa osäkra, febrila majdagar då den gaullistiska staten tycktes upplösas i intet, var principen att en revolution är någonting som man måste göra själv, inte någonting som man kan överlämna åt andra. Det var uttrycket för en vilja till direkt, utomparlamentarisk handling. De förklarade sig beredda att ”övergå från spontant våld till förberedandet av organiserat våld”. Detta var ett av de slagord som framfördes vid rörelsens generalförsamling den 19 maj som försiggick i *Institut d'art et d'archéologie* vid Rue Michelet, och vid vilken inte mindre än 250 aktionskommittéer var representerade. Det låg givetvis något överkligt och romantiskt i dessa uttalanden om våld i munnen på de humana och intellektuella nationalekonomer, sociologer, universitetslärare och husmödrar som hade samlats där. Men man kunde inte ta miste på deras stora bekymmer för det franska samhällets framtid.

Rörelsen nådde sin höjdpunkt under den sista veckan i maj då det fanns åtminstone 450 aktionskommittéer enbart i Paris. Som helhet betraktade utgjorde de ett anmärkningsvärt smidigt och effektivt instrument i händerna på de revolutionära ledarna, vilka kunde utöva en viss kontroll över dessa vitt utspridda celler genom en samordningskommitté. Denna

sammanträdde under två veckor dagligen i Sorbonne efter ”ockupationen”, och flyttade sedan över till Psykologiska institutet vid Rue Serpente, där den fortfarande verkade när detta skrevs.

Aktionskommittéerna åtnjöt en relativt vittgående lokal autonomi och var engagerade i uppgifter av de mest olika slag. Några av dem föredrog jordnära praktiskt arbete, såsom att samla in pengar till strejkande familjer eller att släpa undan bråte som under krigsdagarna samlades i stora högar i gathörnen, eller att transportera människor i sina bilar när de kommunala transportmedlen hade kollapsat. På detta sätt fungerade de som ett slags ny kommunal myndighet – ett klassiskt exempel på den typ av *double pouvoir* som uppstår i ögonblick av kris.

Andra aktionskommittéer verkade närmast som celler för en politisk rörelse. De författade flygblad och distribuerade dem, tillverkade affischer och satte upp dem på husväggarna, de antastade förbipasserande och uppmanade dem att delta i gatmöten som de organiserade, de visade filmer och ställde ut fotografier som visade polisens brutalitet. Deras dagliga syfte var att mobilisera ett allt större antal människor att delta i den revolutionära kampen mot den gaullistiska regimen.

Organisation och agitation var alltså de två poler mellan vilka aktionskommittéerna oscillerade. Dessa skillnader i uppfattningar och funktioner, liksom de enskilda kommittéernas starkt lokala inriktning, gjorde att rörelsen som helhet blev mycket svår att kontrollera.

En annan källa till förvirring var att de redan etablerade politiska partierna som såg vilken framgång aktionskommittéerna hade blivit, försökte sig på att etablera en motsvarande organisation. Det kommunistiska partiet upprättade ett antal aktionskommittéer som arbetade för en folkregering och för demokratisk enhet (*Comités d'action pour un gouvernement populaire et d'union démocratique*), medan *Parti socialiste unifié*, en splittringsgrupp på den demokratiska socialismens yttersta vänsterflygel, upprättade ett antal *Comités d'action populaire*. Men ingendera av dessa organisationer lyckades nå tillnärmelsevis samma utbredning och betydelse som den ursprungliga rörelsen.

När general de Gaulle gjorde sin comeback och stod som triumfator efter valen den 23 och 30 juni, innebar detta givetvis att luften i någon mån gick ur aktionskommittéerna. Revolutionen tycktes inte längre vinka bakom hörnet. Några av grupperna upplöstes helt enkelt, och deras medlemmar ruskade på huvudet åt den dårskap som de ett ögonblick hade hängt sig åt. Men många av dessa kommittéer är fortfarande i verksamhet. De är övertygade om att man hade kunnat störta de Gaulle under sista veckan i maj om det i Frankrike hade existerat en politisk rörelse som var beredd att storma in i bräschen. Nu vill de undvika de misstag som gjordes i maj och förbereda sig för en andra rond.

Även om man med utgångspunkt från hårdkokta politiska hänsynstaganden betraktar dessa bedömningar som utopiskt nonsens, återspeglar de dock den ofrånkomliga sanningen att det i dag finns många franska män och kvinnor som inte längre tror att de missförhållanden som vidlåder deras samhälle kan botas med fredliga och parlamentariska metoder. Makten, säger de, finns på gatan.

8. Experiment i revolution. Tonårsarmén*

En av de mest häpnadsväckande företeelserna under majrevolutionen var de tusentals skolelever som marscherade under slagordet: ”Makten finns på gatan, inte i parlamentet.” Detta är ett fenomen som kan komma vilken västerländsk regering som helst att darra i byxorna. Det innebär ingenting mindre än att eliten av den uppväxande generationen tar avstånd från sina föräldrars politiska institutioner och värderingar. Radikala idéer vinner fotfäste i de franska gymnasierna med en fart som är okänd inom den äldre generationens politik, de ger upphov till en helt ny ton inom hela det franska skollivet, de förändrar relationerna mellan lärare och elever, ja till och med innehållet i läroplanerna. De frånstötande kasernlika skolbyggnaderna har visserligen inte förändrats, men de har erövrats inifrån av rebelliska element i tonåren.

Denna skolungdomens revolt har uppmärksammats mindre än den äldre universitetsungdomens motsvarande verksamhet, men den är lika genomgripande, och den visar i minst lika hög grad vad man kan vänta sig av framtiden. Dessutom är skoleleverna i dag organiserade för revolutionen på ett långt effektivare sätt än deras äldre bröder och systrar. Deras medium är den redan tidigare behandlade *Comité d'action lycéen* (CAL).

Man blir knappast förvånad när man upptäcker att det är kriget i Vietnam – och den protesterörelse mot detta krig som organiserades i Frankrike – som ligger till grund för denna skolungdomens militanta inställning. Liksom kriget i Algeriet några år tidigare, men ännu mera markant, riktade Vietnamkriget ungdomens intresse mot politiken. Från och med december månad 1966 uppstod en hel rad av *Comités Vietnam lycéens* – gymnasiernas Vietnamkommittéer – i alla delar av Frankrike. De var för det mesta små grupper med upp till tretti medlemmar – i gymnasier med upp till tretusen elever – som hade tagit avstånd från det franska kommunistpartiets skolorganisation, *Movement de la jeunesse communiste* (MJC), därför att de ansåg dess vietnampolitik för urvattnad. CVL-organisationerna stod till tjänst med den infrastruktur på vilken CAL sedan byggdes upp, och denna organisation i sin tur utsträckte sin verksamhet från att protestera mot Vietnamkriget till att sysselsätta sig med protestaktioner mot specifikt franska problem.

Detta skede inleddes i december 1967. De största franska fackföreningsorganisationerna och UNEF, studenternas fackförbund, utlyste den 13 december en strejk för att protestera mot ett regeringsdekret som inskränkte de sociala förmånerna. Till allas häpnad inledde ett halvt dussin gymnasier i Paris en sympatiststrejk – den första strejken av detta slag i Frankrike. Strejkvakter sattes upp av militanta element inom CVL, och dessa drog med sig sina skolkamrater med slagord vilka uteslutande behandlade problem som berörde skolförhållanden, eftersom ledarna väl visste att de aldrig skulle få någon resonans för en vädjan om solidaritet med arbetarna.

Det behöver knappast nämnas att myndigheterna som oroades av strejken vidtog åtgärder för att krossa ledningen. I januari 1968 relegerades den 16-årige Romain Goupil som hade organiserat en strejkvakt vid *Lycée Condorcet* på anklagelsen att han hade eggat sina kamrater att utebli från lektionerna, men det som i själva verket hade upprört rektorn var hans politiska agitation. Goupil, som var medlem av JCR, hade distribuerat trotskistisk propaganda i skolan, anordnat diskussioner och var i största allmänhet en förmedlare av revolutionära idéer. Detta gav genast CVL-ledarna anledning att ringa från gymnasium till gymnasium och konsultera varandra om de lämpligaste motåtgärderna. De beslöt att uppmana sina kamrater att demonstrera – och också i det här fallet var det första gången som någonting sådant hade

* Vi vill tacka den 17-årige Michel Recanati, elev i *Lycée Jacques Decour*, för en del av uppgifterna i detta kapitel.

förekommit bland gymnasister. Flera hundra gymnasister besvarade kallelsen och marscherade under slagordet ”Yttrandefrihet i gymnasierna” – ett krav som, enligt vad ledarna mycket riktigt antog, skulle vinna allmän anslutning.

Då föddes CAL-organisationen. Nästa gång den sattes på prov var den 26 februari när de franska gymnasielärarna strejkade för bättre villkor. CAL organiserade genast strejkpatruller för att stödja lärarna och passade på att samtidigt framföra sina egna krav. Samma kväll samlades sexhundra skolpojkar och -flickor för att diskutera vilken roll deras organisation, som alltjämt befann sig på ett förstadium, i framtiden skulle spela. Det var ett viktigt möte. För första gången sammankopplades skolornas militanta rörelser med de vänsterextremistiska politiska målsättningarna. Ledarna föredrog en rapport som hävdade att utbildningen var en slav under det ekonomiska systemet. Ord som ”kapitalist” och ”socialist” kom till användning. Man föreslog att CAL:s roll skulle bli att utpeka utbildningssystemet som ett instrument för socialt urval. Tanken var att utmana systemet genom att utmana skolan. Längre än så hade man inte kommit i april 1968 – det var fortfarande en obetydlig rörelse i en handfull av gymnasier som engagerade omkring femhundra elever.

De gatustrider som utbröt den 3 maj sedan polisen hade invaderat Sorbonne hade en skakande inverkan på den uppväxande ungdomen. I många gymnasier utbröt spontana strejker. Undervisningen avbröts när ungdomarna lämnade skolarbetet för att diskutera läget. Många skyndade att ansluta sig till demonstrationerna, och några blev till och med sårade. Den 10 maj utlyste CAL en hel dags strejk i alla Paris gymnasier, och mellan 8 000 och 9 000 tonåringar marscherade för att ansluta sig till sina äldre kamrater i den stora demonstration som slutade på barrikaderna.

Vad propagandan inte hade fått till stånd på tre år, fullbordades av den direkta handlingen på tre timmar. Den långa traditionen av skolpojkspassivitet var bruten. CAL hade predikat att påtryckningarna från hemmet, skolan och polisen alla var delar av samma förtryck. På barrikaderna den natten gick dessa lärdomar definitivt hem. Inför valet mellan att gå hem till mamma när klockan slog tolv eller att stanna ute hela natten, valde många att stanna på barrikaderna. Och från den stunden var gymnasisterna ständigt närvarande i frontlinjen.

Så snart Sorbonne var ockuperat övertog CAL den stora föreläsningssalen *Grand Amphithéâtre* där de avhöll sin generalförsamling den 19 maj. Det var där de beslöt om den följande åtgärden – att inleda en generalstrejk och ockupera skolorna. Följande dag efterkoms uppmaningen till strejk i betydande omfattning, och i vissa fall deltog också lärarna och tillbragte natten i skolbyggnaderna. Kommittéer bildades för att diskutera problem som berörde skolorna och universiteten, men också politiken. Man tog upp ämnen som berörde studentkampanjer ute i Europa, universitetens roll i samhället, relationerna mellan studenter och arbetare, och liknande.

Här, liksom på andra områden av det franska samhällslivet, gav revolutionen upphov till en strid ström av ord och åter ord. Tusentals unga människor som aldrig tidigare hade ägnat politiken en tanke blev indragna. Föräldrar kom för att se vad som stod på och förundrade sig. Lärare fann sig diskutera med sina elever med ett intresse som de aldrig hade lyckats uppbåda på timmarna. Arbetare inbjöds till förevisningar av ryska filmer. Tonen var i allmänhet synnerligen allvarlig, betydligt allvarligare än på universitetsnivå. Här kunde man inte spåra någonting av den tygellösa anarkin i Sorbonne. I stället satt allvarstygda kommittéer till sent på natten och författade rapporter som i allmänhet sysslade med reformer i skolorna. Inte mindre än trehundra sådana såg dagens ljus under de två sista veckorna i maj.

Efter revolutionen var CAL allmänt erkänt som en faktor att räkna med inom den nationella undervisningen i Frankrike. Inofficiellt bad man till och med organisationen uttala sig i frågan om studentexamen som till följd av krisen det året inskränktes till ett kort muntligt förhör. Ett

annat bevis på dess makt är att man inte längre ifrågasätter dess rätt att sätta upp politiska affischer i skolorna. Stora skaror av skolelever har blivit politiskt medvetna.

Men CAL:s framtida roll är alltså inte fastslagen, och när detta skrivs är denna fråga föremål för en häftig debatt. Borde organisationen vara en vänsterextremistisk påtryckningsgrupp? Eller borde den försöka utveckla sig till ett slags skolungdomens fackförening, en talesman för alla medlemmarnas intressen? Det nuvarande ledarskiktet är bestämt emot det senare alternativet, men de vill inte heller att CAL skall identifieras som en extremistisk politisk fraktion. De betraktar sig själva inte som en politisk organisation som riktar sin verksamhet mot de Gaulles regim, utan snarare som ett avantgarde som skall leda Frankrikes växande ungdom till politisk medvetenhet. De tror på fostran genom handling, inte genom propaganda. Detta är den viktigaste lärdom som de har dragit av händelserna i maj 1968.

CAL har haft så stor framgång att både gaullisterna och kommunisterna försöker sätta upp rivaliserande ungdomsorganisationer i skolorna. Kommunisterna invaderade CAL:s nationella kongress i mitten av juni, övertog ledningen av mötet och bildade sin egen "Skolornas aktionskommittéers nationella union". Gaullisterna har grundat "De franska gymnasiernas och läroverkens nationella union". Båda hoppas kunna begränsa CAL:s inflytande genom att verka i opolitisk och "reformistisk" riktning.

Men CAL har planer på att inleda en verksamhet som håller kvar gymnasierna i den politiska frontlinjen. Angreppet kommer att delas upp på två linjer, dels en på kort sikt och institutionell, dels en på lång sikt och mera fundamental. På kort sikt strävar de till att få delta i beslutsfattandet inom själva skolorna. De franska gymnasierna administreras av ett "*Conseil intérieur*", som består av en *proviseur*, som är undervisningsministeriets representant, en censeur som kan betecknas som ett slags studieledare, samt lärarkåren. Besluten kan endast fattas av *proviseur*. De andra har en rent konsultativ roll. Nu vill CAL ha en plats i *Conseil intérieur* förutom att de vill tillförsäkra både sig själva och lärarna ett visst mått av makt. På lång sikt fantiserar de om att förvandla gymnasierna till kulturella och politiska centra för hela den omgivande trakten. De vill väcka skolorna ur deras nuvarande intellektuella dvala, de vill öppna deras dörrar för arbetarna som där skall få tillfälle att delta i debatter och annan kulturell verksamhet. Skolungdomen vill inte inta någon fientlig position gentemot sina lärare, den vill vinna dem för sina synpunkter.

Hur utvecklingen än blir kan man inte tänka sig någon återgång till det gamla.

9. Experiment i revolution. De fria yrkena

Fotbollen åt fotbollsspelarna.

Om det behövs några bevis på att händelserna i maj 1968 verkligen kan betraktas som en revolution, behöver man inte gå längre än till den djupt gående omstörtningen inom de fria yrkena för att få detta bevis. Det här var inte en rörelse som inskränkte sig till en handfull av *enragés*, här kunde man inte misstänka att någon ondskefull främmande kraft hade sin hand med i spelet. Rebellerna var läkare, jurister, präster; journalister och filmskapare; artister, musiker, målare och författare; samhällsvetenskapare och statistiker; arkivarier, bibliotekarier och astronomer; atomfysiker och museidirektörer.

Dessa var alltså landets intellektuella ryggrad, och i tusental reste de sig för att gå till stormos mot de structures som styrde deras arbete. De gjorde med andra ord uppror mot den överdrivna centraliseringen, mot den otillräckliga maktfördelningen, mot de mandariner, satraper och grands patrons som ända till maj 1968 hade härskat över det franska näringslivet och yrkesutövningen.

Det var oundvikligt att de yrkesgrenar som närmast berördes var de som hade de intimaste förbindelserna med universitetet, men detta virus spred sig snart till ett långt vidare område. Den prisade gaullistiska ordningen dolde, som det skulle visa sig, en väldig och allmän oordning.

Läkarna

Några veckor före revolutionen kastade Frankrikes första hjärttransplantation ett skarpt ljus på den föråldrade maktstruktur som var rådande inom det franska medicinalväsendet. Operationen utfördes på La Pitié-sjukhuset i Paris, på avdelningen för hjärtkirurgi, som förestods av professor Cabrol. Men när den franska allmänheten nästan varje timme fick de senaste nyheterna om patienten i TV, var den främste talesmannen en professor Mercadier. Som den franska satiriska skämttidningen *Le Canard Enchaîné* inte var sen att meddela hade professor Mercadier inte ens varit i Paris vid tiden för operationen, och hur som helst var han ingalunda specialist på hjärtoperationer utan på strupkirurgi. Men han var La Pitié-sjukhusets *grand patron*. Här blottades systemet i hela dess föråldrade orimlighet. I sin egenskap av högste chef för sjukhuset var det professor Mercadier ensam som bar det fulla moraliska, administrativa och juridiska ansvaret för allt som skedde på hans sjukhus. Om en patient som upptog någon av sjukhusets 140 bäddar till följd av försumlighet eller brottsligt förfarande blev lidande, var det han som fick skulden. Det var också han som inhöstade berömmet för alla medicinska framgångar. Hans underlydande, avdelningschefer sådana som professor Cabrol, hade, hur framstående de än var, ingen rätt att fatta självständiga beslut, Hundra år gamla *structures* hade inte omformats för att anpassa sig till den moderna medicinens långtgående specialisering.

Det var alltså inte att undra på att det franska medicinalväsendet var berett att revoltera i maj 1968. Överallt knakade det i fogarna, men framför allt på undervisningssjukhusen. Vad man betraktade som angelägnast var kraven på decentralisering, kollektivt ledarskap samt befordran enligt förtjänst, inte enligt anciennitet. Vi kan inte här ge en fullständig redogörelse för den häftiga debatt som skakade hela medicinalväsendet under de två sista majveckorna 1968, och som utan minsta tvivel måste resultera i en omorganisation av undervisningen och ansvarsfördelningen. Men en milstolpe är kanhända värd att notera, om inte för annat så för att visa att revolutionärerna återfanns i yrkets toppbefattningar lika väl som i sjuksalarna. Den 20 maj uppmanade professor Brouet, dekanus för den medicinska fakulteten i Paris, hela den medicinska undervisningspersonalen att godkänna följande program:

- 1) Ett erkännande av "studenternas makt" på undervisningssjukhusen;
- 2) Undervisningssjukhusens autonomi;
- 3) Ersättning åt medicine studerande för det arbete som de utförde på sjukhusen;
- 4) Professurernas avskaffande och deras ersättande av avdelningar som leddes av läkarteam.

Vissa allmänpraktiker, framför allt den byråkrati som administrerade *Domus Medica*, säte för det nationella läkarrådet, var inte lika liberala. De utsattes för häftiga angrepp, och deras ämbetslokaler "ockuperades" av en aktionskommitté som till slut måste avhysas med polisens hjälp. Men läkaryrket kommer aldrig mer att präglas av samma instängda värdighet som tidigare.

Kyrkan

I början av juni 1968, kort efter att general de Gaulle hade satt stopp för revolutionens vidare utveckling, blev en ung pastorsadjunkt i södra Frankrike inblandad i en pinsam scen. Abbé Charles-Guy de Kérimel höll sin söndagspredikan i medelklassförsamlingen Saint-Jean-de-Malte i Aix-en-Provence när det plötsligt hördes rop och busvisslingar från församlingen. Ett fyrtiotal personer reste sig och lämnade kyrkan. Vad hade han sagt som var så stötande? Han

hade sagt att de arbetare som strejkade runt om i Frankrike kanske strävade efter mänsklig värdighet, och att det var ”någonting en aning opassande” över den suck av lättnad som följde på revolutionens sammanbrott.

Abbé de Kérimel hörde nämligen till de katoliker som hade kommit till den övertygelsen – och som också medgav det offentligen – att kyrkan hade haft någonting att lära sig av majrevolutionen. Också här fanns det fossila institutioner, mandariner, hinder för fria och förtroendefulla relationer, inte bara mellan prästerna och folket utan också inom den kyrkliga hierarkin. Denna brist erkändes också av monseigneur Marty, den nye ärkebiskopen av Paris, en anspråkslös och human kyrkofurste. Han besökte Quartier Latin under barrikadstriderna och uttryckte i ett herdabrev sin förståelse för rebellernas avståndstagande från det materialistiska konsumtionssamhället. ”Gud står på rättvisans sida, han är inte konservativ”, skrev han. ”Några försenade reformer än nu absolut nödvändiga. Också de kristna måste uppresa sig mot ett samhälle som negligerar människornas aspirationer.” Detta rörde vid en sträng hos de unga, som därigenom uppmuntrades att så mycket kraftigare kritisera den livlösa väggkost som andra kyrkans män gav dem på söndagarna. Vid en maratondebatt som organiserades på universitetets kaplansämbete, reste man krav på en ”kristen revolution”. En seminarist som olovligt hade lämnat sitt seminarium för att delta i diskussionerna i Paris, sade: ”Jag ansåg att det var viktigare att komma hit för att vittna än att jämföra första kapitlet i Genesis med 104: e psalmen, som jag har gjort under den senaste veckan.”

Redan under en generation har de franska katolikerna på vänsterflygeln varit en källa till progressivt och radikalt tänkande. De har gett sitt tungt vägande bidrag till de politiska och intellektuella kretsarna, men i denna sin verksamhet har de ofta gått förbi kyrkan. Men en församling som på våren 1968 knappast kunde undgå den revolutionära smittan var S:t Séverin i hjärtat av Quartier Latin. Pingstdagen i början av juni 1968, några minuter innan mässan började klockan tio på morgonen, invaderades kyrkan av banerbärande unga katoliker som ropade: ”Vi vill återuppfinna kyrkan!” När de inte lyckades övertala prästen att ersätta mässan med en debatt, väntade de utanför kyrkan på församlingen, och hindrade människorna från att gå till sin söndagslunch genom att inveckla dem i långa diskussioner i pelargångarna.

Några dussin unga judar invaderade den judiska församlingens lokaliteter och utfärdade ett uttalande som protesterade mot den arkaiska och odemokratiska uppbyggnaden av församlingens institutioner.

De protestantiska teologiestuderandena var ännu mera revolutionära. De strejkade i Paris och Montpellier och förklarade att kyrkan var ”ett alienerande, självförnyande samfund. Det insåg vi definitivt på barrikaderna.” Studenterna i Paris undertecknade sin kommuniké: ”Studenter vid den (så kallade) fria protestantiska teologiska fakulteten.”

De sköna konsterna

Majrevolutionen gav upphov till en så häftig jäsning inom de sköna konsternas värld att det skulle behövas en hel bok för att beskriva den på ett sätt som ger den rättvisa. Vi har tyvärr bara utrymme för ett par påpekanden: detta var inte ett begränsat fenomen utan en företeelse som berörde musiker, målare, filmskapare, skådespelare, författare och otaliga andra. Det var inte heller en revolt av de oansvariga elementen i periferin, den omfattades av de mest lovande unga män som i dag arbetar i Frankrike. Tretti direktörer för landsortsteatrar och Maisons de la Culture – de av kulturministern André Malraux skapade centra för kulturell verksamhet av de mest olika slag – möttes när krisen hade nått sin kulmen under en hel vecka för att diskutera hur den franska kulturpolitiken framdeles borde utformas.

Det kan betraktas som Malrauxs förtjänst att dessa män i allmänhet är vänsterorienterade icke-gaullister. Men den gemensamma kommuniké som de utfärdade var en skarp vidräkning med

ministerns favoritplan att föra ut de sköna konsterna till landsorten. Som en man krävde de ett långt radikalare program än regeringens exklusiva nya kulturprogram kunde erbjuda. ”Vi måste få ett grepp om dem som inte tillhör den vanliga publiken”, förklarade de, ”och dra upp dem ur deras getto.” De efterlyste en socialt engagerad konst – den kulturella verksamheten borde ge människorna en möjlighet att upptäcka sin mänsklighet som nu undertrycktes av orimligheterna i det sociala systemet.

Målare, kritiker och chefer för konstgallerier bildade en ”aktionskommitté för de plastiska konsterna”. En dag i maj beslöt några av dem att marschera till Nationalmuseet för modern konst och stänga det i protest mot dess roll som befrämjare av ”konservatismen, snarare än som levande mötesplats”. När de kom fram fann de att dörrarna var låsta, varför de satte upp en skylt med texten: ”Stängt till följd av onyttighet”.

Konstnärer sammanträffade med fackföreningsmän för att diskutera utställandet av sina verk i fabrikena. Eggade av tanken på att skapa ett *Maison de la Culture* i en verkstad, bland svarvar och ånghammare, skickade de tavlor som skulle hängas upp i Nord-Aviations fabrik nära Paris. Detta var ett av de entusiastiska men kanske inte så effektiva försöken att överbrygga klyftan mellan en elitpublik och arbetarna. Ett annat var uppförandet av en pjäs av Arnold Wesker i en strejkande fabrik nära Grenoble.

Majrevolutionen utvecklades mot en bakgrund av popmusik på skivor från stationerna Radio Luxembourg och Europaettan, som avbröts varje halvtimme av nyhetssändningar från barrikaderna. Ett av offren var den seriösa musiken. *France Musique*, det hela dagen pågående programmet med klassisk musik från den statliga franska radion, var tyst, alla de förnämsta orkestrarna deltog i strejken. Det var inte bara instrumentalisterna utan också kompositörerna och arrangörerna och orkestrerarna som sympatistrejkdade med de rebelliska studenterna i Quartier Latin. Men det dröjde inte länge förrän de strejkande riktade sin uppmärksamhet på de egna missförhållandena inom musikens värld, sådana som den obetydliga radiotid som reserveras för de unga kompositörerna och det ringa inflytande operasångarna själva har när det gäller att bestämma vad de skall sjunga.

Alla som tillhörde den franska musikens lilla, desorganiserade och oeniga värld var eniga om behovet av en liberalare statlig kulturpolitik, men de flesta insåg att roten till det onda i själva verket var det beklagliga sätt på vilket undervisningen i musik, och för den delen också i alla andra konstarter, skedde i Frankrike. En kommitté för förberedandet av en reform av den artistiska undervisningen (*Comité de préparation à une réforme de l'enseignement artistique*, CPREA) höll en maratondebatt från mitten av maj till långt in i juni, och i denna deltog studenter, lärare och konstnärer från alla olika områden. Vad de slutligen föreslog var ingenting mindre än skapandet av ett universitet för de sköna konsterna, vilket, det var de fullt på det klara med, skulle innebära en fullständig omvandling av de redan existerande skolorna, om inte deras avskaffande.

De beklagade sig över de vattentäta skott dit konsten slussades, över undervisningens sätt att släpa sig fram i de gamla hjulspåren, helt avskuren från den levande konsten. De krävde att undervisningen i konst skulle utgöra en väsentlig del av den allmänna undervisningen. De gav sin fantasi fria tyglar och talade till och med om ett musikministerium som tillvaratog musikens intressen i hela landet. Det är knappast möjligt för myndigheterna att ignorera ett så kompakt uppror av en hel yrkesgrupp.

Inställandet av filmfestivalen i Cannes var en annan och mera iögonenfallande milstolpe i den våg av självanalys som överraskade konstens värld i maj 1968. Ett mera privat och likaledes mera konstruktivt företag var de regelbundna möten som anordnades av 1 300 personer inom filmindustrin och som pågick i Paris under närmare en månad med början den 17 maj. Denna sammanslutning, ”Den franska filmens generalstater”, delade upp sig i arbetsgrupper, och

utarbetade en ”charta” för förnyelsen av hela denna industrigren. Grunden till dessa ambitiösa planer var en känsla av att den franska filmen var avskuren från landets sociala och politiska realiteter. Några unga regissörer klandrade producenternas och finansierarnas försiktighet, andra gick till storms mot regeringens censur och hotet om bannlysning om en film alltför intimt sysselsatte sig med den officiella politiken. Andra återigen klandrade sig själva och stelheten i det klassamhälle som gjorde dem till främlingar för arbetarklassens liv. Men alla klandrade ”systemet”.

Chartan var emellertid ett alltför utopiskt dokument för att kunna överleva, det hade inte i tillräcklig grad tagit i betraktande de ekonomiska faktorer som inverkar på filmproduktionen. I stället godkände generalstaterna ett program med föreslagna reformer, av vilka de kanske viktigaste var skapandet av en enda nationell organisation för distribueringen av filmerna, upprättandet av självständiga produktionsgrupper som var fria från det tryck som profitmotivet utgjorde, avskaffandet av filmcensuren, samt en sammanslagning av spel- och TV-filmproduktionen.

Allt detta är emellertid snarare förhoppningar än praktiska förväntningar. Men en kamp är redan inledd, redan när detta skrivs får den franska publiken se de många kortfilmer som inspirerades av de märkliga dagarna i maj – ocensurerade och fria från regeringens bannstråle.

Den 21 maj invaderade och ”ockuperade” ett ”litterärt commando”, som innefattade romanförfattarna Michel Butor och Nathalie Sarraute samt ett dussin andra författare, *Société des gens de lettres*’ värdiga högkvarter i Paris, varigenom de, som de förklarade, riktade ett symboliskt slag mot en ”förfallen och icke representativ organisation”. De förkunnade därpå grundandet av en författarförening, ”öppen för alla som tror att den litterära verksamheten är ouplösligen förenad med den pågående revolutionära processen”.

Det dröjde inte länge förrän de fick stöd av ett femtital andra författare, bland dem Sartre, Simone de Beauvoir och Marguerite Duras. I början var relationerna mellan den nya revolutionära föreningen och den gamla organisationen vänskapliga. Nykomlingarna erbjöds till och med ett litet rum. Men dess led utökades snart av en samling livliga studenter från Sorbonne, som följdes av medlemmar av en anarkistisk federation vilken, fruktade man, skulle göra ockupationen permanent. Snart fanns det tre eller fyra rivaliserande ”ockuperande” fraktioner, och meningsskiljaktigheter uppstod mellan studenterna och anarkisterna. Till slut kördes den gamla organisationen ur huset.

Den nybildade författarföreningen överlevde dessa prövningar, och en vecka senare höll den sitt första allmänna möte som bevistades av omkring 200 litterära gestalter, översättare, studenter och utlänningar. Den tre timmar långa debatt som nu följde var knappast mera upplysande än de häftiga diskussioner som hade pågått tidigare samma vecka om ämnen av så brinnande intresse som Marx, Lenin och författarens ställning i ett socialistiskt samhälle.

Till slut kom generalförsamlingen till den slutsatsen att föreningens ändamål var att ”definiera sig själv genom att definiera författaren”. Den öppnade sin famn för alla som ville bekämpa den bestående ekonomiska och sociala ordningen och delta i uppbyggandet av ett nytt samhälle som grundade sig på gemensam äganderätt till de demokratiskt förvaltade produktionsmedlen. Det var först i slutet av juni som *Société des gens de lettres* återfick sin statsägda byggnad efter långa och, det måste sägas, synnerligen kärva förhandlingar.

Andra proteströrelser

De franska juristerna har av tradition varit djupt engagerade i politiken – och inte bara i parlamentet där de ända till de senaste valen i juni 1968 utgjorde den största enskilda yrkesgruppen. De gör sig gällande både på högerkanten där de representeras av sådana stridslystna andar som maitre Tixier-Vignancour och på vänsterkanten med en falang av

”engagerade” jurister som alltid är beredda att resa till försvar av offer för polisförtrycket i hemlandet eller det koloniala förtrycket utomlands, som till exempel under kriget i Algeriet.

Det är därför kanske inte så märkvärdigt att relationerna mellan dessa två grupper nådde en punkt endast ett tuffjäät från en väpnad konflikt under majrevolutionen, framför allt den 22 maj då det gick vilda rykten i Paris att justitiepalatset stod i turen att utsättas för ett angrepp av studenterna. Högern, under ledning av den fruktade Tixier-Vignancour var där, beredd att ta emot revolutionärerna. Men dagen slutade utan annan blodsutgjutelse än en kamp som utkämpades med kommunikéer.

Det var emellertid också allvarigare saker i görningen inom den juridiska branschen. Talrika juridiska sammanslutningar avhöll möten för att bedöma läget – för att protestera mot den ofta betänkliga rättskipningen och utfärda deklarationer i vilka huvudvikten lades på genomgripande reformer som gjorde de rättsvårdande myndigheterna helt oberoende av de verkställande. För att ge dessa krav eftertryck, möttes 150 unga domare den 8 maj för att grunda en fackorganisation – redan detta en revolutionär åtgärd inom den franska juridiska traditionen.

Det tycktes aldrig bli slut på protestaktionerna. I *École nationale d'administration* – en hård skola, till vilken man vann tillträde efter avlagd akademisk examen, och vars adepter utgör ett mäktigt nätverk av äldre ämbetsmän på nyckelposter inom den franska statsförvaltningen – beslöt årskursen 1967-69 efter omröstning att anta namnet ”Kursen Jean Jaurés”, den franske socialistledare som grundade tidningen *L'Humanité* och som dödades av en lönnmördares kula vid första världskrigets utbrott 1914. Detta var elevernas diskreta sätt att ta ställning. (En stark minoritet ville gå så långt som att anta namnet ”Kursen Folkets vår”.)

Astronomerna vid observatoriet i Meudon underkastade ”strukturen” hos sina forskningscentra en granskning, och fann att den led av många brister. Tvåhundra museichefer från alla delar av Frankrike möttes för att diskutera museernas roll i samhället, medan deras personal ”solidariska med den stora förnyelsens rörelse som nu sveper över landet” krävde en revision av den gammalmodiga, sterila, övercentraliserade museiadministrationen.

Christian Fouchet, inrikesminister och den främsta skottavlan för revolutionärernas häftiga angrepp, blev själv ett offer för denna våg av ”ockupationer”. Han råkade bo i en stor, av staten ägd lägenhet i två plan med utsikt över Paris från taket till *Musée de l'Homme*, centrum för Frankrikes etnografiska forskning, men med numera alldeles otillräckliga utrymmen. Den 25 maj klättrade 25 entusiastmerade etnografer och avdelningschefer över det staket som skilde museets terrass från monsieur Fouchets, och meddelade madame Fouchet att de hade kommit för att överta lägenheten för museets räkning. Hon ringde till sin man. En kvart senare anlände polisen och förde bort de invaderande vetenskapsmännen till ett uppsamlingsläger i närheten av Vincennes, där de efter förhör frigavs samma kväll. (Det anses att ministern, som förlorade sin befattning under krisen, senare gav ett löfte om att flytta från den ifrågavarande lägenheten.)

Arkitekter, statistiker, journalister och bibliotekarier greps av samma revolutionära yra. Inte ens fotbollsspelarna undgick att ta intryck av tidsandan. Ett hundratal av dem ”ockuperade” det franska fotbollsforbunds lokaliteter vid Avenue d'Iéna den 23 maj, hissade den röda flaggan från balkongen, låste in generalsekreteraren och förbundstränaren och hängde ut ett baner med texten ”Fotbollen åt fotbollsspelarna” över fasaden.

”La police à l’ORTF c’est la police chez vous”*

Den misslyckade kampen i maj 1968 för en fri och objektiv radio- och televisionstjänst kan stå som en symbol för vad revolutionen egentligen syftade till. Det var en revolt mot de politiska bossarna, mot den överdrivna centraliseringen, mot småaktiga bestämmelser, mot en avlägsen och ofta okunnig byråkrati som fattade beslut utan att rådfråga dem som det närmast angick. Manipuleringen bakom scenen av nyheter och information är ett viktigt element i president de Gaulles sätt att sköta regeringen. Ingen strejk på våren 1968 gjorde regeringen mera förbittrad, och på inget område var den mera angelägen om att återupprätta sin auktoritet än när det gällde ORTF – *Office de la radio et télévision française*.

Som på så många andra områden av det intellektuella livet var det här inte en strejk om löner, arbetsförhållanden eller fackföreningarnas rättigheter. Det var en strejk som syftade till en fullständig revision av ORTF:s statuter från 1964 och deras ersättande med en ny förordning som garanterade intern autonomi, frihet från påtryckningar från ministrarna och en opartisk nyhetsförmedling, som inkluderade fritt tillträde till radio och TV också för oppositionspolitikerna.

Det som förenade alla utom 2 000 av de 14 000 anställda var, som en av dem uttryckte det, ”skammen” – skammen över att den statliga televisionen efter påtryckningar från regeringen helt och hållet ignorerade striderna i Quartier Latin. Påtryckningar av det slaget var ingen nyhet för ORTF, fastän de kanske aldrig hade använts på ett så iögonenfallande sätt. De utövades rutinmässigt genom en kommitté som gick under namnet *Service de liaison interministériel pour l’information* (SLI). Vid SLI:s dagliga sammankomster skisserade chefen för TV de planerade nyhetssändningarna och underhållningsprogrammen för de olika ministeriernas representanter som sedan föreslog förändringar, tillägg eller strykningar. SLI var ett av de första offren för den agitation inom ORTF som inleddes redan före strejken.

Egendomligt nog hade regeringen aldrig en lika fast kontroll över radion som över televisionen, och *France-Inter*, det program för hemmapubliken som sändes dygnet runt – kunde under oroligheterna bevaka striderna i Quartier Latin nästan lika noggrant som de två kommersiella stationerna, Radio Luxembourg och Europaettan. Det gick så långt att en regeringsmedlem använde uttrycket ”Radio Peking” om *France-Inter*, så sympatisk var dess skildring av studenternas revolt.

Men denna frihet blev kortlivad, och radions nyhetsavdelning följde snart televisionen i den långvariga strejken.

För ORTF blev den avgörande frågan en kontrovers om sändandet av en film om student-upploppen – den viktigaste delen av ett TV-program som kallades *Panorama*, och som sändes tre gånger i månaden – som skulle visas den 10 maj. *Panorama* produceras och filmas i sin helhet av ORTF:s personal, i olikhet mot tre andra populära dokumentärprogram – *Zoom*, *Camera III* och *Cinq colonnes à la une* – som görs av utomstående företag. Regeringen stoppade *Panorama*-filmen men tillät några dagar senare sändandet av ett *Zoom*-program som innefattade intervjuer med Daniel Cohn-Bendit och andra studentledare. Det företag som stod för *Zoom*-programmen hade nämligen gjort klart att om deras program blev förbjudet, skulle de inställa produktionen på obestämd tid.

Personalen på ORTF protesterade nu mot den orättvisa som det enligt dem innebar att lagen inte var densamma för de utomstående som för dem. De betraktade det som en ytterligare förolämpning när ett reviderat *Panorama*-program sändes, som innefattade gamla och numera helt föråldrade intervjuer. Redan i detta skede var det nära att TV-journalisterna hade gått i

* ”Polisen på TV-stationen är detsamma som polisen i ert hem” – detta var texten på en revolutionär affisch. – Vi är Graham Lovell tack skyldiga för en del av uppgifterna i denna skildring.

strejk, men de höll in sina hästar när regeringen tillät installerandet av TV-kameror i nationalförsamlingen under censurdebatten den 21 och 22 maj. För första gången på flera år fick den franska publiken se vad en fri TV-tjänst kunde uträtta.

Denna vapenvila mellan journalisterna och deras överordnade i regeringen tog slut när general de Gaulle i ett skede då krisen närmade sig kulmen uppträdde i televisionen fredagen den 24 maj för att kungöra den planerade folkomröstningen. Kvällen före hans tal inbjöd TV-journalisterna på eget initiativ både gaullistiska och oppositionspolitiker att lyssna på presidentens tal i studion och sedan stå beredda till omedelbara kommentarer.

När generaldirektören för televisionen, Émile Biasini, på fredagseftermiddagen blev underrättad om denna plan, hade han så när ”exploderat i sin stol”, som en journalist berättar. Men gästerna var redan på väg till studion, och den förste som anlände var Gaston Defferre, en av ledarna för vänsterfederationen, socialistisk borgmästare i Marseille och ägare till en av de största tidningarna vid Medelhavskusten. I studion rådde en obeskrivlig förvirring. Biasini meddelade de församlade gästerna att deras kommentarer inte kunde sändas den kvällen, på grund av att programmet redan var fulltecknat, men att de i stället skulle sändas följande kväll. Detta meddelades i lördagens morgontidningar, men en timme före programmet skulle sändas, ströks det på order av generaldirektören för ORTF, Jacques-Bernard Dupont.

En och en halv timme senare hade TV-journalisterna gått i strejk. Det dröjde ännu en vecka förrän nyhetsavdelningen på *France-Inter* slöt sig till dem. Under tiden fortsatte de resultatlösa underhandlingarna med regeringen, vilka av en av de deltagande beskrevs som ”en planlös övning i retorik där ingendera parten var på samma våglängd”.

Den 31 maj möblerade Pompidou om i sitt kabinett, och Georges Gorse, informationsministern som hade haft så föga framgång under krisen, ersattes av en yngre man, Yves Guéna, som hämtades från post- och telegrafministeriet. Han kallade på en delegation från de strejkande och överlämnade åt den regeringens villkor: inga förändringar av förordningen av 1964 – sådana kunde endast göras av parlamentet, och nationalförsamlingen var nu upplöst; inga förändringar i utnämningarna till de ledande posterna; ingen *comité des sages* – det tremannaråd som journalisterna ville ha för att det skulle uttala sig om anklagelser för partiskhet eller snedvridning i ORTF:s nyhetsförmedling. Han lovade emellertid att regeringen skulle tillsätta en kommitté som undersökte journalisternas krav. Sedan gav han delegationen betänketid till midnatt för att diskutera förslagen. ”Det var ett typiskt gaullistiskt ultimativt förslag” sade en av journalisterna. ”Inte att undra på att det hade förekommit bråk inom poststyrelsen.”

Klockan sju på eftermiddagen sände *France-Inter* ut minister Guénas villkor. Med fint sinne för det dramatiska lade nyhetsuppläsaren sedan ner ministerns kommuniké, tog upp sitt eget koncept och förklarade: ”Sedan radions förenade fackförbund har hört ministerns uttalande, har de beslutat att gå i strejk.” ORTF var nu lamslaget av strejken.

Polisen var redan posterad kring radiohuset vid Avenue Président Kennedy, och betydande förstärkningar från CRS bemannade sidogatorna. Denna styrkedemonstration uppfattade de strejkande snarare som ett hot än som ett skydd. Stora delar av allmänheten fattade inte vad strejken rörde sig om och var närmast fientliga inställda mot en rörelse som berövade dem möjligheten att se sina favoritprogram. Televisionens kanal 2 var helt ur funktion, medan kanal 1 försökte klara sig med en enda utsändning av kvällsnyheter, klumpigt sammansatta av helt oerfarna krafter eller redan pensionerade befattningshavare som nu togs tillbaka i tjänst. Och radion sände grammofonmusik som en gång i timmen avbröts av nyhetssändningar.

För att vinna allmänhetens stöd för sin sak tog de strejkande, som inte längre disponerade sitt eget medium, sin tillflykt till scenen. De satte upp föreställningar i tretti landsortsstäder och

på tio teatrar i Paris med förstäder. Välkända artister turnerade i Frankrike som en ambulerande cirkus. Det var ett bevis på den stämning som rådde i landet att publiken tycktes mindre intresserad av stjärnorna än av de diskussioner som följde på föreställningarna. Den ville ha mindre monologer och mera dialoger. En TV-journalist rapporterade från en landsortsstad att ”vi tilltalades av två äldre och ytterst respektabla herrar, båda med Hederslegionens rosett i knapphålet. ‘Ni är kommunister och bråkmakare, och det kommer vi också att säga i teatersalongen’, meddelade de. Men det gjorde de aldrig. De diskuterade med oss ända till klockan 2 på morgonen, och när teatern slutligen stängdes, väckte de upp den bästa restaurangen i stan för att bjuda oss på middag.” I Paris organiserade strejkkommittén dagliga demonstrationståg kring radiohuset, den såkallade ”Operation Jericho”.

Ända till slutet hävdade journalisterna att deras strejk inte var någon politisk handling, att de var emot alla påtryckningar från regeringshåll, inte bara mot den gaullistiska regimens åtgärder. Eller som en av dem uttryckte det: ”General de Gaulle måste nu bevilja denna sista franska koloni självständighet.” Men småningom började man förmärka en strävan att återgå till arbetet som uppammades av fruktan för repressalier mot de strejkande. Det hade varit den värdigaste och den längsta av alla strejker på våren 1968. Men den hade misslyckats. Det var ministern som fick sista ordet. ”Vi måste i någon mån avdramatisera den här frågan om objektiviteten”, påpekade han.

10. Storstrejken

Från mitten av maj till mitten av juni 1968 låg Frankrike förlamat av storstrejken. Det var den största arbetskonflikten i Frankrikes historia, och den slutade med ett politiskt fiasko. Varför? Historikerna kommer länge att debattera hur det kunde komma sig att en rörelse som omfattade närmare tio miljoner arbetare – vilka dessutom var politiskt medvetna och beslutsamma som aldrig förr – kunde sluta med att de Gaulle hemförde en överväldigande seger vid valurnorna. Hade revolutionen förfuskats eller var den förrådd? Var den en illusion, eller hade den högt utvecklade västerländska världen med en hårsman lyckats undgå den första framgångsrika proletära resningen?

Hittills har vi mest talat om studenter, gymnasister och fria yrkesutövare. Nu har stunden kommit att ”tala allvar”, som en fransman kanske skulle säga. Om inte arbetarna hade anslutit sig till proteströrelsen, som omfattade hela nationen, skulle händelserna i maj inte ha haft större – och inte heller mindre – betydelse än studentoroligheterna i Berlin, Rom eller Buenos Aires. Vad som skiljer den franska situationen från motsvarande händelseförlopp i andra länder är att här följdes studenternas exempel omedelbart och av väldiga massor, vilket skänkte krisen en dittills okänd allvarlig prägel.

Från ena änden av Frankrike till den andra satte sig män och kvinnor i nyckelindustrier i besittning av sina arbetsplatser och stängde portarna. För första gången i nutidshistorien tycktes intellektuella och kroppsarbetare marschera sida vid sida mot revolutionen. Men ändå överlevde president de Gaulles regim. Trots ockupationerna av fabrikerna överskred den stora majoriteten av arbetarklassen inte den ödesdigra gränsen mellan att strejka för högre löner, kortare arbetstid och tidigare pensionering och att strejka för att omvandla samhället.

I vissa enskilda industriföretag gick emellertid rörelsen längre. Vissa strejkkommittéer blev så väl organiserade att de tycktes vara uttrycket för en ny form av arbetarnas makt. Liksom i studentrörelsen fanns det bland strejkledarna både reformister och revolutionärer, de som tänkte på lönekuvert och fackföreningsrättigheter och de som hade en vision av en arbetarstat. Men vad de unga revolutionärerna än må hävda, kan man inte skriva något helt kapitel om ”experiment i revolution” inom den franska arbetarklassen 1968. Vi kan yttra oss med en viss efterklokhet. Men för de politiker, fackföreningsmän och ungdomsledare som kämpade,

intrigerade och drömde under dessa enastående dagar i maj, var det inte så lätt att förutsäga utgången. Allt tycktes möjligt: de Gaulles fall, inbördeskrig, en folkregering. Vi skall i detta kapitel i korthet försöka rekonstruera hur det gick till då den franska krisen efter den dystra ”barrikadernas natt” mellan den 10 och 11 maj gick in i ett nytt skede, hoppade som en gnista från studenterna till arbetarna och tillbaka igen, och gav upphov till en kedjereaktion av explosioner, som allesammans fick näring av varandra.

Ingen kan med absolut säkerhet säga hur storstrejken egentligen började. Det är inte lätt att förklara varför människor som är drivna till förtvivlans yttersta brant plötsligt lägger ner sina arbetsredskap, som om de därmed utförde en krigshandling. Läsaren minns kanske från fjärde kapitlet att premiärminister Pompidou återvände från Afganistan på kvällen den 1 i maj, och att han, helt på eget initiativ, fullständigt vände upp och ner på regeringens politik gentemot de rebelliska studenterna. Undertryckandet ersattes med eftergifter. Våldet – det vapen som man tar till som sista utväg – hade använts under hans bortovaro, och det hade misslyckats. Han försökte med passivitet åstadkomma vad batongerna och tårgasen inte hade lyckats med. Han beslöt att ge efter så mycket på repet att studenterna kunde hänga sig själva.

Men verkställande av en sådan politik krävde starka nerver. Det innebar att man måste spela svag och ge rebellerna fria tyglar, överlämna Quartier Latin åt dem och hoppas att deras våldsåtgärder och anarkistiska överdrifter snart skulle återvinna åt regeringen det stöd av den stora allmänheten som behövdes för att krossa rörelsen.

Pompidou hade det mod och den auktoritet som behövdes för att påtvinga general de Gaulle denna politik, och riskera sin karriär på att den skulle lyckas. Detta var den politik som han så skickligt presenterade i nationalförsamlingen tisdagen den 14 maj. ”Vi måste”, förklarade han med en anstrykning av avväpnande ångerfull botfärdighet, ”tänka om i alla avseenden.” Le Monde kommenterade ironiskt: ”Det var hänförande att höra regeringens starke man prisa dialogens och delaktighetens förtjänster.”

Sådant var läget när general de Gaulle samma tisdag lämnade Frankrike för att avlägga ett statsbesök i Rumänien. Han litade på att Pompidou – den Dauphin åt vilken han hade anförtrott sin konstitutionella makt – snart skulle tona ner krisen till mera lätthanterliga proportioner. Inbillade sig presidenten att oroligheterna kunde begränsas till universitetet? Ett år tidigare hade han sett sig tvungen att uppskjuta en planerad resa till Rumänien. Han ville inte göra det en gång till. Men när man blickar tillbaka, förefaller det nästan otroligt att han beslöt sig för att lämna Paris vid denna tidpunkt. Kvällen före hans avresa hade 800 000 arbetare och studenter marscherat genom Paris i den största demonstration som huvudstaden hade bevittnat på många år.

För en generation som inte hade upplevt befrielsen under andra världskriget, för att inte tala om oroligheterna 1936, måste måndagen den 13 maj framstå som en betydelsefull milstolpe, som bekräftelsen på en revolutionär allians mot den gaullistiska staten. Den natten ”ockuperades” Sorbonne, och studentsovjeten slog in på sin förvirrade kurs, följd av såväl arbetarnas som studenternas ivriga blickar. De vattentäta skotten hade rämnat.

Några timmar efter general de Gaulles ankomst till Bukarest slog arbetarna vid en liten flygplansfabrik i utkanterna av Nantes till och ockuperade fabriken samt låste in direktören på hans kontor.

Helt oberoende av detta lade arbetarna vid några avdelningar i en av Renaults fabriker i Cleon, som tillverkade växellådor, ner verktygen samma tisdag. På onsdagen försökte omkring 200 unga strejkande övertala nattskiftet att ansluta sig till dem, men när de konstaterade att de hade misslyckats, barrikaderade de sig inne i fabriken. När morgonskiftet kom till arbetet klockan 5 på morgonen, torsdagen den 16 maj, fann de dörrarna förbommade,

fabriken ”ockuperad” och direktören inlåst. Två billaster med strejkande gav sig genast iväg till Renaultfabriken i Flins i Seine-dalen för att dra in också den i strejken – den röda flaggan hissades klockan 2 på eftermiddagen – och därifrån vidare till den stora Renaultbastionen i Parisförstaden Boulogne-Billancourt, ursprunget och vägvisaren för hela den statsägda bilindustrin.

Under tiden hade alltsedan det första spontana och oroande utbrottet i Nantes ”telefonen ringt oavbrutet i de två största franska fackorganisationernas, det kommunistledda CGT:s och dess socialdemokratiska rivals, CFDT:s högkvarter i Paris”. Fackföreningsledarna blev tagna på sängen av denna helt oväntade militanta företeelse. Vad var det de stora massorna i basen egentligen ville? För att förebygga vidare överraskningar, handlade CGT:s högkvarter snabbt. På onsdagskvällen skickades ett hårdfört commando för att stänga verken i Billancourt och ockupera fabriken, där 60 procent av arbetarna är anslutna till CGT. Fyratusen man tillbragte den natten i fabriken, sovande på bårar som de hade tagit från förstahjälpstationerna eller på högar av trasor eller på uppblåsbara gummimadrasser, minnen från föregående sommars semester, och som deras hustrur hade burit till fabriken tillsammans med smörgåspaket och vinflaskor.

Inom fyrtiåtta timmar hade strejken, som spred sig med häpnadsväckande fart, paralyserat en stor del av den franska industrin runt om i landet. Var detta en samordnad aktion av fullt mobiliserade fackföreningsorganisationer? Eller var det en i det stora hela spontan process som hade sitt ursprung i ett decenniums otillfredsställda missförhållanden och som på något mystiskt sätt hade utlösts av studenternas exempel och polisens motåtgärder?

Under de första dagarna av strejken var det ingen i Frankrike som var fullt säker på vad som egentligen höll på att hända. I det rådande läget var uppmärksamheten givetvis fäst på den mera iögonenfallande utvecklingen på studentfronten – på det experiment i fri utveckling som nu genomfördes i Sorbonne och, som det snart skulle visa sig, också i alla andra högskolor i Frankrike. Fackföreningarnas högsta ledning visste inte själva vilka slutsatser de skulle dra av det skedda, och hela den veckan satt de oroliga ledarna i oavbrutna sammanträden för att försöka räkna ut vad framtiden bar i sitt sköte.

Varken CGT eller CFDT kunde undgå att häpna över regeringens reträtt inför studenternas våld, och framför allt över att studenterna hade lyckats förmå regeringen att frige deras arresterade kamrater. Regeringen hade också böjt sig för den tjugofyra timmars generalstrejk som hade utlysts till den 53 maj, till och med fastän den hade utlysts utan det fem dygns varsel som reglerna förutsatte. Detta var tecken på svaghet som säkert kunde utnyttjas.

Det var emellertid här som de två största franska fackföreningsorganisationernas vägar skildes. CGT:s kommunistiska ledare stirrade sig blinda på hotet på deras vänstra flank, som representerades av aktivistiska *groupuscules*, sådana som den trotskistiska JCR och den prokinesiska UJC(M-L). Dessa var doktrinära fiender som inte kunde beviljas någon nåd. De hotade att göra en inbrytning i partiets vänstra flank och försvaga dess kontroll över arbetarklassen. Dessa bedömningar ligger till grund för CGT:s inställning under den första veckan av strejken. CGT skydde inga ansträngningar för att skilja arbetarna från studenterna, order utfärdades till alla underavdelningar att inga studenter skulle få tillträde till fabriker som kontrollerades av dem.

CGT gillade inte själva strejkens natur eller dess spontana uppkomst, men ändå tvingades den att överta ledningen, för att kontrollen inte skulle övergå till de vänsterelement som inte fogade sig i centralorganisationens vilja. CGT:s taktik var sålunda att vinka med kalla handen åt de revolterande studenterna och att föra strejken vidare med utgångspunkt från arbetarklassens rent ekonomiska krav. Det var en större del av den kapitalistiska kakan som de ville

ha för sina medlemmar, men däremot inte, som det snart framgick, någon förändring av det kapitalistiska systemet eller dess störtande.

CFDT skyndade sig däremot genast att ge uttryck för sin sympati för studentrörelsen. Flera CFDT-ledare begav sig till Sorbonne genast efter ”ockupationen” för att lyssna till de häftiga debatterna och fundera på vad de egentligen innebar. ”Studenterna sysslar inte bara med materiella frågor”, förklarade CFDT, ”de försöker ställa upp ett verkligt alternativ till den stelbenta och kvävande klasstrukturen i ett samhälle där de inte har tillfälle att axla något ansvar. Studenternas kamp för att demokratisera universitetet är av samma art som arbetarnas kamp för att demokratisera fabriker...”

Den viktigaste skillnaden mellan de två fackorganisationernas uppfattning var alltså denna: CGT betraktade krisen som ingenting annat än ett verk av ”vänsterextremistiska äventyrare”, medan CFDT som var fri från de kommunistiska dogmernas tvångströja gjorde en mera djupgående analys av problemet. Den insåg att allt fler unga människor fann det franska samhället outhärdligt i den form det nu var organiserat.

En av de dugligaste CFDT-ledarna, Albert Détraz, uttryckte det så här: ”Det är ingen tillfällighet att de svarta flaggorna nu trotsar de röda flaggornas monopol på gatudemonstrationer. Här får man bevittna ett frihetsideal som föds på nytt och som i det rätta ögonblicket påminner vissa fackförenings- och politiska ledare om att ett samhälle utan verklig demokrati liknar en kasern.”

Torsdagen den 16 maj innebar för monsieur Pompidou en vändpunkt i den allt häftigare krisen, och för ett ögonblick under dessa spänningsmättade timmar måste han ha börjat undra om den avspänningspolitik som han hade fört gentemot studenterna verkligen var den riktiga. Den dagen stod regeringen inför två skräckinjagande faror: den första var att studenterna, efter att triumferande ha invaderat Odéonteatern, vilket de hade gjort på onsdagen, nu skulle gå till angrepp mot och bemäktiga sig andra byggnader som regeringen ägde. Det talades om att de skulle marschera mot radiostationen. Den andra faran var att den mäktiga kommunistledda CGT skulle övervinna sin misstro mot studentledarna och ställa sin väldiga tyngd bakom dem.

Nu ägde någonting häpnadsväckande rum i inrikesministeriet. Christian Fouchet, inrikesministern, kallade på sina närmaste män för att inhämta deras råd om vilka offentliga byggnader som skulle försvaras med våld om studenterna gick till angrepp. Var *Théâtre Récamier* i den klassen, och hur var det med Franska akademien? Ingen hade några starkare känslor för dem, men ett motargument var att den allmänna opinionen i utlandet skulle oroas om *Comédie Française* föll. Det behövs en revolution för att visa hur irrelevanta ett lands gamla monument i själva verket är.

Monsieur Pompidou höll krigsråd – ett av de många som han höll den veckan med sina rådgivare i säkerhets- och politiska frågor – och beslöt att tala till nationen på torsdagskvällen. Det var viktigt, ansåg han, att försöka fjärma den lilla skaran av revolutionära ledare från de massor som följde dem, och ännu viktigare att hindra arbetarna från att förena sig med studenterna. Han ansåg det klokaste vara att visa allmänheten vad revolutionärerna i själva verket representerade, och följaktligen fick Daniel Cohn-Bendit, Jacques Sauvageot och Alain Geismar klockan halv nio den kvällen – en timme före premiärministerns tal – utfrågas av tre garvade journalister. Men Pompidous knep misslyckades, ungdomarna gjorde hackmat av de lite fåraktiga journalisterna som i ett läge då studentrevolten alltjämt kunde uppvisa en stigande kurva inte gärna ville visa sig fientliga mot dem.

När det emellertid blev Pompidous tur att tala försäkrade han i de mest dystra toner att regeringen skulle försvara republiken. ”Studenter”, vädjade han, ”följ inte provokatörerna ...

Lyssna till förnuftets röst ... Medborgare, det tillkommer er att visa ... att ni tar avstånd från anarkin. Regeringen skall göra sin plikt. Den ber om er hjälp.”

Den kvällen gjorde han intryck av en mycket ensam människa. I Paris cirkulerade skämt om att de Gaulle hade ställt sig i spetsen för en ”exilregering” i Rumänien, men bortsett från alla skämt hängde en verklig, och förmodligen blodig revolutions spöke dystert över Frankrike.

Efter radiotalet hade premiärministern och presidenten ett långt telefonsamtal mellan Paris och Bukarest. General de Gaulle beslöt att förkorta sitt besök i Rumänien med nästan en hel dag och att återvända till Paris på lördagen den 18 maj. Order utfärdades om att kalla in reservister till gendarmeriet. Men ännu medan de Gaulle och Pompidou talade med varandra, var den första farliga krisen för regeringen redan övervunnen. I ett uttalande som offentliggjordes sent på torsdagskvällen fördömde det franska kommunistpartiet den planerade marschen mot radiohuset och stämplade den som en ”provokation”. Vid midnattstiden inställde studenterna, som kände sig isolerade, hela detta företag.

Samma torsdagskväll marscherade en grupp omkring ettusen studenter från Sorbonne till de stora Renaultverken i Boulogne-Billancourt vid Seine, där arbetarna hade slagit till samma efter middag. De bar med sig en fana med texten: ”Detta kampens baner skall övergå från våra svaga händer till arbetarna.” Arbetarna tackade dem artigt men ville inte släppa in dem i fabriken, varpå studenterna marscherade kring fabriksområdet under avsjungande av Internationalen. Små grupper av studenter och arbetare bildades här och där på gatorna, och diskussionerna fortsatte till långt in på natten. ”Till att börja med”, berättade en av studenterna senare, ”valde vi så enkla ord som möjligt och talade långsamt, som till utlänningar. Men vi fann att de talade samma språk som vi.”

Den kommunistiska fackföreningsrörelsen ville emellertid inte veta av en sådan fraternisering. ”Vem är Cohn-Bendit?” frågade CGT:s generalsekreterare, Georges Séguay, med den avvisande låtsade okunnighet som ett justitieråd i Högsta domstolen skulle ha visat om han blev ombedd att identifiera Elizabeth Taylor. Det ödesdigra äktenskapet mellan arbetare och studenter skulle ännu inte fullbordas, och för ögonblicket kunde republiken andas ut.

Den 14 maj deltog tvåhundra arbetare i strejken, den 16 maj var de två miljoner och den 22 maj över nio miljoner. Paralysin spred sig med otrolig hastighet och spontanitet. Det gick aldrig ut någon order om generalstrejk från fackföreningsorganisationernas högkvarter i Paris, men ändå översvämmades i alla delar av Frankrike den franska ekonomins behärskande höjder av en lugn men oemotståndlig våg av den arbetande klassens makt. I tusentals fabriker nöjde sig inte arbetarna bara med att strejka, de låste in sig med sina tysta maskiner och förvandlade fabriken till befästa läger.

De revolutionära studenterna kan inte tillskriva sig förtjänsten för detta vitt utbredda och resoluta driftstopp, men de hade utan tvivel någonting att göra med utvecklingen. Studentprotesten införlivades med vokabulären om arbetarnas kamp och med idealet om arbetarnas brödraskap. Från och med den 3 maj uppmanade studenterna enträget arbetarna att revoltera. Det var som om de hade försökt återuppliva proletariats glömda militanta traditioner. Vem kan väl säga vilka känslor de väckte till liv? Gamla arbetare med minnen av länge sedan utkämpade strider tog kanske intryck av dessa unga intellektuellas stridslust, och unga arbetare som ännu inte hade försonat sig med tanken på att livet faktiskt inte är något annat än ett lönekuvert, kan också ha genomfarits av en rysning vid ljudet av ropet från Sorbonne. I alla Frankrikes universitetsstäder sammanträffade studenterna med arbetarna och fraterniserade med dem på gatorna.

Det kan givetvis inte bevisas, men det är svårt att tro att den solidaritet som unga människor känner för varandra inte skulle ha spelat en roll, eller att arbetarna inte skulle ha varit

imponerade av den ”direkta aktionens” effektivitet som ett vapen i studenternas händer. Skulle det ha hänt om inte arbetarna hade sett regeringen dra sig tillbaka efter sammanstötningen på barrikaderna? Skulle det ha hänt om inte den stora demonstrationen den 13 maj hade påmint de strejkande om deras antal och makt? En sak är hur som helst säker: CGT:s stora och väloljade apparat, liksom också dess inte lika mäktiga systrar, CFDT och *Force Ouvrière*, gjorde sitt bästa för att kanalisera och kontrollera rörelsen, men de stod inte till tjänst med bränslet.

Frågan är nu varifrån detta bränsle kom? Studenternas kämpaglöd skulle aldrig ha fått någon resonans bland arbetarna om där inte redan tidigare hade funnits betydande anledningar till missnöje. Den kanske främsta var den enkla sanningen att minimilönerna i Frankrike var skandalöst låga, och att klyftan mellan arbetarnas och de högre tjänstemännens löner ytterligare hade vidgats under de tio åren av gaullistisk regim. Detta välstånd, som arbetarna fick så ringa del av, kunde inte längre döljas för dem, det kördes ner i halsen på dem av televisionen och den allt mera övertygande reklamen som prisade det ljuva livet i konsumentsamhället.

Före löneuppgörelserna i maj och juni förtjänade en fjärdedel av alla franska löntagare mindre än 500 francs i månaden, och en tredjedel förtjänade mindre än 720 francs. Omkring en och en halv miljon löntagare på botten av löneskalan – utbildade industriarbetare och lantarbetare – förtjänade knappast mer än 400 francs i månaden.* För en stor del av denna missgynnade del av befolkningen hade timlönerna sjunkit betydligt under de som betalades i Frankrikes partners i EEC (utom Italien), och det var endast tack vare tungt övertidsarbete som många arbetare lyckades klättra över existensminimum. Men dessa sorgliga siffror är endast en del av bilden. I maj 1968 hade de arbetslösas antal i Frankrike ökat till över 500 000, och detta drabbade inte bara underutvecklade landsdelar, som i många andra industriländer som genomgick en omvandlingsprocess, utan framför allt ungdom. I Bourgogne, socialistledaren François Mitterrands hemtrakt, var till exempel 29 procent av alla ungdomar under 25 år arbetslösa.

Detta var upphovet till den stora oro som sjöd strax under ytan hos den franska arbetarklassen och som långt före krisen i maj tog sig uttryck i sporadiska våldshandlingar inom industrin. Kravallpolis och unga arbetare var inbegripna i häftiga slagsmål i Caen och Le Mans på hösten 1967, och samma år paralyserades Rhodiacetas anläggningar för tillverkning av konstfibrer av en häftig och svärbemästrad strejk. Dessa incidenter måste betraktas som förelöpare till en revolt i basen som både fackföreningarna, arbetsgivarna och regeringen misslyckades med att diagnosticera. Allt flera arbetare – framför allt bland dem som ännu inte hade fyllt tretti år och som i maj var den förnämsta drivkraften till revolten – var bittert besvikna på vad deras fackföreningar hade gjort för dem. De hade blivit skeptiska till hela det gamla systemet att förhandla med mössan i handen och till de meningslösa demonstrationerna av arbetarnas solidaritet, sådana som marschen genom Paris från Place de la Bastille till Place de la République, som mera påminde om en picknick än om en uppvisning av proletär kampvilja.

Inom arbetarklassen vann småningom den uppfattningen mark att man måste begagna sig av sin styrka för att tvinga arbetsgivarna till förhandlingsbordet. Detta var den innersta meningen med ”ockupationen” av fabriker och med att, såsom det gjordes i många fall, låsa in direktören. Detta var ”direkt handling” inom själva fabriken, en pistol riktad mot chefens huvud, en tillflykt till den råa styrkan som så ofta hade symboliserats av den makabra synen av halmfyllda dockor med påskriften ”Kapitalismen” som dinglade i låtsasgalgar på fabriksgården.

* 1 franc = 1 : 03 sv. kr. Ö.a.

Situationen i många franska fabriker måste, jämförd med motsvarande förhållanden i Storbritannien eller Förenta staterna, betraktas som absolut medeltidsmässig. Firmor som Michelin brukade skryta med att de endast tre gånger på tretti år hade förhandlat med strejkande. I juni 1967 kallade Peugeot in kravallpolisen för att rensa upp fabrikena, och under handgemänget blev två män dödade. Citroën har rykte om sig bland arbetarna att vara mera likt en straffanstalt än en fabrik. Fackföreningarnas rättigheter är obetydliga. Män av olika nationaliteter – algerier, jugoslaver, spanjorer – placeras ofta bredvid varandra vid det löpande bandet för att de inte skall kunna prata med varandra. En tredjedel av arbetarna i Citrons fabriker i Paris är immigranter som bor inkvarterade i bolagets baracker.

Ytterligare tusentals av dessa utländska arbetare – framför allt spanjorer och portugiser – är anställda i stora franska verkstadsföretag. Deras arbetstillstånd kan dras in av polisen efter påtryckningar från företagets sida. Detta utgör en effektiv broms på fackföreningarnas försök att ställa till bråk. Ingenting kan jämföras med den glädje och den känsla av befrielse som arbetarna kände när de ”ockuperade” Citroënfabriken.

Alla firmor är inte lika negativa i sin inställning till arbetarna som Citroën, men de flesta är traditionellt hemlighetsfulla och patriarkaliska. Deras publicerade bokslut är praktiskt taget värdelösa. Arbetarna får knappast veta någonting om ledningens planer, om produktionsmålen eller eventuellt korttidsarbete. Denna sekretess iaktas också långt ner på tjänstemannaskalan, vilket kan vara en av orsakerna till att den stora majoriteten av fackarbetare och arbetsledare beslutsamt ställde sig bakom strejken i maj och juni.

Dessa 1800-talsmässiga förhållanden har fortlevt i Frankrike delvis därför att fackföreningarna inte sedan andra världskriget har varit i stånd att sätta sig till effektivt motvärn. Förklaringen är invecklad, men den har någonting att göra med omständigheten att den kommunistledda CGT har ryggat för att vidta några åtgärder som kan tolkas som förrädiskt samarbete med den kapitalistiska fienden. CGT har riktat sin huvuduppmärksamhet på att höja lönerna och inte brytt sig om att befrämja arbetarklassens andra gemensamma intressen, sådana som en garanterad arbetsvecka, en månatlig minimiinkomst, för att inte tala om upprättandet av företagsnämnder. Att visa intresse för sådana problem skulle vara att samtidigt erkänna att kapitalismen fanns till för att stanna. Denna CGT:s inställning passade ett stort antal äldre franska arbetare som fortfarande hade sina rötter på landsbygden. De ville inte ha någonting att göra med den franska industriella kapitalismen, utom att mjölka den på så mycket pengar som möjligt.

Men en ny generation växer upp som anser att detta inte alls är den roll som en fackförening skall spela. Den anser att arbetarnas representanter bör få delta i fattandet av besluten på företagsnivå, den är mycket intresserad av att genomdriva utvidgade rättigheter för fackföreningarna och av att företagsledningen står till tjänst med bättre informationer åt arbetarna. Dessa idéer har funnit en förespråkare i CFDT som, fastän den numera är oberoende av den katolska kyrkan, förblir genomsyrad av den radikala filosofi som praktiseras av den franska katolicismens vänsterflygel. Här har vi åtminstone en av källorna till den åsikt som man så ofta hörde arbetarna framföra i maj, nämligen att arbete är någonting mera än pengar, och att det är lika viktigt för fackföreningarna att försvara den mänskliga värdigheten som att arbeta för ett tjockare lönekuvert.

För att göra ett kort sammandrag av denna invecklade och ständigt föränderliga fråga, kan man säga att CGT i första hand riktar in sig på lönerna medan CFDT eftersträvar genomgripande reformer på fabriksnivå som leder till att arbetarna får ett direkt inflytande på företagets ledning. Vad som emellertid var intressant under majkrisen var att den gav upphov till ännu en tredje inriktning inom den franska arbetarvärlden, en riktning som val lika fientligt inställd till såväl CFDT som CGT. Denna riktning var kort och gott revolutionär, och

dess strävan att störta kapitalismen förmådde den till att börja med att försöka underminera den kommunistledda CGT-monoliten, som den betraktade som ett oavsiktligt stöd för den borgerliga staten.

Dessa var de påtryckningar som utövades mot Georges Séguy, CGT:s prydliga, något korpulente 41-årige generalsekreterare i maj 1968. Han är en kallblodig organisationsmänniska som hela sitt liv har varit kommunist och redan som 27-åring blev medlem av partiets centralkommitté, som han sedan dess har tillhört. Under några dagar i maj 1968 tycktes han hålla Frankrikes öde i sina händer. En revolutionär minoritet i basen på hans organisation som inspirerades och uppmuntrades av studenterna försökte skrämman honom till revolutionär handling. Han anfäktades av fruktan för att bli förbigången av den yttersta vänstern, för att bli övergiven av sitt fotfolk, för att missa chansen – kanske den enda under en hel generation – att förskaffa sig större makt i nationell utsträckning. Revolutionärerna körde in en spetsad käpp i baken på den otympliga CGT-elefanten, men den ville inte sätta sig i rörelse. Det franska kommunistpartiet var inte övertygat om att det verkligen hade uppstått en revolutionär situation – och president de Gaulle sitter fortfarande på sin tron.

När general de Gaulle kom hem från Rumänien på söndagen den 18 maj fann han Frankrike lamslaget av strejken och oppositionen väntade på att regeringen skulle avgå. Under de fem dagar som han hade varit borta från landet hade den stora strejken vunnit en spridning som överträffade alla förväntningar, och den spridde sig fortfarande. Miljoner arbetare hade lagt ner sina arbetsredskap. All flyg- och järnvägstrafik hade upphört. I Paris, Nice, Marseille och en rad landsortsstäder fungerade inga kommunala transportmedel. Bankerna började lida brist på kontanta medel och måste begränsa uttagen för sina kunder. Hotet från studenterna tycktes obetydligt i jämförelse med de krafter som nu hade förenat sig mot regeringen.

Men presidenten var på stridslustet humör. Den förste minister som han kallade till Elyséepalatset på söndagsmorgonen var arméministern Pierre Messmer. Det gick rykten om att de Gaulles första impuls var att ta bladet från munnen och återkalla landet till ordningen. Han hade funnit det djupt förödmjukande att befinna sig utomlands och predika sitt evangelium om den nationella självständigheten för rumänerna medan själva Frankrike hemsöktes av anarki.

Men den tålmodige Pompidou stod fast som en klippa och övertygade honom om att tystnaden var den effektivaste politiken. Det hade redan meddelats att presidenten skulle hålla ett tal till nationen på fredagen den 24 maj, en vecka efter sin återkomst. Världigheten krävde nu att denna tidtabell skulle iakttas. En skarp och bitande fras läckte ut från Elyséepalatset: ”Reformer, ja. Kacka i eget bo, nej.*” Detta var generalens bedömning av fiendens slagordning. För dem som endast såg händelserna sådana de verkade på ytan föreföll generalens anmärkning farlig och provokativ. Men regeringens strateger blev inte skrämnda. De visste att regeringen skulle överleva den motion om censuren som hade framlagts av oppositionen och om vilken man skulle rösta onsdagen den 22 maj. De lade med tillfredsställelse märke till den tilltagande kylan mellan det kommunistiska partiet och de revolutionära studenterna. Det var tydligt att Waldeck Rochet, hans centralkommitté och CGT inte så lätt skulle låta sig dras med i resningen. Det stod också klart för alla iakttagare att äktenskapet mellan kommunisterna och Mitterrands socialister – den enda kombinationen som kunde erbjuda ett trovärdigt alternativ till Pompidous regering – var långt ifrån fullbordat. Kommunisterna tryckte på Mitterrand för att han skulle sätta sitt namn under ett gemensamt regeringsprogram – eller med andra ord ett kontrakt som garanterade kommunisterna del i makten om vänstern grep regeringstygglarna. Men Mitterrand och hans socialistiska federation var tveksamma, deras krav inskränkte sig till regeringens avgång och

* ”La réforme, oui. Le chienlit, non.”

allmänna val. Med den rasande fart händelserna nu utvecklade sig, ville Mitterrand inte binda sina händer.

Slutligen hade CGT och CFDT också bekymmer med att samordna den gemensamma strejkaktionen och komma överens om de krav som de ville se tillfredsställda. Också här hoppades regeringen kunna åstadkomma en splittring och fortsätta att härska. Bekymrad över denna förvirring på vänsterkanten steg Pierre Mendés-France, den franska politikens ensamme profet, för första gången in i ringen med ett kort, fördömande uttalande: ”Det finns bara en tjänst som regeringen numera kan göra landet”, förklarade han, ”och det är att avgå.”

General de Gaulle och hans premiärminister ansåg nu att tiden var mogen att gripa initiativet. Den plan som de hade utarbetat gick på två olika linjer. För det första skulle man genom en gest erkänna den sensationella och dramatiska karaktären av det driftstopp som nu paralyserade landet genom att föreslå en lika sensationell uppgörelse enligt de principer som fastställdes i Matignonöverenskommelsen 1936. Dessa hade tillkommit efter rundabords-samtal mellan regeringen, arbetsgivarna och fackföreningarna som tillförsäkrade arbetarklassen dittills okända förmåner. Antydningarna om ett nytt Matignon 1968 var så mycket effektivare som de ledande gestalterna inom den franska industrin alltid hade insisterat på lappverksförhandlingar på möjligast låg nivå – varje enskild fabrik för sig. De var få av Frankrikes stora företag som gick med på förhandlingar som omfattade en hel koncern, för att inte tala om en hel industrigren. Nu hade man på högsta ort en känsla av att om man föreslog diskussioner inom hela den samlade nationens ram, skulle kampen ledas bort från fackföreningarna, samtidigt som man tvingade det nästan lika besvärliga patronatet till eftergifter. Fastän general de Gaulle var auktoritär och fången av sina konservativa traditioner, hade han inte mycket till övers för den ännu stockkonservativare franska kapitalismen.

Den andra sträng som regeringen skulle dra på när den gick till motattack, var magiken i ordet *participation*, medbestämmande, som, så beslöt man, general de Gaulle skulle lansera i sitt tal till det franska folket på fredagen. Han skulle uppmana alla franska medborgare att i en folkomröstning uttala sig om hans plan. En folkomröstning var inte bara en beprövad metod – den hade varit regeringen till god hjälp vid fyra tidigare tillfällen – man hade också räknat ut att erbjudandet om *participation*, hur dunkelt och obestämt det än var, skulle tillfredsställa miljoner fransmäns längtan efter större medbestämmanderätt i skötseln av sina egna angelägenheter, vilket ju var den innersta meningen med strejken. I ordet *participation* låg en antydning om delaktighet i vinsten, om rätt att inverka på besluten, om stränga och högdragna chefer som böjer sig för sina anställda – i detta begrepp fanns det någonting för var och en.

Onsdagen den 22 maj hade dessa planer småningom mognat. Regeringen utgick som segrare ur censurdebatten med elva rösters marginal, varvid dock två gaullister hade gett debatten en dramatisk anstrykning – som var precis tillräcklig för att ge det intrycket att det var fråga om en verklig kraftmätning. Båda var män som åtnjöt nationellt rykte för att stå på sitt partis vänsterflygel, och både deserterade från gaullisternas led. René Capitant avstod från sitt parlamentariska mandat för att inte behöva rösta mot regeringen. Edgard Pisani röstade emot den och avgick sedan. Capitants förfarande ansågs vara det korrekta. Han är personlig vän till och stor beundrare av general de Gaulle, och hans gest gav upphov till lite förvirring. Men den slutliga utgången var aldrig hotad och regeringen hade – åtminstone enligt sin egen bedömning – utgått ur kraftmätningen starkare än tidigare.

Samma dag förklarades Daniel Cohn-Bendit, ledaren för 22 mars-rörelsen ”icke önskvärd i Frankrike”. Inrikesministeriet meddelade att Cohn-Bendit, som för ögonblicket befann sig på resa mellan Berlin och Amsterdam, inte skulle tillåtas att beträda fransk mark vid någon gränsövergång. Starka avdelningar kravallpolis marscherade till hjärtat av Quartier Latin där

de intog ostentativa ställningar på torget mittemot Sorbonne efter tre dagars frånvaro. Alla dessa åtgärder tydde på regeringens växande, om än missriktade självförtroende.

Det var på sätt och vis någonting överkligt över dessa klara och koncisa politiska kalkyler mitt i den allmänna villervallan. Bullret från industrierna dog ut i Frankrike och allt tycktes på väg mot ett naturtillstånd. Det invecklade nätverket, präglat av ömsesidigt beroende, som ett modernt samhälle utgör, bröt samman och ersattes av någonting som tycktes vara ett lika invecklat mönster av frigjorda och dansande atomer. Människorna föll tillbaka på sig själva, på sina hem eller sina arbetsplatser. Det kunde ha varit en semester som man hade fått som belöning, en underbart förlängd extra ledig dag, ostörd av dåligt samvete eller en tjatande hustru. Det gick faktiskt så långt att hustrur och barn slöt sig till de strejkande på söndagarna och förvandlade fabriksgårdarna till glada marknadsplatser. Det var som om arbetarklassen hade valt att dra sig undan den politiska kampen. Men från en annan synpunkt var denna tillfälliga överksamhet, detta släntrande på arbetsplatserna som om man hade ägt dem, själva kvintessensen i revolutionen. Aldrig hade arbetarna talat så mycket, rätt ut så många kvistiga frågor eller så noggrant undersökt de prydliga och mattbelagda rum där direktörerna i vanliga fall härskade. Ingen garderobsdörr lämnades öppen.

Strejken nådde sin höjdpunkt den 22 maj, och då fanns det inte ett hörn av landet som inte berördes. Vid Berlietfabrikerna, de stora tillverkarna av kommersiella motorfordon i Lyon, ordnade arbetarna om bokstäverna i firmanamnet på fabriksfasaden så att de i stället bildade ordet "*Liberté*". Den franska arbetsgivarföreningens högkvarter i Paris – en klubb för de verkliga toppgestalterna, om det någonsin har funnits någon – "ockuperades" för två timmar av ett commando av rebelliska ingenjörer.

Handelsflottan var undantagen från strejken, och det var också begravningsentreprenörerna och några av de stora hotellen i Paris. Varuhusen fällde ner persiennerna över sina färgglada fönster, och hundratals stadshus stängdes. Inte ens den majestätiska *Banque de France* eller finansministeriet eller atomkraftverket i Marcoule skonades. Till och med meteorologerna som förutspådde vädret strejkade. Det var ovanligt och underbart tyst. Bensinen började ta slut, men det uppstod aldrig någon verklig panik; några oroliga husmödrar tömde speceri-affärerna i det närmaste grannskapet, men det var en verksamhet som inte vann efterföljd i större skala. Paris var smutsigt, bestrött med avfall och politiska flygblad. Men man kunde inte spåra någon större oro, tvärtom var stämningen glad och befriad.

I och med att de kommunala transportmedlen hade upphört att fungera, återupptäckte människorna sina hem. Vänskapsband knöts under de långa promenaderna längs trottoarerna. Blyghet och anspråkslöshet och snobberi var som bortblåsta när alla förvandlades till fotgängare. Stämningen var lika glatt oansvarig som på en permission under kriget, och vårluften var berusande. *Salut, camarade!*

11. Miniexperiment i revolution: Nantes 1968

Vi ska inte kräva nånting

Vi ska inte be om nånting

Vi ska ta

Vi ska ockupera.

Text på en vägg i Sorbonne

Under sex minnesvärda dagar, från den 26 till den 31 maj 1968 var staden Nantes, nära mynningen av Loire i södra Bretagne, säte för en organisation som motsvarade en autonom sovjet. En central strejkkommitté – som representerade arbetar-, bonde- och studentorganisationer – inrättade sig i stadshuset och blev i praktiken den verkliga lokala myndigheten. Prefekten, som representerade centralregeringen i Paris, lämnades utan

personal, med undantag för en dörrvaktmästare och en liten polisstyrka som han inte vågade använda.

Så kortlivat och kaotiskt detta experiment i ”arbetarmakt” än var hade det i alla fall en anseelig historisk betydelse. I Nantes överskred de strejkande gränsen mellan protest och revolution. Där såg embryoniska institutioner dagens ljus som ersatte den borgerliga statens motsvarande inrättningar, som var paralyserade av strejken. Här hade man ett exempel på den *double pouvoir* som ingick i revolutionärernas målsättning. Men exemplet vann ingen efterföljd, och inte ens i Nantes överlevde det general de Gaulles skarpa tal den 30 maj med mer än några timmar.

Som vi såg i föregående kapitel var CGT bestämt emot alla sådana resningar, och den stora massan av arbetare i landet ville inte heller veta av dem. Under alla omständigheter måste man fråga sig om det över huvud taget är möjligt för industrialiserade samhällen att tolerera den anarki som en sådan direkt demokrati med tvång måste medföra. Men det inträffade i Nantes – det var ingen illusion. Den omständigheten att initiativet inte vann spridning var en källa till bitter besvikelse för studentledarna som så snart de för första gången hade ”ockuperat” Sorbonne, uppmanade arbetarna att sluta upp vid deras sida och göra revolution.

Man upplevde sensationella ögonblick under majkrisen då studenternas och arbetarnas samgående tycktes nära att förverkligas, som till exempel den stora demonstrationen den 13 maj och massmötet på Charléty stadion den 27 maj (som vi skall redogöra närmare för i kapitel 14). I Sorbonne försökte en sambandskommitté mellan studenter och arbetare* (som senare flyttade till psykologiska institutet vid Rue Serpente) hålla reda på de många kontakter som knöts under dessa dagar. Arbetare från olika industriföretag i Parisområdet sökte på eget initiativ upp kommittén för att be om studenternas hjälp – framför allt i juni då strejkrörelsen utsattes för svåra påfrestningar och knakade i fogarna. Pojkar och flickor från JCR besökte fabrikerna i grupper om två eller tre där de med all den hängivenhet och anspråkslöshet som utmärker missionärer försökte inleda diskussioner, delade ut flygblad och gav uttryck för sin åsikt att CGT var en insnöad byråkrati som stod i den borgerliga statens tjänst, och att ett nytt revolutionärt ledarskap måste skapas med utgångspunkt från fabrikssalarna.

En ännu större entusiasm visade de militanta medlemmarna av det pro-kinesiska UJC(M-L), vilkas filosofi, ”Tjäna folket”, kom dem att överge sina studier och ta anställning som arbetare i fabrikerna för att få bättre tillfälle att sprida sina revolutionära doktriner. Dessa unga människor, vare sig de var trotskister eller maoister, uppförde sig som gerillakrigare som opererade på fientligt territorium, och som med vapen i hand jagades av CGT:s mäktiga fackföreningsmaskineri. Moraliskt var de klanderfria, men de fick inte mycket till stånd.

De franska fackföreningarna kan inte skryta med en stor avgiftsbetalande medlemskår. De har i allmänhet samma typ av stöd som de politiska partierna, arbetarna vet vilken fackförenings appell de följer, men det innebär inte att de ansluter sig som medlemmar. Men de behöver inte vara ineffektiva för att medlemsantalet är litet. Det råder en fast sammanhållning och en sträng disciplin inom fackföreningsrörelsen. Det är till exempel ingen lätt sak att sätta sig upp mot ett beslut av CGT inom en fransk fabrik.

Vad de revolutionära studenterna hoppades på, var att arbetarna skulle gå längre än till ”strejk- och ockupationsskedet” och på allvar göra intrång på direktörernas makt. De ville att arbetarna skulle sätta upp sina institutioner på fabriksnivå, vilket i sin tur skulle vara en föregångare till en kommande arbetarstat. Dessa ambitioner kunde inte förverkligas i maj, många andra förändringar till det bättre ägde visserligen rum på fabriksnivå, men så långt gick det inte.

* *Comité de liaison étudiant-ouvrier* (CLEO).

Under strejkens långa och sysslolösa dagar talades och talades det i en utsträckning som arbetarna aldrig förr hade upplevat. Strejkkommittéer i alla delar av landet organiserade strejkvakter och byggde vaktorn och ordnade livsmedelsförsörjningen, men också lekar och underhållning för familjerna och för söndagarna. I ett tjugotal fabriker låstes direktörerna in på sina mattbelagda kontorsrum. I några företag satte sig kommittéer ner för att göra upp förslag till en mera demokratisk företagsledning.* Men det förekom inget allmänt angrepp mot *le patrons* makt. Om så hade varit fallet, skulle antagligen den härskande klassens reaktion varit ännu skarpare.

Klockan 3 på eftermiddagen den 14 maj 1968 beslöt fackföreningsrepresentanterna vid Sud-Aviationens fabrik i Bourgenais nära Nantes att låsa in direktören i hans kontorsrum, där han sedan fick sitta tillsammans med några medlemmar av tjänstemannastaben. De strejkande placerade en vakt utanför dörren. En högtalare sattes upp utanför kontoret, och ur denna dånade revolutionära sånger fram, ”så att basen fick lära sig Internationalen utan ideologiska ansträngningar”. (Oväsendet var så starkt att vakterna beklagade sig, och till slut stängdes musiken av.) Vaktorn byggdes kring fabriken och bemannades med arbetare som den natten sov i packlådor. Denna fabrik med 2 800 arbetare var den första som ockuperades i Frankrike. Den gav startskottet till den rörelse som snart skulle sprida sig över hela landet.†

Nantes hade en lång historia som präglades både av blodsutgjutelse och dåliga relationer mellan arbetare och arbetsgivare. Tillsammans med tvillingstaden S:t Nazaire återuppbyggdes den efter andra världskrigets förstörelse på basis av en industri som var i nedgång – skeppsbyggeriet. En hårdför kommunistisk kärna tog form inom den lokala arbetarrörelsen, och dess inflytande var så stort att den med ett ögonblicks varsel kunde mana arbetarna till strejk. Detta avskräckte givetvis nya industrier från att etablera sig i staden. När till exempel Renault planerade en ny fabrik, tog man avstånd från förslaget att bygga den i Loiremynningen och valde i stället Flins i Seinedalen. Sud-Aviation byggde sin fabrik här endast motvilligt, och har sedan dess ständigt haft bråk i Nantes. 1957 förekom till exempel en lockout då verkstäderna ockuperades av polisen, och den följdes av nya lockouter 1960 och 1962. I början av maj 1968 beslöt CGT (800 medlemmar vid Sud-Aviation), CFDT (700) och FO (300) att gå i strejk när ledningen vägrade att underhandla om kraven på kortare arbetsvecka utan löneförsämringar. Detta var bakgrunden till att direktören, monsieur Duvochel, låstes in den 14 maj. Snart var de strejkande organiserade. De byggde skjul där de kunde sova, de organiserade spel och lekar för att inte bli uttråkade, och frivilliga satte upp ett marketenteri.

Liksom i Nanterre spelade studenterna i Nantes en avgörande roll när det gällde att piska upp arbetarnas revolutionära känslor. Den 7 maj gick studenter och lärare i strejk för att sympatisera med universitetsprotesten som vid det laget hade spritt sig till hela nationen. När den vilda strejken bröt ut vid Sud-Aviation den 14 maj, skyndade studenterna till arbetarnas hjälp med pengar och med filter som de hade tagit från studentbostäderna. De förstärkte också strejkvakterna.

Också skolelever anslöt sig till rörelsen, och den 11 maj deltog de i ett angrepp mot järnvägsstationen i Nantes. Fackföreningarna, som först intog en kylig inställning till dessa erbjudanden, fick småningom en positivare uppfattning om studenterna, och till slut gick de med på att UNEF och FEN (*Fédération de l'éducation nationale*) sände representanter till strejkkommittén som blev den högsta myndigheten i staden den 26 maj. I den återfanns

* I Sud-Aviationens fabrik i Suresnes gjorde arbetsledare och tjänstemän upp ett ambitiöst förslag till den ”demokratiska ledningen” (*gestion démocratique*) av hela den franska flyg- och rymdindustrin. Se Josée Doyères artikel i *Le Monde* av den 26 juni 1968.

† Beträffande detaljer om strejken i Nantes, se *Cahiers de mai*, nr 1, av den 15 juni 1968.

representanter för de tre största fackföreningarna, för två lantbruksorganisationer, FNSEA och CNJA,* samt för studentorganisationerna.

Den första uppgift som kommittén påtog sig var kontrollen av den ut- och ingående trafiken i staden. Redan den 24 maj hade strejkande transportarbetare uppfört vägspärrar vid de fyra viktigaste tillfartsvägarna till Nantes som de bemannade med hjälp av gymnasister och universitetsstudenter. När den centrala strejkkommittén upprättades den 26 maj, började den med att dela ut bensinkuponger samt körtillstånd för lastbilschaufförer som transporterade viktiga förnödenheter åt de strejkande och för jordbrukarna i den omgivande trakten. (Systemet kan närmast betecknas som kaotiskt, en av de största industripamparna i Nantes anhöll om körtillstånd – och fick det.) Den lokala polisen vågade inte skingra sina styrkor för att gå till angrepp mot vägspärrarna, och borgmästarna i de omgivande småstäderna vinkade med kalla handen åt hela arrangemanget. I flera dagar var sålunda staden helt avskuren från yttervärlden och under arbetarnas kontroll.

En parallell och lika revolutionär utveckling ägde rum inne i staden och framför allt i arbetarstadsdelen Les Batignolles där de strejkande arbetarnas hustrur från och med den 24 maj beslöt att omhänderta livsmedelsleveranserna till de därvarande butikerna. De upprättade en *Comité de quartier*, ”stadsdelskommitté”, och deras exempel följdes snart av andra arbetarstadsdelar. Dessa distriktskommittéer tog kontakt med den centrala strejkkommittén som den 29 maj öppnade sex minuthandelsplatser i skolorna. Lantbruksorganisationerna hade under tiden uppmanat sina medlemmar att hjälpa till med att föda de strejkande. Skaror av arbetare och studenter drog ut för att hjälpa bönderna med potatisupptagningen. Genom att eliminera mellanhänderna kunde de nya revolutionära myndigheterna sänka livsmedelspriserna. En liter mjölk sjönk i minuthandeln från 800 till 50 centimes, ett kilo potatis från 70 till 2 centimes och ett kilo morötter från 80 till 50 centimes.

De stora speceriaffärerna tvingades att stänga. Några mindre butiker fick tillstånd att hålla öppet, men fackföreningsrepresentanter kontrollerade varje morgon priserna. Fackföreningarna stödde de fattigare strejkandes familjer genom att dela ut livsmedelskuponger: barn under tre år fick för en franc mjölk, och barn över tre år femhundra gram bröd och andra livsmedel för en franc om dagen. Lärarna arrangerade daghem för de strejkandes barn.

Arbetarna och studenterna som så ofta hade legat i luven på varandra, började nu samarbeta. Elarbetarna såg till att det inte blev några avbrott i strömlieferanserna till mjölkkningsmaskinerna, leveranserna av foder och oljeprodukter till bondgårdarna fortsatte i normal utsträckning. Bönderna kom in till Nantes där de marscherade i demonstrationstågen sida vid sida med arbetare och studenter. 1936, trettiotvå år tidigare hade över 50 000 bönder, till största delen lantarbetare på storgods, i Nantes demonstrerat mot folkfronten. Det här var *chouanernas* hemtrakter, det var här de stora rojalistiska bondeupproren hade ägt rum under franska revolutionen. Men nu var tiderna förändrade. I maj 1968 döptes *Place Royale* om till *Place du Peuple*.

Under några dagar hade Nantes sålunda upplevt de första trevande försöken till en folkregering. Det blev inte långvarigt, men det efterlämnade ett outplånligt minne hos de strejkande. Den 31 maj blev hotet om ett våldsamt polisingripande allt mera överhängande. Pingstveckan medförde en avslappning av stridslusten. Den 1 juni beslöt strejkkommittén att avskaffa bensinransoneringen som gjorde den impopulär bland bilisterna, och under natten mellan den 1 och 2 juni revs vägspärrarna ner eftersom man fruktade att Paris skulle skicka väpnade kolonner mot staden. Belägringen hävdades, livet återgick till det normala, prefekten återfick sin makt. Men Nantes hade haft sin värdefulla minirevolution.

* *Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles och Centre national des jeunes agriculteurs.*

12. Ofullgången uppgörelse

Det intima och förtroendefulla förhållandet mellan president de Gaulle och Georges Pompidou, den skicklige och tillgänglige auvergneren som hade tjänat honom som premiärminister i sex år, föll offer för majkrisen. Pompidou var den ende av femte republikens män som med egen kraft hade lyckats hävda sig som politisk ledare, och det hade han gjort med en förmåga och en popularitet som endast stod generalens egen efter.

Meningsmotsättningarna mellan de två männen kan dateras till de spänningsmättade tjugu dagarna från ”barrikadernas natt” till general de Gaulles tal den 30 maj – tre veckor under vilka femte republikens existens stod på spel. Pompidous bidrag till den slutliga framgången var målmedvetet, kraftfullt och obevekligt, de Gaulles ryckigt, knaggligt och effektivt. Här kunde man stifta bekantskap med två fundamentalt olika politiska stilar. Och det var otvivelaktigt premiärministern som hade större heder av sin insats. Den 30 maj stod det redan klart att Pompidous avpolletterande bara var en tidsfråga.

Först när Elyséepalatsets arkiv blir tillgängliga för forskarna (eller när Bernard Tricot, presidentpalatsets outgrundlige generalsekreterare, skriver sina memoarer) blir det bekant vad som passerade mellan dessa två män under denna kvalfulla period. Men redan nu kan man ta för givet att Pompidous största bekymmer var att anpassa det som han betraktade som den enda riktiga politiken till generalens koleriska och egenmäktiga, av instinkten ledda politik.

Denna period kan indelas i två faser som är klart skilda från varandra: den första från Pompidous återkomst till Frankrike på morgonen efter ”barrikadernas natt” till hans weekenddiskussioner med fackföreningarna och arbetsgivarna mellan den 25 och 27 maj, vilka resulterade i de bristfälliga överenskommelserna i Grenelle; och den andra – som var kortare, intensivare och mera dramatisk – från den 27 till den 30 maj. Få nära vänskapsförhållanden kunde överleva en sådan storm.

Pompidou som tillkallades av presidenten från en föga iögonfallande men välavlönad post i *Banque de Rothschild* 1962, hade under sina sex år vid makten utvecklat en politisk vilja minst lika stark som sin herres. Men hans bedömning av krisen var mera nyanserad, ohämmad av den börda som tyngde de Gaulle, att personifiera Frankrike. Som vi har sett var hans politik att blidka studenterna och isolera deras revolutionära ledare, att hålla kommunisterna på högra sidan om resningen samt att locka fackföreningarna till konferensbordet för att sluta en omfattande överenskommelse som skulle göra Pompidou till dagens hjälte och till utformaren av en ”ny giv”.

Onsdagen den 22 maj tycktes denna politik vara på god väg att leda till framgång. Cohn-Bendit var utvisad från Frankrike, kommunisterna hade fördömt honom, och fackföreningarna hade accepterat inbjudningen till diskussioner. Men nu ingrep general de Gaulle för att sabotera – åtminstone måste Pompidou ha sett det så – detta program, för det första genom att meddela att han skulle tala till nationen på fredagen den 24 maj och genom att vägra att förändra sin orubbliga plan för att hejda händelseutvecklingen. Hela Frankrike väntade med spänning på vad han hade att säga. Resultatet var att två dyrbara dagar gick förlorade innan samtalen med fackföreningarna kunde inledas på lördagen. De våldsdåd som ägde rum under mellandagarna bidrog utan tvivel till att underhandlingarna inte ledde till önskat resultat.

De Gaulles andra intervention var givetvis hans tal till nationen.

Detta tal som hade inväntats med sådana förväntningar blev en djupt tragisk antiklimax. Varken mannen eller det han hade att säga höll måttet i detta dramatiska ögonblick. Om den revolt som han nu reagerade mot över huvud taget hade någon mening, så var det den att den syftade till att med våld frigöra fransmännens tankar från all officiell kontroll. De Gaulle kunde inte tänka ut någonting bättre än att på nytt söka bekräftelse på sina gamla och

obestämda maktbefogenheter. Han meddelade att han avsåg att genom en folkomröstning be nationen om ”ett mandat för förnyelse”.^{*} Han viftade med sitt nya begrepp, *participation*, men definierade det endast med sådana meningslösa generaliseringar som att ”anpassa vår ekonomi ... till de nationella och internationella nödvändigheterna”, och mera av samma sort. Häpna och hånfulla rop hälsade hans tal som radierades till de unga demonstranterna på gatorna. Plötsligt framstod han för alla TV-tittare som en trött och bankrutterad politiker.

För första gången började det politiska Paris föreställa sig en värld utan de Gaulle. *L'après-gaullisme* blev föremål för de vildaste spekulationer. Till och med de trognaste gaullisterna började förtvivla. Det stod fullkomligt klart, och det var det som var det tragiska, att de Gaulle inte hade fattat behovet av konsultationer och samtal som kändes så brännande på alla områden i Frankrike. Det fanns ingen som stod beredd att ge honom en blancofullmakt. Det fanns så mycket radikala förändringar som måste göras i Frankrike, att det knappast föreföll klokt att anförtro den 77-årige generalen den uppgiften. Hans möjligheter att få ett jakande svar på den fråga som han avsåg att ställa i folkomröstningen den 16 juni föreföll små.

Vem kan väl betvivla att Georges Pompidou delade den allmänna åsikten att de Gaulle här hade begått sitt livs största misstag? Det anses allmänt att han försökte övertala generalen att utlysa, inte en folkomröstning – med dess övertoner av bonapartism – utan allmänna val, som landet krävde. Men generalen var oböjlig.

De Gaulles folkomröstningstal gav i hela landet upphov till en atmosfär av osäkerhet om regimens framtid som, det stod snart klart, berövade de efter stora svårigheter ingångna överenskommelserna i Grenelle all reell grund. Om Elyséepalatset snart skulle bli vakant, vem kunde då ta på allvar de förda diskussionerna om de materiella förmånerna, om SMIG (*Salaires minimum interprofessionnel garanti*) – de fastställda minimilönerna?

Ett mera omedelbart resultat av talet var att den föreslagna folkomröstningen som bedömdes som fullständigt oantagbar av oppositionen, gav ytterligare näring åt den våg av våldsdåd som hade flammats upp på nytt i Quartier Latin när det mitt i veckan blev bekant att Cohn-Bendit hade utvisats från Frankrike. På onsdagen hade en skara studenter marscherat mot den starkt bevakade nationalförsamlingen under ropet: ”Vi är alla utlänningar!” Till och med unga araber från Algeriet hördes ropa: ”Vi är alla tyska judar!” Natten slutade med sammanstötningar med polisen, vilka på torsdagskvällen stegrades till allvarigare strider som medförde det vanliga resultatet, sårade och hundratals arresterade.

Nästan två veckor hade förflutit sedan ”barrkadernas natt”, och gatugerillan hade haft tid att vila och slicka sina sår. Taktiken var nu bättre utarbetad och skickligare. Slungkastare uppenbarade sig i rebellernas led, och tomma bilar skickades med lossade bromsar mot polisfalangerna. Det är kanske värt att påpeka att det inte fanns en enda ungdom i Quartier Latin den veckan som ansåg att Cohn-Bendits nationalitet låg honom till last. De Gaulles filosofi, enligt vilken nationalstaten var det enda meningsfyllda begreppet i den internationella politiken, avvisades av de unga, vilkas röda och svarta fanor gav uttryck för en längtan efter andra, universellt giltiga värden.

Pompidou skar tänder, men skadan var redan skedd. De runda-bordssamtal till vilka han hade inbjudit fackföreningarna och arbetsgivarna inleddes på lördagen den 25 under de mest ogynnsamma förutsättningar. Den morgonen hade Pompidou varit tvungen att ge polisen instruktioner att skingra alla gatudemonstrationer ”med största möjliga energi”. Strider hade rasat i Paris, Lyon och i andra städer på fredagskvällen – strider så häftiga att Pompidou själv beskrev dem som ”ett otvetydigt försök att utlösa ett inbördeskrig”.

* ”Mandat pour la rénovation”.

I Lyon krossades en 52-årig poliskommissarie till döds av en herrelös lastbil som insurgenterna sände mot polisbarriären. I Quartier Latin dödades en 26-årig ung man av en granatskärva. Det var de allvarligaste gatukravaller som Paris hade upplevt sedan slutet av 1930-talet, till och med värre än ”barrikadernas natt”. Åttahundra personer arresterades, omkring femtonhundra blev sårade, och Sorbonnes stora gård förvandlades till ett fältlasarett. En föreläsningssal bar skylten ”Kirurgisk poliklinik”, och en annan ”För gasskadade”. Ambulanser jagade tjutande fram och tillbaka genom de härjade gatorna till långt efter gryningen på lördagsmorgonen då Vänstra stranden vaknade för att bevittna en scen av den ohyggligaste förödelse. Fällda träd låg tvärs över körbanorna, omväxlande med utbrunna bilskelett och ruttnande och pyrande avfall.

Skärmytslingarna började kring Gare de Lyon när omkring tjugotusen demonstranter som hade mobiliserats av UNEF, SNESup och Cohn-Bendits 22 mars-rörelse beslöt att marschera mot Hôtel de Ville, sätet för Paris municipala råd, motsvarigheten till stadsfullmäktige. En CGT-demonstration som hade börjat tidigare samma dag skingrades utan intermezzon, men många unga arbetare lämnade den för att sluta sig till studenterna som var på stridslystet humör.

General de Gaulles tal retade ytterligare upp det stora demonstrationståget som hade stannat för att lyssna på presidenten. Följden var nästan omedelbart sammanstötningar med polisen. På ledarnas order splittrades därpå demonstranterna i små grupper, vilket tvingade polisen att också dela på sina styrkor. På så sätt blev det möjligt för en grupp av studenter att nästan utan att möta motstånd gå till angrepp mot börserna i Paris som de satte eld på under ropet: ”Bränn ner kapitalismens tempel!” Småningom kämpade sig andra kolonner tillbaka över floden till Quartier Latin, samtidigt som de tände eldar på gatorna, kastade upp barrikader och bombarderade polisen med projektiler av alla upptänkliga slag. En polisstation och en biograf skövlades och ett stort antal bilar förstördes.

Polisen gjorde flitigt bruk av sina tårgasgranater och körde fram vattenkanoner, men trots detta verkade inte kampen alltför ojämn. Klockan 3 på eftermiddagen, under en tillfällig stridspaus, utfärdade inrikesministern Christian Fouchet en kommuniké i vilken han uppmanade staden att ”kräkas ut” den kriminella undre världen – på franska ”*la pégre*” – som han gav skulden för striderna. ”Nous sommes tous la pégre”, vi hör alla till den undre världen, ropade studenterna.

Det var inte många politiker som vågade sig ut på gatorna den kvällen. Ett undantag var Pierre Mendés-France som med egna ögon ville se vad som hände i Quartier Latin. Han talade några ögonblick i en föreläsningssal i Sorbonne, och gjorde sedan en tur på barriaderna innan han begav sig till UNEF:s högkvarter. ”Jag har kommit hit som vittne”, sade han.

Denna tredje ”blodiga fredag” – de tidigare var den 3 och den 11 maj – skärpte arbetarklassens inställning i ett ögonblick som var ödesdigert för Pompidous underhandlingar. Unga arbetare bar i demonstrationstågen baner med texten ”Makt åt arbetarna!”, ”Makten finns på gatan!”, ”Séguy, inga kompromisser!” och ”Adieu, de Gaulle!” Från den ena veckan till den andra hade tonen i demonstrationerna förändrats radikalt. Nu var de mera ohämmat upproriska. Studenterna och de unga arbetarna gjorde det klart att deras mål var att störta regeringen, och för denna sak kämpade de hela natten. De försökte demonstrera att våldet kunde vara en genväg till samhällets omvandling. Men fackföreningarna delade inte denna uppfattning, deras närmaste mål var att uppnå materiella förbättringar för sina medlemmar. Långt ifrån för att störta monsieur Pompidou kom de för att förhandla med honom.

Under intensiva påtryckningar från de vänsterextremistiska gerillakretsarna drevs emellertid den kommunistledda CGT steg för steg från sin försiktiga medelvägsposition. Detta var kulmen av studenternas triumf, de hade flyttat hela det franska politiska språket åt vänster och

gett folket smak för direkt utomparlamentarisk aktion. Den skräckinjagande anden hade släppts ur flaskan, och det skulle behövas en hel del vackra locktoner för att lura in honom igen.

Monsieur Pompidou började oförskräckt blåsa i sin pipa. Han tycktes vara den enda fasta pelaren i regeringen. För sig ensam var han ett helt kabinett, han var sin egen arbetsminister, finansminister, undervisningsminister och informationsminister, han arbetade i flera dygn utan att sova, men ställde sig ändå framför televisionskamerorna, han rökte mellan fyrti och femti cigarretter om dagen, men ändå förblev hans röst djup och klar. Det var som om han hade regerat och de Gaulle hade tittat på.

Pompidous rundabordsamtal med fackföreningarna och arbetsgivarna* hölls under weekenden från den 25 till den 27 maj i Hôtel du Châtelet, socialministeriets byggnad vid Rue de Grenelle. Förhandlingarna pågick under 25 ansträngande timmar, och avslutades klockan halv åtta på måndagsmorgonen då Pompidou delgav nationen resultatet i ett radiotal vid frukostdags.

Under två dagar hade miljoner arbetare som satt sysslösa på sina fabriker följt underhandlingarna i sina transistorapparater. Hela skaror av journalister hade inrättat sig på ministeriet och uppfattade en mening här, ett småleende där för att försöka skapa sig en uppfattning om debatterna i konferensrummet.

Från första början hade Pompidou behärskat förhandlingarna. Hans teknik efter inledningsanförandet var att ta fackföreningsledarna den ene efter den andre avsides i ett rum bredvid salen och fråga honom vad det var som han egentligen var ute efter. CGT avväpnades när Pompidou nästan utan diskussion accepterade en omedelbar och kraftig ökning med mer än en tredjedel av SMIG, vilket förde upp minimilönen till 3 francs i timmen – en ökning med över 35 procent. Minimilönerna inom lantbruket höjdes med 56 procent. Några kvinnliga butiksbiträden som till och med haft lägre löner än SMIG fick på en gång en 72 procents löneförhöjning.

CFDT:s krav på utvidgade rättigheter för fabrikernas fackföreningar var inte lika lätta att tillfredsställa. Under ett avbrott i förhandlingarna förklarade CFDT-bossen – samme man som hade skilt sin organisation från den katolska kyrkan och byggt upp den till en rival till CGT – i korridorerna: ”Det här ministeriet har tjocka väggar, larmet från fabriken och gatorna tycks inte tränga fram till konferenssalen.” En mycket fotograferad och intervjuad delegat var Benoit Franchon, den 73-årige ordföranden i CGT, som trettiofem år tidigare hade hört till dem som undertecknade Matignonöverenskommelsen.

Alla som var inblandade i dessa omfattande förhandlingar var synnerligen angelägna om att uppnå ett resultat – även om motiven var mycket olika. Vad Pompidou beträffade, tycktes hans karriär stå eller falla, beroende på om han hade framgång eller inte. Det var den logiska slutsatsen av den politik av eftergifter och försoning, spetsad med fasthet, som han mot dåliga odds hade bedrivit ända sedan sin hemkomst från Afganistan. Vad fackföreningsledarna beträffade, skulle påtagliga medgivanden som nåddes under konferensen tillåta dem, hoppades de, att göra situationen ohållbar för de besvärliga vänsterextremisterna. Båda parterna hade klart för sig att ett misslyckande i den rådande våldsatmosfären kunde komma

* Närvarande från fackföreningarnas sida var representanter från *Confédération générale du travail* (CGT), *Confédération française démocratique du travail* (CFDT), *Confédération générale du travail – Force ouvrière* (CGT – FO), *Confédération française des travail leurs chrétiens* (CFTC), *Confédération générale des cadres* (CGC) och *Fédération de l'éducation nationale* (FEN). Arbetsgivarna representerades av *Conseil national du patronat français* (CNPFP) och av *Confédération nationale des petits et moyens entreprises* (CNPME). Premiärministern flankerades av socialministern J.-M. Jeanneney och arbetsministern J. Chirac. De nationella jordbruksorganisationerna representerades av en observatör.

vågskålen i Frankrike att sjunka från nationell kris till ett revolutionärt tillstånd vars utgång ingen kunde förutspå.

Men till slut lyckades man arbeta fram ett utkast till överenskommelse som beviljade förmåner utan motstycke beträffande löner, arbetstider, pensionsålder, familjebidrag, ålderspensioner, fackföreningsrättigheter, med mera – de största förmåner som arbetarklassen hade lyckats förskaffa sig sedan befrielsen. De strejkande skulle få halva den normala lönen för den tid de hade lagt ner arbetet.

Trötta men belåtna lämnade fackföreningsledarna på måndagsmorgonen Hôtel du Châtelet med ett leende på läpparna. ”Basen” – arbetarskarorna som väntade vid sina maskiner – skulle visserligen ännu ge sitt godkännande, men för de trötta förhandlarna tycktes det värsta vara över den morgonen. Men de misstog sig. Den verkliga krisen skulle faktiskt just börja.

13. Den äldre generationens vänster och krisen

Under den sista veckan i maj 1968 var det en fråga som dominerade alla andra: skulle de Gaulle överleva? I och med detta hade frågan om makten ställts utan omsvep: skulle regimen kunna behålla kontrollen över staten eller skulle makten gå över i andra händer? Även om alla andra aspekter av majkrisen kunde vara föremål för skarpa meningsmotsättningar, måste alla – vare sig de var gaullister eller anti-gaullister, revolutionärer eller demokrater – vara ense om att denna fråga stod vidöppen.

Om regimen störtades, vem skulle då efterträda den? Ingen föreställde sig att de små revolutionära minoriteterna som hade utlöst krisen kunde göra anspråk på att härska. De var gerillastyrkor som opererade i utkanterna av samhället, inga medtävlare om successionen. De ville torpedera den borgerliga staten men inte ärva den. Cohn-Bendit kunde inte aspirera på att presidera i kabinettets sessionsrum en trappa upp i Elyséepalatset. De enda möjliga efterträdarna var den officiella oppositionen på vänsterkanten. Någon kombination av kommunister och socialister var det enda tänkbara alternativet – som förresten inte heller det var särskilt tänkbart – till gaullismen. Krisen var sålunda ett lika viktigt prov för den äldre generationens vänster som den var för regimen.

Alltsedan krisen bröt ut i början av maj hade vänstern varit föremål för stark kritik. Den hade anklagats för förblindelse och feghet, men också för rena och skära illegitima aspirationer; för att förråda revolutionen men också för att intrigera för den; för att inte ha gått tillräckligt långt men också för att ha gått för långt. Dessa anklagelser kommer sig av de många förvirrade uppfattningarna om vad vänstern i Frankrike egentligen var, liksom om den exakta arten av den politiska kris som drabbade landet i maj 1968.

När krisen kom fann den vänstern splittrad och oförberedd. Splittrad både för att kommunisterna och socialisterna visserligen var inbegripna i en livlig flirt men ännu var långt från att ingå äktenskap, och för att socialisterna själva tillhörde de familjer där hustrun föraktar sin man och barnen inte har något hopp om någondera; oförberedda därför att varken kommunisterna eller socialisterna, för att gå rakt på sak, på allvar väntade sig att frågan om successionen skulle aktualiseras före 1971-72. Detta var det datum som de hade satt som mål och mot vilket de lugnt kryssade. Krisen överrumplade dem med byxorna nerdragna, de hade varit för långsamma i sina reaktioner.

Den gaullistiska regimen var sju år gammal när François Mitterrand, en socialistisk advokat och en av fjärde republikens politiker, förenade sina styrkor med den kommunistiske partiledaren Waldeck Rochet i ett försök att störta den. Det tillfälle som skulle utnyttjas var presidentvalet i december 1965, där Mitterrand stod som ”enda kandidat” för hela den

samlade vänstern.* Denna taktiska allians mellan kommunismen och socialdemokratin – två gamla och bittra rivaler – visade sig synnerligen framgångsrik. Mitterrand tvingade de Gaulle till ett förödmjukande oavgjort val. Det var först i andra rondan som de Gaulle lyckades förskaffa sig en klar majoritet med 54.5 procent av rösterna mot Mitterrands 45.4 sedan de andra kandidaterna hade dragit sig tillbaka.

Det blev den nyss förenade vänstern till ovärderlig nytta att ha varit så nära att störta generalen. Det gav till exempel Waldeck Rochet möjlighet att till ordningen återföra den gamla hårda linjens män i centralkommittén som hade motsatt sig alliansen med socialdemokratin. Och Mitterrand kunde i sin tur fortsätta med sitt arbete på att sammansmälta de många olika ”familjerna” i den icke-kommunistiska vänstern till en sammanhängande federation. De viktigaste medlemmarna av denna federation är radikalerna, det äldsta politiska partiet i Frankrike, som emellertid ständigt har minskat i inflytande sedan sin glanstid under tredje republiken; Konventet för de republikanska institutionerna, en av de nyaste politiska grupperingarna i Frankrike som omfattar ett sextital klubbar och föreningar i olika delar av landet; och till slut Guy Mollets SFIO (*Section française de l'Internationale ouvrière*), som återskapades som ett socialdemokratiskt parti av Léon Blum när majoriteten av de franska socialisterna anslöt sig till Komintern och förvandlades till kommunister under kongressen i Tours 1920.

Mitterrand försökte med övertalningar och utstuderade påtryckningar smälta samman dessa grupper till en. Hans främsta anhängare var de såkallade ”ungturkarna” i konventet, en grupp av unga män med energi och progressiva ideal. Det främsta hindret var SFIO:s förstockade politiska apparat som ogärna ville förlora sin identitet och överlåta sin makt åt en större gruppering.

Den förenade vänsterns relativa framgång i presidentvalen i december 1965 uppmuntrade kommunistpartiet och federationen att söka sig ännu närmare varandra. Vid de allmänna valen i mars 1967 kom de överens om en taktisk allians som var rent pragmatisk och icke doktrinär. Den var begränsad till vad fransmännen kallar *désistement* – en mekanism som sätts i funktion mellan första och andra rondan av valen till den lagstiftande församlingen. Detta är med andra ord ett förfarande enligt vilket en kandidat drar sig tillbaka till förmån för en som mindre farlig ansedd motståndare som har större utsikter än han själv, för att på det sättet kunna besegra en oförsonlig fiende till dem båda.

Överenskommelsen mellan kommunistpartiet och federationen gick ut på att de skulle dra sig tillbaka till förmån för varandra för att kunna besegra gaullisterna. I detta fall lade kommunisterna och deras allierade vänsterfederationen beslag på 194 mandat och minskade den gaullistiska majoriteten som erövrade 200 mandat i stället för de tidigare 233 (eller 244 i stället för 268 om Valéry Giscard d'Estaings självständiga republikaner räknas till gaullisterna). Detta resultat var så gott att det tycktes finnas en inte obetydlig chans för att vänstern nästa gång skulle vinna en klar seger.

Detta föranledde de båda bundsförvanterna att gå längre än till det rent taktiska samarbetet och undersöka möjligheterna att göra upp ett gemensamt politiskt program. De förstod att väljarkåren nu ville veta huruvida de i tillräcklig mån hade kommit överens om de fundamentala principerna för en samregering. Efter utdragna debatter presenterades en gemensam plattform för allmänheten den 23 februari 1968, där man öppenjärtigt redovisade för både gemensamma synpunkter och frågor i vilka man ännu inte hade kommit överens. Det var inte ännu ett gemensamt regeringsprogram, men det var ett steg mot ett sådant.

* Denna allians förebådades av en överenskommelse mellan kommunisterna och SFIO av den 5 januari 1965 i kommunalvalen i departementet Seine.

Hur ärligt detta dokument än var, reflekterade det ändå inte det verkliga förhållandet mellan de två partierna, som ännu hade långt kvar till att överbrygga den djupt rotade ömsesidiga misstänksamheten. Det som framför allt försvårade ett verkligt samförstånd var att kommunisterna fruktade att Mitterrand skulle använda sig av deras röster för att bana sig väg till Elyséepalatset, bara för att sedan vända sig mot dem och förena sina krafter med centern när han väl hade kommit till makten.

Federationen å sin sida fruktade att om den gick med i en regering med kommunisterna, skulle den bli levande uppäten, enligt modellen av Tjeckoslovakien 1948. Det blev också en av de bärande, om än outtalade principerna i Mitterrands strategi att han inte ville reflektera på att gå med i en samlingsregering med kommunisterna om inte hans federation var tillräckligt stark för att spela den dominerande rollen. Han visste att han fortfarande hade en lång väg att gå. 1967 fick federationen 4,2 miljoner röster mot kommunisternas 5 miljoner (fastän dessa missgynnades av valsystelet och endast fick 73 mandat mot federationens 121 deputerade). Alla visste att kommunisterna var de starkare. Dessutom kontrollerade Waldeck Rochets centralkommitté också CGT, den mäktigaste fackorganisationen i Frankrike.

Från och med detta undvek alltså Mitterrand omsorgsfullt att ge kommunisterna några bindande garantier om deltagande i en regering som han skulle bilda efter en eventuell valseger med deras hjälp. Han befann sig alltså i en tvetydig position. Å ena sidan ville han ge allmänheten det intrycket att det fanns en opposition mot de Gaulle som det lönade sig att satsa på, å andra sidan vågade han inte oåterkalleligen binda sig vid kommunisterna, av fruktan för att federationen skulle visa sig för svag för att hålla kommunisterna i schack.

Detta var den inte helt tillfredsställande punkt som försöken till ett närmande mellan kommunister och socialister hade nått strax innan majkrisen bröt ut. Milstolparna till enandet var presidentvalet i december 1965, de allmänna valen i mars 1967 och den gemensamma plattformen i februari 1968. Men, som det skulle visa sig under krisen, det var ännu långt kvar till en verklig enhet.

Det franska kommunistpartiets allt överskuggande strävan under de tre senaste åren hade varit att ta sig ut från den politiska vildmark i vilken det hade försmäktat sedan 1947 och att nå en ställning som gjorde det acceptabelt som deltagare i en regering. Trots det massiva stöd partiet åtnjuter inom arbetarklassen, har det fullt klart för sig att det under inga omständigheter kan uppnå en regeringsduglig majoritet. Dess väg till makten inom ett parlamentariskt system måste därför gå över en allians med den icke-kommunistiska vänstern. Detta var orsaken till närmandena till Mitterrands vänsterfederation.

Det franska kommunistpartiet har varit utsatt för mycken illvilja och förtal. De Gaulle kan vinna ett val genom att skrämja upp väljarna med den kommunistiska revolutionens spöke, men sanningen är den att det kommunistiska partiet inte sedan andra världskriget har varit en revolutionär rörelse. Detta beror delvis på att det sedan grundandet 1920 har varit ett massparti, inte en avantgardistisk splittringsgrupp som andra kommunistiska partier i Europa. Vid kongressen i Tours 1920 beslöt fyra femtedelar av SFIO att ansluta sig till Komintern, medan endast en femtedel följde Léon Blum. Kommunistpartiet var sålunda den direkta arvtagaren till den franska socialismen från tiden före första världskriget, och hade en bred bas att bygga på. Det behövde inte skapa en ny organisation från grunden. Men eftersom det troget följde alla direktiv från Moskva, var det hur som helst ett genuint revolutionärt parti ännu under 1920-talet och början av 1930-talet, och det var endast en tillfällig taktik att det stödde Léon Blums folkfrontsregering 1936.

PCF som på nytt tvingades att gå under jorden efter den tysksovjetiska pakten i augusti 1939, gjorde emellertid en triumferande och patriotisk come-back i motståndsrörelsen när Sovjetunionen inträdde i kriget i juni 1941. Detta var dess största stund, dess militanta medlemmar

demonstrerade i handling sin offervilja och sin effektiva organisation. Belöningen inhöstades efter befrielsen med 26 procent av rösterna i de allmänna valen i oktober 1945 och fyra nyckelministerier i de Gaulles regering.

De blev emellertid slutgiltigt undanpetade från makten ett år och sju månader senare när Paul Ramadier vägrade att ta in dem i sin regering i maj 1947, och sedan dess har de inte fått smaka på maktens sötma. Under denna korta period för tjugoett år sedan var PCF en del av regeringssystemet, och det känner en stark längtan tillbaka till regeringstaburettorna. Detta är inte någon revolutionär instinkt. Dessutom är den stora kommunistiska väljarkåren, som ger partiet förtjänsten för de stora sociala reformerna 1936 och 1945-46, i själva verket övertygat reformistisk, inte revolutionär. Partiet har i själva verket formats efter modell av sina medlemmar, som är fast inlemmade i samhället, inte längre några svaga alienerade.

Sådant var alltså det franska kommunistiska partiet strax innan krisen i maj bröt ut. Det strävade till respektabilitet, det hade engagerat sig för en allians med vänsterfederationen såsom den enda möjliga vägen till den efterlängtdade makten, det stöddes av en industriarbetarklass vars övervägande majoritet ville ha konsumtionsvaror, inte revolution.

Det måste också tilläggas att partiets ledarskikt inte längre var i sin första ungdom, att ingen av ledarna besatt någon mera framträdande politisk förmåga, och att – sist men inte minst – Sovjetunionen, som partiet hade förblivit obrottsligt troget under hela sin existens, mycket bestämt hade uttalat sig för den fredliga koexistensen. Det sista Kreml önskade var en revolution i Frankrike som skulle beröva Sovjetunionen det betydande stöd den får av general de Gaulles utrikespolitik.

Denna korta utflykt i historien har ett enda syfte, nämligen att belysa vänsterns uppträdande under majkrisen. Vad man måste minnas är att både kommunisterna och socialisterna var bundna, både som enskilda partier och som allierade, vid klart och tydligt deklarerade politiska linjer, vilka vi har skisserat ovan. De som kritiserar vänsterns uppförande under krisen bortser ofta från denna bakgrund. Den ytterst besvärliga fråga som kommunistpartiet ställdes inför i maj 1968 var huruvida en så ny situation hade uppstått att den kunde rättfärdiga ett beslut att kullkasta och överge en politik som dikterades både av historien och av partiets egen svärföränderliga natur. Partiet grubblade på frågan i största hemlighet inom politbyrån, och slutsatsen blev att en sådan situation inte förelåg.

Hur reagerade det kommunistiska partiet för krisen? Låt oss till att börja med slå fast att det blev taget på sängen – liksom alla andra. Det kunde knappast undgå någon att både studenterna och arbetarna hade anledning till missnöje, men det fanns ingen i Frankrike som kunde förutspå explosionen i maj 1968. Ingen var förberedd på den. Men medan vissa, och framför allt regeringen, improviserade – grep till den ena nödfallsåtgärden efter den andra, kastade om sin politik vid minsta anledning, hängav sig åt panik – var det kommunistiska partiets reaktion åtminstone att hänsynslöst konsekvent hålla sig till den kurs som det hade följt före krisen. Politbyrån sammanträdde dagligen, och i varje nytt skede av det drama som utspelades, ställde den sig den fråga som vi framställde ovan: håller vår politik fortfarande? Och varje gång – med de viktiga undantag som vi i sinom tid skall behandla – stod kommunistledarna fast. ”Vi tappade inte huvudet”, sade Waldeck Rochet med en viss rätt när stormen hade bedarrat och han avlade rapport för centralkommittén den 8 juli 1968. En del av partiets själksval under krisen berodde på att det måste kämpa på två fronter, inte bara mot den gaullistiska regimen, utan också mot politiska fribytare – trotskister, maoister, guevarister och anarkister – på sin vänstra flank. Alltsedan tvisten mellan Kina och Sovjetunionen hade brutit ut, hade det franska kommunistpartiet, liksom andra sovjetorienterade kommunistpartier runt om i världen energiskt bekämpat (och uteslutit) prokinesiska element. Vad som emellertid var speciellt med den franska situationen, som vi försökte påvisa i kapitel två, var

att en hel generation av radikalt orienterade unga människor hade undandragit sig partiets kontroll och vänt sig mot det, varvid de inte bara visade maoistiska, utan framför allt trotskistiska tendenser.

Vad ungdomsorganisationerna beträffade, återspeglades denna förändring i den ortodoxt kommunistiska UEC:s (*Union des étudiants communistes*) förvittrande och en motsvarande tillväxt för den trotskistiska JCR och den pro-kinesiska UJC(M-L). Detta var en kamp som kommunisterna hade måst föra sedan 1966. Det var därför ingen tillfällighet att det kommunistiska partiet från det ögonblick Cohn-Bendit höjde sitt rufsiga röda huvud i Nanterre, försökte hugga av det.

Den mest slående demonstrationen av denna fiendlighet kom den 3 maj då Georges Marchais, den andre mannen inom det franska kommunistpartiet, gick till ett våldsamt angrepp mot ”den tyske anarkisten Cohn-Bendit” i *L’Humanité*: ”Sådana falska revolutionärer måste energiskt demaskeras”, förklarade han, ”därför att de objektivt sett tjänar den gaullistiska maktens och de stora kapitalistiska monopolens intressen.”

I detta tidiga stadium av krisen misstolkade det kommunistiska partiet oroligheterna i Nanterre som ett av kineserna inspirerat försök att sabotera de samtal om fred i Vietnam som snart skulle inledas i Paris. Partiets avsky för UJC(M-L) stod då på sin höjdpunkt. En vecka tidigare hade en kommunistisk deputerad, Pierre Jaquin, blivit utkörd från en föreläsningssal i Nanterre av ett prokinesiskt commando.

När krisen utvecklades försökte partiet sig på en balansgång mellan stödet åt studenterna och fördömandet av polisens undertryckande åtgärder samt en fiendlig inställning till deras extremistiska ledare. Den 9 maj blev kommunistpartiets tame intellektuelle galjonsfigur, poeten Louis Aragon, utbuad vid ett friluftsmöte på Boulevard S:t Michel. Med sin eminenta förmåga att såra uppmanade Cohn-Bendit poeten att för de tusentals församlade deltagarna förklara varför *L’Humanité* angrep 22 mars-rörelsen, och varför ”ni, om ni är på studenternas sida, inte sluter upp med dem på gatan”.

”Barrikadernas natt” tvingade emellertid den kommunistledda CGT, som hade slutit en tillfällig allians med studenterna, att stöda generalstrejken och den massiva demonstrationen den 13 maj – det tillfälle då Cohn-Bendit kom med sitt numera berömda ironiska uttalande om ”det stalinistiska paket” i processionens kö, hans uttryck för det kommunistiska partiets ledare.

Dittills hade de ömsesidiga otidigheterna som utbyttes mellan det kommunistiska partiet och de vänsterextremistiska *groupuscules* inte varit något mer än rutinmässiga skärmytslingar, en direkt fortsättning på den sedan två år utan avbrott pågående maktkampen. Men när den stora strejkrörelsen inleddes den 14 maj blev plötsligt de extremistiska studenternas hot mot partiet allvarligare. Ledande kommunister, som till exempel Roland Leroy, som ursprungligen hade motsatt sig Georges Marchais bryska behandling av Cohn-Bendit och hans vänner, slöt nu upp på den hårda linjen. Det var med andra ord krig på liv och död mot de ”vänsterextremistiska äventyrarna”. Partiet fruktade att extremisterna skulle egga hetsporrar bland de unga arbetarna i fabrikena att leda strejken över den farliga gränsen mellan fredlig ”ockupation” och någon form av verklig ”arbetarmakt”. Genom att förlänga strejken kunde de också sabotera redan nådda överenskommelser med arbetsgivarna.

Dessa farhågor bekymrade de kommunistiska ledarna framför allt för att strejken hade börjat spontant och hotade att glida dem ur händerna. De visste att varje framgång för de unga revolutionärerna skulle skänka hela arbetarrörelsen en revolutionär prägel som de betraktade som ödesdiger för arbetarklassens intressen. Härav kom sig den ”järnridå” bakom vilken CGT skyddade de strejkande fabrikena, och dess stränga instruktioner att studenterna inte skulle

släppas in i dem. Det var först den 18 maj som CGT tyckte sig något så när säkert kunna kontrollera strejkrörelsen, och som CGT-ledaren Georges Séguy med en anstrykning av självbelåtenhet kunde beskriva sin organisation som *la grande force tranquille* – ”den stora lugna kraften”.

Den tvist – som fortfarande rasar – mellan det kommunistiska partiet och de extremistiska *groupuscules* kan sammanfattas i frågan: existerade det, eller existerade det inte en revolutionär situation i Frankrike i maj 1968? Studentledarna som var berusade av övertygelsen att Trotskijs teorier nu skulle förverkligas inför deras ögon, var övertygade om att de hade revolutionen inom räckhåll. Kommunisterna var lika övertygade om att detta var ett svårt och farligt misstag. Det här var ingen akademisk tvistefråga. Mycket stod på spel, kanske till och med otaliga arbetares liv och hela den franska arbetarrörelsens, för att inte tala om kommunistpartiets framtid. Det är svårt att tro att partiet inte skulle ha haft rätt när det vägrade att låta sig dras med i en resning. Det här var inte Frankrike 1789 eller Ryssland 1917 eller ens Tyskland efter nederlaget 1918. Den stora massan av franska arbetare ville ha mer av det borgerliga välståndet, inte en ny samhällsordning, landet som helhet var välmående, armén var väl rustad och lojal mot regimen, de härskande klasserna var inte beredda att kapitulera.

Det var med andra ord inte så lätt att gripa makten. Att sträcka sig efter den – med illegala medel – var att ta risken av ett blodigt inbördeskrig, för vilket arbetarna inte visade någon entusiasm, och dessutom var oförberedda. Detta var det kommunistiska partiets analys. Den har från deras fiender till vänster inbringat dem anklagelsen för att vara bastioner för det gaullistiska ”establishment” – ja, till och med för att spela under täcket med detta.

Det var just för att så mycket stod på spel som partiet avskydde ”vänsterextremisterna” – som av Waldeck Rochet i hans rapport av den 8 juli beskrevs som ”den mest trängande faran”. Det var av samma orsak som CGT, som bestämt motsatte sig användandet av strejken som ett revolutionärt vapen, inte hade någonting till övers för CFDT:s krav på arbetarmakt. Det var också av samma anledning som partiet hänsynslöst kritiserade den vänstersocialistiska splittringsgruppen, *Parti Socialiste Unifié* (PSU) som hade öppnat sin famn för de revolutionära studenterna. Och till slut var detta en del av förklaringen till varför kommunisterna inte var särskilt angelägna om att samarbeta med Mendès-France då han, som vi skall se, föreslogs som ledare för den samlade vänstern under sista veckan i maj. Hade han inte understött de revolutionära studenterna?

Till det kommunistiska partiets svåra dilemma bidrog ytterligare att det inte bara jäktades av fribytarna på vänsterflygeln. Det kunde inte heller komma överens med sin självvalda partner till höger, François Mitterrands vänsterfederation. När krisen gick mot sin upplösning, uppmanade kommunistpartiet dagligen, och i allt mera bevekande ordalag, federationen att komma överens med dem om ett gemensamt regeringsprogram. Nästan varje nummer av *L'Humanité* innehöll en sådan vädjan. Men Mitterrand ville inte binda sig. Hans federation var för svag för att han skulle riskera att presentera sig för allmänheten bunden till händer och fötter av ett kontrakt med kommunisterna. Krisen hade uppenbarat de båda organisationernas relativa styrka. Kommunisterna kunde genom sina fackföreningar utkräva lösepenningar av landet, medan Mitterrand inte hade några trupper. Några av Mitterrands ”ungturkar” skyndade under striderna den 23 maj till Quartier Latin under ropet: ”Här kommer ert skuggkabinett!” bara för att köras bort med hånfulla tillmälen.

Men Mitterrand kunde inte bortse från den nya och starka extremistiska vänstern bland studenterna, i basen av arbetarrörelsen, i de hundratals aktionskommittéer som växte upp i Paris – och som bildades oberoende av, till och med mot kommunistpartiet. Mendès-France sneglade i den riktningen. Borde inte han också göra det? När krisen hade nått sin höjdpunkt

blev följaktligen den länge planerade unionen mellan kommunisterna och federationen inte av, och inget trovärdigt alternativ till gaullismen såg dagens ljus. Men nu går vi nästa kapitel i förväg.

Kommunistpartiets linje var klar. Det hade beslutsamt vänt revolutionen ryggen. I tjugio år hade det drömt om att frigöra sig från det getto som var reserverat för politiska parias. Vad arbetarnas krav beträffade, ville det inte gå längre än att stöda ekonomiska förbättringar. På den politiska fronten var dess mål att störta den gaullistiska regimen i förbund med den icke-kommunistiska vänstern – men *endast* ”inom ramen för den republikanska legaliteten”. Att framhärda i denna försiktiga, moderata, omsorgsfullt genomtänkta politik under majkrisen innebar svåra påfrestningar för partiet. Det var som att försöka sälja möjligt bröd när andra har kakor att bjuda. Det blev utsatt för smädelser, det inträffade några uppseendeväckande avhopp, som till exempel André Barjonet, chefen för CGT:s ekonomiska och sociala studiecentrum, som anklagade partiet för att ha förrått revolutionen 1968, varpå han hoppade av och anslöt sig till PSU.

Partiet såg sig också tvunget att utesluta några revolutionära hetsporrar, som Jean-Pierre Vigier, en beundrare av Cuba och ledare för *Comité Vietnam National*. I varje cell och i varje fabrik frågade sig männen i ledet om partiet inte nu missade en enastående chans. Men Waldeck Rochet, Georges Séguéy och deras anhängare stod inte att rubba. Det var, förklarade generalsekreteraren senare ”vårt partis och dess ledares största prestation”.

Ytterligare en omständighet måste belysas om man vill förstå vänsterns inställning under krisen. Det kommunistiska partiet och vänsterfederationen, dess motvilliga bundsförvant, och Mendès France som hoppade in i den politiska striden i dess avslutande skede, var alla mot resning och blodig revolution. I ett decennium hade de angripit de Gaulles regim med den motiveringen att den hade uppkommit genom en statskupp. De var inte beredda att ty sig till liknande metoder. Men det finns en skillnad mellan att störta en regim genom en revolution och att helt enkelt tvinga den att ge upp när den redan visar alla tecken på inre upplösning. Vänstern gjorde sig inte skyldig till det förra, men den försökte sig utan tvivel på det senare. Detta var den smala basen för de Gaulles skickliga men synnerligen orättvisa beskyllning att republiken hotades av en kommunistisk konspiration. Denna beskyllning vann valet åt de Gaulle i juni 1968, men den berövade honom slutgiltigt alla pretentioner på att tala i hela Frankrikes namn. Nästa kapitel berättar om hur detta drama utspelades i praktiken.

14. Den farliga veckan

Det var mycket nära att president Charles de Gaulle, Frankrikes härskare sedan tio år och en förgrundsgestalt i dess historia sedan 1940, hade blivit störtad fredagen den 29 maj 1968. En handfull av bråkiga studenter i ett förstadsannex till universitetet i Paris utlöste en revoltrörelse som omfattade hela nationen och inom en månad blottade sårbarheten hos en regim som hade betraktats som den starkaste och stabilaste i Europa. Under några dagar i slutet av maj stod Frankrike på randen av det okända.

När krisen väl var överstånden och landet återhämtade sig, återigen tillfreds med den gamla ordningen, var det många som förnekade att marken någonsin hade skälvt under deras fötter. Några hävdade att de Gaulle endast hade låtsat när han flydde från Paris den 29 maj, att detta var ett dramatiskt och mästerligt drag som var avsett att invägga motståndarna i ett överdrivet självförtroende och förbereda hans triumferande återkomst. Till och med kommunistpartiet, en av de främsta medtävlande om successionen, har senare med häpnadsväckande dialektik hävdat att makten aldrig ett ögonblick hade varit vakant, och att det var fullkomligt absurt att påstå att partiet skulle ha strävat efter den. Så döljs den historiska sanningen bakom myter.

Sanningen är den att statens hotande sammanbrott under en period av knappt fyra dygn, från den 27 till den 30 maj, blottade ett betydande vakuum i dess centrum. Man anade redan utsikterna till en ny, helt annorlunda politisk ordning, en omdaning av hela samhället. Denna fundamentala osäkerhet om den närmaste framtiden gav upphov till samma slags fruktan som soldater känner på slagfältet. Den förmådde husmödrarna att proppa sina skafferier fulla och jordbrukarna långt ute på landsbygden att stänga fönsterluckorna och olja sina bössor.

Liksom sista akten i en historisk komedi förde dessa fyra dagar in alla skådespelarna på den överfulla scenen, deras historier rullades upp, man fick äntligen en uppfattning om deras liv och deras politik. Pierre Mendès-France förflyttade sig från kulisserna till strålkastarljuset där han genomlevde de sista timmarna av en tragiskt förfuskad politisk karriär i väntan på att bli kallad till ett ämbete som han i lika hög grad hade gjort sig förtjänt av som de Gaulle, en kallelse som aldrig kom. Armégeneraler som Massu, som hade levat i glömska sedan kriget i Algeriet, uppenbarade sig plötsligt som viktiga faktorer bakom scenen. Daniel Cohn-Bendit, clown och demonisk ledare, som hade utvisats från det Frankrike han hade vänt upp och ner på, återvände en natt till Sorbonne för att håna och utmana den äldre generationens vacklande värld.

François Mitterrand, en passionerad, lätt sårbar hjälte som förbannades av gudarna, talade för socialdemokratin, en förlorad sak på en arena som dominerades av högerens och vänsterns starkare bataljoner. Georges Pompidou, en hjälte som var mera favoriserad av ödet, var som en man som ser sin förmögenhet smälta bort på börsen, endast för att räddas från den slutgiltiga ruinen av nyheten att en farbror har testamenterat honom en miljon.

General de Gaulle själv, plågad av den hotande ohyggliga skammen att störtas av gatans parlament, skyttade redan avgrunden. Han måste kämpa för sitt säte i Elyséepalatset och för ett lyckligt slut på sina memoarer. De olika medagerandes anseende svälde upp och sjönk ihop igen som uppblåsbara gummileksaker under denna sista vecka i maj.

Som bakgrund till huvudrollsinnehavarnas rörelse iscensattes massscener av kinesiska dimensioner som utspelades utomhus på de väldiga öppna ytor som baron Haussmann hade skänkt Paris. Dessa folkliga demonstrationer interpunkterade veckan och markerade med bländande symbolik de rivaliserande krafternas tillväxt och tillbakagång. Det var ett politiskt skeende i cinemascopet med ljudet uppskruvat till det högsta möjliga.

Det här var ingen revolution i ett vattenglas, som fransmännen säger, inget trångsynt trolleri med den parlamentariska aritmetiken, som på fjärde republikens tid. Det var en kataklysm som så när hade störtat femte republiken och lotsat in den sjätte. Det var en *dénouement*, inte bara av en orolig månad, utan av en hel epoks franska politik, en slutgiltig och negativ kommentar till ett decennium av gaullistiskt styre.

Måndagen den 27 maj 1968 inledde en av de svåraste veckorna under de Gaulles karriär. Han var så modfälld att han, som han själv har medgett, två dagar senare var frestad att dra sig tillbaka. Han jämförde detta ögonblick av hopplöshet och förtvivlan med andra vågdalar i sitt liv.* Den första var i september 1940, endast tre månader efter hans eldande tal till det ockuperade Frankrike den 18 juni, då en förenad brittisk och fri fransk flottstyrka misslyckades med att erövra Dakar av Vichyregeringen, och då de Gaulle för första gången i sitt liv såg fransmän öppna eld mot fransmän. Den andra, i mars 1942, inträffade efter en komplott mot honom inom de fria fransmännen led, som han ansåg inspirerad av britterna. Den tredje kom i januari 1946 då han, utled på de franska politiska partiernas upproriskhet, avgick från sitt ämbete och drog sig tillbaka till Colombey-les-deux-Églises. En fjärde och femte följde 1954 då han tog avstånd från *Rassemblement du peuple français*, som han själv

* I en telefonsintervju med Michel Droit den 7 juni.

hade grundat 1947 men som hade varit ett fiasko, samt slutligen i december 1965 då François Mitterrand berövade honom majoriteten i första rondan av presidentvalet.

Maj 1968 var sjätte gången som de Gaulle, en offentlig gestalt ända in i mörket, kände hur popularitetens livgivande blod rann ur hans ådror. Den måndagen låg varje aspekt av hans regerings politik i ruiner. Den folkomröstning som han hade föreslagit föregående fredag, den 24 maj, hade stött på en rasande oppositionsstorm, den hade gett upphov till våldsdåd på gatorna och förmått *Conseil d'État* att stämpla förslaget som stridande mot konstitutionen. Och vad som var ännu mera förödmjukande, hans tal hade avfärdats som en gammal mans munväder. Det stod klart för alla politiker att hela tanken på en folkomröstning endast kunde föra in i en återvändsgränd.

De Gaulle hade alltså misslyckats med att stämma revolutionen i bäcken. Men det gick inte mycket bättre för hans premiärminister Georges Pompidou. Hans tålmodiga, ståndaktiga politik att blidka studenterna och förhandla med fackföreningarna hade också brutit samman i den allmänna villervallan. Studenterna som i allt högre grad stod under sina extremistiska ledares inflytande visade öppet sina upproriska tendenser och ropade på störtandet av en regering med vilken de vägrade att förhandla. Det hjälpte inte ens att Pompidou som letade efter en syndabock accepterade undervisningsministern Alain Peyrefittes avskedsansökan och själv övertog hans ministerium. Men det svåraste slaget mot Pompidou var de strejkandes brutala avvisande av Grenelleöverenskommelsen som premiärministern med sådan möda hade utarbetat tillsammans med fackföreningarna och arbetsgivarna.

I gryningen den 27 maj uppenbarade sig Pompidou från konferensrummet, uttröttad men triumferande, och han läste sedan själv upp villkoren i överenskommelsen för nationen. Fackföreningsledarna – Georges Séguéy från CGT, Eugène Descamps från CFDT och André Bergeron från *Force ouvrière* – log med ”tummarna upp” när de gav sig iväg för att förmedla nyheten till sina medlemmar. Men en bit in på förmiddagen hade deras leenden vissnat. Förbittrade underavdelningsfunktionärer telefonerade in sina högljudda protester från alla hörn av landet. Det otroliga hade inträffat, männen i ledet avvisade överenskommelsen och desavuerade sina ledare, lämnande dem i den synnerligen prekära ställningen att de kunde misstänkas för att spela under täcket med arbetsgivarna och regeringen.

Och vad som var ännu mera oroande, de allt mera stridslystna strejkande talade inte längre bara om ekonomiska förmåner, de började redan höja ropet om en ”regering för folket”. Det föreföll skrämmande klart att den revolutionens gnista som de extremistiska studenterna hade tänt nu hade funnit fnöske i fabriks salarna. Plötsligt tycktes revolutionen hota överallt, den revolution som man antingen fruktade eller hoppades på. För första gången fattade både laglydiga medborgare, sluga politiker och studenterna själva att den rörelse som hade börjat som en utopisk dröm nu hade gjort en verklig inbrytning i det politiska spektret.

Vissa kommentatorer har antytt att CGT:s generalsekreterare Georges Séguéy och den gamle fackföreningsordföranden Benoit Franchon visste att Grenelleöverenskommelsen var dömd redan när de lämnade konferenssalen. Detta motiverar de med att fackföreningsmännen ville att de djupa leden skulle förkasta den för att sedan kunna trappa upp krisen och störta regeringen. Bevisen är inte övertygande. De innefattar rapporter om att Georges Séguéy var en förvånansvärt eftergiven förhandlare som gav efter för Pompidou till och med lättare än Descamps. Ett annat bevis är att Séguéy ständigt satt i telefonen under förhandlingarna, och att han sålunda måste ha varit väl informerad om stämningarna bland fackföreningsmedlemmarna ute i landet. CGT är en monolit, ett spindelnät av celler under sträng kontroll. Inga avvikande röster tolereras. Alla som avviker från organisationens linje, hur obetydligt det än är, kan inte hoppas på att få något arbete inom denna, hur obetydligt det än är – inte ens att samla in avfall på fabriksgolven. I betraktande av denna struktur är det svårt att tro att Séguéy

kunde ha misstagit sig på de stämningar som rådde inom organisationen. Men det finns ytterligare ett fragmentariskt bevis. Séguy och Franchon skulle ha kommit överens om att fara ut till Renaultfabriken i Boulogne-Billancourt där 25 000 arbetare väntade på dem i den stora fabrikshallen, redan innan de visste den slutliga utformningen av Grenelleprotokollet.

Skulle det alltså ha varit så att fackföreningsledarna endast simulerade som ett preludium till resningen och revolutionen? De allra flesta bevisen tyder på att denna tolkning är felaktig. CGT-ledarna och deras kolleger i det kommunistiska partiets politbyrå var lika angelägna som regeringen om att få slut på strejken och skydda arbetarna mot de extremistiska idéernas virus. De hade gjort allt som stod i mänsklig makt för att hålla strejken inom ramen för rent ekonomiska krav. Revolutionen stod inte på kommunistpartiets program, och den hade försvunnit därifrån redan i början av 1950-talet, om inte tidigare. Detta var det arv som Georges Séguy och kommunistpartiets generalsekreterare Waldeck Rochet fick efter Maurice Thorez. Den grundläggande men outtalade förutsättningen för Thorez tänkande var att en kommunistisk revolution var omöjlig i Frankrike så länge levnadsstandarden i Sovjetunionen var lägre än i Västeuropa. Så snart Sovjetunionen hade hunnit i kapp, skulle Europa helt naturligt börja glida mot någon form av reformistisk kommunism. I väntan på detta var partiets roll att bevara kontrollen över den franska arbetarklassen och förhindra att det själv blev överflyglat från vänster.

Som vi framhöll i tolfte kapitlet var Grenelleöverenskommelsen i den form som den godkändes av förhandlarna den weekenden en milstolpe i den franska sociala lagstiftningens historia, och i samma klass som Matignonöverenskommelserna 1936 och de sociala reformer som följde efter befrielsen 1945-46. Séguy och Franchon måste varit övertygade om att de med framgång hade lett sina organisationer genom den bräsch som studenterna hade öppnat, och att de hade tillförsäkrat arbetarklassen väldiga förmåner. Samtidigt hoppades de att de hade täppt till munnen på de otåliga unga arbetare som med aktiv uppmuntran från trotskisternas sida hade rest sig i öppen opposition mot fackföreningsledningen.

Men den morgonen mottogs Séguys tal i Renaultfabriken med buanden och visslingar. Från och med den första busvisslingen var han stadd på reträtt. Trots alla de informationer som hade strömmat in till honom i konferenssalen hade han undervärderat en aktiv minoritets förmåga att ge strejken ett politiskt innehåll. Han stod nu inför en situation som kunde jämföras med, men var oändligt mycket farligare än läget den 14 och 15 maj då den inofficiella ”strejka och ockupera”-rörelsen drogs i gång. Då var han tvungen att axla ledarskapet för denna rörelse för att kunna hålla den under kontroll. Nu måste han skriva under de strejkandes krav på en folkregering. Men det måste sägas och upprepas att CGT, liksom dess överordnade organisation, det kommunistiska partiet, aldrig på allvar funderade på en resning. För män som hade varit kommunister i hela sitt liv, som Séguy och Waldeck Rochet, och som var fostrade i Thorez tradition, var resningen en djävulens frestelse som endast kunde misskreditera arbetarrörelsen och leda till de strängaste motåtgärder. Detta var bakgrunden till Séguys kritik, om möjligt ännu mera avvisande än Rochets, mot ”vänster-extremister, anarkister, trotskister, pro-kineser och andra bråkmakare som vi absolut är tvungna att besegra”.*

Kommunistpartiet och CGT anklagades av president de Gaulle och hans ministrar för revolutionära ambitioner. Som vi har sett, var det med orätt. Men deras inställning präglades av en tvetydighet som gjorde dem känsliga för sådana anklagelser. De ville att de Gaulle skulle falla, de godkände slagordet om en ”regering av folket”, men de ville inte utsätta sig för den förhatliga misstanken att de avsåg att ty sig till våld och olaglighet. De ville komma in i sitt rike genom paraddörren med alla hedersbetygelser hellre än att bryta sig in. Sådana

* Georges Séguy i sin rapport till kommunistpartiets nationella konfederala kommitté den 13 juni 1968.

legitimistiska och högst respektabla ambitioner är svåra att tillfredsställa i en tid av kris. Om man medger att man eftersträvar makten utsätter man sig automatiskt för anklagelsen att intrigera för att gripa den.

Detta var alltså den synnerligen oroande situation som den franska regeringen stod inför när den samlades under president de Gaulles ordförandeskap på måndagseftermiddagen den 27 maj. Förslaget om en folkomröstning hade endast gett upphov till förakt och fientlighet, Grenelleöverenskommelsen hade avvisats av arbetarna, strejken hade blivit politisk, som det åtminstone såg ut, med CGT:s stöd. Paris – ja, i själva verket hela landet – levde i en atmosfär av våld, osäkerhet och fruktan. Det måste ha varit ett av de mest pinsamma kabinettsmötena under de Gaulles hänsynslöst välordnade regim.

Med magnifik brist på logik gick ministrarna igenom och godkände texten till förordningen om den föreslagna folkomröstningen samt Grenelleprotokollet, båda lika dödfödda dokument. Den alltid lika rådige Pompidou som trodde att dagen ännu kunde räddas om strejkens kraft bröts, uppmanade offentligen fackföreningsledarna att låta sina medlemmar genom en hemlig omröstning avgöra om de ville återgå till arbetet eller inte. Senare, när strejken redan höll på att bryta samman, skulle dessa hemliga omröstningar visa sig vara ett effektivt vapen när det gällde att isolera extremisterna. Men i dag, när krisen just hade nått sin rasande höjdpunkt, var de till föga eller ingen nytta.

Kampen i huvudstaden bildade en triangel. Först hade man regeringen med dess trupper, polis och förvaltningsapparat, hela den statliga maktens grannlåt som emellertid var berövad sin kraft av den rådande krisen. För det andra hade man den officiella oppositionen som representerades av kommunisterna (och CGT, deras fackföreningsflygel), socialisterna under François Mitterrand och en ensam men inflytelserik gestalt, vars stjärna tycktes vara i stigande – Pierre Mendès-France. Till slut var det den blandade kompotten av revolutionärer, och det är dem som vi skall granska närmare, ty måndagen var deras dag.

Trotsande regeringens förbud mot demonstrationer utlyste UNEF-ledaren Jacques Sauvageot ett massmöte den kvällen på Charlétystadion i södra delen av Paris. Mot alla förväntningar samlades där en väldig folkmassa, minst 35 000 personer. Detta bevis på massornas stöd för de unga extremisterna var av stor politisk betydelse. Det var ett tecken på att de revolutionära studenterna återigen hade gjort sin entré på den nationella politiska scenen efter en nedgångsperiod under vilken initiativet tycktes ha övergått i den äldre generationens händer. Vad man aldrig hade tagit med i beräkningen var att studentledarna till detta möte skulle lyckas locka tusentals unga arbetare som var missnöjda med fackföreningsledningarnas försiktiga, oföretagsamma politik.

”*Séguy démission!*” ropade de, ”*Séguy, avgå!*” Äktenskapet mellan arbetarna och studenterna som de revolutionära studenterna hela tiden hade längtat efter tycktes nu vara på väg att förverkligas. Detta var den nya vänsterns apoteos. Från politisk synpunkt sett var detta studentrörelsens höjdpunkt, det ögonblick då alla de olika revolutionära strängarna tycktes mest intimt sammanflätade. Men ändå kännetecknades ledarna av en rent rörande naivitet och obeslutsamhet. De hade burits till denna punkt av rörelsens inneboende élan, men de visste inte vad de skulle ta sig till med den kraft de hade skapat. ”Vi söker en strategi, en politisk linje; alla uppmanas att tala fritt och ge uttryck för sin åsikt”, sade Jacques Sauvageot.

Mötet på Charlétystadion gav revolutionärerna nytt mod men deras förhoppningar grundade sig på en illusion, och deras analys av situationen var förvirrad. De ropade i högan sky på de Gaulles avgång, men ändå var det inte han som var deras främsta anfallsmål utan det franska kommunistpartiet i vars led de var fostrade och som de nu reste sig mot. De trodde att de handlade på det nationella planet men ändå var de oåterkalleligen sekteristiska, fångna i den franska politiska vänsterflygelns småskurna doktrinära trätor. Sina giftigaste pilar riktade de

mot CGT som de förlöjligade som den gaullistiska statens ”nya bundsförvant”. Sina kraftigaste applåder reserverade de på Charléty för André Barjonet som hade avgått från CGT där han hade fungerat som en av de främsta ekonomiska rådgivarna, samt anklagat dess ledare för att vägra att inse att Frankrike befann sig i en revolutionär situation. Det stämmer inte, ”revolutionen i dag är möjlig”, dundrade han åt sina unga åhörare. Han var deras främsta tillgång.

En som också fanns på podiet var Jean-Pierre Vigier, som samma weekend hade uteslutits från kommunistpartiet för ”partifientliga åsikter”. Den framstående fysikern Vigier är ett politiskt brushuvud, mera känd för sitt mod än för sin omdömesförmåga. Han blev vänsterextremistisk publicist, fungerade som Russelltribunalens generalsekreterare och som funktionär i *Comité Vietnam national*.

En annan revolutionär personlighet som var närvarande var Alain Geismar, som samma dag hade avgått från lärarnas fackförening, SNESup, för att på heltid ägna sig åt politiken. Liksom Vigier är han en fysiker som har fallit för den extremistiska politikens locktoner.

Över folkhopen fladdrade CFDT:s, den tidigare katolska fackföreningsrörelsens baner. I motsats till CGT hade denna organisation flirtat öppet med revolutionärerna. I deras drömmar om *double pouvoir* såg den en nära släkting till sina egna krav på större inflytande över företagen för arbetarna.

Ett enda erkänt politiskt parti gav sitt stöd åt denna anti- och utomparlamentariska sammankomst, nämligen *Parti socialiste unifié* (PSU), en liten vänstersocialistisk splittringsgrupp som kilade in sig mellan vänsterfederationen och kommunistpartiet och inte var populärt hos någondera. PSU, som leds av Michel Rocard och Marc Heurgon, är resultatet av en fusion som genomfördes 1961 mellan medlemmar av den katolska vänstern och andra marxister som hade brutit sig ut från kommunistpartiet eller SFIO. Partiet utmärker sig främst genom att sätta sig på tvären mot allt och alla.

Både Jacques Sauvageot och Alain Geismar hade varit medlemmar av PSU, vilket gav detta lilla parti anledning att tro att det kanske kunde överta studenternas proteströrelse och exploatera den för sin sak – en opportunistisk inställning som bittert beklagades av några av de unga revolutionärerna som ansåg att alla etablerade politiska partier, också PSU, endast var värda förakt.

Fastän den revolutionära rörelsen var så ny som den var – i själva verket endast tre veckor gammal – var den redan på sätt och vis en anakronism. Den politiska kampen den veckan utkämpades mellan de Gaulle och den äldre generationens vänster. Ungdomen som hade utlöst krisen misstog sig i sin tro att den fortfarande spelade den centrala rollen. Dessutom var de ungdomliga skarorna långt ifrån enade, även om alla var revolutionärer. Den trotskistiska JCR (vars *service d'ordre* ledde in de väldiga massorna på stadion – ett entusiasmerande ögonblick för en *groupuscule*) hade föga till övers för Geismar eller PSU. Anarkisterna som rusade in på stadion, bärande sina flickvänner på axlarna och med fladdrande svarta fanor, sympatiserade inte med någon. I själva verket skulle mötet på Charlétystadion knappast ha blivit något annat än ett imponerande exempel på verklighetsfrämmande extremistisk politik, om inte en man, nämligen Pierre Mendes-France, hade funits med på podiet.

Han var vänsterns ”Försynens man”, den franska socialdemokratins samvete. Nominellt en medlem av PSU ville han emellertid inte identifiera sig med något parti, men han höll sig beredd för det fall att nationen skulle kalla på honom. Han var den ende av den etablerade vänsterns ledare som snabbt insåg studentrevoltens betydelse och försökte leda in den i konstruktiva kanaler från dess getto av bitterhet och nihilism. Genom sin närvaro i Charléty ville han ge uttryck för sin sympati med revolten, men med karaktäristisk ambivalens vägrade

han att tala. Utan tvivel hade han infunnit sig för att han trodde att det kunde vara honom till politisk nytta, men han kunde knappast ha något intresse av att bli alltför nära associerad med de bloddrypande hotelser som slungades ut från talarstolen.

Inte desto mindre tolkades hans uppträdande vid detta revolutionära möte av den allmänna opinionen i Frankrike som inledningen till en politisk kampanj. En obunden medarbetare i *Le Monde*, Alfred Fabre-Luce, avslutade en artikel i vilken han höjde denne statsman till skyarna med utropet: ”*Mendès à l’Elysée!*”^{*} Man trodde nu allmänt att Mendès-France rekryterade en armé och att han anmälde sig som medtävlare om makten. Det var en sensationell entré på scenen som inte kunde ignoreras av de andra förgrundsfigurerna i ”den äldre generationens vänster”, åtminstone inte av Mitterrand och kommunisterna. Framför allt skulle Mendès-Frances återinträde på den politiska arenan efter sin långa vintersömn visa sig vara av avgörande betydelse för Mitterrand, och kanske snarare en förbannelse än en välsignelse.

Som vi såg i trettonde kapitlet var Mitterrands vänsterfederation helt oförberedd på att krisen skulle bryta ut. Dess inre sammanhållning var tvivelaktig och i sitt förhållande till kommunisterna spelade den en svagare partners roll. Mitterrand hade bundit sin federation med ett äktenskapslöfte vid kommunistpartiet, men med det förbehållet att äktenskapet inte skulle fullbordas förrän federationen åtminstone var så stark att den kunde stå på egna ben. Detta var än så länge långt ifrån fallet, men nu var tiden inne att handla. Mitterrand såg sig omkring för att finna en utväg ur den kvävande kommunistiska omfamningen, och fick syn på Mendès-France. De två männen hade i tio år varit beslutsamma motståndare till den gaullistiska regimen. Men de var inte eniga i alla frågor. Mendès-France, den äldre statsmannen, kunde knappast spela andra fiolen under Mitterrand som hade varit hans inrikesminister 1954-55. Deras inbördes förhållande präglades därför av en viss tafatthet som hade att göra med Mitterrands krav på presidentposten, ehuru detta inte var det svåraste hindret för deras samarbete.

Ett svårare problem var den omständigheten att ju närmare Mitterrand anslöt sig till Mendès-France, desto missnöjdare blev kommunisterna. Kommunistpartiet misstrodde Mendès-France för hans antikommunistiska förflutna, han var medlem av PSU som de avskydde, och han hade närmat sig de unga revolutionärerna mot vilka de hade utslungat sitt anatema, han hade uppträtt på Charlétystadion, och till slut poserade han som en ”försynens man” som hade kommit för att ersätta en annan ”försynens man”, de Gaulle. För kommunisterna var en Mendès-France i stället för de Gaulle inte stort bättre än en de Gaulle i stället för Pétain, hans uppfattning om regeringen skilde sig diametralt från den ”de förenade demokratiska krafternas folkregering” som de strävade efter.

När kommunisterna märkte att Mitterrand höll på att glida ur deras grepp, bad de honom infinna sig till ett möte redan på måndagen för att diskutera förutsättningarna för ett gemensamt regeringsprogram. Men trots Waldeck Rochets enträgna vädjan svarade Mitterrand undvikande. Han ville inte sammanträffa med Rochet och hans politbyrå förrän dagen därpå, tisdagen den 28 maj, sedan han hållit en presskonferens på tisdagsförmiddagen.

Detta var den intrasslade bakgrunden till Mitterrands strävan till makten. Femhundra journalister trängdes på Hôtel Continental för att höra honom förkunna att regimen var död och att han själv kandiderade för presidentposten. Det var en skicklig förpackning: föraktfulla invektiv för den vacklande gaullismen (de Gaulle själv avfärdades som ”mannen om vilken jag inte skall säga något i dag, utom att han inte längre kan göra historia”); en detaljerad plan för successionen, samt ett lämpligt mått av idealism – Frankrike skulle under en ny allians

* *Le Monde* den 29 maj 1968.

mellan socialism och frihet stå till tjänst med svaret på den fråga som tidigare samma vår hade ställts i Prag.

Den viktigaste förutsättningen för Mitterrands argumentering var att nationen skulle säga ”nej” till de Gaulles folkomröstning den 16 juni. Han antydde till och med möjligheten att de Gaulle skulle avgå tidigare. Detta skulle ”naturligtvis” följas av att också premiärministern och hans regering försvann. För att fylla detta vakuum föreslog Mitterrand att en provisorisk regering genast skulle bildas för att sätta staten på fötter och organisera ett presidentval. Det skulle bli en tiomannaregering, utsedd ”*sans exclusive et sans dosage périmé*”. Detta dunkla men viktiga uttryck innebar i det stora hela att den provisoriska förvaltningen skulle organiseras utan att på förhand utesluta några politiska grupperingar, och utan föråldrade politiska fördomar. Som regeringschef föreslog han sig själv eller Pierre Mendès-France och som republikens president återigen sig själv.

I allt detta fanns det inte mycket som kunde tillfredsställa kommunisterna, men däremot en hel del som oroade dem. Genom denna presskonferens trädde Mitterrand, som praktiskt taget inte hade spelat någon roll under krisen, därför att han inte hade några trupper, plötsligt mitt in på scenen. Det var en briljant uppvisning i politisk illusionism. Ett ögonblick var hans skuggkabinett, som satt på främsta raden och lyssnade, idel småleenden när makten plötsligt tycktes inom räckhåll. Men Mitterrand gjorde två misstag som snart skulle vändas mot honom. Hans förslag om en ”provisorisk regering” hade en anstrykning av illegalitet. Han hänvisade aldrig direkt till de konstitutionella åtgärder som senatspresidenten Gaston Monnerville, enligt författningen republikens tjänsteförrättande president i den händelse att de Gaulle avgick, skulle vidta för att utnämna en ny premiärminister. Kort sagt, Mitterrand utsatte sig för anklagelsen att planera en statskupp.

Hans andra blunder var att han tycktes förhålla sig tveksamt till sin allians med kommunisterna, det enda tänkbara alternativet till den gaullistiska regimen. Han nämnde Mendès-France som blivande premiärminister, men han undvek att tala om sina kommunistiska bundsförvanter annat än i de mest svävande ordalag. Det egendomliga uttrycket *sans dosage périmé* var utan tvivel en antydning om att kommunisterna, som så länge hade varit uteslutna från makten, nu skulle få sin andel av den. Han uppmanade också de nya krafter som nu hade uppenbarat sig på arenan att inte förbise ”de två mäktiga folkliga organisationer som under svåra tider har stått i spetsen för kampen” – utan minsta tvivel en hänsyftning på kommunisterna och hans egen vänsterfederation. Men det var också allt.

Mitterrand hade föredragit Mendès-Frances lockande spöke framför de alltför solida och mäktiga kommunisterna, som å sin sida fick det intrycket att han bytte häst mitt i loppet. Deras gamla fruktan för att han i det avgörande ögonblicket skulle lämna dem i sticket, glömma bort det långvariga bundsförvantskapet och alliera sig med någon annan, tycktes nu besannas.

Waldeck Rochet gjorde på tisdagseftermiddagen ett ilsket uttalande. ”Man kan inte föra någon socialt progressiv vänsterpolitik utan kommunisternas aktiva medverkan ...” förklarade han burdust. ”Vi kommer inte att tillåta att den nuvarande regimen ersätts av en annan ... som innebär återgången till ett avskyvärt förflutet som karaktäriserades av att regeringar som förklarade sig vara vänsterinriktade i praktiken bedrev högerpolitik genom att utesluta arbetarklassen och det kommunistiska partiet från ledningen av landets angelägenheter.” Det kommunistiska partiet, förklarade Rochet, var berett att axla sitt ansvar, och det ”vet att det är vad arbetarna vill”.

Sålunda uttalade kommunisterna i klara och till och med hotfulla ordalag sitt misstroende mot alliansen mellan Mitterrand och Mendès-France och framförde sina krav på en betydande andel av makten. Mitterrands undvikande hållning hade förmått dem till detta djärva krav. De

som så länge hade varit ödmjuka och försiktiga, som så länge hade försökt få erkännande för sin respektabilitet, visade nu öppet sin hand. Detta var en betydelsefull vändpunkt i krisen, och den inverkade i betydande grad på den kommande utvecklingen.

När president de Gaulle och hans regering den kvällen analyserade situationen, måste de dra två oundvikliga slutsatser: för det första att alla den officiella oppositionens krafter – Mitterrand, Mendès-France och kommunisterna – nu hade beslutat att störta regimen; och för det andra att det var kommunisterna som var de ojämförligt starkaste i denna konstellation. De skulle dominera vilken regering de än deltog i. Det gick rykten om att de Gaulle och hans premiärminister Georges Pompidou hade ett våldsamt gräl den kvällen. Regimen hade aldrig legat så nära botten. Vilken väg man än valde, tycktes horisonten blockerad. Ingen i Paris hade ropat "*Vive de Gaulle!*"

Ryktet berättar vidare att Georges Pompidou hade förklarat för presidenten att han för att rädda gaullismen måste dra sig tillbaka. Pompidous avsikt var att fortsätta kampen, och i detta skede betraktade han generalen som ett hinder.

Det finns inte en dag i Frankrikes historia som kan jämföras med den ångest och spänning som rådde onsdagen den 29 maj. Till och med de mest skeptiska hade nu börjat tro att regimen var förlorad. Den långa, nervpirrande dagen inleddes med nyheten att det kabinettsmöte som dittills med orubblig regelbundenhet hade hållits varje onsdagsförmiddag klockan so, nu var inställt. Ministrarna blev underrättade först när de redan var framme vid Elyséepalatset. Generalen träffade ingen av sina ministrar den morgonen, inte ens Pompidou.

Strax efter klockan elva lämnade presidenten och madame de Gaulle palatset i bil. Deras destination uppgavs till Colombey-les-deux-Églises där presidenten hade sin villa. Det antogs att han for dit för att i största ensamhet grubbla på ett viktigt beslut. Nyheten om hans avfärd hälsades med bestörtning i regeringskretsarna. Många gaullister var nära att avfalla från spöket, eller åtminstone att lämna in sin partibok. Det antas att de Gaulle har sitt politiska testamente – en utredning om Frankrikes framtid för hans efterträdare – inlåst i ett kassaskåp i Elyséepalatset. Nu berättades det att han före avfärden från palatset den onsdagen hade överlämnat nyckeln till kassaskåpet åt sin närmaste medarbetare, presidentämbetets generalsekreterare, Bernard Tricot. Stora mängder bagage sågs också lämna byggnaden. Hade den store mannen till slut beslutat att stiga ner från sin piedestal?

Bestörtningen förvandlades till panik – inte utan en touche av galghumor – när timmarna förflöt utan att generalen kom fram till Colombey. Han var försvunnen. Han hade helt enkelt tonat bort i landskapet. "*On a perdu le Général de Gaulle!*" medgav radioreportrarna med någonting som närmast liknade ett hysteriskt flin. Han hade tillsammans med sin hustru farit till helikopterfältet i Isly-les-Moulineaux, och därifrån hade tre helikoptrar startat – en polismaskin, en annan med presidentparet med en enda adjutant, och den tredje fullastad med livvakter. Det enda man hörde generalen säga var när han vände sig till madame de Gaulle just som de steg upp i helikoptern: "Skynda er, ma-dame, jag ber er."

Vilken väg generalen exakt for den dagen är fortfarande obekant. Han har inte talat om det, inte heller hans närmaste medarbetare. Vad som emellertid står klart är att de tre helikoptrarna i stället för att styra kursen mot Colombey landade på ett militärt flygfält i Saint-Dizier, 200 kilometer öster om Paris, halvvägs till Rhen. Dit hade presidentens Caravelle flugit från det av strejken lamslagna Orly för att möta dem. (Enligt en obekräftad rapport tog han först kontakt med Taverny, Frankrikes kärnvapenslagstyrkas underjordiska kommandoplats och talade över de hemliga signalförbindelserna med olika militära chefer. Enligt ett annat, också obekräftat rykte sammanträffade han med sin svärson, general Alain de Boissieu som förde befälet över en division.)

Därpå flög Caravellen österut och landade på det militära flygfältet i Baden-Baden, högkvarter för de 70 000 man starka franska trupperna i Tyskland. Den västtyske förbundskanslern Kiesinger underrättades om besöket av den franske ambassadören just som generalen landade. Ingen representant för förbundsregeringen var där för att möta honom, men detta var inte i strid mot protokollet, eftersom utländska statsöverhuvuden kan besöka sina i Tyskland stationerade trupper utan att informera de tyska myndigheterna.

De Gaulle lämnade inte flygfältet men kallade dit franska militära chefer, bland andra chefen för de franska styrkorna i Tyskland, general Jacques Massu och general Beauvallet, militär-guvernör i Metz. Vilka beslut fattades vid detta egendomliga krigsråd? Det vet ingen med säkerhet, fastän det spekuleras vilt om saken. De mest pålitliga källorna anser att de frågor som debatterades var av två olika slag, både allmänna och politiska samt militära och taktiska.

I Paris hade de Gaulle upprepade gånger rådgjort med arméministern Pierre Messmer för att från dag till dag göra sig underrättad om stämningen bland trupperna. Var armén lojal? Messmer som hade varit arméminister i tio år och var en av regimens stöttepelare antas ha svarat att man kunde lita på männen, men att det skulle vara oklokt att be dem öppna eld mot civilister. I Baden-Baden avgav däremot Massu bindande lojalitetsförsäkringar, armén var beredd för vilka uppgifter generalen än ville ge den.

Det var tydligt att de Gaulle betraktade de franska trupperna i Tyskland som en möjlig interventionsstyrka som kunde användas om det blev nödvändigt att krossa en kommunistisk resning i huvudstaden. En fälttågsplan måste göras upp och de pålitligaste trupperna – kanske 20 000 man – skulle förflyttas till Metz där de höll sig i beredskap. Ett operativt högkvarter skulle sättas upp i Verdun.

Under de veckor som följde efter majkrisen ryktades det att de Gaulles generaler vid mötet i Baden-Baden med honom tog upp frågan om frigivandet av general Raoul Salan, OAS-ledaren som hade suttit fängslad sedan 1962 för sitt ledarskap över OAS, den terrororganisation som hade tagit till uppgift att bevara Algeriet franskt. Lovade de Gaulle att benåda OAS-männen i gengäld för Massus stöd? Avslöt de båda herrarna ett ”gentlemen’s agreement”? Det vet man inte säkert, men två veckor senare, den 15 juni, var Salan och andra OAS-ledare på fri fot.

Klockan en kvart över sex på onsdagseftermiddagen den 29 maj satte general de Gaulles helikopter ner honom och madame de Gaulle i Colombey. Men i huvudstaden gick utvecklingen med rasande fart utan honom. Som svar på de unga revolutionärernas möte på Charlétystadion på måndagen förde den ortodoxa vänstern ut sina trupper på gatan den onsdagseftermiddagen under CGT:s väldiga röda och gula baner. En halv miljon arbetare paraderade, industrigren efter industrigren, många av dem i overaller, från Place de la Bastille, den republikanska bastionen, till Paris centrum. Inga slagsmål inrapporterades. Det var en imponerande demonstration av disciplinerad arbetarmakt. De marscherande överflödade gatorna med det goda humöret hos dem som håller på att hemföra en seger. Framburna av denna mänskliga våg sträckte sig vänsterpolitikerna efter segerpriset, makten i staten. Strålkastarljuset vändes mot Mendès-France, den sorgsne patriarken vars tio ensamma år som gaullismens mest oförsonlige kritiker hade gett honom en obestridlig moralisk resning. En kommitté som arbetade på Mendès utnämning grundades. Eugène Descamps, ledaren för den näst största fackorganisationen, CFDT, uttalade sig för honom. Jean Lecanuet, en tidigare presidentkandidat och inflytelserik centerpolitiker, efterlyste en ”regering för den allmänna säkerheten” och tycktes också han stöda Mendès-Frances kandidatur.

Klockan sex och trettifem på eftermiddagen sammanträffade Mendès-France och Mitterrand för att planera maktövertagandet. Guy Mollet, René Billères och Gaston Defferre var alla där, de främsta socialistledarna förvandlade sig till barnmorskor för att hjälpa till med förloss-

ningen av den nya ordningen. (På dagen tio år tidigare, den 29 maj 1958, hade Mollet rest till Colombey för att be generalen på nytt ta tyglarna.) Innan natten föll på hade Mendès-France offentligen förklarat i nationalförsamlingens korridorer att han var villig att acceptera vilket ansvar den samlade vänstern än ville anförtro honom. Gaullismen tycktes inte existera längre, och den nya regimen verkade redan att vara halvt om halvt installerad.

15. Viljans triumf

När fattade general de Gaulle sitt beslut att slå tillbaka? Han gjorde det ensam – förmodligen under natten mellan tisdagen den 28 och onsdagen den 29 maj. Vad var det som vid 77 års ålder drev honom till denna häpnadsväckande mobilisering av alla till buds stående resurser? På tisdagskvällen befann sig hans regering i upplösningstillstånd, och hans fiender fanns överallt. Aldrig hade hans lyckas stjärna stått så lågt. Han funderade på att dra sig tillbaka, och det är föga sannolikt att hans premiärminister försökte avråda honom. Varför utfärdade han då på onsdagsmorgonen den order som tillkallade helikoptrarna och den Caravelle som skulle föra honom till Tyskland? När han flög till Baden-Baden var han, åtminstone enligt vad vi tror, redan fast beslutet att kämpa, det var inte alls meningen att hans generaler skulle intala honom mod. Han for dit framför allt för att göra upp planer för en militär intervention i Paris, om det skulle visa sig nödvändigt. Som soldat och statsman glömde han aldrig att stridsvagnar kan tala ett språk som är mera övertygande än parlamentarikernas.

Den yttersta högern i Frankrike som leds på villospår av generalens anti-amerikanism och hans flirt med Sovjetunionen, anklagar honom ofta för att vara alltför tolerant mot kommunisterna. I själva verket är det rakt tvärtom, de Gaulle som ständigt har Frankrikes ”grandeur” och nationella oberoende för ögonen, är när han arbetar för dessa mål en oförsonlig fiende till det franska kommunistpartiet. Allting tyder på att han inspirerades att gå till motangrepp på tisdagskvällen när kommunisterna visade sin hand. Det var då de klart och tydligt framhöll att de var fast beslutna att förskaffa sig sin beskärda del av makten. De ville inte längre vara uteslutna från regeringen, och vad som också stod klart var att varken Mitterrand eller Mendès-France kunde hindra dem.

Frankrike hotades sålunda av ett kommunistiskt maktövertagande. Under sådana omständigheter hade de Gaulle inget val. Det var otänkbart att han skulle dra sig tillbaka. Han måste stanna på sin post och rädda Frankrike, som han så ofta hade gjort i det förgångna. Det var utan tvivel så han analyserade situationen. Han måste också ha vetat att Waldeck Rochet genom att tala ut hade gett honom det vapen han behövde för att segra: den allttjämt vitt utbredda kommunistkräcken i Frankrike. Enligt denna tolkning var det Mitterrand som genom att flirta med Mendès och förhålla sig kallsinnigt avvaktande till kommunisterna hade eggat de senare att tala ut, och sålunda utlöst de Gaulles reflex, för vilken hela vänstern föll offer. Utflykten till Baden-Baden, en nödvändig beståndsdel i motattacken, kan också ha tillfredsställt generalens sinne för det dramatiska. Det kan knappast ha varit ovälkommet för honom att tänka sig hela världen väntande i spänning på hans nästa åtgärd.

Efter sin återkomst till Colombey på onsdagskvällen utarbetade de Gaulle i ensamheten i sitt arbetsrum utkastet till det korta tal som följande dag skulle återge honom ledningen av landets angelägenheter. Han ringde också några telefonsamtal, ingen vet exakt till vilka, utom att sinnesstämningen hos vissa gaullister i nyckelpositioner som nyss hade präglats av förvirring och förtvivlan, plötsligt undergick en markant förändring. En liten fingervisning, som knappast noterades av den fortfarande segervissa vänstern, var det uttalande – häpnadsväckande förtröstansfullt under de rådande omständigheterna – som gjordes på torsdagsmorgonen av det härskande gaullistpartiets generalsekreterare, Robert Poujade. ”Regeringen”, förklarade han, ”kommer inte att ge efter för de omstörtande krafterna, och drömmarna om att usurpera makten kommer snart att fördunklas.”

Poujade, en ung akademiker som hade slagit sig på politiken (och som inte hade något att göra med ledaren för butiksägarrörelsen i början av 1950-talet) hade vid fyrty års ålder blivit en av regimens nyckelmän. Det var Pompidous protektion som hade gjort honom till heltidschef för partimaskineriet.

Pompidou visste också att de Gaulle var på stridslustet humör när han återvände till Paris den torsdagsmorgonen, men han kunde inte veta vilka taktiska planer generalen hade i beredskap. Han hade inte på förhand informerats om resan till Baden-Baden, han visste inte hurvida generalen nu hade övertygats om att hans folkomröstning var ogenomförbar, och att endast ett löfte om allmänna val kunde lugna folkopinionen. Och framförallt kunde han inte vara säker på att han själv satt trygg på sin post.

Med undantag för ett litet antal av gaullismens trognaste anhängare hade ingen den minsta aning om vad man nu kunde vänta sig. Till och med en man som stod maktens centrum så nära som Valéry Giscard d'Estaing, ledaren för de "själständiga republikanerna" som hade två ministrar i regeringen, trevade den torsdagsförmiddagen i fullständigt mörker. I ett offentligt uttalande förklarade han sig förorda att de Gaulle stannade kvar i sin befattning som statsöverhuvud, medan han däremot yrkade på Pompidous avgång och nya allmänna val.

Bland de historier som cirkulerade i franska politiska kretsar den morgonen var att "de båda Georges hade misslyckats" – Georges Séguy, CGT-ledaren som hade låtit sig provoceras till ogenomtänkta uttalanden av de djupa leden i sin organisation och Georges Pompidou vars herkuliska ansträngningar inte hade lyckats bemästra en situation som hade glidit honom ur händerna.

När förmiddagen led mot sitt slut var de Gaulle tillbaka i huvudstaden. Hela Frankrike väntade i oerhörd spänning på hans utslag. Nationalförsamlingens nerver var på helspänn. I församlingens lunchrum satt de deputerade med sina transistorapparater för örat. Klockan halv tre tog generalen emot sin premiärminister i ensam audiens. (Ryktet förmäler att Pompidou, som var utom sig för att han inte hade blivit informerad, sade: "Det här är outhärdligt! Jag avgår!" Till vilket presidenten godmodigt genmälde: "Allons, mon vieux! Låt oss tala allvar. Hur var det med de där valen som ni alltid ville ha ...?")

En halvtimme senare körde en rad av vallika svarta Citroënbilar in på Elyséepalatsets gård, och de Gaulles tjugosju ministrar anlände till en sammankomst som för några av dem skulle bli deras sista kabinettsmöte. Redan medan de samlades dånade långa rader av tutande bilar, överfulla med fladdrande trikolorer, fram genom Faubourg Saint-Honoré framför Elyséepalatset och beströdde trottoarerna med flygblad som uppmanade befolkningen att demonstrera för de Gaulle på Place de la Concorde samma eftermiddag. Robert Poujade hade skött sig bra.

Därpå talade de Gaulle till nationen klockan halv fem på eftermiddagen. Under fyra och en halv kärnfulla, brutala minuter krossade han vänsterns drömmar om ett omedelbart makttillträde. Han skulle kämpa. Han röt fram sina meningar som om han hade stått på ett exercisfält. Under de gångna tjugofyra timmarna hade han begrundat alla möjligheter, och nu hade han fattat sitt beslut. "Under de rådande omständigheterna kommer jag inte att dra mig tillbaka. Jag har fått ett mandat av folket. Det kommer jag att fullfölja."

Han skulle inte byta ut sin premiärminister, men kabinettet skulle rekonstrueras. Nationalförsamlingen skulle upplösas med omedelbar verkan och allmänna val utlysas. Den föreslagna folkomröstningen skulle ställas på framtiden. Landet, sade han, hotades av kommunistisk diktatur. Detta "totalitära företag" ville att Frankrike skulle underkasta sig en makt som försökte göra sig gällande under en för nationen förtvivlad situation. "*Eh bien! Non!*" Republiken skulle inte abdikera. Medborgerliga åtgärder till republikens försvar måste inledas

”överallt och utan dröjsmål” för att hjälpa regeringen i Paris och prefekterna i landsorten – som på stället döptes om till ”republikens kommissarier”, en hänsyftning på den titel de antog med vidsträckta maktbefogenheter under befrielsen. Om kraftmätningen det oaktat fortsatte, var han beredd att ta sin tillflykt till ”andra metoder”. Här skymtar man en antydning om trupper, ett hot om våld, general Jacques Massus skugga.

De Gaulles hemliga vapen, hans makt över orden, hade inte svikit honom den här gången, till hans anhängares lättnad. De hade en känsla av att de hade räddats på avgrundens brant. Men det fanns inte ett ord i hans tal om de strejkande arbetarnas legitima krav eller om ungdomens strävanden, ingenting, förutom ett starkt och tvingande förakt för sina landsmän och en antikommunism så häftig att något liknande inte hade hörts sedan det kalla krigets första tider. Men vilken häpnadsväckande comeback! ”Efter tjugofyra timmar av hemlighetsfullhet och otrolig spänning, uppenbarar sig den tragiske hjälten plötsligt med utmanande ord på läpparna från den löndörr genom vilken pretendenten på successionen trodde att han för alltid hade försvunnit.”*

Knappast hade generalens bistra ”*Vive la France!*” dött ut förrän gaullismens anhängare började fylla gatorna på sin väg till Place de la Concorde. Generalen hade anslagit den sträng på vilken ”fruktans parti” – det konservativa Frankrikes samlade massor – reagerade. I sitt sökande efter stöd tog regimen sin tillflykt till en patetisk ton. I sin ödesstund var det likgiltigt för den om de skaror som den kallade ut på gatan var gamla pétainister eller anhängare till general Salan, eller nationalistiska anhängare av Maurras, arvtagare till Vichy och det franska Algeriet. Den gemensamma fruktan för kommunismen sammanförde den extrema högern med gaullismens vänsterflygel och alla åsiktsnyanser mellan dessa två. I detta ögonblick av panik förändrade regimen karaktär, eller åtminstone sin image. Busslaster med anhängare hämtades i flygande fläng från landsorten för att utöka demonstranternas antal, och fordonen väntade sedan på sidogator tills picknicken var över.

Den mänskliga floden välldes från Place de la Concorde ut på Champs-Élysées och styrde kosan mot den eviga lågan vid Triumfbågen, symbolen för den oförglömliga nationalismen. Deltagarantalet var dubbelt så stort som i kommunisternas demonstration dagen förut, och därmed var det starka kort som CGT hade spelat ut lätt övertrumpfat. De flesta kragarna i folkmassan var rena, deltagarna bar sina krigsdekorationer, många av kvinnorna hade handskar och hade nått en ålder som gav dem möjlighet att minnas de Gaulles eget triumferande intåg längs denna paradgata efter befrielsen.

”*Le communisme ne passera pas!*” mässade de, men man hörde också utmanande slagord som ”*Cohn-Bendit à Dachau!*” och ”*La France aux français!*” Äntligen hade högern, som så länge hade förhållit sig tyst, dragit ut på gatan och lånat vänsterns stil och metoder. I stället för knutna nävar höjde de handen med V-tecknet, symbolen för segern. I stället för Internationalen sjöng de utan att förtrötta Marseljäsen. Trikoloren triumferade över de röda och svarta fanorna. Hela denna känslomättade scen var färgad i rött och vitt och blått.

Den eftermiddagen skrev generalen egenhändiga brev till Jacques Chaban-Delmas och Gaston Monnerville, presidenterna i deputeradekammaren och senaten, och meddelade dem att deras församlingar var upplösta. Vilda uppträden följde, oppositionen reste sig och sjöng Marseljäsen. François Mitterrand var den förste som reagerade på general de Gaulles tal:

”Det här är diktatur”, förklarade han. ”Det är en uppmaning till inbördeskrig.” Men de gaullistiska ministrarna och deputeraderna tog på sig sina parlamentariska skärp och marscherade under trikoloren till Place de la Concorde. Regimen som insveptes i en varm våg av lojalitet kände sig trygg.

* Sirius (Hubert Beuve-Méry, chefredaktören), i *Le Monde* den 1 juni 1968.

Generalens vilja flödade som ett effektivt bränsle genom hela regeringsmaskineriet. Staten kämpade för att återvinna den auktoritet som den hade förlorat de tre senaste veckorna. Inrikesministern Christian Fouchet telefonerade personligen till alla prefekterna i departementen och uppmanade dem att inte ge vika. Det var en av hans sista ämbetshandlingar innan han avpolletterades när Pompidou följande dag rekonstruerade sin regering.

När kontrarevolutionen inleddes förändrades stämningen i landet med blixstens hastighet. Under den gaullistiska demonstrationen hade Mitterrand stämplats som en folkets fiende. Samma kväll jagade en skara gaullistiska bråkmakare in honom i en portgång i Saint-Germain-des-Prés, men han undsattes och eskorterades hem av sympatiserande studenter.

Trupprörelser inrapporterades från Paris omgivningarna, och stridsvagnar hade setts på landsvägarna. Det meddelades att utbildade reservister skulle kallas in för att ta hand om de viktigaste tjänstegrenarna. Paramilitära medborgerliga aktionskommittéer grundades här och där i landet, och vid ett par tillfällen firade de sin legitimerade rätt till våld genom att skjuta några skott mot fackföreningarnas eller det kommunistiska partiets kontorsbyggnader. Före gryningen den 35 maj, en fredag, ockuperade beväpnad polis centralpostkontoret i Rouen och kastade ut arbetarnas strejkvakter. Detta var det första försöket att krossa strejkerna, som inleddes i en av de svagaste sektorerna, hos posttjänstemännen.

Av regeringen iscensatta hemliga omröstningar satte i gång en illa koordinerad rörelse för återgång till arbetet. Från fabrik efter fabrik kom nyheter om att de strejkande hade satt sig ner för att diskutera med arbetsgivarna. Efter en kort period av fri opinionsbildning tycktes den statliga radions ton undergå en knappast märkbar förändring när kommentatorerna småningom började vänja sig vid den nya situationen. Men det var det kommunistiska partiet och dess mäktiga fackföreningsrörelse, CGT, som drabbades av de största anpassnings-svårigheterna. I detta jättelika pokerspel hade de Gaulle höjt insatserna. Att nu ställa hans legitimitet i tvivelsmål var liktydigt med att hamna hals över huvud i det uppror som man till varje pris hade försökt undvika. Onsdagens politiska slagord, ropen på en "folkregering", begravdes i tystnad. När fredagen kom hade alla franska fackföreningar förklarat sig villiga att utan att ställa några villkor på förhand diskutera sina ekonomiska krav med regeringen. På en natt hade strejken berövats hela sitt politiska innehåll.

Vänstern, både den socialistiska och den kommunistiska, försattes ur balans av kraften i de Gaulles motangrepp. Den var paralyserad av den orättvisa beskyllningen att den hade planerat en revolution. Detta var tvärtom precis vad kommunisterna hade försökt undvika. Vad Mitterrand beträffar, hade han kanske varit obetänksam, men han hade aldrig planerat en omstörtning. För att rädda sig själv svärtade de Gaulle ner både socialister och kommunister genom att anklaga dem för konspirationer och framhålla att de ingenting hade i republikens fålla att göra, varpå han uppmanade de laglydiga medborgarna att väpna sig och krossa dem. Sålunda enade han sina egna anhängare men splittrade landet som aldrig förr.

Vänstern som inte ansåg sig mogen för en allvarlig kraftmätning med generalen inriktade sig nu på att propagera för de allmänna val som den hade tvingat honom att utlysa. Men den var redan från början starkt handikappad av tvånget att avvisa hans beskyllningar inför en allmänhet som var chockad och förvirrad av den gångna månadens våldshandlingar. Ett nytt skede av kampen hade tagit sin början, men här var det vänstern som utan gensägelse stod på den förlorande sidan. "Vi har inte förändrats", påpekade det kommunistiska partiet för sina anhängare efter sin helomvändning, "men det har livet."

16. Kontrarevolutionen vid valurnorna

Långt ifrån att störta general de Gaulle, gav majrevolutionen hans regim en ny och kraftig livsförlängande injektion. Den 29 maj stod det klart för de flesta att generalen var slut, lite mer än en månad senare var han tillbaka i sadeln efter valen den 23 och 30 juni med en i Frankrike dittills okänd parlamentarisk majoritet. Under de månader som nu har förflutit efter krisen har man sysslat med att försöka beräkna kostnaderna och dystert uppskatta de skador som har tillfogats den franska industrin, francen, Frankrikes ställning i världen och presidentens image. Men man kunde med lika stort berättigande påstå att explosionen var en hälsosam omskakning som kom blodet att flyta snabbare i det franska samhällets förkalkade ådror. Grundligare än en av regeringen föranstaltad undersökning identifierade revolten de åkommor som Frankrike led av, och gav i och med den därpå följande valtriumfen generalen möjligheter att råda bot på missförhållandena. Få statsmän har haft en sådan tur.

I dag minns man knappast längre att landet en knapp månad före krisen åtnjöt ett stagnerande, ofruktbart lugn som förmådde en ledande kommentator, Pierre Viansson-Ponté vid *Le Monde* att skriva att han var uttråkad. Inrikespolitiskt hade regeringen förlorat sin initiativkraft och sitt sinne för den rätta riktningen. Efter tio år vid makten var den självbelåten snarare än nyskapande. Generalen visade otvetydiga tecken på tilltagande ålder och för var dag som gick anförtrodde han sin Dauphin, Georges Pompidou, allt viktigare självständiga uppgifter. Det allmänna samtalsämnet i politiska kretsar i Paris var *l'après-Gaullisme*.

Efter valen i juni 1968 kunde ingen längre beklaga sig över att han var uttråkad, en förnygrad de Gaulle beredde sig att inleda ett helt nytt skede av sin häpnadsväckande karriär, som innefattade en genomgående omdaning av de sociala och industriella förhållandena i Frankrike. Detta var alltså en av majrevolutionens paradoxer: i stället för att göra slut på de Gaulles välde, förlängde den hans maktinnehav och gav det en ny betydelse.

Ögonblicket var rikt på paradoxer. Ett klassiskt parlamentsval gjorde slut på en kris som huvudsakligen hade varit utomparlamentarisk, som utvecklades på gatan, trotsande eller negligerande de vedertagna politiska formerna. Det kommunistiska partiet anklagades för konspiratorisk verksamhet i ett ögonblick då det hade uttömt sina krafter på att dämpa de besvärliga konspiratörerna på sin vänsterflygel. Generalen fördes tillbaka till makten av en massiv högerseger i valen på vad som i själva verket var – i den mån man fick klart för sig vad det var – ett vänsterorienterat reformprogram. Georges Pompidou, den man som hade den största förtjänsten av att planlägga segern, blev nästan genast efter den avskedad av de Gaulle. Men nu går vi händelserna i förväg.

Den gaullistiska triumfen var ett resultat av två olika strömningar. Den ena som härledde sig direkt från majkrisen, den andra som inte var något annat än en fortsättning av den franska politikens traditionella mönster. Även om krisen aldrig hade brutit ut skulle gaullisterna, om val hade hållits i juni 1968, avgått med segern, men inte med lika stor majoritet. Regeringens strategers skicklighet låg i den omständigheten att de lyckades vända revolutionen uteslutande till sin fördel. Det betydde ingenting att utbrottet blottade det tioåriga gaullistiska maktinnehavets misslyckanden och regeringens oduglighet i en krissituation. Genom att uteslutande spela på våldets och de kommunistiska konspirationernas spöke, förvandlade regeringen revolutionen från en fara till en oskattbar tillgång i valen. Denna strategi förskaffade den rösterna, men på sanningens bekostnad. Den förvrängde revolutionen och framställde den i de dystraste färger som en av kommunisterna inspirerad kamp om makten, vilket den aldrig hade varit, inte ens av en tillfällighet, och förbisåg medvetet den strävan till frihet och större självständighet för de yrkesutövande som i själva verket hade utlöst explosionen.

Trots de många strejkande miljonerna var revolutionen en intellektuell elits verk. Det var studenter och fria yrkesutövare som stod bakom den – alla de som förstod att Frankrike inom tusen olika sektorer av livet behövde frigöras från byråkratins tunga döda hand och småaktiga bestämmelser. Detta var revolutionens djupaste innebörd, men det fattade endast en aktiv minoritet. Arbetarna anslöt sig till rörelsen för att genomdriva sina egna, till största delen vitt skilda materiella krav.

Det fanns visserligen en del unga arbetare i basen av fackföreningsrörelsen som genom-
syrades av en äkta revolutionär anda, och som vi har sett arbetade till exempel CGT för
strukturella reformer inom industrin av synnerligen radikal natur. Men dessa idéer gjorde föga
intryck på en arbetarklass vars övervägande majoritet endast var intresserad av att genomdriva
materiella förmåner och förbättringar inom ramen för det redan existerande samhället. Det
franska folkets stora massa hade ännu inte börjat förstå den känsla av kulturell förkvävning
som hade drivit de intellektuella att resa sig. De flesta människor blev till att börja med
bestörta och förvirrade över händelserna i huvudstaden men sedan blev de djupt oroliga. De
greps av en molande ängslan som endast bekräftades av general de Gaulles analys i svart och
vitt den 30 maj.

När han talade om kommunistiska omstörtningssplaner insåg de plötsligt innebörden i de
våldsdåd som de med fasa och oförmåga att förstå vad som låg under dem hade bevittnat på
sina TV-skärmar. Det fanns inte många människor i landet som kunde skilja mellan det
kommunistiska partiet och de revolutionära *groupuscules*, de betraktade dem som ett gemen-
samt hot fast de var de bittraste fiender. Varje barrikad som restes kostade oppositionen
tusentals röster.

Valkampanjen var kort och från informationssynpunkt egendomligt lite givande. Ingen av
kandidaterna lade fram ett detaljerat program, de koncentrerade sig i stället på att förtala och
misskreditera sina motståndare. Det var Pompidou som angav takten för kampanjen och som
valde slagfältet. ”Anta”, förklarade han i ett radiotal kvällen före valet, ”att den förenade
vänstern hade vunnit (året förut). Monsieur Mitterrand skulle sitta i Elyséepalatset,
kommunisterna skulle ha sina representanter i regeringen, och det kommunistiska partiet
skulle, som det har gjort överallt, och överallt med framgång, långsamt men obönhörligen ha
ökat sitt inflytande så att de till slut hade etablerat en diktatur. I så fall skulle monsieur
Mitterrand antingen ha avgått, vilket jag tror att han skulle ha gjort, eller också skulle han ha
försökt sätta sig till motvärn, och som vi såg det hända i Prag för några år sedan, skulle han ha
blivit kastad ut genom fönstret. I dag skulle den röda flaggan vaja över Elyséepalatset, över
Matignon, över vartenda stadshus i Frankrike ...”

För att på ett effektivare sätt kunna genomdriva sina synpunkter konstituerade gaullisterna sig
för valet till en ny sammanslutning, *l'Union pour la Défense de la République* (UDR),
”Förbundet för republikens försvar” – varvid det nya namnet antydde att de var de enda
väktarna av de republikanska fri- och rättigheterna, att de var de enda som höll Trikoloren
högt över oppositionens illavarslande röda och svarta fanor. Med sådana bloddrypande
besvärjelser var det inte svårt att vinna valet.

Inför detta massiva anlopp tvingades vänstern på defensiven. Pompidou riktade med osvikligt
sinne för realiteter sina angrepp mot dess två svagaste punkter: alliansen mellan socialister
och kommunister och den inre sammanhållningen i Mitterrands vänsterfederation. Genom att
stämpla kommunisterna som oberörbara utsatte han alliansen för svåra påfrestningar och kom
många medlemmar av vänsterfederationen att söka sig mot centern i sina panikslagna försök
att säga upp allt samröre med de kommunistiska parias. I detta avseende var majkrisens enda
resultat att den ytterligare skärpte den redan existerande spänningen, som vi såg i kapitel
tretton. Vänsterfederationens öde var att den överraskades av krisen i ett ögonblick då den var

engagerad i en långsam omvandlings- och unifieringsprocess. Som vi redan många gånger har sagt, var den inte beredd på denna utveckling, och nu fick den betala priset under valkampanjen.

Waldeck Rochet som blint litade på stödet från den traditionellt kommunistiska delen av valmanskåren förde en trög och fantasilös valkampanj under vilken han försökte övertyga väljarna om att kommunistpartiet varken hade horn eller bockfot. Mitterrands uppgift var däremot svårare, han var passionerad, vädjande och värtalig – men till ingen nytta. Han måste försöka ge intryck av att enighet rådde inom hans federation samtidigt som den radikale ledaren Félix Gaillard och den moderate socialistiske borgmästaren Gaston Defferre i Marseille, bland många andra, endast gjorde det alltför klart att de motsatte sig alliansen med kommunisterna på vilken Mitterrands strategi på lång sikt var baserad, men som han själv så tragiskt hade komprometterat under krisen.

Men detta var inte de enda besvärligheterna på vänsterhåll. PSU på sitt håll skänkte gaullisterna glädje genom sina häftiga utfall både mot kommunisterna och socialisterna, och det gjorde också studenternas otaliga politiska fraktioner. Så splittrad hade vänstern aldrig varit under det senaste decenniet.

Här har man alltså förklaringarna till gaullisternas jordskredsliknande framgångar: fruktan, hatet mot kommunismen och vänsterns splittring. Medan vänstern splittrades under trycket av krisen, slöt tvärtom högern sina led. Något mer än en vecka före valet frigavs de fängslade OAS-ledarna i kraft av en beviljad amnesti, och detta enade och samlade för första gången på ett decennium de krafter som förde de Gaulle till makten 1958 – ett bittert resultat som studentrevolutionärerna knappast kunde ha räknat ut på förhand.

Allting gynnade gaullisterna, till och med den statiska bakgrunden till valen. Tjugo år tidigare hade vänstern förlorat sympatier bland väljarna, medan högern och centern hade vunnit terräng. Genast efter befrielsen röstade 65 procent av fransmännen på vänstern men i juni 1968 var det bara 42.6 procent. Gaullismen, som traditionellt hade uppvisat en lös sammanhållning, som snarare var en personkult än en organisation, hade 1968 för första gången förvandlats till ett disciplinerat, hårt sammansvetsat parti. Också detta hade sin betydelse vid valurnorna. I ett politiskt spektrum som i allt högre grad utvecklade sig till bipolärt, var den gaullistiska högern väl drillad och centralt dirigerad, den reagerade som en man för Georges Pompidous och Robert Pougades valstrategi, medan deras motståndare snarast kunde jämföras med en armé av stamkrigare under ett dussin småhövdingar.

Ytterligare en omständighet förtjänar att nämnas: den franska valmanskåren kan kanske jämföras med en fårscock, som det ryktas att de Gaulle har sagt, men den är inte helt och hållet renons på sunt förnuft. Den enkla sanningen inför junivalen 1968 var att det makthavande partiet med Pompidou, Couve de Murville, Michel Debré, Pierre Messmer och alla deras kolleger under ledning av generalen själv, tycktes långt mera kompetent och lugnande än de män som oppositionen ställde i rampljuset, och som antingen framstod som spöken från den misskrediterade fjärde republikens dagar eller också var unga och oprövade. Det är inte alls omöjligt att valmanskåren kom till den uppfattningen att om radikala reformer var nödvändiga, låg det närmare till hands att den av krisen oroad och luttrade de Gaulle skulle genomföra dem.

Ingenting som hände under de tjugotre dagarna mellan de Gaulles beslut att upplösa parlamentet den 30 maj och första rondan av de allmänna valen den 23 juni innebar någon ljusning för oppositionen. Revolten blev inte omedelbart kvävd i och med att de Gaulle med sitt tal återupptog kampen, och arbetarna återgick inte genast till sina maskiner. Här och där inträffade visserligen en spontan återgång till arbetet, men de flesta fabriker i Frankrike förblev stängda och ockuperade långt in i juni, och Renaultverken, strejkens starkaste bastion,

kapitulerade inte förrän den 18 juni, nästan fem veckor efter den första vilda resningen i Nantes den 14 maj. Inom hela den franska industrin användes överenskommelserna i Grenelle som ett slags ”plattform”, med utgångspunkt från vilken man förhandlade om ännu större löneförhöjningar – hos Renault, som redan tidigare hade haft de högst betalda industriarbetarna i Frankrike, uppgick förhöjningarna till mellan 10 och 14 procent – men däremot gick man ingenstans in på CFDT:s trevande krav på större ”arbetarmakt” inom företagen. Den stora strejken i maj 1968 gav alla ett fetare lönekuvert och i många fall en kortare arbetsvecka, men den resulterade inte i några djupgående förändringar av relationerna mellan arbetsgivare och arbetare.

Strejkens sammanbrott åtföljdes av häftiga våldsutbrott. På måndagen den 10 juni, valkampanjens inledningsdag, drunknade en 17-årig skolpojke, Gilles Tautin, medlem av den pro-kinesiska UJC(M-L), i Seine nära Flins när han flydde undan förföljande poliser. Han hade kommit för att uppmuntra de strejkande, som belägrades av kravallpolis som ledningen hade kallat dit. Hans död gav upphov till en natt av häftiga gatustrider i Paris. Där restes de vanliga barrikaderna av gatstenar och nerhuggna plataner, och striderna krävde sin vanliga tribut av skadade och otaliga arresterade. Vad som emellertid var nytt, var att demonstranterna sökte sig upp på hustaken, varifrån de bombarderade polisen med taktegel och molotov-cocktails. Fem polisstationer anfölls under ropet: *”Ils ont tué nos camarades”*, ”de har dödat våra kamrater.”

I gryningen på torsdagsmorgonen dödades en ung arbetare med ett skott genom bröstet vid Peugeots fabrik i Socheaux i östra Frankrike. Också här hade företagsledningen kallat in polisen. Ingen vet vem som avsköt den dödade kulan, men det var bara polisen som hade skjutvapen. En annan arbetare i Socheaux spräckte skallen (och dog en dag senare) när han flydde undan den anstormande polisen under ett handgemäng. I Paris lockade en protestdemonstration som hade anordnats på tisdagskvällen av studentorganisationerna till en jättelik ”rymmare-och-fasttagare”lek genom hela staden.

Aldrig hade striderna under den månad som de hade pågått nästan varje natt utsträckt sig över ett så stort område på båda sidor om Seine eller pågått så länge. Den natten kallades brandkåren ut trehundra gånger. Sjuttiofem privata bilar och tio av polisens förstördes. Tjugofem ståtliga gamla träd höggs ner. Sjuttiofem barrikader kastades upp i olika delar av staden flera kilometer från varandra, medan demonstranterna höll stånd och slogs, och sedan på lätta fötter tog till flykten för sina tyngre beväpnade motståndare.

Tiotusentals parisare tillbragte en sömlös natt, som skakades av explosioner som under ett kraftigt artilleribombardemang. Detta var studentrevoltens dödsryckningar, de sista uttrycken för obrutet trots mot den gaullistiska regimen, men de var också en spik i vänsterns likkista inför de förestående valen.

På onsdagen den 12 juni förbjöd regeringen, som nu var säker på stöd från den allmänna opinionen, alla demonstrationer i hela Frankrike ända till valen, samt upplöste och olagligförklarade ett dussin extremistiska organisationer, av vilka de viktigaste var den trotskistiska JCR, FER, Voix Ouvrière, PCI och OCI, den prokinesiska UJC(M-L), PCMLF, samt Cohn-Bendits 22 marsrörelse.*

JCR, kanske den inflytelserikaste av dessa grupper, som också var bäst förberedd på underjordisk verksamhet, hann lyfta sina medel från banken innan polisen hann fram, men FER och UJC(M-L) var inte lika lyckliga. Alain Krivine, JCR-ledaren gick under jorden men arresterades en månad senare, den 16 juli i Paris. ”Vår politik”, förklarade monsieur Pompidou, ”är tålmod och fasthet – med lite mera fasthet för var dag som går.” Småningom satte sig

* För närmare detaljer om dessa organisationer, se kap. 2.

regeringen på nytt i besittning av de statliga byggnader som hölls besatta av revolutionärerna, och den röda flaggan halades. Tjogtals besvärliga utläningar utvisades kort och gott, vilket då det var fråga om västtyska medborgare gav upphov till protester från regeringen i Bonn.

Ett annat tvivelaktigt drag i regeringens valkampanj var uppmuntrandet av såkallade ”kommittéer för medborgerlig handling” i landsorten – i många fall beväpnade bråkmakare som störde freden med eldgivning i Orléans, Rouen och La Rochelle. I Guy Mollets valkrets i Arras blev en 18-årig kommunistisk valaffischklustrare dödsskjuten av regeringsanhängare den 29 juni, dagen före den avslutande ronden av valen.

Omkring 28 400 000 väljare hade att välja mellan 2 267 kandidater till 487 platser. Gaullisterna vann den första ronden den 23 juni och triumferade i den andra, den 30 juni, medan vänstern besegrades i den förra och blev slagen i grund i den senare. Ensam och utan bundsförvanternas stöd vann UDR 295 platser (mot 197 i det föregående parlamentet), eller hela 51 platser mer än den behövde för att trygga den absoluta majoriteten. Giscard d’Estaings självständiga republikaner – som också var gaullister, men inte ”reservationslöst” – fick dessutom 64 platser mot sina tidigare 43, vilket gjorde dem till den näst största gruppen i nationalförsamlingen. Vänsterfederationen fick nöja sig med det magra resultatet 57 platser mot tidigare 118, och kommunisterna med endast 34 (mot 73).

PSU raderades ut och förlorade alla sina tre deputerade. Vad Jacques Duhamels *Progrés et démocratie moderne*, ett centerparti, beträffar, lyckades det till slut skrapa ihop 30 platser (mot 42), det minsta antal som erfordrades för att bilda en parlamentarisk grupp.

François Mitterrand beskrev valet som ”en operation i politiskt och psykologiskt taskspeleri”, och Waldeck Rochet talade om ”ett betydelsefullt steg mot fascismen”. Hans andre man, Georges Marchais, tillfogade: ”Alltsammans är Cohn-Bendits fel.”

Både norr och söder om Loire, i alla delar av Frankrike, vann gaullisterna platser, ofta i valkretsar där oppositionen hade haft sitt starkaste stöd, och där de inte tidigare hade lyckats göra inbrytningar. I huvudstaden erövrade de alla mandat utom ett. Pierre Mendès-France som en månad tidigare hade tyckts stå så nära ett makttillträde, blev besegrad i Grenoble med en obetydlig majoritet av 132 röster. Mitterrands anhängare var de största förlorarna (beträffande mandat, inte röster). Alla hans sexton unga ”vapendragare” – medlemmar av ”Konventet för de republikanska institutionerna” – som vann säte i parlamentet 1967, blev nu utslagna.

Socialisterna och kommunisterna förlorade tillsammans etthundra mandat – den svåraste motgången som den parlamentariska vänstern hade lidit under hela sin historia. François Mitterrand hade endast att konstatera ett definitivt sammanbrott för hans förhoppningar att för väljarkåren presentera ett trovärdigt vänsteralternativ till general de Gaulle. I ett läge då hans egen position var utsatt för svåra angrepp måste han återuppbygga vänsterfederationen praktiskt taget från grunden, samla den till ett enat parti, inte bara en lös sammanslutning av ”politiska familjer” som inte ens drog jämnt sinsemellan. Han måste begrunda om hans strategi med en valallians med kommunisterna, som så klart och tydligt desavuerades av väljarmajoriteten, verkligen var något att bygga på för framtiden.

Kommunisterna har aldrig tyckts så långt från sitt mål att förskaffa sig makten i Frankrike med parlamentariska metoder. Som parlamentariskt parti är de tillbaka i det getto från vilket de så envist har strävat att lösgöra sig under de gångna fem åren.

En av de överraskande omständigheter som majkrisen blottade var den utsträckning i vilken unga människor visade sig omfatta den åsikten att den direkta handlingen på gatorna var effektivare än en verksamhet inom ramen för parlamentet. Denna farliga inriktning kan lätt vinna ytterligare mark om ett gaullistdominerat parlament visar sig i ännu högre grad vara en gummistämpel än under den senaste sessionen. Var det kanske bara en tillfällighet att Quartier

Latin, studenternas starkaste bastion, kunde uppvisa den högsta procenten valskolkande (35.6 procent) i junivalen 1968? Var det inte betecknande att en tredjedel av väljarna var över 55 år? Men de massiva skarorna av gaullistiska deputerade – som bildade ett eget miniparlament, snarare än en maximal majoritet, som en kommentator uttryckte det, kamouflerade revolutionens arv av bitterhet och den djupa splittringen i landet.

Emellertid kan man säga att junivalen och deras resultat endast i mycket liten omfattning inverkar på den kommande skötseln av Frankrikes angelägenheter. Under det gaullistiska systemet delar presidenten inte sin makt med någon. Varken hans nya, 300 mandat starka parlamentariska majoritet eller regimens lojala baroner utgör någon politisk realitet i sig själva, endast som en funktion av honom, generalen. Sällan har denna sanning så klart kommit till uttryck som när de Gaulle abrupt avpolletterade sin premiärminister den 10 juli 1968. Hans ställning som de Gaulles erkände kronprins hade tyckts så grundmurad som någonting kan bli i politiken. När krisen hade nått sin kulmen, förklarade de Gaulle: ”Jag kommer inte att byta ut min premiärminister”, till vilket han fogade en glödande personlig hyllning.

Följande dag rekonstruerade Pompidou sitt kabinett och avskedade ett antal ministrar som hade hamnat i blickpunkten under krisen (även om de inte hade gjort något annat än verkställt de Gaulles instruktioner). Couve de Murville (utrikesministern) och Michel Debré (finansministern), två av regimens stöttepelare, bytte helt enkelt portföljer. Den nya uppsättningen tycktes predestinerad för en lång ämbets tid. Sex veckor senare föll Pompidou själv i onåd, tio dagar efter den jordskredsliknande segern vid valurnorna, för vilken han med all rätt kunde tillskriva sig förtjänsten. Det var en politisk halshuggning, värdig Höga porten.

Efter sex år som premiärminister var Pompidou den ende mannen i Frankrike utom generalen själv som kunde bära den magiska mantel som kallas politisk auktoritet. Hans ämbetsrum i Hôtel Matignon hade blivit ett säte för ett betydande inflytande, och det var många som sökte sig dit för att förskaffa sig premiärministerns stöd. Trängseln i förrummen kom ibland Elyséepalatset att verka rent av avlägset och bortglömt. Pompidou hade placerat sina män på många nyckelpositioner, och hans idéer började influera politiken på högsta nivå. Men han var skyldig till ett svårt brott, han åtnjöt nämligen popularitet, en gåva som förlänas underifrån, inte nådigt bestås uppifrån. Och det var orsaken till att de Gaulle krossade honom med ett penndrag. Maurice Couve de Murville, en framstående statens tjänare, även om man inte kan kalla honom statsman, intog hans plats. Han fördunklade inte presidentens sol.

I mycket stora drag kan man säga att åren från 1958 till 1962 utgjorde det ”algeriska skedet” av president de Gaulles herkuliska ansträngningar för att föra fram Frankrike till en ledande ställning bland nationerna. Hans verktyg på den tiden var den eldige, orubbligt lojale, oerhört arbetsamme Michel Debré. Det andra skedet, från 1962 till 1968, har kallats det ”institutionella”, framför allt för att det markerades av en konsolidering och legitimering av den femte republiken i en rad av val, av vilka valet i juni 1968 var det avgörande. Den drivande faktorn under detta skede var Georges Pompidou.

Nu är det möjligt att det tredje, ”sociala skedet”, inleds under ledning av Couve de Murville, en framstående teknokrat. Det verkar som om president de Gaulle skulle ha beslutat sig för att leda in Frankrike på en kurs som är helt och hållet hans egen, någonting mittemellan kapitalism och kommunism, fri från bådars brister, och vars magiska slagord är ”*participation*”.

Mycket talar för att de Gaulle ännu på gamla dagar planerar ytterligare en lyckad raid mot vänsterns idéer och filosofi. Stärkt i sin makt av en väldig konservativ röstövertikt, kan det hända att han står i beråd att försöka sig på en radikal omdaning av det franska samhället, som den besegrade franska socialismens ledare har all anledning att avundas honom. Det skulle i så fall vara ett häpnadsväckande bevis på politisk virilitet hos en 77-åring.

Slutsatser

De Gaulles triumferande återuppståndelse lämnar två frågor obesvarade: kan majrevolutionen upprepas? Och är febern smittosam? Endast genom att förstå vad som verkligen hände i Frankrike kan vi ge oss in på att reda ut dessa invecklade frågor. Det fenomen som vi har beskrivit var mångfacetterat, och vi kan inte vara säkra på att ha identifierat ens dess viktigaste beståndsdelar. En av de första och enklaste sanningar vi kanske kan slå fast är att revolutionen inte var en politisk kris i vedertagen bemärkelse. Den blev först i sitt allra sista skede – och även då nästan av en tillfällighet – en medveten strävan efter politisk makt.

En omständighet som har förvirrat många observatörer är att revolutionen var sammansatt av ett stort antal sammanflätade strängar, vilka alla hade sin speciella karaktär, men ändå var svåra att skilja från varandra. Så till exempel JCR och Cohn-Bendits 22 mars-rörelse – explosionens två utan gensägelse effektivaste detonatorer – svuret revolutionära, och representerande i den franska politikens pånyttfödelse den riktning som förordade den direkta, utomparlamentariska handlingen. De och deras allierade *groupuscules* hämtade sin inspiration från våldets filosofer. Framför allt var det den sedan ett kvartsekel dode Trotskij som återuppenbarade sig som en levande och inflytelserik verklighet. Hans anhängare hävdar att industriarbetarklassen i Västeuropa, som länge har sövts till överksamhet av det behagliga livet i ett konsumtionssamhälle, på nytt är beredd att återuppta sin revolutionära roll. Härav kommer sig trotskisternas bitterhet mot det kommunistiska partiet och det kommunistledda CGT, som de anklagar för att förkväva denna kallelse.

Men dessa revolutionärers målsättning och sinnesstämningar skilde sig radikalt från motsvarande företeelser hos de tusentals franska intellektuella som ivrigt slöt sig till proteströrelsen. I deras fall var den främsta drivkraften en smärtsam medvetenhet om de försakelser som ett organiserat samhälle påtvingar människorna. De reste sig mot humbugen i Frankrikes intellektuella liv, mot myndigheternas stela pompa, mot det borgerliga samhällets sociala tryck. De ville störta allt detta och skapa allt på nytt. Deras längtan efter frihet från meningslöst tvång tog sig uttryck i högtravande manifest och fann praktiskt uttryck i otaliga aktionskommittéer vilkas enda gemensamma filosofi var att samhället i dess nuvarande form var outhärdligt och måste återuppbyggas från grunden.

Oron vann snart insteg också bland de utbildade akademikerna, vilket återigen förändrade dess karaktär, därför att protesterna nu riktades mot de stela, arkaiska, övercentraliserade förhållanden i vilka de flesta högt utbildade fransmän måste arbeta. I denna form var det en revolt mot den härskande byråkratin, mot det administrativa maskineriet och yrkesorganisationernas apparat. Den fann uttryck i ett krav på att var och en skulle få sköta sina egna angelägenheter – en strävan att få hävda sig mot det småsinta tyranniet på kontor och laboratorier, på sjukhus och universitet.

Denna aspekt på oroligheterna var specifikt fransk – därför att det franska förvärvslivet är mera insnört i fördomar än i de flesta andra länder – men det var också detta som gav en antydning om att det som hände i maj var första gången som man i en västerländsk stat reste sig till protest mot det moderna industriella livets omänskliga effektivitet. Denna företeelse kan jämföras med de utopiska revolterna mot den första industriella revolutionen.

Den aspekt av revolutionen som föreföll mest välbekant – därför att den var traditionell – var strejken. Men trots de effektfulla ockupationerna av fabriker och inlåsandet av direktörer, trots CFDT:s förslag att styrelserna skulle tillsättas och avsättas genom omröstningar, ungefär som stadsfullmäktige, trots de bångstyriga unga arbetarna som försökte undandra sig de försiktiga fackföreningarnas kontroll – var det helt enkelt en gammal och hederlig strejk för höjda nettolöner och kortare arbetsvecka. De strejkande som låste in sig med sina maskiner

och drömde om sina sommarsemestrar hade absolut ingenting gemensamt med JCR:s revolutionära teoretiker, utom att de båda var länkar i händelse

Regimen som jagades av de unga revolutionärerna, de odisciplinerade studenterna, de rebelliska akademikerna och de buttra strejkande, vacklade. Det var då som den officiella vänsteroppositionen trädde in på scenen för att utföra de rituella handlingar som man väntar sig av en opposition. Men eftersom den lutade sig mot en dörr som redan stod på glänt, kunde den inte undgå att trilla igenom den. Det var i detta skede som krisen blev ”politisk”, vilket så när hade haft de Gaulles störtande som följd. Men denna sensationella vändning var knappast något annat än en sekundär biprodukt av majrevolutionen, och förvisso inte resultatet av en konspiration. Ifall det behövs ytterligare bevis, behöver man bara påpeka att socialisterna var sorgligt oförberedda på krisen och att kommunisterna vände makten ryggen just som ett frestande tillfälle erbjöds dem att gripa den.

Dessutom kan man säga att om de Gaulle hade fallit och ersatts av Mitterrand under former som förutsattes i konstitutionen, skulle det bara ha varit en ny maktöverföring inom ramen för det uråldriga politiska spelet, och ingen revolution – åtminstone inte en revolution som någon äkta rebell skulle erkänna som sådan.

De Gaulle överlevde därför att ingen, åtminstone inte förrän i allra sista ögonblicket, trodde att han skulle falla. Ingen gav sig beslutsamt in på att störta honom, därför att ingen trodde att det kunde göras. I detta avseende var kommunisterna mera klarsynta än de flesta. Det är inte lätt att störta någon som är härskare över en välorganiserad, ytterligt centraliserad stat. Han förfogar oinskränkt över en alltför stor koncentration av ekonomisk och militär makt. Utmanad av de strejkande, flydde de Gaulle till Tyskland, liksom för att påminna om att den sista utvägen, armén, alltjämt var i hans händer, och följden var att hans fiender gav upp.

Krisen kastade sålunda nytt ljus över en viss brutalitet i de Gaulles tänkande, och över den realistiska politiska tradition som han tillhör. Aldrig hade han utvecklat sin cesarism, sitt sublima förakt för massorna, sin heroiska och samtidigt tragiska glorifiering av auktoriteten så demonstrativt som i sitt tal den 30 maj. Aldrig hade ihålligheten i den franska parlamentariska demokratin demonstrerats så levande som genom Pompidous avpolletterande strax efter valtriumfen. Valens rätta natur blottades sålunda, de hade helt enkelt varit en folkomröstning, avsedd att bekräfta statsöverhuvudets ohämmade makt.

Ett lika klart ljus kastade krisen över oppositionen. Det kommunistiska partiet försökte aldrig gripa makten därför att det inte längre låg i dess natur att vara revolutionärt. Det präglade slagord om klasskampen, men utan att längre tro på dem. Under årens lopp hade det förvandlats till ett sobert arbetarparti, hypnotiserat av bilar och TV-apparater, en fransk motsvarighet till det brittiska labourpartiet. Maj 1968 uppenbarade för den stora allmänheten att avstaliniseringen av det franska kommunistpartiet, som hade skymts av kontinuiteten inom ledarskiktet och centralkommitténs traditionella sekretess, i själva verket hade ägt rum.

Partiet var emellertid fortfarande starkt, det kontrollerade dagstidningar, ett stort antal kommuner, handelsföretag och talrika kulturella, ungdoms- och idrottsorganisationer. Tusentals människor var direkt beroende av partiet för sin utkomst. Men det var inte längre ett kämpande parti. I och med att det försökte anpassa sig till ett modernt, i allt högre grad klasslöst överflödssamhälle, var dess revolutionära förflutna inte längre en tillgång utan snarare en belastning.

Vad beträffar kommunistpartiets strupgrepp om den franska ekonomin genom sin fackföreningsorganisation CGT, visade krisen också hur falsk denna anklagelse var. Sanningen är den att när stunden var inne för att sätta CGT på prov, visade det sig att denna organisation snarare var för svag än för stark. På måndagen den 27 maj avvisades Grenelle-överens-

kommelserna, som redan hade godkänts av CGT-ledarna, av arbetarmassorna, som sålunda drog in kommunistpartiet i ett kortvarigt politiskt äventyr som det hade gjort allt för att undvika, och vilket, som dess ledare också hade fruktat, resulterade i det katastrofala nederlaget vid valurnorna.

Vad skall man då säga om revolutionärerna? Under hela krisen gjorde de olika sekterna frenetiska försök att samlas inom ramen för den nybildade revolutionära rörelsen, med den motiveringen att allt det lättantändliga fnöske som enligt vad händelserna i maj visade, hade legat kringspritt överallt, borde samlas upp för eventuell framtida användning. Men den föreslagna rörelsen bröt samman under tyngden av personella och doktrinära motsättningar. Detta var ett av de många misslyckade initiativen. Det är möjligt att kraften i den explosion som utlöstes av deras gnista kom revolutionärerna att tro att deras stora ögonblick hade kommit. Men de andligen förkvävda intellektuella, de missnöjda akademikerna, de trångbodda studenterna och de strejkande arbetarna, hade för det mesta helt andra, uteslutande reformistiska intentioner. När revolutionärerna beskyller kommunistpartiet för att ha "förrått revolutionen", är det därför som om två döva pratade med varandra. Moderna stater är inte lika sårbara för gestalter av Cohn-Bendits typ som man kanske kunde tro när man ser den dramatiska iscensättningen med barrikader och gatukravaller. Tvärtom, varje eld som tänds på gatorna motsvarar en röst för högern i nästa val.

Den gaullistiska staten är kanske stark, men lika litet som något annat samhälle vet den i själva verket vart den är på väg eller hur dess mänskliga gemenskap kommer att vara organiserad i morgon. I ett decennium, kanske mer, har fransmännen avstått från att ställa sig fundamentala frågor om det samhälle som de lever i. De har låtit det formas, ofta på ett föga människovänligt sätt, av strävan att modernisera, att industrialisera och bli konkurrenskraftigt. Några banala ord av de Gaulle under krisen om behovet att söka en medelväg mellan kapitalismen och kommunismen tog man genast fasta på, de betraktades som stimulerande och djupsinniga – vilket förvisso visar hur inskränkt det tidigare tänkandet i samma ämne har varit.

Men det fanns en sida av majrevolutionen som ingav större förhoppningar. Den gav upphov till en ström av den mest energiska kritik, som för ett ögonblick kom myndigheterna att krypa ihop i skräck och lämnade varje kejsare naken. Den innefattade en stråle av hopp om att intelligens, anda och fantasi verkligen kan förändra världen om de får tillfälle att verka fritt och utveckla sig.